

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

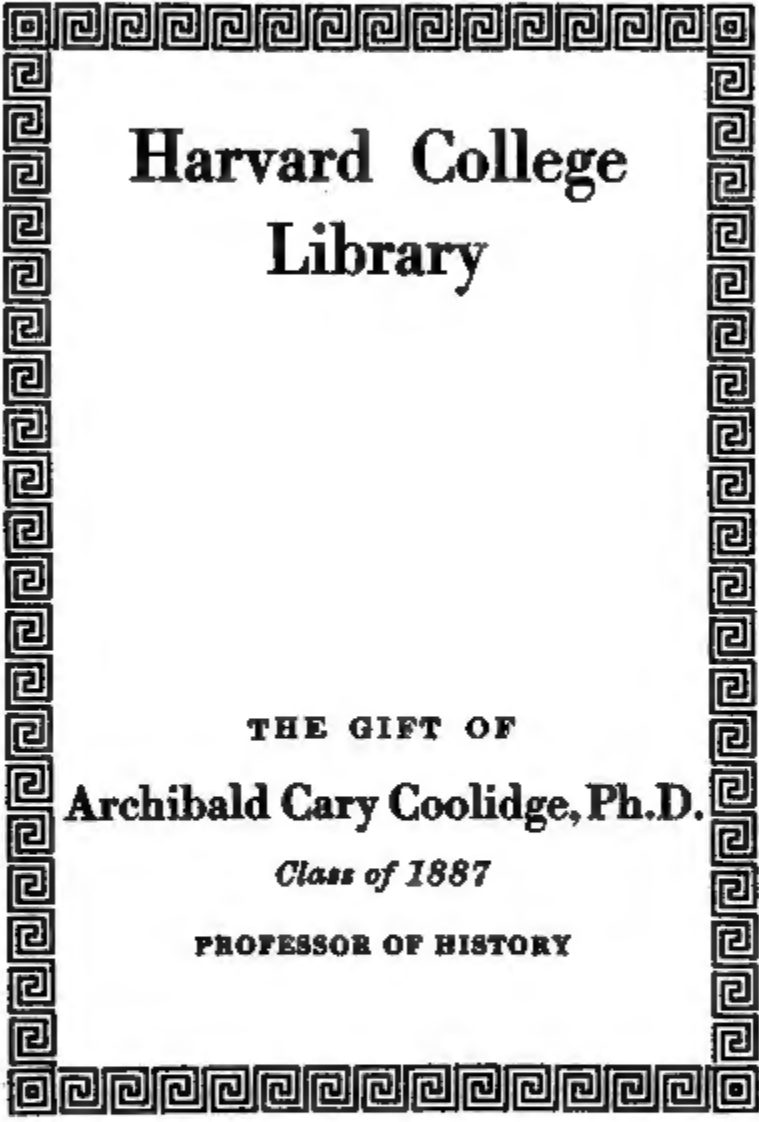
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

**Harvard College
Library**

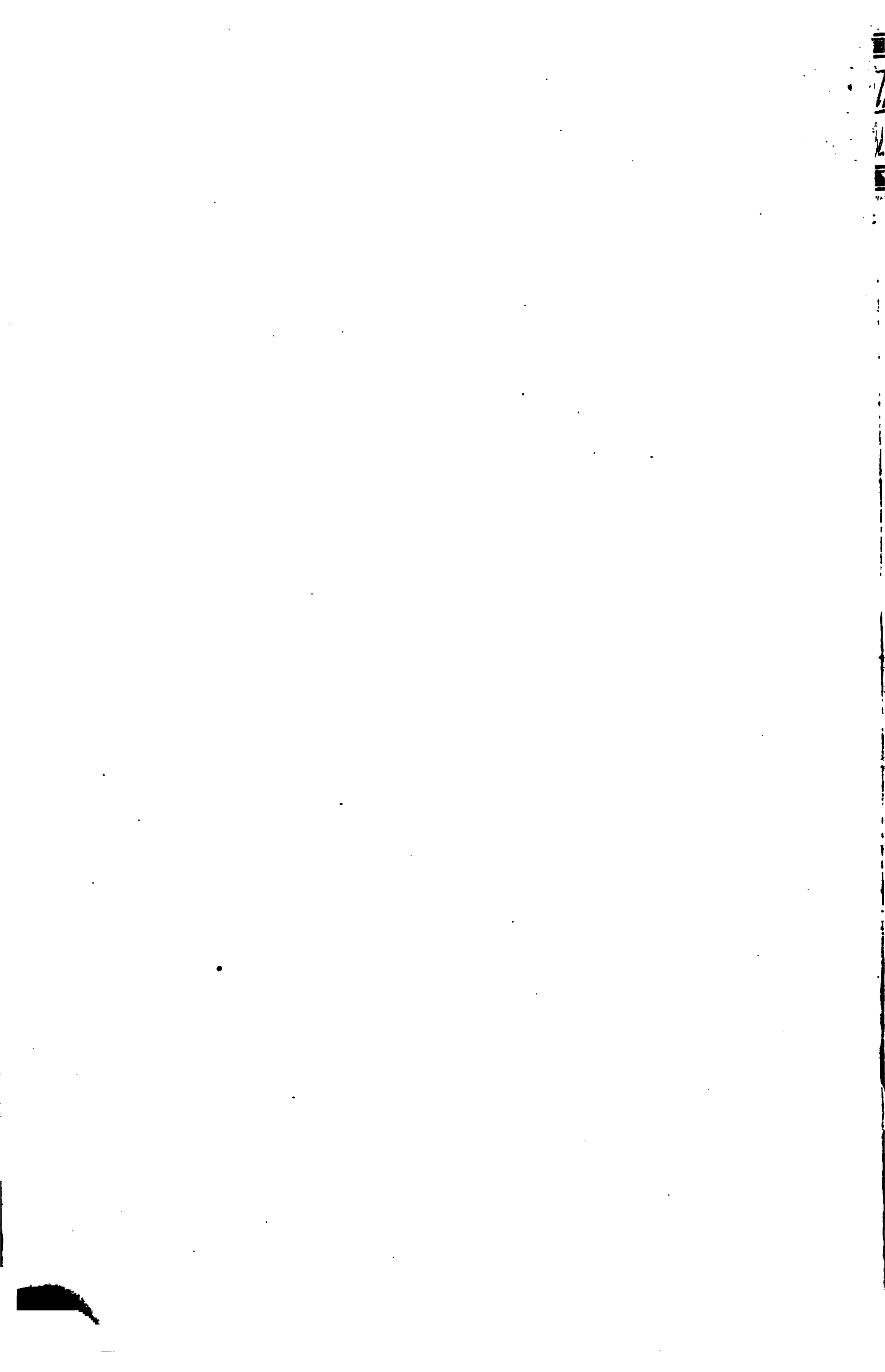
**THE GIFT OF
Archibald Cary Coolidge, Ph.D.**

Class of 1887

PROFESSOR OF HISTORY

II
52102

STARINE

NA SVIET IZDAJE

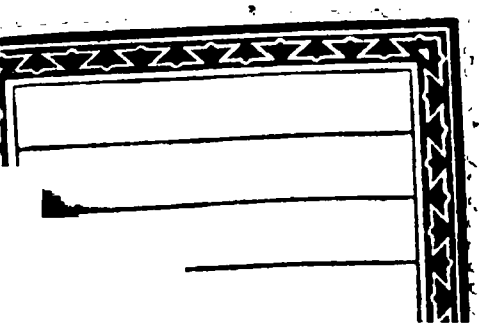
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI
I UMJETNOSTI.

U ZAGREBU 1874.

U KNJIŽARNICI FR. ŽUPANA (ALBRECHTA I FIEDLERA) NA PRODAJU.

TISAK DIONIČKE TISKARNE.

STARINE

NA SVIET IZDAJE

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI
I UMJETNOSTI.

U ZAGREBU 1874.

U KNJIŽARNICI FR. ŽUPANA (ALBRECHTA I FIEDLERA) NA PRODAJU.

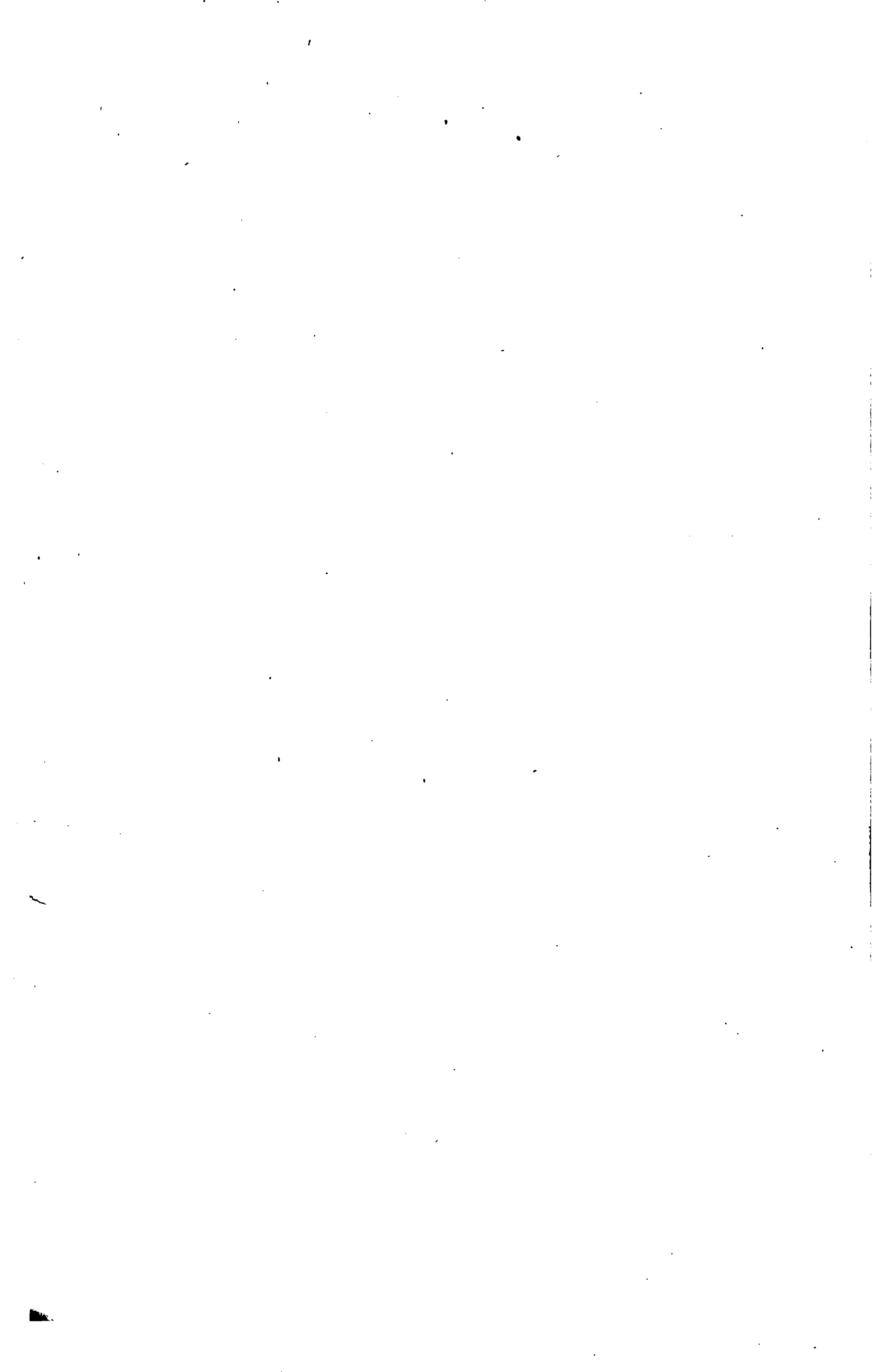
Slav 8101.42.50

HARVARD COLLEGE LIBRARY
GIFT OF
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
AUG 20 1926

Dionička tiskara u Zagrebu.

SADRŽAJ.

Dubrovački spomenici o odnošaju dubrovačke obćine naprama Bosni i Turskoj godine razspa bosanske kraljevine. — Od Fr. Račkoga	1
Odlomak srpskoga ljetopisa. — Od Stojana Novakovića	19
Bugarski zbornik pisan prošloga vieka narodnim jezikom. — Od Stojana Novakovića	24
Opisi i izvodi iz nekoliko južno-slovinških rukopisa. — Od V. Jagića. (Nastavak).	
Krmčaja ilovička godine 1262.	60
Sitna gradja za crkveno pravo	112
Izpravci i dodatci	152
Razvod Istarski u talijanskom i latinskom jeziku. — Od Š. Ljubića	157

Dubrovački spomenici o odnošaju dubrovačke obćine naprama Bosni i Turskoj godine razspa bosanske kraljevine.

Priobćio u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 14. veljače 1874.

PRAVI ČLAN FR. RAČKI.

O propasti bosanske kraljevine god. 1463, kojom je posljednja neodvisna država balkanskoga poluotoka izbrisana, nalazimo nješto obširnijih izvještaja kod suvremenih bizantinskih, turskih i slovinskih pisaca. Kod zapadnih pisaca nalazi se samo trag onomu odjeku, koj je ona katastrofa učinila u cielom zapadu Evrope.

Od bizantinskih pisaca četiri su živjeli u vrijeme, kada je posljednji kralj bosanski Stjepan Tomašević s glavom krunu izgubio, na ime Leonik Chalkokondylas, Mihajlo Dukas, Phrantzes i Imbriota Kritobulos. Nu sve četiri zanimala je, kano grčke patriote, više sudbina grčkoga naroda, të s toga pripoviedaju na široko razmirice i sukobe njegove s Turčinom, kojih su oni sami dionici ili svjedoci bili. Odavle ni je čudo, što Dukas, taj dvorantin posljednjega grčkoga cara Konstantina X. Paleologa, a poslije osvojenja Carigrada ministar i poslovodja lesbijskih gospodara Dominika i Nikole Castelluzzia, završuje svoju u Italiji pisanu poviest¹ s godinom 1462, koje je svoju domovinu ostavio, ne dodirnuv se sliedeće godine nastale katastrofe u Bosni. Motreći s toga narodnoga gledišta suvremene dogodjaje na iztoku ni je ni Phrantzes, protovestiar despota Konstantina, opisao tursko-bosanske vojne od god. 1463, prem završuje svoju na Krfu pisanu poviest² s 1478 godinom. Prem ostala dva Bizantinca pripoviedaju dogodjaje u istom duhu i smjeru: to niesu ipak pronašla za dobro nedotaknuti se i rečene tursko-bosanske vojne. Leonik Chalkokondylas, Atenjanin, razpravljajući u svojih *Ἀπόδειξεις ἱστορικαί*, razdijeljenih u X knjiga,³ o suvremenih sgodah, zaključuje upravo s god.

¹ *Historia byzantina*. Bonnae 1834. Počima s god. 1361 zaključuje s god. 1453; ob otocih egejskih od 1453—1462.

² Ed. Bonn. Počima s god. 1252 zaključuje s 1478 god.

³ Ed. Bonn. 1843.

1463, tē pripovieda dosta obširno o propasti bosanske kraljevine. Leonik bješe rodjak Demetriju (rodj. 1424), kojega je dubrovačko vieće zaključkom od 4. kolovoza 1490 god. iz Firenze, gdje je utekavši iz Carigrada poslije osvojenja njegova učio grčki, pozvalo u Dubrovnik „ad docendum litteras graecas et latinas . . . cum salario hyperperorum 500 in anno“.¹ Pak i Leonik pokazuje u svojoj poviesti točnije poznavanje balkanskoga poluotoka i našega naroda, nego li se ono kod inih zemljaka njegovih obično ukazuje. Djelo ovoga bizantinskoga povjestnika bješe već iza početka XVII vieka u genevskom izdanju (1615) poznato učenomu svijetu, tē su se njim poslužili takodjer pisci naše jugoslovenske poviesti. Ali tek u najnovije doba upoznao se učeni svijet s djelom Chalkokondylina zemljaka i suvremenika Kritobola. Pod naslovom na ime Κριτοβουλοῦ συγγραφή ιστοριῶν“ imade u rukopisu, koj se čuva u carskoj dvorskoj knjižnici carigradskoj, povjestničko djelo, u kojem se opisuju vojeni podhvati Muhameda II. od 1451 do 1467 godine. Rukopis je na papiru a iz XVI. vieka. Počima s pismom, kojim pisac posvećuje svoj trud rečenomu sultanu. Od ovoga pisma našle su se dvie recensije: obširnija dodje u ruke ruskoga poslanika kneza Alexandra Labanova, koj ju poznatomu učenjaku Konstantinu Tischendorfu priobći; ov pako god. 1860 objelodani.² Tischendorf uvjerava, da je dobio u Carigradu u ruke takodjer samo Kritobulovo djelo. Iz ovoga carigradskoga rukopisa, kano što će se moji drugovi sjećati, priobćen je preko našega pokrovitelja god. 1870 odlomak, izpisan drom. Dethierom, ravnateljem c. kr. austrijske škole u Carigradu, na ime gl. 4 knj. V. u kojoj se opisuje druga bosanska vojna sultana Muhameda II. Ali već tada bijaše nam doglašeno, da se radi o izdanju cieloga djela. Ono je sbilja izašlo, trudom Karla Müllera, na svjetlo u Parizu god. 1870 u V. knjizi sbornika: *Fragmenta historicorum graecorum* (p. 52—161). Pisac, kojega je osvojenje Carigrada (29 svibnja 1453) zateklo u načelničtvu na otoku Imbru (τῶν Ἰμβριωτῶν πρῶτα) ležećem u Egeju ne daleko od Dardanela, stao je svoju poviest pisati još u postojbini svojoj; a nastavi ju u Carigradu, kamo se po svoj prilici god. 1466 preseli, kad no je on otok pao za vrieme u mletačke ruke. Dogadjaje onih 17 godina, koje pripovjeda, podieli u pet knjiga. U knj. II, gl. 6, 17 i 20 opisuje Kritobul vojne Muhameda II proti Srbiji god. 1455—7; a u knjigi IV. gl. 15. bosansku vojnu proti bosanskomu kralju Stjepanu Tomaševiću god. 1463, za tiem u knj. V. gl. 4 drugu bosansku vojnu proti hrvatskomu i ugarskomu kralju Matiji. — Je da li i koliko će se ona katastrofa u Bosni ovim novim izvorom razbistriti, ne može biti predmetom ovoga uvoda. Budi dosta, što je pažnja ovdje na nj svraćena.

Od turskih pisaca, koji pripoviedaju ob osvojenju Bosne, primiču se po vremenu tomu dogodjaju jedini Nešri i Idris, koji su za ca-

¹ Kod Appendina: *Notizie istorico-critiche* I, 204, II., 317.

² *Notitia editionis codicis Bibliarum Sinaitici*. Lipsiae 1860 p. 123.

revanja sultana Bajesida II. (1485—1512), sina Muhameda II, pisali svoja djela, drugi pače ponukom samoga sultana. Prvi historiograf turske carevine pod Muratom III, imenom Seadeddim, za tiem Aali, koj s ovim carem završuje svoje djelo (1595), napokon Solaksade († 1649) govore takodjer o vojni Muhameda II. proti Stjepanu Tomaševiću, ali svoje pripoviedanje crpe iz starijih vriela. Ona dva prva pisca, Nešri i Idris, bjehu već Löwenklavu iz Amelbeuerna (1533 † 1593), koj se god. 1552 s carskim poslanikom Lichtensteinom bavio u Carigradu, dobro poznata, të jih upotriebio za svoje turske ljetopise¹. Djelo historiografa Seadeddina (Tadšet-tevarich, kruna poviesti) preveo u izvodu na talijanski naš zemljak, Dubrovčanin Vinko Bratutti, († 1680) dragoman turskoga jezika u Beču kod cara Ferdinanda II., onda u Madridu kod kralja Filipa IV. Ova turska povjestnička djela upotriebio je i kod našega pitanja glasoviti Josip Hammer². Dobro bi medjutiem bilo, kada bi njetko, turskomu jeziku vješt, preveo iz ovih i drugih turskih pisaca dielove tičuće se naše jugoslovenske poviesti, kano što su dr. W. Behrnauer i A. T. Brlić bili započeli, izdavši na svjetlo³ izvještaje o bitkah na Marici (1364) i na Kosovom polju (1389) iz Nešria, Idrisa i Sadudina.

Dočim se propast bosanske države najživlje našega naroda kosnula: to je upravo naša domaća Klio najpovršnije zabilježila ovaj dogodjaj. Od Bošnjaka ni je nitko ostavio potomstvu izvještaja o vojni 1463. godine. Srbski ljetopisi upisali su taj događaj sasna lakonički i njekim lapidarnim slogom.⁴ I jedini domaći pisac one dobe Mihajlo Konstantinović, Srbin iz Ostrvice, koji je u turskoj vojsci pomagao osvajati Bosnu i postavljen bješe zapovjednikom malene posade u Zvečaju, ne daleko od Jajca — i taj jedini iz naše krvi pripoviedalac one nesreće pronašao je za dovoljno pozobosanskoj vojni od 1463 god. samo jednu (35) od 50 inače zanimive spomenice.⁵

iz ovoga nacerta vidi, ne može se poviestnik upravo tu-

sultanorum othomanidarum usque a: 1587 izašli su uz Leon. Chal-Parisu 1650. Imade jih takodjer izd. mlet. Corp. script. hist.

chichte des osman. Reiches. Pest 1834. Bd. I, S. 477—80.

bske povjestnice iz turskijeh spomenika. U Beču 1857. Sv. I.

. Šafarika: Památky dřevn. pisemnictví Jihoslovánův. Obč. pisemn.

oljski s primjesom srbskih i českih rieči, izdana prvi put god. 1857 u V. knj „Zbiora pisarzow polskych“ pod naslovom: „Paczara“. Drugo poljsko izdanje god. 1857 u Sanoku u Biblioteki ki prevod izadje u Litomišlu već god. 1565 pod naslovom: Hi-tonykà turecka, od nÿyakeho Ráca neb Bošnjaka jmenem Michala z Ostrovice.“ Preveo na srbski dr. J. Šafarik: Mijajla Konstantina iz Ostrvice, istorija ili ljetopisi turski. U Beogradu 1865

žiti na oskudicu suvremenih izvora za upoznanje događaja sbivših se god. 1463 u Bosni. Uzevši sve ove izvore, koji teku iz grčkoga, turskoga i slovenskoga pera, u jedno, sastavit će on bar u krajnih orisih dosta vjernu sliku o propasti bosanske države. Ali bit će na toj slici dosta praznina, za izpunjenje kojih svaki će prilog dobro doći.

Jur iz Chalkokondylina izvještaja razabire se, da su bosanski bjegunci tražili utočište u susjednom Dubrovniku, koj je po svojem položaju i po krvi stajao u neprekidnom saobraštaju s Bosnom i s njezinimi vladaoци. Ali upravo taj saobraštaj između Bosne i Dubrovnika za g. 1463 ostaje nerazjašnjen u onih izvorih.

Za razjašnjenje toga odnošaja priobćujem ja ove priloge iz dubrovačkih izvora.

Bivši prošloga ljeta u Dubrovniku tražio sam u nekadanjem arhivu republike službene izprave za god. 1463. Pregledah dotična mjesta u zapisnicih dubrovačkoga vieća, kano i u sbornicih sadržavajućih dopise njegove. Ali u knjigah veloga vieća, kano ni u knjigah „reformationum“ ne nadjoh ništa za ovo pitanje. Isto tako u sborniku „lettere e commissioni di Levante“, kojega jedna knjiga sadržaje dopise za god. 1448—88, druga za god. 1410—1570, ne ima ni jednoga dopisa od god. 1463. Ali u knjizi, u kojoj se čuvaju zapisnici umoljenoga vieća od god. 1461—63, nadjoh više zaključaka njegovih počam od 6 svibnja do 14 listopada r. g. koji bacaju svjetlo na odnošaj Dubrovnika naprama Bosni i Humu (Hercegovini) one kobne godine, tiem pako popunjuju ne malo domenute praznine. Zaključci vieća, pisani sasvim u kratko, našli bi da kako svoj tumač u naredbah i dopisih na dotičnike u smislu zapisnika sjednice, pa se s te strane ne može dosta žaliti, što se upravo onaj diel sbornika „Lettere e commissioni“ izgubio.

Ove dakle izpise svoje iz knjige sadržavajuće zapisnike sjednica umoljenoga vieća priobćujem našem učenomu sboru od rieči do rieči; samo njeka neznatnija mjesta u izvodu.

Ovim službenim izpravam dodajem sukromnu radnju dubrovačkih pisaca, u koliko ona ni je do danas svjetla ugledala. Ovamo spadaju dubrovački ljetopisi, iz kojih izcrpih izvode samo po izboru. Izvodi ovi jesu i o našem pitanju sasma kratki. Imajući izpise iz službenih zapisnika i ove izvode iz ljetopisa stadoh je sravniti s ljetopisom grada Dubrovnika, koj je iz pera nastavljaja Gjona Rastića (1671 † 1735) izašao¹; te se uvjerih, da je i taj sastavljač, kano i sviestan Gjone Rastić, kano što je o njem za druga mjesta dokazano,² rišući događaje godine 1463 upotriebio donjekle ona službena akta i kratke starije ljetopise dubrovačke. S toga mislim,

Glasnik srb. uč. društva sv. XVIII, str. 1—188. Sr. Jiřeček: Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury. Ve Vidni 1860. Roč. I, str. 1—9.

¹ Sr. Opazku akademika dra P. Matkovića u Radu XV, 49—50.

² Sr. V. Makuševa: Изслѣдованія объ историческихъ памятникахъ и бытописателяхъ Дубровника. С. Петерб. 1867. стр. 105—127.

da će one službene izprave biti razumljivije i jasnije, i da će jim se život uliti, ako se doda izvod iz Rastićeve nastavljaja. ¹ Pod text izvoda uvršćujem na dotičnom mjestu prilog iz dubrovačkoga ljetopisa po rukopisu ² u knjižnici jugoslavenske akademije br. 603, kano i ina omanja razjasnjenja.

I.

1. Die 6 maii 1463. Prima pars est de faciendo tres, qui debeant ordinare et ordinatas in scriptum portare presenti consilio litteras scribendas m(aiestati) regis Bosne, se excusando pro soldatis, quos petit; quia in hoc tempore ipsi egemus ipsis soldatis pro tutela nostra. Per XXX cons.

Prima pars est de mittendo pro nunc ad soldizandum homines ducentos. Per XXI cons.

Prima pars est de mittendo ad principem Tarentum pro soldatis 50.

Prima pars est de mittendum unum nobilem pro soldatis Segnam. *(Excerpt.) Eligitur Natalis de Saracha, cui duo famuli et 150 gr. in die pro expensis assignantur. Bartholomaeus de Gozze Venetias, Sigismundus de Gozze in Hungariam ad regem, unus ad romanum pontificem mittitur.*

Rogator. vol. a. 1461—3. fol. 210. 211.

2. Die 23 maii 1463. Prima pars est de offerendo vojvode Vladislauo perigium pro domina Catharina, eius sorore et relicta regis Thome, si veniet ad mare.

Prima pars est de dando sibi parigium cum duabus fustis, que sunt ad illud mare.

id f. 217.

Die 27 maii 1463. Prima pars est, de mittendo ad viam citus turcorum causa sciendi noua de ipso exercitu.

(Excerpt.) Eligitur Zuan Pribinović cum 60 ipperp. in die.

id. f. 220.

Die 29 maii 1463. Prima pars est de concedendo de pulbombard. dicto Radiz Christich, barbano maiestatis regis Bosne, est in Cresineuo.

ima pars est de concedendo sibi libras ducentas.

id. f. 222.

Die 4 iunii 1463. Prima pars est de mittendo unum nobilem ad vojvodam Vladislauum.

ima pars est de dando dicto nobili duos famulos et tres equos. actio dicti nobilis, ituri ad vojvodam Vladislauum: ser Nicola Gondola.

ima pars est de faciendo tres, qui debeant ordinare et ordina-

potrebljujem prepis u knjižnici jugoslavenske akademije. Rkp. br. 839. 63—81: Annali ossia notizie dell' origine della republica di Ragusa. Taj s učinjen je iz rukopisa kod male braće u Dubrovniku. r. kod Makuševa o. p. cit. p. 828. 835.

t(am) in script(um) portare presenti consilio commissionem dandam dicto ser Nicole.

Prima pars est de firmando commissionem, dandam ser Nicole Mar. Gondola, ituro ambasciatori ad voyvodam Vladisauum.

Ibid. f. 223—224.

6. Die 6 iunii 1463. Prima pars est de recipiendo in Ragusio chertzegh Stiepanum cum eius familia. Per XXVII contra VII. Secunda pars est de non recipiendo.

Prima pars est de mittendo ad leuandum chertzegh Stiepanum unam ex galeis Ragusii. Per XXXVI contra III.

Prima pars est de armando dictam galleam expensis dicti chertzegh Stiepani. Per XXXII contra II. Secunda pars est de armando ipsam expensis nostris.

Ibid. f. 227.

7. Die 7 iunii 1463. Prima pars est de dando libertatem d(omino) R(ectori) et suo minori consilio dare litteram credentialem ser Andree Franc. de Sorgo, ituro ad chercegh, et ipsum expediendi cum illis uerbis, que erunt opportuna et conuenientia.

Ibid. f. 228.

8. Die 8 iunii 1463. Prima pars est de addendo commissionem ser Palladini de Gondola, capetanei gallie, quod possit ire leuatam chertzegh Stiepanum et eius familiar(es), inter Narentam, Bratiam, Licsuam et Curzolam, ad uoluntatem dicti chertzegh. Per omnes XXXIV cons.

Ibid. f. 230.

9. Die 10 iunii 1463. Prima pars est de scribendo ser Paladino de Gondola, capitaneo galee nostre, quod si chertzegh statueret alio ire quam Ragusium, debeat cum gallea redire Ragusium.

Ibid. f. 231.

10. Die 13 iunii 1463. Prima pars est de dando et concedendo chertzegh Stiepano validum saluum conductum intrandi in galleam nostram, et cum ipsa libere discedendi ad insulas nostras, aut veniendi Ragusium cum clausulis et cautelis opportunis.

Ibid. f. 232.

11. Die 14 iunii 1463. Prima pars est de dando libertatem domino Rectori et suo minori consilio faciendi tres officiales ad cortizandum regem Bosne, si veniet Ragusium. Per omnes XXXII.

Prima pars est de dando libertatem domino rectori et suo minori consilio faciendi quatuor nobiles, qui erunt deputati ad cortizandum chertzegh Stiepanum, si veniet Ragusium.

Ibid. f. 233.

12. Die 15 iunii 1463. Prima pars est de faciendo tres, qui debeant ordinare et ordinatas portare presenti consilio litteras scriptas chertzegh Stiepano et capitaneo gallie nostre.

Prima pars est de mittendo ambassiatam ex nobilibus ad magnum turchum.

Prima pars est de mittendo duos ex ipsis nobilibus nostris.

Prima pars est de dando cuilibet dictorum ambassiatorum ipperperos centum.

Prima pars est de dando ipsis equos octo et famulos sex.

(*Excerpt.*) *Electi: Nicolaus Palmotić et Elias Bunić. Donum pro „magno Turcho“ 300 duc. pro Isach-bassa 150 duc. etc. Cui-libet e sex famulis 4 ipperperi in die.*

Ibid. f. 234—5.

13. **Die 16 iunii 1463.** Varia statuuntur ad repellendum hostem, si urbem aggrederetur. Jussum „fortificare antimuros a parte montis . . . explanare ecclesias, que sunt circa ciuitatem“, item commune, periculo elapso, debeat „ipsas ecclesias rehedificare facere in ciuitate aut extra, aut dotare tot altaria sub illis vocabulis, sub quibus dicte ecclesie sunt hedificate. Que ecclesie, nunc deiciende, sunt iste: s. Catharine, s. Lazari, s. Iohannis, s. Thome et s. Georgii.

Praeterea „de faciendo corrumpere . . . cisternas, que sunt in Ombla, Gravosa et burgis nostris; ne hostes, si venerint, possint habere usum aquarum dictarum cisternarum“. Datur rectori et minori consilio „libertas, si ipsis videbitur necessarium, facere destrui canale aque“.

Prima pars est de petendo a magno turcho salvo conductu pro ambassiatoribus nostris . . .

Domus in suburbiis Pile et Ploče deiiciendae sunt sub pena 100 duc.

Nobilis eligendus, iturus in Dalmatiam, qui galeis raguseis iubebit reditum Ragusium.

Ibid. f. 236—7.

14. **Die 17 iunii 1463.** (*Excerpt.*) *Committitur comiti Stagni defensio confiniorum et illius loci.*

Prima pars est de formando litteras directiuas magno turcho et basse.

(*Excerpt.*) *Prima pars est de mittendo unum ex nobilibus nostris ad voivodam Vladisauum. Eligitur Nicolaus Gondola, danturque illi 4 equi, tres famuli et expensae.*

Nullus ex nobilibus audeat exire ex ciuitate sine indultu rectoris „sub pena rebellionis et confiscationis bonorum suorum“.

Ibid. f. 237—9.

15. **Die 19 iunii 1463.** (*Excerpt.*) *Mittendi duo nobiles una cum Donato Maroević in insulas, ut quaerant „balestrarios et homines de remo“, quos Stagnum adducent.*

Ibid. f. 239.

16. **Die 22 iunii 1463.** Prima pars est de excusando se a cheregh Stiepano pro galea et batello magno, prout fuit arengatum.

Prima pars est de respondendo voyvode Iuanis Vlatchouich ad ea, que scribit.

Prima pars est de scribendo dicto voyvode Iuanis ad oblationem, quam facit de veniendo cum gentibus, et hortando ipsum quod veniat, quanto citius potest, Ragusium cum comitiua a personis centum infra, aptis armis.

Ibid. f. 240—1.

17. **Die 22 iunii 1463.** (*Excerpt.*) *Proclamatur „per gruchum Vrtich“ terminus, infra quem revertantur qui in insulis raguseis detinentur; et quod nullus sine licentia rectoris egredi e civitate audeat.*

Ibid. f. 241—2.

18. **Die 23 iunii 1463.** (*Excerpt.*) *Eliguntur „officiales“ exercitus: Andreas Eliae „de Crieva“, Elias de Bona, Marinus de Gozze, Hieronymus de Gondola, Nicolaus de Palmota, Orsatus de Menze et Nicolaus de Pozza.*

Ibid. f. 242—3.

19. **Die 24 iunii 1463.** (*Excerpt.*) *Eliguntur tres, qui pro ambassiatore, ituro ad magnum Turchum, instructionem conficient.*

Eligitur Andreas Francisci de Sorgo ambassiator ad cherezegh Stiepanum.

Prima pars est de dando libertatem d. rectori et suo minori consilio scribendi cherezegh Stiepano pro aduentu suo Stagnum, se excusando.

(*Excerpt.*) *Nicolaus de Gondola eligitur ambassiator ad voyvodam Vladislaum.*

Ibid. f. 244.

20. **Die 27 iunii 1463.** Prima pars est de acceptando capitula porrecte per Spiritum de Altamura, facta inter ipsum et ser Bernardum de Bona, missum nostrum, qui fuit ad conducendos stipendiarios in Apulia.

(*Excerpt.*) *Idem Altamura „volle esser costituito et facto capitaneo generale di tutta la fantaria e di lanze.“*

Datur rectori libertas mittendi, quo ocius, ambassiatores Eliam de Bona et Nicolaum de Palmota. In consilio servato eadem die post meridiem iisdem iniungitur, ut statim vespere discedant, „cum hoc quod si inuenient ipsum magnum turchum ingressum esse Bosnam et iuisse ad viam Danubii; et dubitabunt quod sit conflicturus cum Hungaris, ipso casu sit in libertate ipsorum ambassiatorum ad se saluandum, ubi ipsis melius videbitur.“

„Si ipsi ambassiatores inuenient imperatorem iuisse ad viam Romanie, et deerunt sibi expense, possunt accipere de dono, misso basse Romanie et Isach-basse, quantum erit pro eorum expensis, a duc. centum infra.“

Ibid. f. 245.

21. **Die 28 iunii 1463.** Prima pars est de mittendo batellum magnum obuam cherezegh Stiepano usque ad Zupanam, quod ipsum cherezegh associet usque ad Zaptat.

(*Excerpt.*) *Obviam ituri eliguntur: Andreas de Bobalio, Nicolaus Sim. Bona, Sigismundus Raf. de Gozze, Junius de Gradi et Andreas de Restis.*

Stiepano donandi „ipperp. 50 in rebus cibariis“.

Ibid. f. 242—3.

22. **Die 6 iulii 1463.** Prima pars est de franchando de carcere

Antonium de Pago, et scribendo cherzegh Stiepano, quod eius contemplatione liberauimus ipsum Antonium.

Ibid. f. 249.

23. **Die 7 iulii 1463.** Prima pars est de excusando se comiti Vlatcho pro transitu, quem petit, per ciuitatem nostram Stagnum.

Ibid.

24. **Die 9 iulii 1463.** Prima pars est de excusando se voyvode Vladissauo a petitione soldatorum.

Prima pars est de dando libertatem d. rectori et suo minori consilio respondendi litteris regine Mare, scribendo sibi, quod possit venire ad aliquam ex insulis nostris. Et deinde habebimus colloquium cum ipsa de his, que erunt suo meliori et nostro.

(Excerpt.) Eligitur Nicolaus de Gondola ambassiator iturus ad voyvodam Iuanis Vlatchowich cum instructione, quam rector ipsi dabit.

(Excerpt.) Urbis capitanei eliguntur: Andreas Bobali, Sigismundus Georgii et Župan de Bona.

Ibid. f. 250.

25. **Die 12 iulii 1463.** Prima pars est de dando libertatem d. rectori et suo minori consilio loquendi aut scribendi vicario et ser Nicole Mar. Gondola, oratori ad voyvodam Iuanis Vlatchowich, et dicto voyvode Iuanis pro corpore s. Luce.¹

Ibid. f. 251.

26. **Die 14 iulii 1463.** Prima pars est de dando nuntio comitis Vlatchi cherzegouich, qui portauit noua de recuperatione castru cliuč.

Prima pars est de dando libertatem d. rectori et minori consilio respondendi rev. domino Nicolao, episcopo modruksiensi, legato apostolico Bosne et oratori serenissimi domini nostri regis Hungarie, prout fuit arreatum in priori consilio.

Ibid. f. 252.

27. **Die 18 iulii 1463.** Prima pars est de donando ambassiatori voyvode Vladisslauri, qui tulit nouum pro Gliubuschi recuperato.

Ibid. f. 253.

28. **Die 20 iulii 1463.** *(Excerpt.) Nicolaus Mar. Gondola absoluitur a legatione ad voyvodam Iuanis Vlatković.*

Ibid. f. 255.

29. **Die 21 iulii 1463.** Prima pars est de absoluendo s. Heliam de Bona et s. Nicolaum de Palmota, ambassiatores, qui fuerunt ad imperatorem turchorum, et eis regratiando pro suo bono et laudabili portamento.

Prima pars est de dimittendo nostros mercatores ire ad uiam Bosne sine hauere.

Ibid. f. 256.

30. **Die 23 iulii 1463.** Prima pars est de mittendo dicte d. Catherine, regine q(ue) fuit Bosne, quod, si voluerit, possit uenire Ragusium.

¹ Litteras communicavi in Rad I, 159 — 162.

a pars est de dando libertatem d. rectori et suo minori correspondendi Nicole de Radulino, ambassiatori cherzechi Stierout fuit arengatum causa mantolle, quod petit ab Ivano ich.

f. 257.

Die 27 iulii 1463. Prima pars est de prouidendo super nostris ituris in Romaniam pro grano.

f. 259.

Die 28 iulii 1463. Prima pars est de dando libertatem capitaneis cinitatis loquendi cum capitaneo et commestabilibus, et cum ipsis conueniendi prout melius poterunt pro ipsorum.

a pars est de mittendo unam personam ad cherzech Stier ad communicandum cum ipso benignitatem S. D. n. erga nos.

Die 30 augusti 1463. Prima pars est de dando libertate rectori et suo minori consilio respondendi dne Catharine, Bosne, pro facto tributorum prout fuit arengatum, se ex-

f. 268.

Die 6 septembris 1463. *(Excerpt.) Statuitur, ut monasteria Stagni, Slani, Omblae et Canalis a vicario Bosnae separat monasteriis „de Ragusio et Daxa“ adiungantur, sed curam unam gerere prosequantur.*

f. 272.

Die 5 octobris 1463. Prima pars est de dando libertatem regi et suo minori consilio mittendi relicte regis Stephani pro sex in rebus cibariis omni die ab ipperperis tribus infra. tabit ultra dies sex, itorsus venire debeat ad consultandum loc.

a pars est de honorando predictam reginam in rebus cibando discedet Ragusio, expendendo usque ad ipperperos

a pars est de expendendo ipper. 30 in honorando uxorem, et Vlatchi cherzegouich, quousque stabit Ragusii; et quando , ipper. decem.

a pars est de expendendo ipperperos 30 in honorando relictam regis Thome, quando recedet de Ragusio.

a pars est de acceptando renunciationem, quam facit in malominii nostri s. Marinus de Restis, de domibus et terrenis regis Bosne incipiendo die præ presentis.

f. 276.

Die 8 octobris 1463. *(Excerpt.) Minor pars consilii vocatae Catherinae, relictæ regis Thomæ, ipperperi 500 annue pro sex et terrenis quondam sui mariti offerantur.*

p. 277.

Die 14 octobris 1463. Prima pars est de dando libertate

tem d. rectori et suo minori consilio respondendi ambasciatori domine Helene, relicte despoti Lazari, et sibi soluendi id, quod alias per dominium nostrum sibi promissum fuit pro olim domino Stephano rege Bosne, restituyente ipso ambasciatore litteras nostras, quibus fecimus ipsam promissionem.

Ibid. f. 278.

II.

Anno 1463. Stefano rè di Bosna, che poco prima era successo al suo padre, che era morto, mandò due ambasciatori vecchi al pontefice; uno de quali parlò in questa maniera: „Il rè di Bosna. suo figliolo, beatissimo padre! ci ha mandato da voi, et ha comandato, che in nome suo diciamo questo: ho mandato ambasciatore in Ungaria, a Venezia, et a Skenderbegh (quelli a Skenderbegh passarono per Ragusa). Eugenio pontefice ha offerto la corona a Toma rè, et ha voluto erigere le chiese pontificali; ma il rè non ha acconsentito per non procurarsi l' odio de' Turchi, perchè era nuovo christiano, e non haveva caciato li Manichei dal regno. Io rè Stefano son battezzato da poto, ho imparato la cartelne (lettera latina), e la christiana fede ho abbracciato con sodezza; non ho paura di quello che temeva il mio padre; cerco, che mi sia mandata la corona e li vescovi; hai comandato, che li Veneziani mandino l' armata, che in Dalmatia era, al mio padre; ma non li piacque; commandi hora che a mi si mandi. ¹

In questo tempo vengono ambasciatori dal rè Mathia, a domandare aiuto. ² Al ritorno trovarono il stato in assai peggior conditione, perciò che il rè di Bosna ricusò di pagare il tributo, che li suoi maggiori erano soliti prestare al Turco, che lo domandava; a città, che dal Turco fù fabbricata per radunare quelli, che vivano da Sava e Bosna, e Sclavi e Ungaresi, assaissimo forlabile, espugnò. Dal che offeso il Gran Signore Maumete, per esta ingiuria, sfogò tutta la rabbia sopra di lui, che conceputo aveva contro li Ungari. ³

Perciò che havendo inteso il rè l' apparecchio del Turco, s' abocò il Nicolò, vescovo di Modrusce, Legato apostolico nel regno di Bosna, dicendoli che lui l' haveva persuaso espugnare la città imperiale; e perciò, havendolo posto in questo pericolo, hora esser obbligo liberarlo dal detto pericolo. Mandò il legato in Ungaria, e andò cercare in nome apostolico aiuto alla Bosna, acciò proprio soccorerlo. Gli Ungari di subito si posero in ordine, e passo il fiume Savo deliberarono da dietro infestare il nemico, per farlo ritirare dalla impresa. Per questo utile consiglio fù resa la perfidia.

¹ Fusius refert J. Gobellinus ap. Pray: Annal. P. III, p. 275. Cf. Rački: Romili i Patarenj. Rad VIII, 168—70.

Cf. Epist. Matthiae Corvini. Ed. St. Vida. Cassoviae 1744. I, 119. 141.

Cf. Chalkokond. Απόδειξεις ιστορικαί. Ed. Paris. p. 283.

Seguiva la rotta e discordio tra Herzegh e Vladislavo; l' onde mandò a Ragusa Stefano ambasciatore, per cercare che la repubblica li mandi un nobile, del quale si servirebbe per ambasciatore. Et essendo suo confidentissimo Andrea Sorgo, la repubblica dichiarò egli, acciò che si prevaglia dell' opera sua. Domandò anche quell' ambasciatore del Herzegh, che la repubblica mandasse al Vladislavo un suo ambasciatore a persuaderlo alla pace; mostrò desiderio che si facesse elezione di d. Jacomo Gondola; come seguì. Il quale andò con tali ordinazioni per persuadere al conte, quanto importava la sua unione in quelli tempi col suo padre al Stato loro. Questa discordia proveniva, perchè il conte non poteva soffrire il modo del governo; per la qual cosa procurò d' aiutarsi con li Turchi. La qual cosa vedendo Stefano prese paura grande del fatto di Vladislavo.

In tanto l' esercito turchesco in numero grande s' approssimava alli confini di Herzegovina, con spavento grande delli abitanti. Onde il herzegh attendeva di presidiare le sue fortezze, e lui ridursi alle marine et alle isole in sicuro. Domandò dalla repubblica 20 soldati per il presidio d' esse; li quali li furono concessi, con apparenza però che egli habbia a fare in modo tale, che apparisca che i soldati siano andati a suo soldo senza licenza della repubblica, ma di loro spontanea volontà. E già l' esercito era entrato nel Stato suo. Onde attese a salvare la sua persona; domandò dal senato un libero salvocondotto, il quale a voti pieni contra li fù concesso, et alla sua consorte, Vlatko e Stefano, suoi figlioli, famiglia, nobili et ai nuncii, et a ogni suo dependente, non solo nel territorio ma ancora dentro la città di Ragusa, all' havere, andare e tornare senza impedimento reale o personale. A Narentani, nostri sudditi, fù dato ordine, che lo riducessero a Stagno o in Ponta, poichè i Turchi non solo erano in Herzegovina, ma anche in Bosna; et alli Trebinesi, che havevano mandato due loro ambasciatori, per parte delli nobili e del sborro.

Vladislavo conte si ricoverò a Canali in Sastoje, da dove mandò Pavo Markovich e Pavo Dobrosceovich, ambasciatori, per domandare subsidio. La repubblica lo visitò con suo ambasciatore d. Jacomo Gondola, e lo aiutò con staja 50 di grano, dove diede alcuni terreni di quel luoco a Siscman et in Duba a Braiko.

Arrivarono intanto tre ambasciatori, che Stefano rè di Bosna e herzegh mandarano al Skenderbegh. Questi fecero istanza, che la repubblica mandasse anche li suoi in Ungaria in compagnia di quelli del rè e herzegh. Ma perchè non pareva alli signori di fare attione alcuna con quelli principi insieme: dissero, che non potevano mandarli in compagnia loro; ma che in suo tempo si mandarebbero et in Ungaria et altrove, dove si giudicarebbe esser di bisogno.

Herzegh non si ritirò per all' hora a Ragusa, ma calò a Narenta, vedendo che Mehmete era entrato col suo esercito in Bosna e Rassa; dove procurò di superare il rè con inganni, e con belle parole farlo cascare. Et havendolo fatto uscire nascostamente fuori

di Jaize, capo del regno di Bosna, dove ritirato si era, con promesse grandi; e postisi al colloquio, fù il rè di subito preso, e per commandamento del barbaro fù spogliato della propria pelle.¹ Et il regno, che al proprio padre con inganno occupò, insieme colla vita perse. Questa temerità fù causa, che il Turco occupasse la maggior parte della Bosna, della Rassia e della Servia; e che sotto il suo dominio cadessero quelle provincie.² Destrusse il Stato del herzegh e del conte Vladislavo Gliuboschi.

Essendo questo così successo, il rè Matthia subito scrisse, che le case del rè di Bosna si consegnassero a Giugno Giorgi, pretendendo che a lui fossero ricadute. Ma non piacendo questa cosa alli signori di Ragusa ammonirono li parenti d' esso Giorgi, che si trovava absente, che non cercasse le dette case.

Furono uccisi in questo conflitto anche il vojvoda Petar e conte Nicola Paulovich, le cui case e possessione furono concesse ad affitto a Michael di Volzo, per depositare il danaro alla camera della repubblica. È morto Bivoko Tesselovich; Jelliza sua figliola si ridusse a Ragusa.

Prima che il regno di Bosna fosse preso da Turchi, i Veneziani³ vedendo opportunità del tempo, e che il Turco con tutte le sue forze s' era occupato in Bosna et abbandonato Grezia, fecero armata grossissima con speranza di recuperare la Grecia. Ma intanto venne la nuova della presa di Bosna e della vittoria de' Turchi, e che la Dalmazia stava in grandissimo pericolo, si distolsero da questa impresa, e cominciarono a chiamare per lettere aiuto da tutta la cristianità. Al pontefice diedero il primo avviso di quello fosse seguito in Bosna.⁴

Margarita, regina di Bosna, perso il regno e il marito, mentre procurava di salvarsi, e con lei Caterina, moglie del rè Toma, capitò nelle mani di Paolo, bano di Slavonia, dal quale fù presa come schiava. Ma poco dopo guastando li Turchi lo Stato suo fù amazzato con tutti li suoi. E così pagò il fio della violata hospitalità. E la regina si transferì a Ragusa.

Sparsisi per tutta la Bosna i Turchi cercare tutte le cose più nascoste, non lasciare cosa intatta, conseguire li paesi vicini e depredarli. Ma il rè d' Ungaria era vicino col su esercito, et havendo circondato un squadron de' Turchi quasi che li amazzò tutti. Questa sola attione delli Ungaresi s' hebbe verso il regno della Bosna.

¹ Annali di Ragusa. Cod. Bibl. acad. nro. DCIII. ad a. 1463: „Fù presa tutta bosna et sue fortezze per gran Turco Mehmed celebica; et rè Toma di Bosna fù amazzato sotto Blagai con molti suoi d' hoste.“

² Fusius L. Chalkokond. op. cit. p. 285 seg.

³ V. Mar. Sanuti: Vite de duchi di Venezia. Muratori: Script. rer. ital. XXII, 1172—7.

⁴ Epistola „summo pontifici de dno 14 iunii 1463 in Glasnik društva srp. slov. XIV, 230 Similis data „dominis Florentinis“. Ibid. XXXII, 199.

I Ragusei mandarono d. Giugno Gradi, arcidiacono, Giorgio Skenderbeg et il despot, a Roma, e moltri altri, per domandare aiuti, consigli etc. Il pontefice quanto poteva diede a tutti consiglio; e subito spedì il cardinale Bessarione legato apostolico a Venezia, per dar speranza al senato dell' aiuto, e per levare la paura de' nemici, haver da chiamare li rè christiani alle armi, e procurare di fare, volente deo, che sotto il vessillo della santa croce molte copie si raccolgano contra li Turchi. A Ragusei fù decretato di dare una mano de' soldati, e non poca quantità di frumenti. Fù ricevuto il Legato a Venezia con grandissima pompa,¹ e nel Senato fù (de)terminato d' accompagnarsi col pontefice contro il Turco. Et a Urso Giustiniani, generale dell' armata, il cardinale diede il vessillo in presenza del principe nella chiesa di s. Marco. E con tutto che i Veneziani havevano dato sì buona potestà al generale, nulla di meno la tenevano celata; all' arrivo del Legato pubblicarono guerra aperta contro il Turco. Intesosi questo dal pontefice, convocò gli oratori italiani per domandarli cosa offerivano; li quali tutti risposero, che aspettavano, che il pontefice imponesse ad ogni uno la sua carica. Il quale disse, che non accadeva altro, che solo ad esecuzione mettere il decreto di Mantova. Convocato poi il consistoro de' cardinali, lungamente orò; fù da tutto esso assentito et il pontefice esaltato fino alle stelle. Li Veneziani havevano mandato la loro armata in Grecia (sotto) Aloisio Loredan generale. In modo che XI kal. novembris convocato il concilio o congistoro publico, dove promulgò il decreto della confederazione e la lega fatta con Veneziani e (Skender)Bego contro li Turchi. E l' istessa lega havendo fatto il rè Mathia con Veneziani composta fino all' anno 1463.

I Ragusei mandarono due provveditori a Canali e due in terre nuove, per provvedere alli bisogni opportuni delle fameglie d' abitanti, acciò che non vengano in preda dei Turchi. Si diede salvo condotto d' ogni debito e delitto, in fuori del homicidio alli sudditti. E deputarono li ambasciatori al pontefice, rè d' Ungaria et a Venezia. E per terminazione del maggior consiglio quelli di Canali furono ritirati a Zaptat e parte in Molunta; e quelli delle terre nuove a Stagno et alle isole. De' quali furono eletti 200 soldati di quelli di Canali per Ragusa, e 200 di quelli di terre nuove per Stagno. E di più per il presidio della città furono provisti 2000 soldati veterani forestieri: capitan Spirito d' Altamura, li soldati parte di Tarento e di Segna.

Gli ambasciatori deputati: d. Giugno Gradi al pontefice, Sigismundo Gozze in Ungheria, Bartolo Gozze e Nicolò Bona a Venezia.²

Furono buttate tutte le massiere per terra, delle chiodiere e delli horti vicini alla città. E fabricandosi all' hora li muri per

¹ Fusius M. Sanut. loc. cit.

² Annali di Ragusa. MSC. ibid. „Fù mandato da Ragusa li ambasciatori per tutta christianità, per domandare aiuto e soccorso.

potersi servire di quelle pietre furono tagliati tutti gli alberi vicini. Ma sopra tutto furono intimati li digiuni per placare l'ira del Signore, acciò faccia ritornare indietro li Turchi. Non si mancava intanto fare buone guardie, essendo fatta creazione de' proveditori grandi d'esse.

Mandò all' hora il herzegh, che si ritrovava a Narenta, a cercare una gallera, la quale fù mandata, per farsi condurre a Ragusa con tutta la sua fameglia, con la confermazione del salvocondotto concessoli. Ma lui cercò di potersi ricovrare a Stagno. La qual cosa non li fù concessa scusandosi li Signori. Per la qual cosa si trasferì a Giuppana, dove furono mandati cinque ambasciatori, li quali l'accompagnarono sino a Zaptat. Domandarono da lui 10 mille ducati imprestito per mezzo d' Andrea Sorgo, ambasciatore.

Si destrussero le chiese intorno alle mura della città, e s'empirono di sassi tutte le cisterne del borgo di Gravosa e d' Ombla per levar al nemico la commodità dell' acqua. E furono destrutte tutte le case delle Pille e Plocchie. Stagno fù presidato di dentro con soldatesca e fuori con 8 ormanize e due fuste a quel mare. Offerì in aiuto nostro Ivanisc Vlatkovich cento soldati.

Ma intanto havendo la repubblica mandato al Gran Signore Nicolò Palmotta et Elia Bona con doni più del solito e con ordini, che, trovandolo uscito fuori di Bosna et inviatosi verso il Danubio e potessero dubitare che fosse per affrontarsi coll' esercito ungherese, havessero libertà di non seguirlo ma salvarsi dove potessero. Questa ambasciata fù mandata, perciò che havendo il Gran Signore mandato un suo Turco, per mezzo del quale domandarono un passaporto libero, sopra del quale appoggiati vennero alla resolutione di mandar gli ambasciatori, li quali lo trovarono uscito fuori di Bosna.

Intanto il rè Matthia entrato era nella Bosna col suo esercito per recuperare Jaize. E conte Vladislavo doppo la sua partenza recuperò Gliuboschi; e ne aiutò la repubblica con un suo ambasciatore. Et il conte Vlatko recuperò la fortezza di Cliuch.

Marra, regina di Bosna, moglie di Stefano, si ridusse a Ragusa. Così pure Catherina, moglie del rè Tomasc di Bosna. Le quali furono onorate e presentate. Così pure la consorte del conte Vlatko.

L' anno passato, come si disse, il gran Turco domandò della repubblica Giugno di Drago Giorgi. A qual effetto aveva mandato a Ragusa un subascià per causa, che il detto Giorgi aveva fatto in quel tempo grandissime prove contro li Turchi, trovandosi nell' esercito ungherese in compagnia. Ma non essendo in quel tempo a Ragusa si scusarono, che era con il rè. Il subascià ritornò alla Porta con questa risposta. E subito furono legati alcuni Ragusei

¹ Annali di Ragusa. Cod. msc. ut supra: „Fù a Ragusa fatto gran danno e ruina, per paura di gran Turcho, delle case, giardini, cioldiere, tentorie et altre cose fuor della città, alle Pille et alle Plocce; perchè credeuano Ragusei, che venisse gran Turcho sotto Ragusa“.

mercanti e pigliate le facultà loro e condannati in ducati 5000. Li quali havendo pagato furono condotti d' un Turco, al quale si diede sodisfattione. E si dice, che anche fosse causa di questo la venuta di Skenderbeg a Ragusa.

Il gran Turco venne in Sutiesca, dove il suo carasso scapuzò tre volte fermando sempre. Veniva lui per opprimere il Stato di Ragusa, poichè giurato haveva che occuparebbe e metterebbe a sacco tutto il territorio di Ragusa; de quali se li si farebbe qualche contrasto, che farebbe uccidere tutti li Ragusei christiani. Sì che venuto in certo luogo di Sutiesca cascò il suo cavallo con li piedi d' avanti, benchè fosse astretto con li sproni, non però si poteva levare. Dove mutato il secondo cavallo similmente li intravenne. Dipoi mutò il terzo, e volendo proseguire cascò talmente che poco mancò non scovezasse il collo, et astretto con li sproni non si poteva levare, per fin a tanto che non mutò il suo giuramento. Finalmente palesò al suo bassà, come haveva apparso un huomo vestito in certo habito, che li pareva tener certa cosa im mano a modo d' una cittadella, il quale li vietava il passo; e li haveva minciato, se passava oltre, non sarebbe tornato a casa. E perciò non havendo buon augurio non voleva andar inanzi; e perciò fece tornar tutto il suo esercito, col quale entrò in Bosna.¹

Acquistato tutto il regno di Bosna, come si disse di sopra, divise tutte le provincie del regno alli suoi capitani, i quali fece chiamare sangiachi.

Furono spediti ambasciatori al Turco col tributo di 1500 ducati, per vedere che intentione habbia avuto. Rispose, che voleva tutto il territorio di Ragusa eccetto la città.¹ Con la quale risposta tornarono. E congregatosi il consiglio per trovare il remedio il primo disse, che per salvarsi non c' era altro remedio che mutar stanza, ovvero darsi ad arbitrio del Turco, il quale haveva ottenuto tante vittorie et usato crudeltà; man (con) quelli, che senza contratto li si sono resi ha usato misericordia; e non era bene pigliarsi la guerra con un potente, al quale non si può resistere. Il secondo disse, che per una vittoria non pareva bene lasciare la patria ma apparecchiarsi a custodirla, acciòchè non possi penetrare; che si deve virilmente combattere non solamente per noi ma ancora per la christianità, la quale patirebbe se la città di Ragusa fosse presa. Il terzo disse, che bisognava cercare se vuole la pace con noi e con li presenti acquietarsi e così in pace vivere; perchè gli huomeni impotenti temono i nemici potenti per due cause, prima perchè non perdano il Stato, seconda acciò li sudditi vivano con quiete e riposo. Il quarto espose, che era meglio prepararsi et ordinare le

¹ Annali di Ragusa Ibid.: „Et toruò (il gran Turco) di recano di Sutieska, perchè tre volte lo cavallo scapuzò e tutte tre volte se desferà lo suo cauallo. E fù gran miraculo; e questo fù la cagione, perchè a Ragusa se faceva gran processione con gran pianti, tanto donne quanto homeni, et per li monasterij.“

² Vide MŠC. bibl. francis. Ragus. ap. Makušev op. cit. p. 384.

guardie della città a vicenda, perchè al Turco rincresceva stare lungo tempo per esser la città forte; ne manco potrà dar assalto, perchè sarà afforzato di partirsi non havendo vettovaglia per l' esercito per la sterilità del paese; e se il tributo si li promettesse, non si potrà stare d' accordo della somma, ma sempre domanderà più e col tributo augmenterà le forze (sue) et indebolirà le nostre. Il quinto disse: non è possibile a noi tollerare la bataglia, perchè il nemico è più potente. Ultimamente Simon di Bona vecchio, il quale in quel l'anno non era nel magistrato, fù invitato; il quale si dice haver parlato così: non è lecita cosa anzi ingiusta, che li potenti signori combattano con li impotenti e deboli senza loro causa, sicome e cosa lodevole che un paro combatta con li altri pari suoi. Ma tu, che sei venuto in questi luochi, gran inconveniente hai fatto, in queste sterili e mostruose caverne con tanta magnificenza dei signori cavalieri cercare la piccola città di Ragusa col suo territorio, e rovinare et haverla nelle sue terre. Per la qual cosa, non per altro, alli antichi vostri habbiamo promesso il tributo, se non per haver ogni refugio et aiuto contro li nemici, i quali cercassero il simile quello, che voi cercate, per esser raccomandati a voi. La qual cosa dovete fare e defenderci contro ogni adversario per li patti e sacramenti; e da voi procede, che sia rovinata la patria nostra, la quale nella vostra potentissima mano fù raccomandata dalli nostri antichi. Dunque se dalla vostra imperial corona la patria nostra deve rovinarsi come d' un nemico e non voler ci per vostri fedeli secondo alli vostri antichi: noi allora saremo costretti cercare altri aiuti e signori, e accostarsi a loro, il quale sarà solecito. Già habbiamo trovato il rè Matthia d' Ungharia, al quale saremo costretti darsi con la città a defenderci. Questa opinione fù abbracciata, e fù mandato lui medesimo a riferir la al Gran Signore. E così li lasciò partire.

Intanto il pontefice intesi questi disturbi della repubblica col Turco, mossosi a compassione mandò a Ragusa alquanti soldati, li quali fra breve furono licenziati. E mandò lettere e brevi, pieni di benignità, con offerte grandissime, le quali portò ambasciatore Gradi al suo ritorno. Delle quali offerte diedero parte al herzegh e con lui le comunicarono. E le seconde, che a lui furono indirizzate, s' inviarono. Furono li mandati ambasciatori Nicolò di Marco Gondola e Nicolò di Serafino Bona. Et anche quelli medesimi a Vladislavo, il quale intendendo, che il rè Stiepan era ammazzato et haveva finito così miserabilmente la vita contra la fede data, prese paura della crudeltà barbarica, si riconciliò col padre herzegh. E retiratisi nei luochi muniti, la repubblica mandò ad honorarli tutti due, e scrisse lettere di congratulazione. Anzi Vladislavo mandò aiuto dalla repubblica per mezzo di Dobèro suo ambasciatore, e fù favorito di perperi 400.

Intanto, per non stare alla discretione della fortuna l' anno seguente fù mandato Matteo Gozze, archidiacono, ambasciatore a

Roma per cercare nuovi aiuti. Ma hebbe ordine ancora d' andare d' altri principi non solo d' Italia ma fino in Francia.

Vennero buone nuove d' Ungaria. Anzi havendosi avviso, che il rè doveva venire in Bosna coll'esercito, furono deputati ambasciatori Sigismondo Giorgi, Bartolomeo Gozze e Nicolò Sèrafino Bona, per invitarlo che personalmente venga a visitare la città di Ragusa. E li fù portato per donativo un bacile d' argento con 12 tazze similmente d' argento. Fù trovato in Bosna, da dove haveva mandato a Ragusa Vladislavo Veser, suo ambasciatore, per domandare danari. Ma li nostri offerirono per mezzo de' suoi ambasciatori una quantità di sale e cinque salme di polvere e ducati 1000 in contanti per li tributi futuri. E li mandarono un chirurgo per servizio del suo esercito.

Nel maggior ardore di questi accidenti il palazzo rettorale patì l' incendio.

Nicolò Simon di Bona fù spedito ambasciatore al concilio. Il quale, mentre vedeva che i principi havevano vanamente invasi i territorii del gran Turco, disse: che si meravigliava, che non sapevano il modo di combattere di quella gente; ma che lui era pratico, e propose il modo d' assalire il Turco per mare e per terra; come fù fatto.

Il rè di Napoli Ferdinando diede denari e munizioni, rè Mattia il simile, il duca di Milano artiglieria con certi armamenti, i Veneziani non diedero manco risposta.¹ Tre savii della guerra condussero 2500 soldati forestieri.

Alli 9 di giugno, che fù la festa de corpus domini, il bassà di Romania mando un ciausce segretamente a Ragusa, ammonendo alli signori, che mandassero ambasciatori, perchè il Gran Signore s' aquieterebbe. Così fù fatto: e li ambasciatori furono ricevuti gratiosamente, e accompagnarono il Gran Signore sino alla Sienize. Il quale liberò i mercanti con le robbe loro, che erano in Bosna, e licenziati li ambasciatori tornò in Andrianopoli.

¹ Annali di Ragusa loc. cit. „Santissimo Papa et rè d' Ungaria et rè Ferdinando hanno dato aiuto; ma li Venetiani non hanno fatto ne risposta, ma restarono in silentio“. Contrarium vide Glasnik XV, 139.

Odlomak srpskoga ljetopisa.

Prispio

Stojan Novaković

dopisni član jugosl. akademije znanosti i umjetnosti.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 14 veljače 1874.

Прилично већ има изданих наших љетописа. Пок. П. Ј. Шафарик, неваборављених заслуга за нашу историју и литературу, поче у својима Раматку кодификацију. Од то доба је, што у Биограду радњом српског ученог друштва, што у Русији још више грађе нарасло, а историјска критика бави се све више и више том врстом историјских записака, њиховом поузданошћу, њиховом коришћу, њиховим постањем и њиховим изворима. Но докле се с једне стране осјећа све живља потреба за кодификацијом, и докле историци монографијама својим шире свјетлост на поједина питања и шире пут ономе, ко стане писати знаменито дјело цјелокупне народне историје, дотле је вријеме сносити на гомилу прилог по прилог.

Овај комад српскога љетописца, који и ми у то име приносимо, налази се у зборнику, који је у збирци рукописа народне библиотеке у Биограду под бр. 184. Рукопис је тај у дванаестини. У њему има доста различитијех ствари, разном руком писаних, те има пуно разлога мислити, да су у овом зборнику покупљени и у позније доба у једно повезани сами комади од више рукописа, јер су свуда све сами одломци. Међу тијем комадима највише их је апокрифских, те и о рукопису и осталој садржини његовој мислим говорити кад будем објављивао остало, што имам из њега исписано.

Овај комад љетописца заузима пет листа, 72—76 садашње паје. Првих пет иду по реду један за другим. Међу петим им осјећа се нека празнина. На питање, кад је овај рукописан, не може се одговорити сигурно, јер, како су све и, нити се гдје налазе написани писац и година, нити уга о томе. По свему судећи, као што је облик слова, мисмо, да рукопис неће бити млађи од прве половине ека. Ријечи **Къ** **лѣто**, које долазе пред почетак биљежака, те су мало напријед, **В** је написано скоро као **О** исприја лијево, угнуто унутра с десна; а озго је усађено њ,

у доњи крај стоји у ериједи од тога 0. За тијем до-
поврх њега т. И увијек тако, свагда црвеном бојом.
э на тим листовима налази, стављамо иза ових врета,
ишиу држали смо се обичних правила, којих се држе
издаваоци књижевних старина на словенском језику.

ꙗꙗꙗ (6729—1221) постаки се краљемъ Стефанъ жупанъ,
иꙗ Неманинъ, и царствова . . . . .¹

ꙗꙗꙗ. (6732—1224) прѣе краљевство сынъ њего Ра-
царствова .л. лѣтъ.

ꙗꙗꙗ. (6743—1235) прѣе краљевство анѣен њего Дра-
панен краљ, и царствова .лѣ. лѣтъ.

ꙗꙗꙗ (6778—1270) прѣе краљевство сынъ њего Милъ-
ь бланскы, и царствова .мз. лѣтъ и прѣстави се охтомырѣа
л.²

ꙗꙗꙗ (6825—1317) прѣе краљевство сынъ њего Стефанъ
. . . . . и царствова .ѡ. лѣтъ и прѣстави се мѣсеца Но-

л. дѣнь.

ꙗꙗꙗ. (6838—1330) оуби краљ Деулинскы Михаила цара
л.

ꙗꙗꙗ. (6820—1312) роди се Стефанъ царь.

то ꙗꙗꙗꙗ (6844—1336) постаки се царемъ.

то ꙗꙗꙗꙗ (6864—1356) прѣстави се Стефанъ царь Дек.
твова. кд. лѣт.³

ꙗꙗꙗꙗ (6845—1337) роди се Оурошь царь.

то ꙗꙗꙗꙗ. (6865—1357) постаки се царемъ.

ꙗꙗꙗꙗ (6866—1358) бысть гладна година, въ второ лѣто
роша цара.

ꙗꙗꙗꙗ (6867—1359) прѣидоше Турци море и приише
въ третѣ лѣто царства Оурошека.

ꙗꙗꙗꙗ (6880—1372) прѣстави се Оурошь царь Дек. .л.,
л .л. лѣтъ.

жде лѣто оубыше Турци краля Вькашина на Марце

лѣто прѣе скупьтро сръбьско князь Лазарь, и бысть госпо-
емъ.

ꙗꙗꙗꙗ. (6869—1361) поубыше Турци храброга Мом'-
ишише Периторь мѣсеца сѣк. кг.

ꙗꙗꙗꙗ. (6882—1374) расипа князь Лазарь Николъ жоупана.

ꙗꙗꙗꙗ (6888—1380) бысть кур Паска.

ꙗꙗꙗꙗ (6889—1381) оуби Црѣпъи Китомиръ Турке на
л. Дек. ке.

ꙗꙗꙗꙗ (6890—1382) расипа князь Лазарь Раднуа Бран-

јер је изблиједјело толико да се не смијем упуштати у нагађање.
толико да се једва виде бројеви.

царовања са стране су, но истом руком.

Въ лѣто ꙗѡсѡдъ (6894—1386) исходи Муратъ царь на княза и прими Нишь.

И въ то лѣто поумре сльице Ген. а днь.

Въ лѣто ꙗѡпа (6881—1373) прѣстави се великъ Гюрьгъ Бальшикъ.

Въ лѣто ꙗѡсѡзъ (6897—1389) бысть вон княза Лазара на Косовъ Юн .е. И царствова .xi. лѣтъ. И тоже лѣто прѣе наумелство сръбьско сынъ него великъ деспоть Стефанъ.

Въ лѣто ꙗѡца (6901—1393) примише Търци Трънокъ градъ четврто лѣто деспотства Стефанова.

Въ лѣто ꙗѡгъ. (6903—1395) прѣге Бамзытъ на Влахе, и погне Марько и Костадинъ.

Въ лѣто ꙗѡче (6905—1397) позебоше Търци на Босни.

Въ лѣто ꙗѡзъ (6906—1398) изгоре Равьиница.

Въ лѣто ꙗѡзъ (6907—1399) прѣстави се Влькъ Бранковикъ ѡх. .S.

Въ лѣто ꙗѡи (6910—1402) оуби Демиръ Бамзыта подъ Ангвром на ке днь.

И тоже лѣто оухвати деспоть Гюрьга оу Цариградъ.

И тоже лѣто оукраде Родон Гюрьга изъ Цариграда Агвоуста .ла.

Въ лѣто ꙗѡи (6911—1403) бысть деспотовъ вон на Трыполю Ноумери а .ка.

Въ лѣто ꙗѡки (6912—1404) пакни деспоть Ситинцѣ.

Въ лѣто ꙗѡди (6914—1406) прѣстави се Никодимъ Гръуникъ на рождество христово.

Въ лѣто ꙗѡеи (6915—1407) прѣстави (се) княгиня Милуца Ноумерия .а. днь.

лѣто ꙗѡси (6916—1408) прѣстави се Гръгоуръ Вльковикъ

же лѣто бысть зла зима.

лѣто ꙗѡзи (6917—1409) пакни Влькъ Кнежникъ с Търци Сръбле.

лѣто ꙗѡни (6918—1410) закла Моуси Влька Кнежника и Лавька Бранковника брата ¹ оу Пловдинѣ Юн. .s. днь.

лѣто ꙗѡои (6919—1411) оудави Моуси Улашию Юл .е. днь.

лѣто ꙗѡкъ. (6920—1412) ходи Муси подъ Ново Брьдо.

лѣто ꙗѡка. (6921—1413) оуби Кришиа Мусию Юла .е. на хцъ.

ке лѣто прѣжде тога доге Гюрьгъ изъ Солвни Охтомвриа .кг.

лѣто ꙗѡка (6926—1418) оуселише се в мокъ Авьръ Ресаву Тронцъ.

лѣто ꙗѡкзъ (6927—1419) оумре Мирьта воевода.

лѣто ꙗѡке (6929—1421) пакни Соулта царь Влахе.

лѣто ꙗѡл (6930—1422) оумре Бальша Априка изъ. И то лѣто златанъ царь Юн. .в.

лѣто ꙗѡлак. (6933—1425) прѣста(ви се) госнога Млра Аир. .ди.

лѣто ꙗѡлд. (6934—1426) ходи Муратъ подъ Кроушевьць.

лѣто ꙗѡле (6935—1427) прѣстави се деспоть Стефанъ Юн. .о.

—
стране додато истом руном: сына.

- ина изостала) — прѣе нацелство Гюрьга Вальковикъ.
 кто постави деспотомъ.
) отеръже се Еремѣя оу Голоубьѣвъ и даде га Туркомъ.
 инуево.
) (6938—1430) създаи бысть градъ Смедерево въ .г.
 испота Гюрьга.
) прими Моуратъ царь Солънъ Мар. ко днь.
) (6941—1433) мѣсеца Юн. .зѣ. помръе снѣе .з.
 је оусови мнозы зѣло.
) (6943—1435) попали Зупровикъ царева дръка оу
 бен Дамбегга на Годоминъ Аврамовника.
) (6944—1436) Августъ .а. разен Муратъ царь
) Боръуъ и Равъиницъ.
) оумре Жигмунта краль.
) (6945—1437) ходи Муратъ царь подь Сибниъ.
) бысть злы понеделъникъ.
) (6947—1439) прими Муратъ Смедерево Ав-
) оумре краль Дамбертъ.
) (6948—1440) ходи Моуратъ подь Белградъ.
) (6949—1441) прими Хадомъ паша Ново Бръдо
 градове.
) (6950—1442) ходи Баша подь Белградъ и създа
) оуен Анъкоуль Мезытъ бега на Влдсехъ. Мар. .ме.
) (6951—1443) разен Анъкоуль Хадомъ паше на
) е.
) (6952—1444) изыде деспотъ съ Оугры на Зла-
) кто прими опеть Сръбляе и оулзе оу Смедерево Ав-
) (6953—1445) погние краль Владиславъ на Карнон
) (6955—1447) ожени се деспотъ Лазаръ, и по-
) омъ Дек. .нѣ.
) (6957—1449) разен Тома Котомаша Сеп. з.
) разен Моуратъ Анкыла на Косову Ох. яѣ.
) (6959—1451) оумре Моуратъ Фер. .д.
) брати Мехемедъ Топлицъ.
) (6961—1453) прими царь Мехемедъ Цариградъ.
) оузновн слана землю.
) (6962—1454) оузе Мехемедъ царь опеть Тои-
) Сръбляе, и расипа Остръкицъ Ноуа. а. днь.
) (6963—1455) оухвати Анкыла Феризбеговника
) прилику нема једног листа.

Въ лето ꙗꙗѡѡ (6972—1464) ходи царь Мехемедъ бегъ на І
и развѣише га под Ілицемъ.

Въ лето ꙗꙗѡѡ. (6974—1466) ходи царь Мехемедъ бегъ на
дербегга арбанашкога, и съзида Нови градъ.

И тои лето оумре херцегъ Стефанъ.

Въ лето ꙗꙗѡѡ. (6976—1468) ходи царь Мехемедъ бегъ и
раманс, и съзида Кондрадъ.

И въ то лето оумре Скенъдербегъ арбанашки.

Въ лето ꙗꙗѡѡ (6978—1470) ходи царь Мехемедъ бегъ на
бозь вистъуки и прииме главни градъ (изблиједјело кад).

Въ лето ꙗꙗѡѡ (6981—1473) ходи царь Мехемедъ бегъ на вѣс
страну и развѣи Оүзоу . . . . . и ходи преко Сфраѡа к тои
оубише романискога вазивъ Хасана. — — — — —

Въ лето ꙗꙗѡѡ. (6984—1476) ходи царь Мехемедъ бегъ на
Богдана и развѣи га.

И тѣ ихъ знимъ вѣише Ъгри, и съграднше два града на Год
скѡмъ полю.

И тѣ ихъ знимъ развѣи царь Мехемедъ бегъ и прииме тѣи градъ
развѣи ихъ.

И тада вѣише зла зима и люта.

Въ лето ꙗꙗѡѡ (6989—1481) оумре царь Мехемедъ бегъ
мора прѣма Цариграду.

И то же лето наста зима сѣго Бамзита.

И то же лето ходи Бамзитъ на врата Сижемъ соултана прѣко
на Кармане, и развѣи ихъ конскѣ, и оүзе ихъ ризницѣ.

Въ лето ꙗꙗѡѡ (6990—1482) ходи царь Бамзитъ бегъ преко
ѡпетъ на врата Сижемъ соултана, и прогна га изъ Карманске з
и ѡпет се врати, и зимова оу Дренополоу, и тѣи знимъ оумори і
Ахметъ нашъ мѣсеца Декемвриа .з. дѣнь.

Въ лето ꙗꙗѡѡ (6991—1483) ходи Мехемедъ паша на Дви
съзида .в. градъ Храма и Квань.

Въ лето ꙗꙗѡѡ (6992—1484) ходи царь Бамзитъ прѣко Дви
Кара Богдана и прииме градъ Келіе славни и добри.

Въ лето ꙗꙗѡѡ (6993—1485) оумре деспотъ Вукъ . . . . .

Bugarski zbornik, pisan prošloga vieka narodnim jezikom.

Приорџио

STOJAN NOVAKOVIĆ,

dopisni član jugosl. akad. znan. i umjetn.

Predano u sjednici filologiĉko-historiĉkoga razreda dne 14. veljaĉe 1874.

I. У народној библиотеци у Биограду под бр. 106 у збирци рукописа налази се рукопис, писан врло занимљивим, народним бугарским језиком. Рукопис је из времена, кад се међу Бугарима није могло осјећати нити уплива по језику од књига донесених из Русије, нити икаква покрета из каквога књижевничког мудричења, које се у почетку сваке литературе по правилу јавља. Поврх тога двога, што наш рукопис ставља изван домашаја нових струја, што неколико прошлог а неколико овога вијека обухватише југ словенски, он се веома значително узмиче и испод владе старе средњевјековне литерарне традиције, како се она чувала међу Бугарима и Србима. Та традиција у овом је рукопису управо на умору. Она уступа народном језику и пошљедња своја права, и народни језик заузима у пуној сили владу своју.

Пратио сам и изучавао таку исту борбу у Србаља. Стари словенски говор, пренесен са пријеводом светог писма међу Србе, утврди се као књижевни језик, потиснувши тијем самим народни језик на ниже мјесто од себе. Али се народни језик све више отимао за урођена права своја. Изнајприје продирући помало у књижевнички умјетни говор, он се утврђиваше тамо. Гледамо, гдје су у споменицима све веће мјере упливу народнога језика, толико, да долази вријеме, кад се за споменике мора рећи, да су писани не већ првим црквено-књижевним но народним језиком.

Посве је интересан ход овај у развоју мјешавине старог књижевнога језика словенскога; и колико су у први мах развитку народнога језика изгледала спријечена права тијем, што се међу Србима утврдио нешто удаљени од чистог народнога говора језик словенски, толико је истоме језику већа част, што је послѣје та своја права на ново задобио.

Да се развитак народне литературе у оба југословенска племена развио својим природним путем, онда би ово што у неколико ријечи напријед истакосмо, далеко мањег значења имало. Али рефлексije наше о томе језиковном току двојаку и чисто полемичку цијену добијају, кад се опоменемо, како развој народне литературе на истоку словенскога југа није, на жалост, имао свој континуални развитак. Као год што би, можда, сва историја јевропска имала имала други крој, да се у XIV. вијеку не догоди инвазија турска на балканско полуострво, тако су, услјед тога, настале немиле прилике за литературу и културу словенскога југа. Омркнувши, да тако кажемо, у половини XV вијека у култури и у литерарном развиту на једнакој висини са осталом Јевропом¹, освану словенски југ у почетку XIX вијека у чудноватом, полу варварском стању, с тамним успоменама о прошлости и о срећи својој. Литература поче клијати на ново, али више покретима са стране, са јевропскога запада, него из старих основа. О староме језику, тој првој основи литературе, није се знало ништа. Знање о народном језику везало се врло опћенито за свој словенски коријен, али о томе коријену није било никаквих размршених појмова. Као некакав регулатор народности мијешала се и конфесија. А како је међу словенским народностима источне цркве континуитет свога националног развитака сачувала само народност руска, то су обје гране словенскога југа, што су припадале источној цркви, пошле тамо, да потраже науке и инспирације. Видјевши у то доба у Русији језик црквени, у вријеме, кад о томе нигдје није било чистих појмова израђених, примише и они што се у почетку овога вијека у свој Русији опћенито држало, да је тада познати црквени језик најстарији корјенити говор словенскога племена. О историји тога црквенога словенског језика сувремене руске цркве, није се до познате Востоковљеве расправе, ништа озбиљније мислило. Ако то и није ништа сметало, ни језику ни филологији словенској у Русији, из познатих узрока, лажна та база побркала је на словенском југу све књижевне одношаје. То се пак могло догодити врло лако, што су се црквене књиге, штампане тим словенским црквеним језиком сувремене руске цркве, са невоље и недостатка штампања на словенском југу, кроз прошли вијек свуда шириле и рашириле. Додајте томе, да је у први мах сва писменост и наука извирала од људи црквених, навикнутих на те књиге, па неће требати никаква објашњења, откуд у новој литератури

¹ Овај парадокс, с врло малим ограничењем, пуштамо у свијет, да му вјерује, ко хоће за сад спрам малог броја до данас изнесених доказа. Кратко је вријеме, од како су се студијом неколико писаца наших, који се овим пословима баве, почели доказивати то износити. А ми имамо основа надати се, да ће даљи рад дотјерати дотле, да посвједочи ово што ми сад рекосмо на ризици, да се и као парадокс узме.

српској и бугарској у почетку овога вијека макаронски жаргон, пун русизма, пун гласовних анорганских феномена, који су са фонологијом српскога и бугарскога језика стајали у одсудној супротности.

Како није мјесто развијати на далеко и на опширно овај ред мисли, пријећи ћемо на нову борбу, коју је имао да издржи језик српски. Истом издржавши борбу са старим словенским унесеним са пријеводом светога писма IX. вијека, истом задовбивши у рукописној литератури поплједњих вијекова пуна права своја, и очекујући нову литературу, да га понесе на праву висину и достојање његово, српски језик упаде у нов сукоб не са старим но са руско-словенским језиком. Онај чудновати жаргон, ни српски, ни словенски, ни руски, којим су на крају прошлога и у почетку садашњег вијека писали многи српски писци, и који је постао услијед мало час поменутих забрканих појмова о историји словенскога језика кроз средње вијекове, морао је наићи на нову реакцију народнога језика, који је тек био побједио, па своју побједу изгубио. Како су писци имали по себи похвалну намјеру, да образовање књижевнога српског језика оснују на староме словенском, то се ударило у мијешање. Но с тим заједно искочила су многа питања: шта је српски, а шта словенски? Колико српског и колико словенског? И најпослије: шта је управо словенски, и како се у томе погледу у стара времена поступало? Главни вођ у овој борби, који ју је повео на корист и у заштиту чисто народнога језика српскога, био је Вук Ст. Караџић. У његово име иде обично цијела историја те борбе, и нама ништа даље о томе не треба говорити. Нов сукоб, који је имао српски народни језик да издржи, ако је нешто времена требао, испао је опет на корист његову; и кад се већ није могло више ни мало сумњати о добром свршетку борбе, којој су ишле у прилог све нове чињенице, што их је са собом обилато донијела историја словенске филологије и лингвистике, издаде Вук као епилог свему своју књигу „Примјери српско-словенскога језика. Беч, 1857“, у којој је изнио пређашњу мирну побједу српскога народног језика, која је била најкрупнији историјски разлог његовим реформама, из које се све његове реформе црпу, и према којој он управо долази као кодификатор.¹

II. И ако је у Бугара међу њиховим народним и црквеним језиком друга свеза него у Срба, али је у данашње вријеме разлика иста, и у новије је вријеме ход развића њихове литературе такође исти. Разлика је, што Бугари нијесу имали свога Вука, што им данас ни правопис, ни граматички ни дијалектички строј језика није регулисан ни мало, бар колико је нама одавде познато, што њихов развитак иде позније од српског, и што су сад времена свакојако другчија, него што су била у почетку овога вијека. С тога у историји развића њиховога је-

pije došao još onaј моменат, у ком је Вук могао писати тилог у „Примјерима српско-словенскога језика“. Али један пут тај моменат, доћи, и да ће пред њим ићи илике онакав исти процес, какав је ишао у Срба, о томе не бити сумње. Облик може бити други, јер облици гјских појава зависе колико од времена, у коме се појави ју, толико од стихија, које у историјском процесу дјелују. еномен сам по себи или се мора догодити, ма којим на-, или бугарска литература нема будућности.

м што су некоји млађи писци у својим покушајима (Н. ов у својој граматици, ¹ Русчук, 1870; М. Дриновъ, За њгарското азбуке. Период. спис. Год. I. књ. 2. 9.) пошли г, којим је Вук ишао у српској литератури, сам је Вук о ва бугарски језик једно дјело, које је, као што ми се мало и употребљено и познато. Кад су још поводом цова рада око упоредне лингвистике, на крају прошлога, ишапли „Сравнительные словари всѣхъ языковъ и на- собранные десницею всевысочайшей особы“ (I, 1787, 39, друго издање 1789), Вук се лати да поправи по- се српскога и бугарскога језика. Тога ради написао је књижицу „Додатак к Санктпетербуршким сравнитель- јечницима свију језика и нарјечија е особитим огледима ког језика. У Бечу 1822.“ У тој књижици је управо менитији онај дио о бугарском језику. Ту је Вук дао од пријевода св. писма, неколицину народних пјесама ких, и на крају граматичне биљешке. Што је најзнат- Вук је ту скројио правопис за бугарски језик, удесивши гранскрипцију народнога језика, и упутивши тим при- књижевнике на прави пут. Но као што споменусмо љугарима све се ограничило на неколике непотпуне огледе, Вуков окушај оста до данас и без одлучнијега пошљед- а без ревизије.

већ у овоме до сад нијесмо заједно, друго је питање, је путем ходио стари бугарски књижевни језик; је ли до с народним, или изостајући; је ли, на пошљетку, г народни језик, кад се историјским ходом развио, стекао литерарна права ма и у овом кругу, у ком се могло, је тада према томе стајала литерарна традиција сред- ијекова? Хоће ли се, дакле, ако дође до тога, моћи на- и за бугарски онаки епизод, какав је Вук написао за г? . . . .

посао напредовао је далеко више него онај први, и то

то тога младића, који је ове године прерано умро, а поименце: „Из- Българска-та граматика. Законе-тѣ на Български-ат језик, Русчюкѣ г „Бележки врѣхъ граматика-та за ново-българския езикъ отъ Ив. тилова“ одликују се добрим правцем, и ако су на њима обиљезја же непотпуности, која би, наравно, с годинама ишчевла.

пошљедњих година. Још 1869. В. И. Ламански је у „Журналу министерства народнаго просвѣщенія за Јун“ под „Болгарское нарѣчіе и письменность въ XVI—XVII. вѣкахъ“ приопѣио многе одломке рукописа, писанога народним језиком. Уз исписке В. И. Ламански је саопштио више својих, махом обичних „славјанофилских“ рефлекција, али је на крају за рукопис казао управо оно, ради чега га и ми овдје помињемо. „Люблянская Болгарская рукопись, говори В. И. Ламански, принадлежитъ, не смотря на свою недревность, къ замѣчательнѣйшимъ и люботытнѣйшимъ памятникамъ Славянскимъ Болгарской словесности XVI—XVII в. и какъ памятникъ чисто-народнаго Болгарскаго нарѣчія этого времени. Пока, сколько извѣстно, это единственный памятникъ въ своемъ родѣ. Представленные нами выписки изъ него, какъ образчики языка, могутъ имѣть то же значеніе, что извѣстные „Примѣры Сербскаго языка“. В. С. Караджича, которыми знаменитый сербскій писатель старался оправдать дѣло Досиѣея Обрадовича и свое собственное и доказать законность литературной обработки народнаго Сербскаго нарѣчія. На этотъ памятникъ Болгарскій съ такимъ же правомъ могутъ указать новѣйшіе Болгарскіе писатели, настаивающіе на законности и необходимости литературной обработки чисто-народнаго Болгарскаго нарѣчія“. Млади бугарски писац и историк М. Дринов у своме чланку „За новобългарското азбуке“ (Период. спис. год. I. к. II. стр. 9) наилази такође на ове мисли, и даје неколике погледе на историју бугарскога језика и правописа; али се види, да му онда, кад је свој чланак писао, није био познат овај чланак Ламанскога, и да се у опће мало зна за споменике, писане чисто бугарским језиком прије уплива руског и прије новога покрета књижевног. А која је важност тих споменика, ми смо управо напријед напоменули.

Српски и хрватски језик има данас изобила споменика, кроз које се може проучити самостално развијање њихово од XIII вијека на овамо. У литератури су нашој већ чињене лијепе дедукције на основу тога. Поштовани поборник филологије и лингвистике словенске проф. др. Ђ. Даничић управо сад штампа историју облика нашега језика, која ће показати опширност поменутих дедукција, да и не помињемо никога више. А кад мало прије истакосмо, како је мало не само објављених него и познатих споменика бугарских, могло би нам се рећи, да ли наша паралела, коју бугарскоме према српском проричемо, није одвише смиона? Тога ради ћемо поменути Тројанску причу, којој у III. књ. *Starinâ* издаде Миклошић. Тај споменик бугарскога језика подупире смионост нашу, и хвата управо средину међу позним споменицима старе бугарске литературе, у којима надвлађује народни језик, и међу старим бугарским језиком. Оно што сад још нема, да би се наша паралела испунила, вријеме ће накнадити, а томе у прилог и ми доносимо исписе из поменутога позната рукописа бугарскога.

III. Не стоји ништа забиљежено, кад је писан рукопис, о коме говоримо и из којег записке приопћујемо. Да се још и овога вијека читао по Бугарској свједочи једна записка на корицама, која гласи: „Таа книга зехъ е отъ Кочо Кръстевичъ бакалъ, зехъ е за да е штампосим, тапа пакъ да мѣ е дамъ и една отъ штампосанито злато облечена въ даръ. 1852. Фебрѣариа 4 въ Татар Пазарчикъ“. Други се никакви записи не налазе. Но по свему судећи ми држимо да је рукопис тај постао у почетку прошлога вијека, а никако послѣ половине његове. Листови су дугачки око 15¹/₂ а широки око 10¹/₂ сантиметара. Садржај је рукописа овај:

1. Л. 1а. Слово избранное и различное.
2. Л. 9а. Уто съдъ врази уловкъ домашни его, на дну те стране Амн кон са хъбави работи християнниѣ.
3. Л. 9б. Слово светого Ефрема о светен литургие.
4. Л. 14а. Повученіе.
5. Л. 16а. Слово ѿ светого Алевѣа уловкъ божин.
6. Л. 27а. Слово ѿ светомѣ Георгию великомученикѣ.
7. Л. 28а. Без наслова: виђење Павлово.
8. Л. 30а. С насловом изблиједјелим: легенда о томе, како су нађени часни крсти.
9. Л. 45а. Слово како ѿсвѣди Марѣта Пилата претъ царемъ Кесаремъ.
10. Л. 51а. Слово сказанне ѿтъ битна.
11. Л. 68б. Слово дѣшеболезное отъ ангела извештаемо прѣподобномѣ ѿцѣ Макариѣ египетскомѣ.
12. Л. 81б. Слово светомѣ великѣ мученикѣ Кирикѣ и мати емѣ Івѣлнта.
13. Л. 95а. Слово на велика среда предъ Велиденъ.
14. Л. 105а. Слово предъ Велиденъ въ четвертокъ.
15. Л. 110а. Слово предъ велиденъ въ петокъ.
16. Л. 126а. Слово на погребеніе Господа Бога и спаса нашега Исуса Христа.
17. Л. 134а. Слово на преподобниѣ Петка.
18. Л. 150а. Одломак од неке легенде.

Тај лист 150ти у једно је пошљедњи цијелога зборника.

Рекавши у напријед за језик, да је чисто народни и обиљеживши значење овога и других сличних споменика у развоју народног бугарског језика у литератури, овдје нам је проговорити двије три ријечи о садржини, која чини, те је овај рукопис двоструко интересан. Садржина припада посве народној литератури средњега вијека. Многи комади су апокрифи, који су кроз словенски југ ушли у литературу Словена источне цркве, и о којима су у новије вријеме истраживања започета. Имајући да још проговоримо неколико ријечи о ономе што смо из те садржине исписали, показаћемо у неколико вриједност садржине.

Тако дио под 1. припада у врсту литерарну, о којој је у нас још мало говорено, а од ње није скоро ништа изношено. Византијска литература имала је једну врсту књига, у којима су скупљане знамените изреке и пословице. У те су зборнике купљени комади из црквених писаца, али у исти мах нијесу пренебрегавани ни старински јелински писци. Те зборнике обично литерарни историци називљу именованом *florilegia*¹

Комаде ових флорилегија виђао сам често у старим рукописима српским. У њима се такође помињу имена јелинских великих људи. С тога сам тај комад рукописа преписао, да би се и о томе сазнало овај пут бар оволико.

На петом мјесту садржаја долази легенда о Алексију божјијем човјеку. Ја сам је налазио у више српских рукописа, и она ће наћи своје мјесто у мојим исписима из апокрифике и белетристичке литературе српске средњег вијека. Та је легенда јако раширена била по Јевропи у средње вијекове, јако омиљена и у нашем народу. Стара струја није изумрла са свим ни с почетком нове литературе. Исту легенду сложио је у стихове Вићентије Ракић (год. 1824) и она је дочекала тако три издања 1798, 1828 и 1845 дотрајавши тако рећи до самих наших дана. Небројене варијанте у прози и стиховима на западу студирали су Масман и Г. Парис, у Чешкој Небески. Кад изнесемо довољно грађе, моћи ћемо видјети, колико смо у томе упоредо са западом.

Дијелови садржаја под 7, 8, 9, 10, 11 припадају такође апокрифској легендарној литератури. Колику је ова литература у своје вријеме свезе имала са народним животом, може се познати по томе, што легенду о томе како су нађени часни крети цјева и народна пјесма (Вук II, 85), осим осталих свеза, за које је освједочено да их има међу том литературом и народним вјеровањима и гаткама. Апокриф је и легенда под 12, а легенда је и оно под 17, али смо прво оставили, да исписи сувише не нарасту, ствари пак ради изнијећемо га на своме мјесту у српској редакцији, а друго је већ више мање познато. Не би мање биле интересне ни бесједе, писане таким истим језиком као и све остало, али смо и њих оставили, што су у томе богатије исписке В. И. Ламанскога у горе поменутом чланку „Журнала мин. нар. просвѣщенія“, те ће се нашим послом и његов попунити.

Што се самога рукописа и његове потпуности тиче, не можемо се похвалити. Осим што смо при интерпункцији и одвајању ријечи, зарад велике неправилности, која је у рукопису, доста посла имали, непотпуности су и очевидне празнине и погрјешке на многим мјестима. С тога се на многим мјестима не разумије најбоље, или је синтактична конструкција оште-

¹ Види Dr. R. Nikolai, Geschichte der byzantinischen oder mittelgriechischen Literatur Ersch und Gruber, Griechenland VIII. Bd. 370.

ћена. Јасно је да га је рђав неки писац из каква старијега рукописа преписивао. Али смо за хатар питања о којима смо напријед говорили, зарад језика, с којим се удружила исто тако интересна садржина, старали се да савладамо недостатке. У преписивању држали смо се прианатих правила. Ријечи смо одвајали, текст интерпунктирали, но поред свега тога правопис вјерно чували. Од старих слова, као што ће се видјети, многа никако не долазе. Ми смо мјесто љ писали љ, мјесто љ—љ, мјесто ш—шт, мјесто ѿ—отъ, мјесто р—ръ. Од јусова долази само љ, али доста ријетко мјесто љ. С тога смо и мјесто љега на свима мјестима гдје о изговору никакве сумње бити не може, стављали љ. Иначе смо га остављали. Мјесто љ, које такође ријетко долази, писали смо з. То су све наше промјене, којима за разлоге не треба казивати, јер овако како смо ми исписивали, долази тако исто често у самоме рукопису, па ће овај правилнији начин помоћи само, да се рукопис у својој чисто народној одјећи што лакше јави.

I.

Слово избраное и различное. Оче благослови. За (мо)литвь.

Отъ превишни людие добро има кои чете и кои слыша. Солонь рече светое отъ светаа на свети-те књига, а писецъ и рька е отъ земля, ягние; ами кои прочита за дъши болезное и да поменява мень грешникъ писецъ и себе си покаение приима на дъша-та си. Кои чете и кои слыша, свети Домаскинъ благослови. Прочети и за молитва.

Време-то и години-то и часове-те, сички-те работи што то са потъ сльнце-то, време има да са роди, време има да са умре, време да плаче, време има да са смееме, ето да речеме, сичка-та работа сась време-то бива.

Подобрее двама нежели единъ. Тешко и горко едномъ на-секомъ мѣсто оти ако нема кои да го вдигне.

Подобрее де то е дръгарь, неже-ли го да имашь брата на дечна мѣсто.

На безумни уши не дъмай ништо, што имашь на срьце-то покрити. Работи, да ти са не посмееме, на разумни-те дъми-таи отъ родителехъ сась работа и сась дъма.

Итаи башта си и майка си, да приимешь отъ тяхъ бла-, оти баштина клетва и маичинъ-та изькоренева домъ деца-та.

што е безъмень има дарь да весели башта си, а синъ безъмень та са смее на майка си, грижа недава на не та е синъ безъмень, та е сердечна болезь, што то го е

со, сторвай добро на родителе твои, и сась техна молба баде добре до живота твоего.

Сичко што са оть тебе премъдри сасъ техъ са и пребираи; и што са оть тебе пошки, сасъ техъ са не бори, и што то не мошь да досегнешь, а ти са не растегаи.

Чедо, оть миничко избери премъдрось и досетне да намеришь добрина и на работа малко да са потрѣдишь или са и поучи на некои занамта, та на поконь време добро, оть своа-та сѣ стока да идешь.

Чедо миничко, избери премъдрось, и ако видишь премъдра человека, а ти често ходи вѣтрина до него, и заповеди негови почини.

Попитаха накого филослова: оть што са боишь? А тои рече: къга са сасъ безумни препирамь.

Филисловь некои виде една звезда че е ип репна. А тои умре. Оть, брате, какъ на небо-тѣ видишь, а на земла-та предь себе си не видишь.

Едного человека водеха да го затриштъ, а тои тогава зель законь да почита.

Човекъ безъкнижень като къга е, като плеть безъ потьпорь, безъ ветрь падне.

Лажливи дружина-та са като зимно слънце, оть една страна грее, а оть дръга-та стѣдено.

Масло какъ не може да са смеше сасъ вода, ть и истина-та сасъ лажа се са не меши.

Кога поучимь умнаго человека, та мъ е вредно, като къга мъ дадешь стѣдена вода въ жатва, та мъ раслади сръце-то, толькова ее добро; а безъмнаго поучи, и празна тиквь учи и надѣва, та е едно человеку и меть и пелинь, та ми е едно человекъ, та и кривомъ человекъ, истина-та и кривина-та едно мъ.

Чловешки езикъ та е поедовить от змиинь, што то хапе; за што змиа къга хапе или погреша, сичкиа вѣтъ свои исъфрѣли, а злимъ человекъ языка вѣтъ свои дръжи у себе си.

Воденица не меле сасъ дѣма ами сасъ вода, та и што то е незбранъ человекъ, не деи го учи дѣма, ами сасъ тоига кои тои си башта милѣва, ратам си ненавиди сина.

Повлее ковладникъ оть влакъ, оти влакъ земе месо и бега, а ковладникъ сичкиа народа затрива.

А лакомь умь та ти прѣлича на решето вода да дръжи, лакомь умь ситось дръжи.

Отъ жена. Подобрее да са возишь у пробито корито, нежели на зла жена да казѣвашь на сръце-то си покрити дѣми; за што пробито корито едного человека удави, а зла жена на много хоро живота затрива.

Мечка и раслань научѣва человека, а зла жена не може научи.

Зла жена, ако ѿ милѣвашь, тиа са голещи, ако ли ѿ биешь, а тиа са обесѣва.

Зла жена надь мрътваго мъжа своего плаче, а за дръгаго мисли.

Ленивъ чловекъ та е позво оть болезнь, за што болезнь лежи и не иде, ами моли Бога за здраве; а ленивъ лежи и иде, а Бога не моли.

Ако штешь, чловече, да си добарь, драголюбень оть сичките, тои да ти бъде мзика твои¹ слаткодзмливъ и раце-те твои подаливи.

За навка повече погрижи нежени боларство.

За неіспедепцана чловека поплачи, нежели за мрътавца.

Плавникъ погасува вода, а милостини грехове.

Прилича, што то согрешава чловекъ да го поучишь; а што то добро сторва, да го любишь и хвалишь.

Тешко и горко кога зле надъмьдри и сметивашъ и еь съдамы(?).

Зло е, да дадешъ бесному чловеку ношь остръ; ами е позво дадешъ лукавому чловеку кметво да съди.

Подобра и посето малко да имашъ, нежели много да имашъ сасъ зло на земля-та.

Та са родихъ голь, и ва земля-та пакъ отвожда мь голь, за што са трядишь ваядо?

И послушни чловека: подобрее водопиецъ, нежели винопиецъ и дължень.

Кьга видишь грешна чловека, че е падналь у много болество, а ти поплачи за него, стори сабли божие надъ него.

Никому да се не посмеешъ кьга падне неком беда, оти е това обшто провождене, никои не знае до стро што ште да мь баде.

Де то си, пази свои-те уста, та си упази свои-та дьша.

Дьша оть вла чловека и кога мьлчи като оть пце, де то мьлкома хаче.

Отъ пианство рече свети Василе: пианство Бога не приима, уха свети отпъжда.

Кои то ходатъ по кьрве-то у пианство пиц-си, имане-то авносетъ и дьши-те си загубватъ и живота си² преполоватъ, ехни-ть дни та имь са приложени въ темна ношна, нече заоди слънце-то, ами имь ум-ать помраченъ оть то-ва вино пианство.

Вино сасъ копасъ икепева чловеку снага-та, а дьша-та ась дьши божии, за това рече некои филіслофъ: кьга си на озба, ати испии перва чаша за здраве, .в. и за сладось, а трета чаша за веселба, четврта за бемство, а други-те за диаволски аботи.

Секи санливъ и секи пианецъ та са облачи у садрани четени, и секи бекриц, та е приличень намелица, кьга хлопа на встини ни самъ ни тамъ.

Вльхва чловека ненавиди слънце-то и комка чловека ненавиди смиренаго и кроткаго.

¹ Без сумье мьесто: Мзикат твои, Мзика-ат твои.

² Сва прилика за: живот-ат си.

Кои са надем на лажа-та, тои пасе ветрове-те, за што то е лажеа много, а сапина е една.

Ако штешь почетень и обичень да си господарь надь мнозина, а ти бьди кроткъ и мьдрь и чисть и сась ум-ать здравь и трьпеливь, за хришцианска вера таштешь, и себе си спаси, и кои то тебе слъшатъ.

Зль человекъ та са ни радва за свое добро колко-то за чужда бада.

Три големи работи мрази Богъ: на земля-та старь человекъ курва, и борлабна лъжа, и сиромаха фодълина.

Три работи иште Богъ оть человека на земля-та: вера къ Бога оть сичко-то срьдце; истина да дъмашь оть езикъ чисть.

Отъ снага-та три са големи добри работи дадини человекъ: правда и любовь и юнашество: правда е ето право да ходишь предь Бога и предь хора-та, и право да дъмашь и право да животишь, и право да тъкмишь за сички-те зреди и за сички-те работи. А любовь е пакъ, ето да лю(би)шь по Бога и секиго человека, и да милъвашь зли-те и добри-те, като каже и Христось на светое еуаггелие: любете дъшмани-те ваши и добро имь стръваите, што то ненавидатъ вась, и за тяхь са молете Богъ. А юнашество што е, ето твьрде да трьпишь на правда¹, беда и напость², Бога ради, и сась весело сьрце да трьпишь.

Когі ти доде некои сиромахь и ненавиденіе оть человеци-те, като и на светое еваггелие рече Христось: блажени сиромасе дъхомь оті е тяхно царство небесное.

И блажени-те коги хълятъ вась и принесуть име ваше, оти е зло заради Христа Бога, а вие са радваите въ тоизи днь, оти голъмо добро имате на небо-то.

Дъма неправедна ненавиди праведникъ, и никоги ніе драго правимъ человекъ неправедна работа.

Надъ мрътваго человека поплачи, оти лица свять, а надъ безумнаго потвьрде поплачи, оти лица разумь.

Жалованіе и плачь та е мрътвъ за .з. дни, а завидливъ человекъ та мъ е сички-те дни негови, дъде е живь се грижа и плачь.

Сась завидлива и зла человека не дъмай много, оти ште преовьрна прави-те твои дъми.

Приштель лъкавь, коги е веселба, сась дръжина па са радва, а въ време грижно та са далечь крие.

¹ Требаће: неправда.

² Требаће: напастъ.

II.

Слово ѿъ свѣтаго Алеѣа чловекъ божи. Оче благослови! За молитвъ.

Беше некон чловекъ добарь и верень Христианинь въ Римь града. Име-то му беше Ефимиань. Почетень бе твърде отъ отца Изноариа Раклим. Беше много богатъ, имаше робе три ста дома си, сички облечени вовъ копринени дрехи и златни поесе, ала немаха чедо, за што беше му жена-та безъплодна. Ами добри беха, и верни идвата и дръжеха божи законъ добре, и почеха пресъ сички дни до девети часъ, и поставеше на дни при ¹ тръпеца-та дома си: на сиромаси и на сирачета; дръга на просеци, третя на пътници и на чуждинци што са скръбни. На поконъ самъ си сасъ сиромаси и сасъ калъгере идеше въ ѿ-ти часъ. И къга идеше на черква палата при цара, а тои предъ него момци пшташе, да даватъ милостини на сиромаси, а тои думаше: несамъ достоень да хода по земля-та и божиа. И на жена-та му беше име-то Амасиа, и тия добра и чиста, посница, богъмолива, молеше Бога каже: помени, Господи, и мене недостойнаго, и даї ми плодъ на мое-та утроба, настаимъ чедо на старось, да са утешавать сасъ него. И много са молеше Богъ, и послъша Господь, и заче, роди сина. И возвеселиха са добага ² и жена и мъшь неинь, кръстиха го, име-то му Алеѣим. И къга би време, дадоха го да са учи книга, и на писмо и на цръковни законъ научи са. И порасте, и годиха го за мома отъ царска рода, и би му годеница-та. И къга би време, сториха свадба, и украсиха тръпеца, и венчаха ги въ чръквата свѣтаго Воифатїа, и веселиха се презъ тоя день до вечер-та; и къга би презъ ношть, влезе Алеѣиа при годегита си своа на место украсено, и седна на стола златень, узе оца и сина и свѣтаго дъха, троицу иединосъштною и неразделнью, светь, светь, светь Господь Саваофъ, исполнить небо и землю слави, осана въ вишни, благословени гради во име Господне, тебе поемъ, тебе благословимъ, тебе благодарим, господи милостиви Боже нашъ! Зе пръстенъ златъ, и звиви тово въ коприна, и даде га на годеница-та своа и рече и: вземи тои-зи пръстенъ и чъвай го, а то да бѣде Богъ между мене и между тебе, и къга иште Богъ да стори като знае, и дръги дъми накои рече неи, тайно истина.

Алеѣа излезе отъ украсено-то место и влезе доле вовъ земля-та, де то имъ беше имане-то, і озе отъ свое-то си имане што шти, и излезе зръвъ ношть изъ гратъ Римь тайно, нікои

¹ Треба: три.

² Нејасно као на више мјеста.

го не всети, и поїде накраи море, и наиде корабь стоеше и него и да шлва до грать, оть отца и сына и светаго ица едино-сшптное и неравделнью, лаодиски, и излезе в. и помоли са Богу и рече: Боже, и еси и мене, что в изь маичина на памь штроба, и сега ма вчываи, гь тоиви светь, и даї ми да стана и азе оть деснью лички светие, што са тебе вгодили оть прьвень, за ми милостивь, и тебе слава да чинимь оть отца и сына в духь.

а Алеѳиа и трыгна. Тои-ви чась срешна людїе, встилъ мь да го трьсать, и влезе са страхь до грать Ефесь де то лежи образь, што то беша го послалъ Господь гарю царю, и влезе вовь грать, и предаде сичко што в раздели го по сиромаси и на просеци, и облече са в гровани, и седеше като просекь предь црква-та, и

Оть недели до недели взимаша нафьра, и идеше вь хлебь, и две чаши вода пиеше. Така чинеше на вь, доде би сички ношть не спеше, и што мь даваха милостина, а тои а даваше на дръгіе людїе просеци¹.

мь неговь Ефимиань като бе встилъ людїе, да го изь грать Римь и не могоха да го найдать, и прои-рять Ефесь вовь потайно врѣме и на потайно мѣсто, га го, ала го не познаха, токо мь дадоха милостина просекь, и втидоха си, а тои ги позна и благодари и рече: Благодарю тя, Господи Боже мои, за што ти узехь милостивна оть домашни-те людїе варади име поди! И отидоха онїм люде пакь вь Римь града, и вимиань, като трасихме, не можехме да го найдемь.

са мь оть свадба-та мь като трасна де то спеше и по-пепель, и лежеше на пепел-та и плачеше, и дымаше: сподь Богь мой, Алеѳиа, аазь не шта стана оть тька, ида сынь мой.

ць оть ка са роди сынь неговь, и не смеси са сась ми, рече, да са молимь Богу, да ни го вчыва нашего то го даде намь. Стори Алеѳиа .xj. годинь предь богородична, и вгоди Богь своему, мви са на сынь ородица парамона, што то павеше черква-та богородич-в мь: Воведи человека божиа вь црква-та моя, за што нь вь царство небесное, и венець има на глава-та, и и пребиви на него. И сабуди са панамонарь, и стресна леше: такви-вї человекь не можа да найда. А тои са ресветей Богородици: мви ми человека божиа. И рече Богородица, вьтори пьть рече: Де то онь ви просекь вковни-та врата, тои ви е человекь божиа. И излезе, и и ае го за рука-та, и воведо го вовь черква-та, и то-

пису: посеци.

гава наче да сляжи Богъ, яко и пронесе са дѹма по сички тои-зи гратъ, и виде онъ, че штатъ да го познаатъ. Тѹга ви излече изъ гратъ и отиде въ Аладикъ, и влече въ корабъ и штеше да иде тѹ Тахриоскѹю, за што тамо го никои не познаватъ.

Ами блаженъ повелень дѹхна твѹрде бѹренъ, кораба-та го изнесе до Римъ градъ, и излече изъ корабъ, и рече: Живъ Господъ Богъ мой, посега да сида дома си, и отъ отца моего не штатъ ма позна никакъ. И трѹгна Алеѹѹа да сида дома си, а тои срезна башта си, че излазеше отъ царски-те палати, та мѹ са поклони, и рече мѹ: Господарю, приими ма сиромѹха чуждинеца, приими ма въ домъ твои, да са азъ насита сасъ твои-те слуги, отъ твоѹ-та трѹпеца што остаатъ трохи-те, господъ Богъ да благодари тебе и да ти даде царство небесное, и де то имашъ на чѹжда земля, да ти са сврѹши што са наделашъ. Тѹи дѹми като чѹ башта мѹ, та га вовече дома си, и рече на слуги-те: добре да го почитате, тои-зи сиромѹха, и рече: кои немѹ не ѹгоди, токо ми живъ господъ Богъ, простень да бѹде, и даръ добаръ отъ мои домъ. На единъ слуга рече: Да мѹ направимъ килинка предъ мои-те врата, за што кѹга влаза и кѹга излаза, да го погледвамъ, и давамте мѹ истице отъ мои-та трѹпеца. И сториха така, како имъ зарача Ефимианъ. А майка мѹ като беше са скрила, плачене и дѹмаше: азъ не стамъ и нѹ излазамъ. И снаха мѹ дѹмаше: азъ отъ мѹка не излазамъ, и а шта би като горлица што е пута, и доде не разбера за мажа си. А они момци, што то бе ми наредилъ башта мѹ, да мѹ славятъ, а тѹи са шегѹвашаха сасъ него и биеха го, и подливаха го сасъ помѹи, а то сичко-то сасъ радосъ приима и трѹпеше. И седа у баштинъ си домъ .3. годинъ, и никои го не позна. И кѹга доде дѹнь да ѹмре, да мѹ земе Богъ ша-та, та тѹга-си рече опомѹ-зи момкѹ, де то мѹ слугѹваше: неси ми хартиѹ и мастило. И донесе му, и написа за него сичко, и ко е чина ни е сынъ, и што е пропадналь, и де е диль, и кѹга даде прѹстена на годеница свои, и што бе и кль. Сичко написа до конецъ, за што да го познаеть, че е нѹ неговъ. И кѹги би дѹнь света неделя, и куга са свѹ(р)ши ета летѹргѹи, и до единъ беха оу црѹква-та цара и владика марканъ, и сички людие, би еласъ, и чѹ са напрасно изъ ола-ра: поидете у црѹква божиѹ, да са помолите Богъ за сички гѹ. И почѹдиха са сички людие и сабраха са у црѹква-та этаго апостола Петра, и помолиха са Богъ, да имъ отбави овека божиѹ, и пакъ би гласъ дотишъ и рече: Ва домъ, имиановъ, тамо е тело негово. И обрѹпта са царъ, владика рекоха Ефимианъ: Ималъ си дома си такова добро, за што си каваль и намъ? И рече Ефимианъ: Токо ми единъ Господъ гѹ, не знаѹ да иматъ такѹвѹ-зи человекъ. И повика постаго слуга, и рече му: Знашъ ти, да има тѹкви-зи мажъ до сѹ? Сички-те мѹ рекоха: Токо ми живъ Господъ Богъ, нема ѹздо насъ такѹви-зи, сички са непотребни. Тѹга-та рекоха царъ

да идать у Ефимиановъ домъ. На прьва-та
 : скоро, украсете столове-те и прекадете сас
 ась свешти, да посрешнете царь и владика.
 оха, царь и владика и болере, и сториха
 у Ефимиановъ домъ, а маика му ка беше са си
 а не види, и снаха имъ отъ далече гледаше
 че той-зи ва оним, онам слыга што беше си
 анъ, да слыгвуть на той-зи сиромаха, то е чо
 го, рече, та му слыгвамъ, ва што много чьдо е
 Постеше отъ неделя до неделя и взимаше
 : и идеше по две угви хлебъ и две чаши
 : чинише; а оним дни презъ неделя-та не в
 ши-те дружина много му пакось чинеха, е,
 други са смеаха сась него, и биеха го, а той
 дось приемаше. Ефимианъ като чю тиа дв
 ловекъ божиа, и повикаха го. Ни обади са, а
 оставиль. И откри го, и виде му лице-го, а
 и като лице ангелско, и артим дръжи въ р
 гна Ефимианъ, да земе хартиа изъ рука него
 не подада. И отиде Ефимианъ и каже царю:
 амъ наидохъ го, токо ми Христа, какъ е д
 динъ тька единъ сиромахъ, и дръжи ва раце
 кова годинъ пьсти бихъ, не чьхъ твои гласъ,
 са швишь, чедо мое, авъ отъ сега не мога та
 : като разбра, че е сынъ неинъ, и отвори та
 скрила и затворила. Илеше и раздра си риз
 власи-те отъ глава-та, и жалко плачеше като
 , и мило милостиво цалваше. О горко мене
 шнице-те на дыша-та, ва што ми така стори?
 билъ у башти си домъ посникъ, и не прека
 цоиде, плачеше горко, думаше: Горко мене, го
 а, гьбна, колко годинъ бихъ гласъ? Отъ днески
 гь сега да плача! Людие што беха са сабра
 а жално плачеха. Тьга-зи рече царь на христия
 царь, да го оставиме насреть гратъ, сички гр.
 И оздравиха неми, продьмаха бесни, оздравехи
 ва чьдо, какво-то са чини. Самъ си царь и в
 , та го тиа носеха. О голема радость! Давид
 де то держителю божиему человека. А башта
 ше него ва рука, и снаха имъ следъ одара ид
 рко. А людие много гнетеха са отъ доле подъ
 царь и владика, отъ людие не можеше да ид
 А той рече, да фрьлатъ жьлатици, да са от
 заать, да промине светое тело божиему чл
 не виде да бере по плата жьлатици, ами до
 околь одарь. И едва занесоха тело до чрь
 фатіа, и положиха го вовъ ковчекъ златень, и
 з и бисеръ украсено, мѣсець Іуліи днь .и.,

и тело Алеѣа Божиему человеку, и правнѣваха гошта му и снаха имъ, тамо .x. дни седѣха като въ ковчегъ и отъ хубость не можеше человекъ да са насити отъ там меризама, и много болни изъцелеваха и славаха и зафалмаха во веки вековъ аминь.

III.

Из „Виѣна Павлова“.

Одломак.

..... Отпустъ отъ тѣка маки на грешни-те, ами послѣшаите благословени, да разберете на какво са мачетъ грешни-те чловеци. И рече ми аггелъ: Ела, Павле, да ти кажа маките на грешни-те, и заведе ма внизе при там река, де то тече отъ запада Фисонъ страна въ градъ Ивисхъ. Тамо еденъ машъ човѣкъ весели и пее, нито у праведни-те нито у грешни-те. И ка ка аггелъ: Што е тоя, господине! И рече ми: Слушай, е, тои-ви е, де то си провиди животъ свой на земла-та вето и на лѣдо, и не знаете не зло не добро, нито при-Богу ни пось ни молитва, ни милостина и ни поклонъ, ради това се сеги ни ва грешни ни в праведни. И каза аггелъ река огнена, и видехъ много хора, че са мачеха, питахъ аггела, и рекох: Господине, кои са тие, де то сѣ въ огнена-та река до колене? И рече ми аггелъ: Тим се што си излеватъ исъ црква претъ отпустъ, па отидатъ да клеветать и чинать крамола. Ипакъ де то са доидени въ огнена-та река, тим отидеха, та земаха ка, а че на сетъне кървяха, не штеха да са харни-доде измреха, та заради това са така мачать. Ипакъ де зеха до уста-та потопени въ огнена-та река, та ненавидеха брата и обаждаха другъ друга, поклопале са сирѣти и маси. Павелъ погледахъ и видехъ друго место страшно западна страна. Големи маки имаше, де то беше напалнено мажне и жени въ огнена-та река, течеше натъ нихъ и хъ пропасть голема твърде, колко то момакъ да е сторилъ одинъ, ти да маже камикъ да го тѣри въ онаа пропасть, в .x. години да не може да досегне дано. Въ онаа попазь о души лежеха, еденъ другиго плачеха и викаха и возди- и дѣмаха, та са молеха: Помилви-ни, Господи, помилви праведни сѣдие. И не бе темъ гласъ ни послѣшание ни къ ни отъ кого, и попитахъ ангела: Кои са тия, господине? рече ми аггелъ: Тие се, че то са не надееха на Бога, нито Господа на помощъ себе, ами се надееха на свое бѣлеръ, заради тѣхъ дѣма Давить на жаломъ .x.: догина паметъ са шѣмомъ, и Господъ во веки вековъ, аминь.

IV.

*а Октовриа .гї. възнесеніе чьстнаго крѣста . . . . .
 Оче благослови! За молитавъ стихъ.*

лето седмо отъ кѣга беше начель царь Костадинъ да ца-
 и пре негово царство, събраха са много нечестиви варь-
 сиречь Турци на реку дѣнавскѣ, и штаха да приплзватъ
 пленать сичка вьсточна страна. И разбра той-ви царь
 итинъ, и сабра воиска, и поиде на Дѣнавъ да са бие сась
 И много дни са би сась тнахъ, а онѣм погани опште
 юго са безъчетъ сабраха, и начеха да са наговарѣтъ
 да приминетъ и да са биатъ сась цара Коньстантина. И
 та-ви ноштъ голема грижа и скръбъ нападна на цара
 интина, и погледа на небо, и виде крестъ големъ на небо-
 ельнице-то посвети, и околь него писмо написано сась
 , і каже: сась то виштепъ на врагове-те твои да надъ-
 . И царь са уплаше, и ве да препери отъ страхъ, и фана
 ва на свои-те си болере што е видель на утре, и зъде-
 ть дръво, и направиха такавъ-ви крестъ и какво-то той
 видель. И повеле царь да го носеть предъ воиска-та на-
 и понесоха го, и тоги-ви сила крестъ честному чюдеса
 , избѣиха много отъ Турци-те, и што оста Турци, живи
 атаха. И тоги-ви царь поиде на Цариграда сась голема
 ъ. И маика мѣ, царица Елена, посрешна го сась голема
 ъ и много радость. И тоги-ви стори са, и малко дни са
 а, и рече царь Констандинъ, да приидатъ сички идольски
 , сиречь што са като попове, и каза имъ, што има го-
 зила той-ви крестъ, и рече имъ: Да ми кажете, кои Богъ
 . това знаменіе сась такавъ-ви крестъ? И тие мѣ рекоха
 Знаменіе ние отъ наши-те богове, ами отъ вишнего
 і Бога. И тоги-ви ве царь крестъ и втиде въ черкова
 а и сички идоли са поклониха крестъ. И повеле царь,
 е епископъ Евсевие, крестѣти са отъ него и сички не-
 юлере. И тоги-ви царь цѣсти маика-си царице Елена въ
 лимъ и много воиска сась неѣ, и воивода Аполона на-
 т него и да иде сась неѣ да испитатъ и да наддять
 -тъ Христовъ, де то го са скриве Еврее-те, што то рас-
 оспода на него, и минали са бежа .ст. године отъ кога
 пе распетъ Христось. И тоги-ви Еврее опште дръжаха
 гробъ, і стори са много искание заради крѣста-тъ Хри-
 де то е на него распетъ билъ Господъ нашъ Исусъ
 ось. И царица Елена доде въ Іерусалимъ сась патриарха
 ъ воивода, и повеле да са събератъ Еврее, и той-ви часъ
 раха .г. Еврее. И рече 'мъ царица: Знаи авъ васъ, какво
 ле семе отъ напредъ праведно, и какъ сте Богъ въалѣб-
 и тоги-ви гледахте светъ, ами сега гледате тъма; за

сториште истина лажка, де то ште насъ да извъбави отъ
 што е мрътъви въсекрасилъ, а ви его сте нерекле
 ми сега вамъ што дѣлама? Идете и изберете добре.
 зрее утидѣха, избѣраха ꙗ. мужие. Елена же царица
 ѿ, и рече имъ: Отидете, изберете отъ тѣа што са
 книжници де то знають законъ и писаніе добре, и
 доведете. И втидоха Еврее-те грижни, избѣраха ꙗ.
 втидоха, и рекоха царице: Теи-ви мужие, царице,
 отъ законъ. И царица Елена имъ рече: Вие сте си-
 аилеви, и ослепехте, и рече сасъ срьдце-то си, и ре-
 ко ниее Христось сынъ божии, и много хъла на него
 те и присмехъ. Ами ви сега дѣламъ скоро. Идете,
 междо васъ што са мужие мудри, та ми ги доведете.
 идоха грижни, и дѣлаха си междо себе, што е то-ви,
 рѣва намъ царица только-ви скръбъ и трудъ, то-ви
 на добро. И единъ отъ техъ, име-то мѣ беше Изда,
 же: Азъ знаю добре, ва што намъ царица только-ви
 бѣва. И тѣа мѣ рекоха: За што Изда? И то имъ рече:
 -то кръстное, де то са оци наши распели Христа, и
 те, да го иште отъ насъ, ами да са пазите, да не
 ва што ако кажите, та ште да са разъвали отъ бапти
 са нѣчели и втврьдиле, за што дѣдо мой Закхем,
 гтель да умьре, та казаль бапти ме Симеонъ, а бапти
 нь каза мене, и варача ми, и рече: да знаете, чѣдо,
 ишь, ште да баде исканіе ва кръста-тъ, де то распѣха
 ѿ Христа наши-те кадие на некое време. И много
 де тоги-ве мълба ва он-ви кръсть, дѣде са намери.
 ѿ пазишь, чѣдо, никому да не кажишь, за што штепъ
 за да теглишь, и на сетне ште да погине еврейско
 а то штать да царѣвать, де то верѣвать Исуса Христа
 за што билъ той по истина сынъ божии, ами оци
 ади тво-ва му завидѣха, та го распѣха и погребоха,
 въ трети денъ станаль и оживель и въскрьсналь и
 и възнесе се на небо. Ами мой бапти ималь братъ,
 ѿ Стефане, архидиаконъ билъ, и верѣваль въ Исуса
 ѿ фарицеи-те са сабрала и побили го сасъ камение,
 клопаль некои чловекъ Савель и Господъ на сетне,
 милостивиль на того-ви Савла, наставиль го на пока-
 ѣсти са истина на сетне апостоль Христовъ, и много
 зиль. да верѣвать Исуса Христа, и штать бапти ми
 ного Еврее да верѣть той-ви кръсть; ами и азъ сега
 вамъ, ако ви попита царица, што и да и речете. А
 жеть: Ние то-ви и теи-ви твои дѣми ни отъ кого дѣ
 ѿ чѣле ни разъбрали, ами сега ние тебе штемъ да
 ко ни попита царица за кръста-тъ де е скритъ. И
 оште дѣмать, дотасаха слагги той-ви часъ отъ царица
 ѿ вакараха ги. И рече имъ царица: Да ви питаемъ,
 Израилево, де и кръсть-тъ Христовъ. А тие мълчаха

ништо, и і продумаха, и расрьди са на тиахъ царица, и рече: Мене ли мальчите и не дьмате! Сега повелевать, вие сички на огнь да изгорите и оне-зи Еврее и са уплашиха, и зеха оного-зи Ізда, што имъ казваше, и заведоха го предъ царица, и рекоха: Тои-зи человекъ е сынъ пророчески, мъжь праведень, и законъ внаю. Ка то чь тиа дьми царица, отпусти сички Еврее и ѳтидоха си, а то запре того-зи Ізда, и на ѳтре рече царица: Сега, Ізда, тебе доде смрьть и животь; ами виждь, животь ли иштешь да си живь, или смрьть? Ізда рече: Богъ же, царице, кои иште при хлебе камикъ да ѳде, ами и азъ ништо не знамъ за то-ва што да ти кажа. И царица-та мъ пакъ рече: Іздо, иштешь ли на небо-то да си живь, или на земля та, кажи ми, де е срьть крьсть-ть Христовъ? Ізда рече: Царице, летописецъ книга казва, отъ кога е било това, има .с. години и по много, а ние сме млади, и какъ штешь да знаемъ тоги што е било? Елена царица рече: Іздо, какъ знаешь, като са преминали синове Ісраилеви чермное море, какъ е било тоги-зи, и што е сичько сторено, знаешь, а за крьста-ть Христовъ не знаишь? Ізда рече: Господь же, царице, писание немаше, за то-ва не знамъ. Рече му царица: Ако кажешь крьсть Христовъ де и, азъ голема почеть да та дарьвамъ, тько тькмо ти покажи место-то, де то е Христось биль распеть и ази шта повеле и раскопа-штешь то-зи место да но би даль Богъ, да го полъчишь, и мене да ми баде што самъ искала. И рече Іздо: Азъ, царица, то-зи место не знаю, ни то ми е некои казалъ, или отъ стари наши башти нико е не ми е показалъ. А царица-та мъ каже: **Ѡ** Іздо, азъ сега повелевамъ тебе отъ гладь да ѳмрешь, за што не кажишь место-то. Іздо мълча и не подьма ништо. Тоги-зи повеле царица, да го тьреть ѳ вьбель сьхь, и за седьмь дни да мъ не давать ништо да сьде. И би тьи Ізда трьпе .с. дьни, и седьми дьнь зе да вить: Пьстети ма, Господаре мои, отъ тька, а то да ви каже, де е крьсть-ть Христовъ, и место-то, де то е биль распеть Христось. И казаха царици. И царица повеле, да го изьвадетъ изь она-зи ѳма. Изьвадиха го. Ізда не знаеше, де и крьста-ть Христовъ скрьть, ни на кое место распеть биль Христось, такмо знаешь на кою е планина, и она-зи планина беше голема-ти. Ізде Ізда на неѳ и падна на лица-то си на земле, и зе да са моли Богъ, и плачеше и дьмаше молитва: Боже, што то си сториль небо и землю и де то сьдишь на херьвине, и сториль шестокрилати аггели, де то не пристаньвать, ами поють: Светь, светь, светь Господь, за то-ва са серафими нарицать, де то имь си повелель да чьвать житовно древо; ами, Господи Боже, ти на сички насъ пригаждашь, за што смо и ние твое сьзданіе, и сега воля твоѳ да баде, владико Господи, и ако не би биль, Господи Боже, твой сынъ, што са и родиль отъ дьвица Мариа и не би только-зи чьдо сториль, и ти заради наше спасеніе на земли, ѳви се и сь человеки ходиль, заедно живьтьваль, ами

са за то-зи моля, владико Боже, азъ твой рабъ, като си слышалъ што е било твой слуга, та си явилъ кости Иѳсви отъ земля, тыи и сега да явишь намъ, Господи, на сички чьстнии кръсть, и азъ да верьвамъ въ Христа Исуса царь спетаго, какъ е билъ той Христось царь Израилевъ въ веки ковь. Това са Іуда помоли Богу, и той-зи часъ са потрѣси а-зи планина и димъ благъ и хъбавъ иалъви отъ това мѣсто равина са земля-та, де то бѣше скритъ чьстнии кръсть, и льпъ огнѣнь видѣе са отъ земля-та до небо-ть. Тоги-зи са да уплаши и привика сасъ големъ гласъ: Благодарю те, че ти билъ създаь и сторилъ сичьки свѣтъ, Исусе Христе, тини Боже, и мене неси билъ отпадилъ отъ твою милость, и ти са моля, Господи, мои те греове и мой-то зло да ма есишь сасъ парьваго Стефана. И ве тогисъ мотика и копа долъ .к. лахть и найде камикъ плоскъ и изьвади камика-ть, виде трии кръстове, и зарадва са Іуда гълема радость. И рица разьбра, и повеле да ги изьвадетъ отъ земля-та, и коги ъвадиха и почъдиха се сички хора като беа въ земля-та лько-зи стоелъ .с. години, не почарьнеха или да изьгннштъ ни оште посветеха. И понесоха си в градъ архиепископъ и чки хора сасъ голема радость. Царица Елена чъдеши и раеть испълни са, ами видѣ като са .г. кръстове, и не знае, е Христовъ кръсть, и кои са на оневи два-та разбоиника, го то ги распеха заедно сасъ Христа. И рече пакъ: Іудо, о до, какъ штемъ ние да знаимъ, кое кръсть, владико, Христвъ. беша тоги-зи дню часъ ѿ, и слычи са че износеха едного ѡтавеца, да го погрѣбать. Іуда като виде мрътьвеца, того ди и духъ свети отвори му разумъ, да испита кръстовете на ѡтвьца таго. И рече царице: Сега штемъ позна, царице, и е сильне кръсть Христовъ. И повеле, да го твретъ на ѡтвьца того, и занесі единъ кръсть што бѣха два еднакви. поставиха го на мрътьвца таго, и тоги-зи и занесе единъ, и би ништо, и коги занесеха што е билъ Христовъ-ть кръсть поставиха го на мрътьвца того, и тоги-зи часъ стана онъ мрътавецъ и привика сасъ големъ гласъ: Великъ е Богъ истиански, де то не може никои исказа негова сила, аа што и-зи кръсть божи сега мене отъ смърть избави. И тоги зи, то видеха Евреи то-зи чюдо, много верьваха, кръстиха са, а аволь завидель като са кръштанать Еврей-ти, са пристори то единъ старецъ и раце-ти му наопакъ свезани, и наче да аче предъ сички соборъ, и каже: О Исусе Назаренине, не вашъ мене дъши-те чловеки, да ги приемамъ, ами сички вишь при себе си. А сеги показаль ти Іуда кръсть Христовъ мене, азъ оноги-зи Іуда сторихъ, та продаде Христа .л. ереници, и распеха го Еврее-те на той-зи кръсть, а сеги ти не одгоневашъ. Почакаии Іудо, да подигна еного цара на бе, да та много помаче, да са отречешъ ѿ Христа распетьго мене да слышашъ. Тогисъ Іуда рече дѡволъ: Той да те

Господь Богъ, што е въскрѣсилъ мрѣтви, тои да те прока и да та запрати въ мѣка вечна и въ огнь негасимъ. И часъ диавалъ исчезна, и царица Елена, като чю и виде т и почудя са на вера Іудова. И тоги-зи царица обькова кръсть Христовъ сась алато и сась камане многоцени, и направи черьква на Кранеево мѣсто, де то беше распетъ Христось, и направи на кръсть ковчегъ сребарень, и уставя кръсть Христовъ въ него, и нареди момъци, да го пазеть, и кръсти са тоги-зи Іуда отъ Евсевиа архіепископа римьскаго, нарече му име Кириакъ, а царица оште беше въ Іерусалимъ, а то са приставя Евсевиа архіепископъ. И царица сабра владици і епископи, архіепископа, и пакъ царица помисли за пирони-те свети, пакъ и текъ да бихъ видела, што то бѣха Господа приковали на кръсть. И вика Кириака владика, и рече мѣ: Свети владика, и што то искахъ, Богъ ме даде, ами оште имамъ грижа за пирони-те свети, пакъ да бихъ видѣла, ами са иди, пакъ и техъ помоли Богъ, да но си Богъ изъяви. И втиде тоги-зи епископъ сась сички хора што бѣха веръвале Бога, пакъ на оно-зи мѣсто што са зове Краниово мѣсто, и поче да са моли Богъ сась слъзи, и рече: (Молитва.) Господи, Исусе Христе, Бога живаго, послышай ма, твоего раба. Като ми си наъвилъ и наидохъ чѣстнии кръсть, ты и сеги покажи ми, де са и гвоздие-те твои свети, де то е било сась тѣхъ приковано светое тѣло твое, да мѣ са поклонимъ, и да го цалваме и да прославлю име твое светое, за што си ти единъ Богъ, што стръвашъ чюдеса! И тоги-зи, како доваръши владика мольбата, тои-зи часъ просвети се свѣтъ отъ земля-та и начеха да копають на оно-ва мѣсто, и копаха і. лахти на долъ и наидоха ги продните подъ камикъ. И царица Елена доде и покони са на колена, и цалва светія гвоздие и благодари Бога, и рече: Слава тебе, Господи Исусе Христе, де то ми си далъ, што самъ искалъ отъ тебѣ; ти еси единъ што послышавашъ, кой то ти са бои. И сички хора рекоха: Сега видехме, Господи Исусе Христе, истини Богъ, и веръвахме въ тебѣ. И тогивъ повеле царица. Кой не веръва въ Господа Исуса Христа, и не кръсти са, тои да са испъди отъ Іерусалима-тъ. И тоги-си день отъ день напальниши са вѣра христьянска. А Кириакъ владико даръва мѣ Богъ даръ, исцелеваше болни хора отъ секаква болестъ. И царица Елена много подаде алато и сребро въ черьква-та. И тогисъ, коги то штѣха да внесать чѣстнии кръсть въ черькова-та, събраха са народъ много безъчедъ на видение, и не можаха да го видѣтъ отъ много народъ. И патриархъ вълезе сась диаconi наредь черьква-та на високо мѣсто, што са зове омьбонъ, и дигнаха чѣстнии кръсть: Господи помилви. Отъ тогисъ утверди са празникъ въ лѣто отъ рождество Христово .ткѣ. да празднъваше чѣстномъ кръсть мѣсець Маиа .кз. дънь и то(гисъ) царица Елена втиде си въ

.....¹ сасъ голема радость, славеше Бога и благодареше, какъ показа Богъ неи то-зи чюдо и това знамение.

Позчєніє. А ми иніє, братіє, да са дръжимъ чисти, да са поклонимъ чьстному крѣсту сасъ чисто срьдце и на постъ да прибиваме и да го цалуваме сасъ радость и сасъ страхъ, ва што ни са остава дьша-та и тело-то сасъ страхъ, пакъ ва што сте ..... и недостойни, ами да ба ..... и инє милостиви и посници ..... дадемъ на светіє черькви (милос)тиня и сиромаси да помиловаме, да ги облечемъ и нахранимъ чьстнаго крѣста помоштника на васако мѣсто, да и насъ помилюва Богъ въ царство небесное, аминь!

V.

Слово, како ос ди Марья Пилата претъ царемъ кесаремъ. Оче благослови!

По възнесеніє Господа нашего Іисуса Христа стана Марта и и отиде на Римъ на цара Августъ кесара, падна сасъ плачь, и рече: Помилви ме, честити царь, да те виде лице-то твое, и да ти продумаь речи-те мои тебѣ. Тоги-зи казаха царю томъ, и рече цара-ть да га доведатъ при него, и рече и Августъ царь: Прикажи ми што иштешъ. А тиа му рече: Царю, имамъ нѣшто да ти кажа за голема правда но божиа-ть патъ, да ма послушашъ. Царе-ть и речи: Отъ комъ землѣ си дошла ти? Марта му рече: Отъ земли мадамска за правда самъ дошла, да ти кажа. А она му рече: Царю, иалеви еденъ машъ, шкъ и силенъ, де то него землѣ-та не може искажа. Той мерьтви-те дигаше и на слєпи-тѣ очи даваше и дяволи-те отьпаждаше. И Пилата го него придаде на Евреи-те и распєха го. И Логинъ бе на сто хоре глава, и дигна копие, самъ си удари го въ десна-та страна въ ребра-та. Истече крѣвь и вода, и той виде и мартыриса. И чѣ Августъ теи-ви речи, и сладко е питаше: Ти жена истина ли думашъ, тои-ви человекъ такавъ-ви ли е билъ? Можн ти ли некои мартыриса чі е тѣи билъ. Марья рече: Царю, мой-ть братъ бе умрель, и угдєнь бе въ гробъ и загребєнь, .д. дѣни бе сторилъ, и на четвартим-ть день го дигна отъ мьртви-те, и сички те е звади, и слѣпи-те и хроми-те и други-те што то отъ влѣ духъ оздрави, и тие се на светъ ходеть. И цара-ть рече: Истина, и азъ да проводѣ на Іерусалимъ, да ми доведатъ отъ болнавите-те де то ги е оздравилъ. И проводи слѣга-та си своя Каѣота, и Марти рече: Иди и доведи ми отъ оне-ви хора што то ги е оздравилъ, и азъ да веривамъ и да ги цитамъ. И поводи ми Каѣота на Іерусалимъ Лениѣ

¹ Откинута парче с краја једноме листу, те су с тога ова и остале правнино, воје се виде ниже.

и книга му писа, да знають, чи е оть цара проводимъ, и сабраха са болѣри-те Іерусалимски на дено и на гласъ викаха: истина е Марта дѣмала теи-зи речи царю томъ. И проводиха Логина и Лазара сасъ Марта на Римъ. Коги вълѣзоха въ полати-те царева при цара тогъ, и полѣта-та потрѣси са твърде. И рече: Тои-зи белѣкъ што то са стори голѣмое чѣдо било. Августъ са уплаши твърде. И рекоха болѣри-те царъ томъ: Царъ, ако е зарать теи-зи хора тѣи сториль што то дадоха оть Іерусалимъ да дѣмать заради Христа де то го распели. Августъ царъ рече: Излести синьца изъ полата-та вьнь, и пакъ влести по единъ, да вимъ оть кого са трѣси та-зи кашта мом. И вълезоха по единъ на нареть. Коги вълези Логинъ и растрепера се полата-та и сички-ти са болере уплашеха, не можа да погледать на лице-то Логиново. И рече му Августъ царъ: Логинъ, чилече, што си ти, и оть тебе са трѣси мом-та полата, и штемъ да изьгинемъ синьца зарать тебе въ нем. Речи мь Логинъ: Царю, ние оть мене, ами е оть Христа Бога моего, што то го распеха, де то азъ него прободахъ въ ребра-та, тѣ так си истече крѣвь и вода и лице-то мѣ помракна и стени то са расъпадаха, и черьковништѣ завесъ наиголемиа-тѣ раздра оть горниа краи до дольніа. Тѣка ли е он-зи чловскъ Лазаръ, де то го е оть мрѣтви-те двигналъ? Цара-тѣ рече: Истина да верьваме оть што са расѣтрепера мом-тѣ домъ, и ние са уплашихме. Логинъ рече: Негова-та е риза на мене. И цара-тѣ рече: Изьлесъ вьнь, и съблечи е от себе-си риза-та богова. И томъ съблече, пакъ влезе при цара того; нити страхъ би, нити тресень. Цара-тѣ имаше на носа-си живиница и много доведоха врачове, не могоха да го оздраветь. И рече: Да би билъ Христось тѣка, и азъ бихъ оздравель оть тѣ съ еза. Марта мѣ рече: Ако е на небе-то, помоли мѣ са на име-тѣ, тои сасъ име-то си негово ште да та оздрави. И цара-тѣ ѿ попита, какъ шта да мѣ са помола на име-то. Марта мѣ рече: Прекрѣсти болестъ твою, и речи: Въ име оца и сина и светаго дѣха, аминь. И цара-тѣ створи тѣи, тѣ такъ си падна онась еза предъ него. Коги виде тѣи Августъ, скочи сасъ се сердце и падна на Логина и на Лазара, и крѣстиха го, и миросаха го, и позна, чи е билъ самъ си Господъ, и стана, и сабра сичка-та си воиска и отиде на Іерусалимъ и сабра сички-те владици еврейски и главатарите голѣми и сички-те болѣре и сички-те книжовници и мальки и голѣми, та ги осади на смрть, като имъ рече: Христа, като го тие съдѣха и вие безъпатно стрѣвате и безъпатно штете изгина. И тоги-зи речи, да ги изьсекать. И жени и дѣца изьсѣкоха ги дѣро припадна мракъ на тѣхъ. И рече цара-тѣ: Оставети са оть сечъ. И тогисъ марьчивата са оть не. И тогисъ рече цара-тѣ: Причетете ги. Та ги причетоха сички-те г. хора изьсечени, а подиръ марьчина-та што останаха техъ ги цара-тѣ проводи по градишта-та по двама по двама, та ги рѣв-

несе. А Пилать фати царь Августь, а Каифа побегна въ пещини и съкри са въ пещтера. Пилать са молеше и дымаше: Не посековаи ма скоро, царь, ами ми дай мака, да са мача, да но и азъ сасмеса сасъ праведни-те дъши. Августь рече, да го мачать. И мачаха го люта мака. Пилать сасъ срьдце гледаше на небе-то и молѣши са: Помилзи ме, Христе Боже, царю на сички-те царие, и приими мене сасъ себѣ си. И гласъ му доде отъ небе-то, и речи му: Радываи се, наидрага слъго, при мои престоль штепъ стои. Когн го посекоха, аггеле му вежа глава-та и на небе том занесоха. Подирь Пилата на осмиа-тъ день излези царь Августь на ловь. Сасъ божа-та волн дигна одного рогача сасъ вагари-те негови. И бегаше рогача-тъ, и отиде претъ пещтера-та, и стана, де то са бе скрилъ Каифъ въ нея, и стрели цара-тъ на рогача и здари Каифа въ срьдце-то, и проводи слъга-та си цара-тъ за стрила-та, и намери Каифа устрелена, лежи, і каза царь тѣ му виде, и почуди са, и распали му са срьдце-то като елень за вода, тѣи и той за Христа, и рече: Слава тебѣ, Христе Боже нашъ, голема е и страшна работа, то-ва ниединь отъ светъ може смисли, работа-та това, приими мольба-та мои што то та не вѣдехъ. И повѣривахта единь си сынъ боже и отъ света дѣвица Мариа родень, Богъ нашему слава въ веки вековъ, аминь.

VI.

а. Слово сказаніе отъ битиа.

Въ неделю повеле Господь, и сотвори небо и земля отъ пена морска. Въ понеделникъ сотвори сльнце и мѣсець. Сльнце есть лопата божіи. И въторникъ насади рай. Въ среде настави вода въ мори. Въ четвъртокъ повеле и соадаша се вси скоти и гади и птици. И въ петакъ саздаде Адама. И въ съботѣ даде му дъша.

Отъ што сотори Богъ сльнце и мѣсець? — Егда помисли, какъ сотвори человека и како да родить се отъ него, и како распеть бѣдетъ и на крсь предаде се, тода слава падеть изъ око господне, и сатвори сльнце негово.

б. Вопросы и ответъ великаго Василия, Григорія и богослова Иоана Златовсшаго о васаконь.

мень въпросъ. Отъ что сатвори Господь небо и земля? етъ. Възе сметана водна и съсири ел, и сотвори небо и

ось. — Колико са небеси?

тъ. — .з.

зось.) — Како имъ са имена?

тъ. — .а. небо сить; .б. азарь; .г. еновъ; .д. ное; .е. ;.з. исакъ; .ж. ииковъ.

Въпросъ. Что е слънце и мѣсець?

Отвѣтъ. Хубость и животъ миру и земли.

Въпросъ. А отъ что сътвори Богъ слънце и мѣсець?

(Отвѣтъ.) Кога-то сотвори Богъ небо и земля, тогда и какъ да сотвори човека, и какъ ште да се распише смръть да са предаде, и кога смисли Богъ за свом-та тогда слъза паде изъ око господне, и отъ таа слъза нарекохъ слънце и мѣсець отъ престола господень, и звезди-те тело божие, а аггеле са отъ дъха божия и отъ огинь.

Въпросъ. Колико ли е слънце или мѣсець или звезди?

Отвѣтъ. Слънце-то е големо ꙗко погледе, а мѣсець сичка-та земля половина-та.

(Въпросъ.) Колко лица има слънце-то или мѣсеца?

Отвѣтъ. Образе ꙗко има слънце-то, а мѣсець има .гм.

Въпросъ. На што стои земля-та?

Отвѣтъ. На вода твърде голема.

(Въпросъ.) А вода-та на што стои?

(Отвѣтъ.) На камень плоштать.

(Въп.) А камика на што стои?

(О.) Рече на ꙗко китове златни.

(Въп.) На што стоятъ китове-то златни?

(О.) Рече на река огнена.

(Въп.) На што стои огнена-та река?

(О.) Рече на други огнь погорешь ꙗко чета.

(Въп.) На што дръжи дно-то огово?

(О.) Рече, на же(ле)вень даць, де то е наинпреть и а корень му стоятъ на сила божия.

Въпросъ. Отъ колико делове сотвори Богъ Адама?

Отвѣтъ. Отъ ꙗко делове. Перво дело отъ земля; ꙗко делъ отъ море ꙗко; отъ камень ꙗко; диханіе отъ ветрь и отъ дъхъ ꙗко; развмъ отъ облакъ ꙗко; очи му даде отъ слъни роса ꙗко. Помишленіе его отъ бръзости аггелски и ꙗко смехъ. И отъ това сичко дъхъ свети собра го и напече едно дело, и рече е: ако излезе семе отъ того-ва часъ то е отъ море, а то ште лакомъ да баде; ако ли е отъ а то ште да е мьдъръ и развмень и почетень; ако ꙗко облакъ, а то ште да е лажливъ на сичко; ако ли е отъ а то ште да е срьдитъ; ако ли е отъ бръзости аггелски ште да е смиренъ и добръ за сичко.

Въпросъ. Колико са родове чловечьски?

(От.) ꙗко. Адамъ и Ева.

(Въпросъ.) Какъ сотвори Богъ диавола?

Отвѣтъ. Кога сотвори небо и землю, и виде си Богъ свомъ, и рече: налази, брате, да бадешь сась мене. Иако чловекъ, и нарече име емъ Самвиль.

Въпросъ. Какъ отпаде отъ Бога?

Отвѣтъ. Кога садеше Господь рай, а Самвилъ крадеше де то овеле та седеха, отъ сички-те овоштіе по зрьно, и занесе да о сади с крищомъ отъ Бога. И Господь рече: Ти крадешъ отъ мене, а то да ти баде на изьгнаніе. Изьлезе Самвилъ и рече: 'осподи, благослови, што сме садили. Господь рече: Благосло-ено, тамо самъ азе посреде него. И Самаилъ отиде да вида онова древо, што то беше крадено садиль, и кога го виде, огава Самаилово-то почрьне испадено оно-ва древо.

Въпросъ. Кои седи на престоль повисоко отъ Бога?

Отвѣтъ. Адамъ, кога то го дигна Господь на рамо-то си и аде мѣ дѣша, и кои рече и проговори наипрво: алияна. И о-ва е сирианска речъ: Хвалите Бога съ небесь.

Въпросъ. Дека седеше Адамъ кога излезе изъ рай?

(От.) Предъ двери райски.

Въпросъ. Отъ каде са наиде хитрина наипрво?

Отвѣтъ. Шефъ. Егда Адамъ и Ева сашиха листе смоквино и отвориха себе облекла.

Въпросъ. Чи гласъ чѣ се отъ истока до запада?

Отвѣтъ. Единъ,¹ кога роди Каина.

Въпросъ. Что е дальбина морска и висота небесна, и широта емна?

(Отв.) Отъць и сынъ и дѣхъ.

Въпросъ. И кои сотвори наипрво курбанъ на земли?

(Отв.) Авель закла агнецъ кои беше пастирь, пръви Авель.

Въпросъ. Кои научи ораче да оре?

(От.) Каинъ.

(Въп.) Отъ каде са ве пченица?

Отвѣтъ. Михаилъ и Гавриль веха отъ рай, и съ фрѣлиха на емла-та.

(Въп.) Ами отъ кого са заче злина?

(Отвѣтъ.) Отъ Каина злоба и лажа и клевета, и хайдѣтство и дѣшегѣпство.

Въпросъ. Кои соствори з работи велики кога погинаха з елове отъ света?

Отвѣтъ. Каинъ .а. дѣшу погѣби, .в. ада намери, .г. землю смради, .д. оца огрѣши, .е. матеръ свом обесъчеди, .з. отъ Бога трече са. з отъ брата растави са.

Въпросъ. На колко делове разъдели Богъ добрина-та Адамова?

Отвѣтъ. На з делове: .а. даде Авраамъ гостолѣпство, .в. Самъсонъ икосъ, .г. Иосифъ хѣбосъ, .д. царя Давидъ кротосъ, .е. Авесолѣмъ влатни коси, .з. Соломонъ премѣдросъ, з. Иофу бо-атество.

Въпросъ. Наипрво посла Богъ писаніе да пише Ситъ синъ Давидовъ, а како мѣ са слово?

(От.) Во начело бе слово ка Богъ, и Богъ бе слово, и парашта, какъ нарече въ начале сотвори Богъ небо и землю.

¹ Треба: Евѣнъ.

Въпросъ. Кои најпрво зе Бога да моли?

(Отв.) Енохъ праведни.

Въпросъ. Кои би живъ .рѣ. лета, и штеше да иде и да шие и да учи книга.

Отвѣтъ. Матѣсаиль.

(Въпр.) Кои најде латински книги?

(Отв.) Да учи Оумамъ Иберетѣрь.

(Въпр.) Ами кои извади грѣчки книги?

(Отв.) Рече: Меркѣрии.

(Въпр.) (Ами кои) извади българики?

(Отв.) Рече: Киръ философъ.

Въпросъ. Кои прво сътвори Богъ црква?

(Отв.) И рече: Соломонъ царъ?

(Въпр.) Кои би први патрихаръ во Иерусалимъ?

(Отв.) Рече: Иковъ.

(Въпр.) Ами кои би архидиаконъ?

(Отв.) Беше свети Стефанъ.

(Въпр.) Ами кои би Мелхиседекъ?

(Отв.) Сынъ названъ бистъ презвитеръ.

Въпросъ. Кои ходи по тешно време?

(Отв.) Рече: пошь, чловечески грехи приимать.

Въпросъ. Кои сотвори корабъ.

Отвѣтъ. Ное. Когда излезе изъ корабъ вопросы де седи Адамъ, на .д. небо, проважда праведни въ рай, а грешни въ мъки.¹

Въпросъ. Колко души раждать са на день и на ношть излазять?

Отвѣтъ. .ві и .кд., толко-зи са души раждать.

(Въпр.) Ами колко има въ нихъ праведни?

(Отв.) Рече: .г. почиваеть на лооне Адамови, а други са души лъчатъ въ мъкъ вечнѣ; косено сено пластено, а ти го расъчешеть, та стане много.

Въпросъ. А кога бива съша или даждовно?

Отвѣтъ. Има царъ водни, та кога поиде въ дльбинѣ водно, тогаи поидать сички води послеть него, заради това бива съша; и па кога поиде царъ водни изъ дльбина водна, а то тогава сички води по него поидать из земе да извира вода нисъ дръве и нисъ каменъ, и облаци-те тогава земать вода и пштатъ роса по земля-та.

Въпросъ. За што остави Богъ Каина на мѣсеца да гледа?

Отвѣтъ. Отъ какво е добро испадналь, и пакъ да гледа какво се зло отъ него заче.

Въпросъ. Колко лежа Авель непогребенъ?

Отвѣтъ. .цл. лета, догде погребова Адама, оца его.

(Въпр.) Ами какъ и не изгни или да се усмърди?

¹ У рукопису је, као на толиким мјестима, нејасно. Може бити да у овом одговору има још једно питање и одговор.

(Отв.) Не беше оште речено червие и мъхи да идатъ.

Въпросъ. Какъ се дигатъ силни ветри?

Отвѣтъ. Когда Каинъ плачетъ се, заради това се дигатъ силни ветри.

Въпросъ. Ламехъ какъ бе слепъ и встрели Каина?

(Отв.) Онъ бе гневъ божи на Каина, та се згърчи и ходеше, глава-та му при нозе-те, и трепераше като трестика, а водець Ламеховъ мнеше зверь естъ, и зтакми стрела-та Ламехъ, та го встрели.

Въпросъ. И отъ каде се заче огнь?

(Отв.) Отъ зеница господня запали са, ангель изнесе Адамъ.

Въпросъ. За што господъ не сотвори жена человекъ отъ земля, какво-то и него сотвори, ами отъ ребро его?

Отвѣтъ. Попитаха ангела господня, за то-ва, Господъ рече: тако сотворихъ, зеремъ да болатъ другъ за друга.

(Въпр.) Колко ли би лета Адамъ въ рай доде съгреша?

(Отв.) .л. лета.

(Въпр.) Ами кои наипрво рече Богъ и нарече име Богъ?

Отвѣтъ. Дияволъ, кога то рече Иеви: что ти рече Богъ исти, что ли не исти.

Въпросъ. Чи се гласъ чъ отъ истока до запада.

Отвѣтъ. Иевинъ, кога то ъ отсѣди зверь, тогда горко плачеше.

Въпросъ. Кой живъ влезе въ гробъ?

Отвѣтъ. Афаръ, кога изеде .г. пещти хлѣпъ и убои са Давидъ и сотвори молитва ка Богъ, и зина и зина и пожде испна Иафара.

Въпросъ. Кои е планина повисока на земля-та?

Отвѣтъ. Алифе, опани тия са виде слеть потоць, и потанала беше у кръфъ.

Въпросъ. Ное за толко лета прави кораба?

Отвѣтъ. За .р.

(Въпр.) И въ кои днь отвори врата?

(Отв.) Рече: .м.-ти днь пѣсти гарвана.

(Въпр.) Немъ елачимъ книги неписани въ градъ въноси, и градъ стои, а патъ нема внавтре?

Отвѣтъ. Кога то отпѣсти Ное гълъба изъ кораба и донесе му листо маслиново во уста.

(Въпр.) А коио зверие немаше во корабе?

(Отв.) Рече: Роба.

Въпросъ. Колко кашти имаше въ корабе?

Отвѣтъ. .г. кашти големи, да то бежа зверие и добитакъ, а дръга, де то бежа птици и дръги гадини фракати, и дръга, де то бежа синове его.

Въпросъ. Кой се насеме башти си.

(Отв.) Рече: Хамъ.

Въпросъ. Кой бежа синове человекъски и зеха жени себе и не раждаха отъ плоть ами отъ помисли?

(Отв.) Рече: синове Ноеви и Афетови зеха си сестри-те и не смесиха се с тяхъ.

Въпросъ. За што Христосъ сотвори кръштеніе на Иорданъ?

Отвѣтъ. Де то се Адамъ покаж, тамъ Исоусъ Христосъ кръсти се.

Въпросъ. Кои се продаде синъ делъ на безъ почестъ?

(Отв.) Рече: Исакъ Ишковъ братъ своему.

Въпросъ. Кои е гратъ насреть земля?

(Отв.) Та рече: Іерусалимъ.

(Въпросъ.) Где ште да се сабиратъ сички-те дъши сасъ телото на едно?

(Отв.) Рече: Во домъ Давидовъ.

(Въпр.) Рече: Где е тъмна мъка?

(Отв.) Рече: Хотъ земля-та.

(Въпр.) За кого наимного пожали Богъ?

(Отв.) Рече: Като и на Іуда така и на Ариш.

Въпросъ. Кои са не расрьди на свето?

(Отв.) Рече: Исусъ Навиинъ.

(Въпр.) Кои би ергенъ на свето?

(Отв.) Рече: Исусъ Навиинъ.

(Въпр.) Ами кои слага и спасе се, а кои рече истина и погина?

(Отв.) Рече: Петра слага и спасе се, а Іуда рече истина и погина. Кога то Еврее-то свезаха Христа, рече Іуда: Кого азе цалъвамъ и вие него дръште, а Петръ рече: Азе Христа на знаемъ чловека того, и кога мъ виде добрина-та, а тои се отъ-фръли отъ Еврее-то, Іуда, безъумень Ариш не покаж се. Така и погинаха.

Въпросъ. Отъ де бежа грошове-то, де то дадоха на Іуда за Христа?

(Отв.) На предани людие, де то веръваха древо што то беше посадиль Лотъ три главни, и приковаха много гривни сребрани на то-ва древо, та техъ дадо Іудо.

Въпросъ. Кои Бога виде?

(Отв.) Рече: Іурамъ.

Въпросъ. Кои сасъ мъле дъмаше?

(Отв.) Рече: Пророкъ Авакъмъ.

Въпросъ. Кои сасъ Бога дъмаше лице сасъ лице?

Отвѣтъ. Моиси на гора синаиска.

Въпросъ. Чи се гробъ не найде?

Отвѣтъ. Моисефъ.

(Въпр.) Кои Бога виде голъ?

(Отв.) Рече: Свети Мартинъ.

Въпросъ. (Кои) свеза диввола?

(Отв.) Рече: Света Марина.

(Въпр.) Ами кои во обрасъ божи сосъ аггели дъмаше?

Отвѣтъ. Еремия пророкъ.

(Въпр.) Какъ да са избави человекъ отъ диввола?

(Отв.) Рече: Сось молитва и пось и милостини.

Въпрось. Де то пости человекъ отъ себе си, кое добро приіма?

(Отв.) Тои са наиде въ сѹдиште-то не Христово потъ по-крофъ светеи богородици.

(Въпр.) А кое добро има человекъ што слѹгѹва на светаго?

Отвѣтъ. То е светець не мѹ десеткѹва греховъ претъ Бога и проштава мѹ го.

Въпрось. Бега ле ангель отъ телеснаго смрада?

(Отв.) Рече: Не бега аггель отъ телеснаго смрада, амі отъ дѹшевнаго.

Въпрось. Отъ кои грехъ наи бега аггель?

Отв. Рече: Отъ чѹждаго неприличнаго бѹда бегаль аггель три погледе место далеко и плаче.

Въпрось. Какъ ли прихожда ангель на смртни часъ правед-никѹ или грешникѹ?

(Отв.) Расланово лице черно, онерачень, а праведникомъ прихожда като галашь са големъ хѹбость.

Въпрось. Кои живъ возиде на небо?

(Отв.) Рече: Или пророкъ на огнена колесница.

Въпрось. За кою работа Богъ сотвори диви звери?

(Отв.) Рече: Да е миль добитакъ.

(Въпр.) Іа люде-те, рече риторъ философъ, што се зове едно философъ?

(Отв.) Рече: Единъ Бого небесні.

(Въпр.) Ами што се .в.?

(Отв.) Рече: .в. светила на небо.

(Въпр.) Ами .г.?

(Отв.) Рече: Оца и сына и светаго дѹха.

(Въпр.) Ами .д.?

(Отв.) Рече: .д. ветри.

(Въпр.) Ами .е.?

(Отв.) Рече: престоль огнень.

(Въпр.) Ами .с.?

(Отв.) Рече: херѹвимъ и серафимъ.

(Въпр.) Ами .з.?

(Отв.) Рече: .з. небеса.

(Въпр.) Ами .и.?

(Отв.) Рече: Отъ искони пребивають въ веки вековъ аминъ.

Въпрось. Где беше Богъ на престоль, кога то немаше оште свѣтъ?

(Отв.) Рече: .г. катъ риса на небеса и на техе биль Богъ на тии драги аганца, и тамо са била до светъ. Тамо нема край.

(Въпр.) Отъ что са ангелі сотвориха?

Отвѣтъ.) Отъ дѹха.

(Въпр.) А светъ?

(Отв.) Отъ огнь.

(Въпр.) Отъ что ли е громъ и мльние?

(Отв.) Рече: .в. ангела има таса громовни и два мльни на все.

(Въпр.) Ами колко са ветрове?

(Отв.) .ві. има.

Въпросъ. Колко са планини големи?

(Отв.) Планин .ві. и морие .ві. и реки .л. една идятъ пресъ сичка-та землѣ тече. Големи реки истичатъ изъ рай и раздѣлватъ са на .д. реки, толко са острове морски и .л. сички-те, и во оние са острове по .о. шзици разьлични, толкова са и птици, толкова са и рибѣ, толкова са и древе сички.

Въпросъ. Кои научн да се кланеме на лице истокъ?

(Отв.) Рече: Моиси на гора синаиска

Въпросъ. (Кои) пророкъ не погребенъ би?

(Отв.) Рече: Моиси на гора Штазга, и вознесоше его ангели въ рай.

Въпросъ. Отъ что би просфора?

Отвѣтъ. Кога то Моиси преведе Еврее-то пресъ черно море, тогава подагаха на глави свои и печеше се отъ слънце, и Богъ жертва принесе, и то-ва би просфора.

Въпросъ. Отъ де са зе миро?

(Отв.) Рече: кога то капеха мирносици Господа, тогава Мариа зева корито и помаза брата своего Симеона. Лежалъ бе .з. месеци боленъ.

Въпросъ. Кош майка съче даца-та си? ¹

(Отв.) Рече: Море-то и реки-те суче.

(Въпр.) Ами кои сина божіа прьво нарече?

Отвѣтъ. Исаила во чреве матере влазеть би ангель и носеть его до .з. небеса, и сниде во штроби диви. Исахим же бе ва чреве матери своей во ложеснахъ.

Въпросъ. Кои се два борца борате отъ века и до века.

(Отв.) Рече: днь и ноштъ борето.

Въпросъ. Кои человекъ .р. лета на землѣ а небо-то не виде а за небо казъваше .д. лета.

(Отв.) Рече: Илиш приель Завела царица та не одьжди и мѣсеци .з.

Въпросъ. Кои праведникъ не дъма за .м. мѣсеци и .и. дена.

(Отв.) Рече: Захарим оцъ Иоанъ, кога виде виденіе.

Въпросъ. Кого праведника избави Богъ отъ смръть?

(Отв.) Рече: Лота, кога то бега отъ Сѣдомъ

(Въпр.) Кои не рожденъ живъ би?

(Отв.) Рече: Адамъ не рожденъ живъ би.

(Въпр.) Ами кои умре и ште воскресна?

(Отв.) Рече: Лазаръ.

Въпросъ. Кои смръть не виде и во смръть побегна?

(Отв.) Ельзаветъ кога царъваше.

¹ Требаће: Дъца-та см.

Въпросъ. Гдѣ са смесъва стъдено и горешто?

Отв.) Оугліе горешти.

Въпросъ. Ами кой нее рождень отъ маика?

Отв.) Рече: Адамъ.

Въпросъ. Слетъ рождества остаре, и паки влезе на срѣдце лце си?

Отв.) Рече: Адамъ отъ землѣ созданъ бистъ, и во землѣ поиде.

Въпросъ. Колко лета живъ би Ное слетъ потоць?

Отв.) .Т. лета.

Въпросъ. Кой пророкъ не погребень би, а гробъ го носеше и гробъ мрътавъ пееше?

Отв.) Рече: Юанъ во чреве китове.

Въпросъ. Кога се сички свѣтъ вадъва?

Отв.) Рече: Кога то Ное излезе нисъ корабе.

Въпросъ. Колко лета работиха и робъваха на Мисиръ?

Отв.) Рече: .ул. лета.

Въпросъ. На колко делове, ами колко тисъшти минаха?

Въпросъ. На колко делове раздели се море-то?

Рече: .м. делове.

ь. Ами колко тисъшти минаха море-то?

Рече: м.

ь. Въ кои мѣсець создаде Господъ Адама?

Рече: мѣсець Марта на .ке. дена.

ь. . . . .

(На томе се рукопис прекида.)

VII.

*шеболезное отъ ангела извештено преподобномъ оуцъ Ма-
триѣ египетскомъ. Оче благослові! За молитвъ.*

времена ходеше прѣподобни отъць наши Макариа по
И доиде ангель господанъ при него и му рече: Бла-
гоче! И той са обръна, та му рече: Богъ да та благо-
до! И като го виде таковъ млатъ, сторъваше му се че
тина-та некое млатъ калъгире, и му каже: Видимъ та,
и чъдимъ са, каква красота и каква хубость лица
въ никогда не видехъ до днешни день таковаго чло-
и та заклинавамъ Бога ради, да ми кажешъ на истина,
си? И той му каже: Благослови ма, оче свети, авъ
ювекъ отъ той-зи светъ, ами самъ ангель проведенъ отъ
держителя, да та навча и да та настава на негови-те
што жалишь отъ много време да са научишь, и да
лъ, и питаи ма сега, да ми кажа. Старьць же падна и
дареше, и поче да са моли Богъ и да дъма: Благода-
Господи Боже мой, ако не призрель ма еси греш-
проводиль еси ангела своего, да ма навчи твой-те

таини, што жалехъ отъ много време да навчимъ и да развѣмъ. И тогава мѣ рече ангель: Кажу ми, оче, што штешъ да ти кажа? И старецъ мѣ стори метание со страхомъ да го пита: Речи ми, свети ангеле, кога умиратъ одъ той-зи светъ чловеци, познаватъ ли са другъ други на он-зи? И ангель мѣ каже: Слѣшай, честни старче, какво на томъ светъ чловеци-те, кога са сретнатъ единъ други како са познаватъ оште живи, така и тамъ познаватъ са кои то са праведни исъ тѣкъ, кои то са познаватъ отъ напреде тѣка, но иде то никакъ насасъ познавали сасъ божиѣмъ смотреніемъ мало са свештаеть да се познаеть, ала праведни. А грешни весмо изгубини и лишени. Пакъ попита старецъ ангела: Речи ми, господине, кога са разлѣчва дѣша-та отъ тело-то, какво бива, и за што поменъ сторѣватъ за мертви? И рече мѣ ангель: Кога са разлѣчи дѣша-та отъ тело-то, примать ѿ, заведатъ предъ свети ангели и идатъ на небеса, та ѿ престола божиѣмъ, та са поклони претъ Господа Бога, и отъ земля-та е до небо-то като мердивенъ кѣга има стапка, и на сека стапка полакъ диволски, и нарица са митарства сии речъ гѣмрѣкчи, де то пазеть, и като носатъ ангели дѣша-та. И доидатъ ониѣ диволе, и носатъ харти, де то е сторувала отъ мала до голема, и па казѣватъ на ангела и дѣмать, или въ кои часъ и кои дѣнь и кои мѣсець стори тамъ дѣша то-ва и то-ва погрешеніе, или окраде, или блѣдъ стори или прелюбодеиствова, или зѣби, или малкию сотвори, или друго некое зло стори, макаръ до лоша, рече, да е рекъ, или наклеветиль или да си осѣдиль, се то-ва диволи пишатъ. Испитуватъ также и свети ангели добра дела, писѣватъ и показѣють и тамо какво-то е сторувале въ миръ, или постила, или метаніе остоювала, или милостинѣ давала, или сиромаси пригледѣвала, нахранила и напоила, и често метаніе чинила, и добри работи не можатъ диволство ништо да и сторатъ, ами са вѣрнатъ посрамени, и тогава заматъ дѣша-та свети ангели и заносатъ ѿ на горно митарство. И тамо ѿ посретнатъ други диволе и скрѣцатъ зѣби и полѣти отъ ониѣ, и пакъ ѿ испитѣва, и да можатъ со сила да грабна дѣша-та отъ ангелови рѣце, божиѣмъ възбранѣва, та не можатъ, а дѣша-та трепера и се крѣе у ангелови поли, и тамо са пакъ препиратъ сосъ диволи-те. И отъ тамъ кога ѿ кѣртулисатъ, заведатъ ѿ наи на горно митарство, де то са нарича немилосердие, и кои може исказа, чесни оче, страхъ онъ и сметение онаѣ окамна дѣша отъ нечестиви-те демоне, кога скрѣгатъ да дѣмать сосъ окореване, не ли си соблюдила, не ли си оскернила светаго крѣштеніе; где нине отивашъ, и каде отхождашъ; варни са назатъ, варни ва темна мѣка и мрачна мѣка. И тогива ако са намери дѣша-та осѣждена, вѣрнатъ ѿ диволе-то во дно адъскѣю, во место темно и мрачно и грозно на онаѣ дѣша. Подобрѣ би било, да са чловекъ онъ, и кои може да искаже нѣжда онаѣ, чесни оче, или кои ѿзикъ може да искаже онаѣ болесъ?

Азь, макаръ ангель есмь, и треперамъ отъ онихъ мъки. Или ако са найде некою душа чиста и безъгрешна, прехожда онихъ митарства безъ страхъ и сосъ големъ радосъ чикъ до сами врата небесни, и посрешнатъ ѿ ангели светители сосъ свештами и кадила и либезно ѿ цалъватъ и препроваждатъ до престола владични и поклапатъ се престолу вседержителю, видить лики ангелски и всѣхъ светихъ и добро-то съштвю тамъ, чесни оче! Пакъ попита преподобни ангела: Кажу ми, господине, кога сторъватъ поменъ претъ нихъ за кою работа? И каже мѣ ангель: третини биватъ, за што въ тия дни удржаватъ душа-тъ на митарства-та, та ѿ не пшташъ. А кога сторъватъ третини и молба? Кога соратъ за душа-та, тога са испъсне отъ митарства-та и отива, та са поклони претъ престола божия како то рекохме и понапреде; и кога са поклони, и тогава ѿ земе ангель божи, та ѿ заведе на земля-та долъ, та и показъва кое како е чинила или зло или добро, на кое место, или где е било до девѣти денъ. И отъ девѣти денъ та ѿ земе ангель, та ѿ заведе у рай, та и показъва где живеатъ праведни-те и на какви прекрасни места и благо меризливи црета (?), што то умъ человечески не може постигнѣти, да искаже онихъ хубости райски, и радъва са душа-та, като гледа тия хубости и са моли на ангела до то ѿ води, да но ѿ остави тамъ да седи, но ангель ѿ пакъ земе, та ѿ заведе да види, де то са мѣчатъ грешни-те души у вечна мъка, та и казъва места-та на грешници-те, де то са мѣчатъ, и дѣмай, та-зи е мъка червие не ѣсипаюшти, а тамъ мъка тма кроме, а тамъ мъка огнь вечни, такоже и други муки грешникомъ уготовани коикако сторъва, тамо го тѣратъ по деломъ неговъ. И пакъ земе ангель душа-та по четиресети днь, та ѿ заведе предъ Богъ, и тогава де то и по Богъ, или сама оште на животъ што си е приготвила или лошо или харно, тамо ѿ тѣратъ, да седи до втораго пришествіе Христова, ако е душа-та праведна, а тия са радъва и весели безъ грижа; ако е грешна, а тия плаче и се грижи и седи на место темно и мрачно, та чака до втораго пришествіе Христова. То-ва като виде свети старецъ въздъхна и заплака горко, рече: человекъ онъ. И пакъ старецъ попита ангела и рече: Кажу ми, Господине, има ли конецъ вечна мъка, де то са чачатъ ¹ грешни-те? И рече мѣ ангель: Слѣшай, старче, како-то праведни-те, тихна-та радостъ нема конецъ; тако же и грешни-те, нема конецъ тихно-то мѣченіе. Ако може да изброи человекъ капки-те дождевни или песакъ морски (да избро(и)), тако може и техни мъки, конецъ нема. Паки старецъ попита ангела: Молю те, господине, да ми кажешъ, кои стои милостивъ, да са моли человекъ, да но го помилюва Богъ? И рече мѣ ангель: Сички ангели и сички свети милостиви са и милосрди на человека, ами човеци несмислени и неразумень, та са не смислуватъ, ами

¹ Сва прилика погрѣшка мѣсто: Мачать.

си сторувать воля-та кои какво и ште, а наивіше ч. са моли на света Богородица, деня и ношти да 1
отъ ума-ть мѣ, ами секоги да са моли неѣ, за шт
коги моли сина своего Христа Бога нашего заради не
прости Богъ нашего согрешеніе. Ради неѣна молба т
оште дрѣжи Богъ тоѣ-ѣи светѣ. И паки старецъ попи
Речи мѣ, господине, кои е грехъ найтежакъ отъ сичѣ
хове? И рече мѣ ангель: наиголемъ естъ грехъ, зло
помнишь человекъ и фудзлькъ, сиречь гордость наисла
големи што то можать да го разлѣчатъ отъ Бога и да
штъ во дно адово. Тыштаславіе ради Адамъ изъ рай
бистъ, тыштеславіе ради ангель, што бешѣ напреда, с
воля, и фарисеи тыштеславіе ради погыби свои тудѣ
молиль Богъ. Што да речемъ о тыштеславіе хонтеши
вечи да погыбнать, сиречь фудзлькъ, ами оште пого
има надъ другѣ-те мѣки. И рече мѣ преподобни стар
са мѣчатъ тамо? И рече мѣ ангель: Тамо са мѣчатъ
клонци и попове христински, де то блѣтъ чинать
идать на сльжба божьственамъ летургия, и за што на за
не вчатъ чловеци-те, та за това се така отсѣдени да с
И пакъ попита старецъ ангела, рече мѣ: Господине,
вечи не почитать светиѣ днѣ Господа нашего Иисуса
сиречь светѣю неделю, иматъ ли великъ грехъ? И
ангель: Горко нимъ, за што велика мѣка техъ ожида
мѣчатъ ѣ мѣка вечна. Ами аште кто хоштеть да не
оста отъ съботѣ отъ .с. часъ дане работа до понеделн
и да се упражни да идать въ црѣковъ божию, да са 1
такожде и на другѣ господски празници, да ходить на
и на другѣ погылеми свети, за што они можать да ум
веднаго сѣдѣа, да ни избави отъ вечна мѣка. И рече в
Сльшай, старче, кои не почита неделнѣ днѣ и празни
то ти рекохъ, не може да види лице Божіе. Тогда
сичко сердце изърече горко на грешници, и рече мѣ
Питай ма, што има да ма питашь, за што време
идемъ предъ Господа моего д'идемъ на славословіе, де
светѣю троицѣ. И паки старецъ воеплака и воедахна
Ангель што безъгрешенъ пакъ иска да иде на славосло
да слави Бога и да са моли, азъ грешни неса грижим
спасеніе, ами са лениме, да са не молиме Богъ, какъ
имаме да дадеме Богъ, каковъ ответъ имаме да дад
праведнаго сѣдѣа?! Пакъ попита старецъ ангела:
Господине, кои молитва наиболе зна, да са человекъ 1
И рече мѣ ангель: Аште умееть писаніе, да прочит
тирь, аште ли не умееть, а тоѣ да дѣма: Господи Іи
сте, сине божи, помили ма грешнаго. Тамъ молитв
атна и наглесна, можать да налчатъ и мѣжи и жени
прочитатъ тамъ молитвѣ. И много са чловеци спасоха сас
литва. Кога ходишь или кога сѣдишь, или днѣ или но

на какво работа да си, отъ умъ ти да не излази, и тако можешъ да се спасешъ. И пакъ старецъ рече: ако некого навчишь и наставишь на пъть спасение, добро ли е или нее? И рече мѹ ангель: Велики фаида има томъ чловекъ не тѹкъ секе си спасѹва, но и послѹшаюшти его. Аште ли обретить его на слое, не токо се сеги погѹбева, но и послѹшаюштие го. И тиа речи като рече ангель на старецъ, тогаи мѹ каже: Благослови оче, и спасай са! Отъ тѹка си възлете на небо, и старецъ падна и поклони мѹ се, и мѹ рече: Иди со миронь, да предстоишь светеи троици, и моли са за мене грешнаго. И старецъ возврати са во килим-та си, и благодари и слави Бога, што мѹ показа тиа тайни работи на ползѹ православнимъ Христианомъ и вернимъ братимъ во славѹ оца и сина и светаго дѹха, и нине и присно и во веки вековъ аминь.

Opisi i izvodi iz nekoliko južno-slovenskih rukopisa.

Predano u sjednici filolog-historič. razreda dne 14. veljače 1874.

PRIODČIO PRAVI ČLAN PROF. DR. V. JAGIĆ.

VIII.

Krmčaja ilovička godine 1262.

Uvod. Ovako mislim da bi zgodno bilo prozvati Krmčuju knjigu iliti Nomokanon srpske recenzije, napisani u Ilovici g. 1262, koji se sada čuva u biblioteci južnoslovenske akademije u Zagrebu. Ob ovom znatnom i dragocjenom spomeniku naše stare književnosti pisalo se već mnogo, i opet ostat će on sa sviem ostaliem drugovima svojim još dugo vremena neiscrpenim izvorom. Ovdje bo upliće se nekoliko nauka jedna u drugu i dok svaka za se ne reče svoju posljednju rieč, ne može se dobiti konačno objašnjenje. Filolozi još nijesu proučili teksta ovieh spomenika s gramatičke i leksičke strane, juristi nijesu još do kraja razabrali njegovieh sastavina s juridičke strane, a historici nijesu još dovoljno osvietlili stanje onieh vremena i ljudi, kada i gdje posta ili mogaše postati slovenski tekst ovoga spomenika. Prvi krat dozna sviet o ilovičkom nomokanonu preko profesora Grigoroviča, koji u svom g. 1848 naštampanom „Очеркъ ученаго путешествия по европейской Турци“ pripovieda o tom rukopisu na str. 181—182; on ga vidje u Solunu u našega zemljaka, bivšega tada konsula austrijskoga Mihanoviča. Spomena je vriedno, što ovaj rukopis tada još imaše 404 lista, a sada ih je samo 398: to znači, da ih je 6 poslije nekada propalo. Poslije bijaše ovaj spomenik dulje vremena u Beču te ga profesor Miklošić prvi upotriebi za naučne svrhe, unesav njegovo znamenito rječničko bogatstvo u svoje novo izdanje staroslovenskoga rječnika. U priegledu izvora za rječnik pominje ga prof. Miklošić pod slovima Krmč. - Mih.; iz kratka

opisa ondje vidi se, da je tada rukopis već imao samo 398 listova, kao i danas. Dok je još taj spomenik bio u Beču, dobi nekoliko crtica o njemu sadašnji profesor kanoničkoga prava na sveučilištu odeskom, A. Pavlov, te ih svojiem načinom upotrebi za svoju liepu raspravu „Первоначальный Славянорусскій Номоканонъ“ (Казань 1869) sr. na st. 62 op. 89. Poslije preseli se taj znameniti rukopis u Zagreb, odakle bijaše, ako se ne varam, opet pošiljan u Beč profesoru Bogišiću radi naučnih potreba. Po želji J. Sreznevskoga opisah ga ja godine 1871., bivši tajnikom južoslovinke akademije, upravo onako, kako je u trećoj knjizi „Starina“ str. 189 opisana Krmčaja knjiga Grigorija raškoga, te poslah isti opis u Peterburg, gdje je i štampan J. Sreznevskim u njegovu zborniku malopoznatih ili nepoznatih spomenika pod br. XLVII s njegovim neznatnim dodatcima (u 22. svezci zapisaka imperatorske akademije n.). G. J. Sreznevski priznaje, da je ono moj trud; i tako ja se smijem na nj pozivati kao na svoje djelo, dopunjeno slavnim akademikom peterburškim. To pominjemo za to, što ću time puno prostora prištediti, t. j. ne treba mi po drugi put rukopisa, ne treba mi štampati znamenitoga dodatka na koncu rukopisa ni onieh odlomaka, koji su već naštampani. Ja sam se nadao da će gospodin Sreznevski naštampati i cieti tekst gradskoga zakona, jer sam mu i taj ja pribavio u vjernom priepisu rieč po rieč, redak po redak; ali njemu poznati uzroci bit će ga za sada još od toga zadržali. I to morao sam spomenuti za to, što sam ja boraveći lani ljetom u Zagrebu ili da pravije kažem u divnoj okolici svetošimunskoj s dozvolom g. predsjednika južnoslovinke akademije dobio i opet taj znamenit spomenik u ruke te ga svega od početka do kraja pročitao, izostaviv tek gradski zakon, za koji mišljah da će već u to vrieme biti naštampan. I tako moje opaske, koje ću ovdje naštampati, protežu se na cielu ilovičku krmčuju, izuzev tek l. 265—325 istoga rukopisa.

Prije ipak nego li priedjem k samomu tekstu, nekoliko rieči o krmčajama u opće. Zbornikâ sa sadržajem crkvenoga zakonarstva ima u crkvenoslovenskoj književnosti vrlo mnogo i vrlo različnih. Najprije ću odieliti jedan razred rukopisa, u kojima se pod naslovom ‚Nomokanona‘ pominju razne ustanove o pokori, tako zvani libri poenitentiales. O njima govorit ću poslije na po se. Za tiem nećemo da se bavimo oko Zakonika ili Pravilnika Matija Solunskoga, to jest oko Matija Vlastara, kojega ima mnogo rukopisa na slovinskom jugu te je o njima govorio već Šafařík u Wiener Jahrbücher 1831 sv. LIII Anzeige-Blatt 34—39

i u *Gesch. der südslav. Liter.* III. 216. Od Vlastareva „pravilnika“ razlikuje se Nomokanon ili zakonik po sakraćenju sv. Apostola i sv. Vasilija, domovine južno-slovenske t. j. srpske, ali istom poslije Vlastareva pravilnika sastavljen jezikom grčkim i preveden na srpsko-slovenski. I za ovaj nomokanon zna se, da se hrani u mnogim rukopisima srpske domovine, a u Rusiji štampan je mnogo puta, najposlije s novo otkrivenim izvornikom grčkim u osmoj knjizi zapisaka imper. novoruskoga universiteta u Odesi od prof. A. Pavlova pod naslovom: „Номоканонъ при большемъ требникѣ“. O praškim rukopisima, u kojima ima taj nomokanon u izvornoj srpskoj recenziji, govorit ću ja kasnije na po se. Napokon jest još i treći nomokanon, koji bismo mogli nazvati Kotelerovim nomokanonom (odatle što je grčki tekst izdao Cotelerius u *Monumenta Ecclesiae Graecae Parisiis* 1677 Tom. I.). I ovomu valja domovinu iskati na slovenskom jugu, bio prievod iz ajprije bugarski ili srpski. Bugarske recenzije dva rukopisa, oboj tobože iz 14. stoljeća, pominje prof. A. Pavlov (Номок. стр. 27. замѣч. 1.), jedan u Porfirija Uspenskoga u Kijevu, drugi u Hludova u Moskvi (Hludovski bit će valjda onaj pod br. 78 njegove knjižnice po opisu A. Popova ali ne iz 14, već skorije iz 15 vieka). Srpske recenzije ovoga nomokanona ja poznam tek jedan rukopis, o kojem ću govoriti poslije. Ali ako ne cieti a ono bar u odlomcima javlja se ovaj nomokanon takodjer u starim štampanim trebnicima, kao mileševskom od g. 1546, goraždjanskom od g. 1531.

Sviem ovim spomenicima kao proizvodima poznije grčke i južno-slovenske književnosti protive se tri roda crkvenopravnih zbornika starije epohe, i to: a) krmčaja bugarska, glavnim osnovom njenim nomokanon Joana Skolastika u 50 titla s raznim dodacima ne iz istoga vremena; b) krmčaja fotijevska starijega obličja, gdje imaju (samo prvi prolog, dofotijevski) pravila bez sakraćenja i bez tumačenja; i napokon c) krmčaja fotijevska novijega obličja s pokraćenjem pravila i tumačenjima iz Aristina i Zonare. Doba pojavljenja ovieh triju krmčija u slovenskoj književnosti pada u IX—XII viek, niti ranije niti kasnije. Poslije Rozenkampfa glavnu si je zaslugu stekao profesor odeskoga sveučilišta A. Pavlov za podrobnu historijsko - kritičku ocjenu onieh triju razreda slovenskih krmčija u napried spomenutoj razpravi: *Первоначальный Славянорусский Номоканонъ, Казань* 1869. Osobitu važnost daje on u svojim istraživanjima krmčiji fotievskoj starijega obličja, koja ne samo što stoji vremenom svoga postanja

u sredini medju starom bugarskom krmčijom i fotijevskom novijega obličja t. j. običnom srpskom iliti Savinom, nego po njegovu mišljenju imala bi ona biti upravo i izvorom t. j. prvim sastavom svojim djelo stare slovenoruske književnosti. Glavni dokaz učenoga kanonista opire se na svjedočanstvima historijskim, iz kojih se vidi da je krmčaja fotijevska starijega sastava t. j. s podpunim tekstom pravila bez tumačenja od najraznijih vremena živjela u Rusiji kao nešto svoga narodnoga napram tudjemu, donesenomu (bugarskomu ili srpskomu). Sr. u pomenutoj raspravi str. 16—17 s opaskama i 56—58. A najglavniji prigovor protiv njegove domisli osniva se na jeziku t. j. na bugarskoj formaciji onoga najstarijega teksta, u kojem se sačuvala ova krmčaja. To je rukopis moskovske sinodalne biblioteke br. 227, koji Buslajev stavlja u trinaesti viek (sr. Истоп. Христом. 378), a veli za nj da je sačuvaio mnogo starinskih bugarskih i srpskih (?) forma. Koliko ovaj prigovor može značiti, doznat ćemo pravo istom onda, kada se više odlomaka iz samoga teksta naštampa, no što je u hristomatiji prof. Buslaeva i u raspravi prof. Pavlova. Ipak je Pavlov vrlo zgodno nastojao zagraditi put noviem prigovorima tiem, što pozivajući se na historike ističe mogućnost, da su možda upravo bugarski književnici i dozivani u Rusiju, da prevode grčke knjige na slovenski jezik. Ako ne do kraja a ono bar dielomice moglo bi se ovo pitanje razjasniti, da se danas sutra nadje gdje god na slovinskom jugu koji rukopis krmčije ovoga reda i razreda. Ali tomu do sele nema izgleda, kao što se ne nadje do sele nigdje na jugu ni najmanji trag onoj prvoj i najstarijoj po porieklu krmčiji bugarskoj s nomokanonom Skolastika, o kojoj svjedoči jedini onaj znameniti rukopis 13. vieka moskovskoga rumjancovskoga muzeja (sr. Opisanije rum. muzeja rukopisa od Vostokova Nro. CCXXX), u kojem Rozenkampf, Vostokov i Pavlov misle da valja tražiti upravo prvi zbornik crkvenih zakona na slovenskom jeziku. To znači, da bi se u nekim čestima onoga rukopisa sačuvaio možda upravo i posao apostola Metodija (jer se za nj pripovieda: **ТЪГДА ЖЕ И НОМОКАНОНЪ, РЕКЪШЕ ЗАКОНУ ПРАВНО И ОТЪУЪСКИМЪ КНИГЪМЪ ПРЕЛОЖИ**). Ja velim u nekim čestima, jer da je koje što istom poslije dopalo u onaj zbornik gdje je ova krmčaja, o tom se ne može sumnjati, sr. u Pavlova str. 23 op. 42.

Na pokon, što je za nas ovdje najvažnije, sačuva se nekoliko dragocjenih južnoslovinskih spomenika krmčije trećega razreda, t. j. krmčije fotijevske novijega obličja, gdje se pravila izlažu u izvodu s tumačenjima učenih komentatora 12. vieka: Ari-

stina i Zonare. U taj broj spada osim ilovičke krmčije od g. 1262, o kojoj će biti ovdje rieč, još krmčaja Grigorija raškoga od god. 1305 (sr. Starine III., 200—202), za tiem krmčaja sarajevska iz XIV vieka, o kojoj govori g. Kasanović u 37. knjizi Glasnika srpskog učenog društva i krmčaja pisana na rieci Morači g. 1613 kao priepis sa starijega izvora od god. 1251 (sr. Срб. дѣлм. Магазин 1866, кнѣ. 25, стр. 181). Sada više nema sumnje, da su svi ovi dragocjeni spomenici potekli iz jednoga te istoga izvora, oni su braća jednoga otca; a taj se izrekom pominje bar u dva od ovieh spomenika: to bijahu „архиепископскѣ книги“, onaj da tako kažem oficijalni eksemplar, koji trudom i staranjem prvoga arhiepiskopa srpskoga, sv. Save, osta u „velikoj arhiepiskopiji rekomoj Žiči“. Mi imamo za taj dvjema rukopisima utvrđeni fakt živo svjedočanstvo i u životu sv. Save (sr. izdanje Daničićovo g. 1865 str. 233), gdje Domentijan evo što govori: „I opet dodje sv. Sava u dom Spasov, u veliku arhiepiskopiju, po imenu Žiču i tu pomolio se po bogopredanomu svojem običaju i blagoslovio svu čeljad svoju, koja bijaše tu u domu Spasovu, i tu izbra od učenika svojih bogorazumne i bogobojažljive i častne muževe, koji su vrstni bili upravljati narodom po zakonu božanskomu i po predanju sv. apostola i svetih bogonosnih otaca zapoviedi čuvati; posvetiv ih učini ih episkopima, raspisav strane otačbine svoje i posla svakoga u svoju nuriu po dostojanstvu, kako koga poznavаше, naučiv ih bogopodno i predav njima svakome knjige Zakone“. A istiem slovima i Teodosij (živ. sv. Save 1860, 140) govori o njemu: „Dav njima knjige zakone (книгы законныѣ), da po predanju sv. apostola i nauci svetih otaca uče narod u vjeri...“ Iz ovieh se rieči jasno razabire, da je sv. Sava smatrao dužnošću i potrebom svakoga novo posvećenoga episkopa, osobito ako je prvi put polazio na svoju stolicu, da ponese sa sobom nomokanon iliti krmčiju, ispisanu iz onoga teksta, što se čuvao u Žiči, stolici arhiepiskopije. I sbilja mi vidimo iz zapisa krmčije od g. 1251, da ju je pisao „mnih obrazom, arhijerej sanom“ episkop budimljski Teofil, a iz zapisa krmčije od g. 1305, da ju je pisao i opet „obrazom mnih, arhijerej sanom“ episkop raški Grigorije drugi: obje su ove krmčije u tekstu ispravljene po „arhiepiskopljim knjigama“, tolik su ugled one imale cielo prvo stoljeće crkve srpske.

Ali predanje, sačuvano u obiem krmčijama, zna i za to, da je upravo sv. Sava „naš jezik“ obogatio ovom knjigom, jer se u više pomenutim zapisima kaže: **ИЗИДЕ ЖЕ НА СВѢТЪ НАШЕГО ЕЗЫКА БОЖЬ-**

СТВЪНОЕ СЕ ПИСАНІЕ ПОТЪЩАНІЕМЪ И ЛЮБОВНЮ МНОГОЮ И ЖЕЛАНІЕМЪ ИЗ-МЛАДА ѠСВЕЩЕНАГО И БОГОУЪСТНИКА И ПРѠСВЕЩЕННАГО И ПРЪВАГО АРХІ-ЕПИСКОПА ВСЕЮ СРЪБСКЫМЪ ЗЕМЛЕ КЪРЪ СЛЪВЫ СЫНА ПРѠПОДОБНАГО ѠТЦА СѸМЕѠНА. I ne znajući, da ima jedan takav zapis, naštampan već u dalm. Magazinu za god. 1866 iznesao je prof. Pavlov prvi na vidjelo ove znamenite rieči po tekstu krmčije Grigorija raškoga g. 1869. u svojoj više puta spominjanoj raspravi na str. 62—64 te im prisvojio značenje potpunoga historičkoga svjedočanstva o tom, da je zbilja bio sv. Sava, prvi arhiepiskop i glava srpske crkve, sastaviteljem, prevodiocem i kompilatorom krmčije fotijevske mladjega obličja t. j. takve krmčije, kakova se do danas sačuvala u više pomenutim dragocjenim rukopisima. Poslije Pavlova, no samostalno i ne znajući za njegovo mnijenje, izreče isto g. St. Novaković u svojoj historiji srpske književnosti, II. izdanje (g. 1871) str. 83—84, samo što je grдно pomiešao krmčiju fotijevsku s Vlastarovim pravilnikom! Ja nijesam jednaka mišljenja. Meni se čini, da u navedenim riečima ne bi trebalo ni više ni manje iskatı, no što one jasno izriču, t. j. samo toliko, da je staranjem Save „naš jezik“ t. j. srpski narod dobio krmčiju. Odakle je uzeo Sava, da li je sam sastavio ili samo prepisao, to je drugo pitanje, na koje u navedenim riečima dvaju zapisa nema odgovora. Govori se, istina, na početku onieh zapisa: **ПРОИЗДОШЕ НА СВѢТЪ СЛОВЪНЪСКА ІЗЫКА БОГОДОУХНОВЕННЫЕ СІЕ КНИГЫ НАРИЦАЕМЫЕ ПОМОКАНОНЪ. ПОМРАЧЕНЫ БО БЪХОУ ПРѠЖДЕ ѠБЛАКОМЪ МОУДРОСТИ ІСЛИНЪСКАГО ІЗЫКА, НЫНІА ЖЕ ѠБЛИСТАШЕ, РЕКЪШЕ ИСТЪЛКОВАНЫ БЫШЕ И БЛАГОДЕТНЮ БОЖНІЮ ІСНО СІАЮТЬ, НЕВѢДЕНІА ТЪМОУ ѠТГОНЕШЕ** itd. Nu ova čest zapisa može biti da se čitala u svim slovenskim krmčijama i ondje, gdje o Savi ne bijaše spomena, pak su k tomu srpski prepisači u svojim srpskim eksemplarima dodavali drugu čest koja je pominjala njihova prosvjetitelja Savu i opet ovako počimala: **ИЗІДЕ ЖЕ НА СВѢТЪ НАШЕГО ІЗЫКА.** Da u pomenutom zapisu (štampanom u dalm. Magazinu za g. 1866 i u Starinama III.) smijemo razlikovati zbilja dvie polovice, koje iz početka nijesu može biti ni bile sastavljene u jednu cielost — to se može dokazati dvjema znamenitim svjedočanstvima: zapisom krmčije ilovičke od g. 1262, gdje se ne pominje niti Sava niti njegove „arhiepiskoplje“ knjige, a ipak i ondje se čita vjerno prva polovica zapisa s riečima: **ПРОИЗДОШЕ НА СВѢТЪ СЛОВЪНЪСКАГО ІЗЫКА** itd.; i svjedočanstvom Kirila II. mitropolita ruskoga, koji na saboru sazvanom g. 1274 u Vladimir-grad upotriebe rieči uzajmljene iz one prve polovice zapisa, koji stajaše u njegovu eksem-

plaru krmčije, dobivenom iz Bugarske, ali se ondje jamačno ne pominjaše ni riečju o Savi.

Po mojem dakle mišljenju cieli zapis, kako se čita u raznim do sele otkrivenim krmčijama, znači ovo: Prva njegova polovica izriče samo fakt da je nomokanon istumačen (ne davno) na jezik slovenski i tomu se faktu prisvaja velika važnost. Druga polovica istom ističe zaslugu arhiepiskopa Save, što je njegoviem staranjem taj nomokanon postao takodjer knjigom jezika našega t. j. srpskoga. Ali tko prvi prevede grčku knjigu na jezik slovenski, o tome zapis sam ništa ne govori: on se ne protivi tomu, da bi to mogao biti sv. Sava, ako ima za ovu misao drugih dokaza; ali bez drugih dokaza, sam zapis toga još ne dokazuje. Ja moram izreći, da tih drugih dokaza nigdje ne nalazim; naprotiv što zbilja nalazim, to mi se prikazuje u nešto drugojačijem vidu. Obje redakcije sv. Save, i ona koju pisa Domentijan i koju Teodosije, govore dosta jasno, kada i gdje dobi sv. Sava krmčuju. Vraćajući se on već kao arhiepiskop u Srbiju, bješe svratio po pripoviedanju njegovieh biografa u Solun, poimence u manastir Filokali, kuda je i od prije običavao zalaziti sa sv. Gore radi svakojakih potreba (sr. Živ. sv. Save po Teodosiju str. 77, po Domentijanu str. 191): ovdje se zadržao i sada duže vremena spremajući se za novu visoku čast. Medju drugiem pripravama „knjige mnoge prepisa zakone i o poučanju u vjeri, kojih trebovaše saborna crkva“ (книгы многы прѣписа законьныѣ и о исправиенни вѣрѣ, нхъже трѣбоваше съборьная кѣмоу црѣкви по izd. Danič. 1865 str. 227) ili po drugoj redakciji: „sabrav ovdje što je velikoj crkvi potrebno bilo i uzeo sa sobom knjige i zakone... podje u zemlje naroda svojega“ (po izd. Danič. 1860 str. 136). Mi nemamo razloga sumnjati se o istinitosti ovieh rieči, one su tako naročito izražene, da im je jamačno osnovom bilo živo predanje o nekom faktu iz života sv. Save. Kakav fakt mogaše to biti, o kojem pripovieda Domentijan riečima: **книгы многы прѣписа законьныѣ?** ili Teodosije riečima: **и книгы законьныѣ съ собою възъмь?** Najbliže i najprirodnije bit će svakako misliti, da se tu radilo samo o priepisu djela, koje bješe već gotovo od prije, i to o priepisu namienjenom tomu, da podje u Srbiju, u sielo nove arhiepiskopije srpske. Taj smisao leži u samim riečima, taj smisao nudja se i po okolnostima. Pitanje dakle o prvom sastavljaču slovenske krmčije fotijevske po izvodu Aristinovu ostaje s te strane još uvijek neriešenim. Razbor njena nutarnjega sadržaja sa strane

kanoničko-historijske naznačuje joj vrijeme postanja u dosta uzanim medjama dvanaestoga vieka i više ništa. Ostaje još jedno i to po mojem mnienju najglavnije gledište, s kojega bi valjalo pristupiti k riešenju ovoga pitanja: ocjena samoga teksta kao prievoda s grčkih izvora po gramatici i rječniku. A toga se je posla tim teže latiti, što još nijedan starinski spomenik ove slovenske krmčije nije naštampan: mi ih tek počesmo opisivati te razglabati im sadržinu i dalje ništa. Za riešenje pitanja hoće se naprotiv potanka analiza gramat.-leksikalna svieh važnijih tekstova ovoga razreda krmčije i posebice i medjusobno. Osim sprieda pomenutih (krmčije ilovičke, raške, moračke i sarajevske) spomenika smatram ja osobito važnima one ruske, koji potekoše iz rukopisa, spisana trojicom bugarskih pisara u vrijeme cara bugarskoga Konstantina Têcha god. 1262 po nałogu despota bugarskoga Jakova Svetislava a za mitropolita kijevskoga Kirila II. Najvažnijim priepisom, izvedenim iz eksemplara kijevskoga, bijaše ili bar sada jest tako zvana rjzanska krmčaja, napisana g. 1284: ona je sada u carskoj biblioteci peterburškoj i zna se za sada o njoj samo toliko, da se sadržajem podpunoma podudara s ilovičkom i raškom. Nu to još nije dosta za riešenje pitanja o postanju one krmčije. Htjeli bismo znati, slaže li se zbilja svagdje njen tekst s tekstom ostalih krmčija? nema li kakovieh spomena vriednieh promjena u pojediniem oblicima? osobito pak ima li uz dokaze bugarskoga porekla, koji se lako tumače tiem, što je ovaj razred krmčije donešen u Rusiju iz Bugarske, još može biti i tragova upliva srpskoga? Kad bi ih bilo, oni bi mogli imati veliko značenje.

Za krmčiju rjzansku pominje sam tekst izriekom, da je prepisana iz kijevskoga eksemplara, a prepisao je episkop rjzanski Josif g. 1284 (sr. Rozenkampfa *Обозрѣніе кормчей книги* 2. izd. 54). Ali iz istoga su vremena bile bar još dvie krmčije ruske, jedna sofijska, napisana okolo 1282 godine po zapoviedi novgorodskoga kneza Dmitrija, staranjem arhiepiskopa Klimenta, ona se sada čuva u moskovskoj sinodalnoj biblioteci; druga je volodomska, napisana g. 1286, do nas sačuvana istom u poznom priepisu iz XVI stoljeća, sada u rumjancovskom muzeju (sr. Vostokova *Описание румянц. муз.* 313). Za ove dvie krmčije ne kaže se u tekstovima, odakle biše prepisane. Kako u dobi postanja svieh ovieh eksemplara nema razlike nego za 6 godina, a svi postaše priepisima s istom svrhom, za porabu crkve ruske pod konac XIII. stoljeća, to bismo očekivali, da će se ove tri krmčije podpunoma

slagati cijelim obsegom svoga teksta. Ipak se već poslije Rozenkampa a još bolje poslije iztraživanja profesora Pavlova zna, da tomu nije tako: u rjazanskoj je tekst fotijeva nomokanona i pravila apostolskih i saborskih drugačiji, nego li u sofijskoj, t. j. u rjazanskoj je tekst pravila u skraćenoj formi, koju obično zovu, ako i nepravo, aristinovskom, dočim je u sofijskoj krmčiji redakcija pravila u podpunoj formi, koju obično zovu zonarinom za to, što je on svoja objašnjenja pisao k ovoj redakciji teksta pravila. Na protiv u tumačenju obje se krmčije slažu tako, da ne gledajući na tekst pravila pripisuju k njima redovito tumačenje Aristinovo i samo izredka Zonarino. Po tome izadje u sofijskoj krmčiji kao prototipu mnogih rukopisa istoga razreda čudnovata disharmonija medju tekstom pravila i tekstom objašnjenja, koju nastojaše prof. Pavlov protumačiti tiem, što izreče misao, da nije možda sofijska krmčaja sastavljena istom u Rusiji nakon dobivena eksemplara iz Bugarske i to tako da je po kombinaciji k tekstu pravila koji bješe već od prije poznat u Rusiji po podpunoj tako zvanoj zonarinoj redakciji, pridodano novo dobiveno tumačenje Aristinovo (sr. Pavlova первоначальный Номоканонъ 75). Jedan znamenit dokaz može navesti profesor Pavlov na korist ovakova tumačenja: tekst pravila sofijske krmčije, na koliko je ispisan, podudara¹ se, kažu, s cniem tekstom, koji je sačuvan u fotijevskoj krmčiji starijega obličja, n. pr. u rkp. sinod. bibl. 227, 131. Dakako, da za sam prievod rukopisa 227 ili 131 može još jednako biti petitio principii, da li je on zbilja postao u Rusiji. Kad bismo pristali uz mnjenje prof. Pavlova o postanju sofijske krmčije, tada dakako ne bi bilo nikakve sumnje, da je kijevski mitropolit Kiril dobio od bugarskoga despota Svetislava tako zvanu rjazansku redakciju krmčije, t. j. krmčiju isto onakove redakcije, kakovu predstavljaju i naši spomenici: ilovički, raški itd. Ali i protiv toga može se navesti ovaj znameniti fakt: za što Svetislav šaljući Kirilu kijevskomu zahtievani eksemplar krmčije naziva je „сiо зонарѣ“, ako ondje ne bijaše ni tekst pravila ni tekst objašnjenja po Zonari

¹ To je izrekao najposlije Pavlov u svojoj razpravi o Nomokanonu na str. 76; tomu služi za dokaz takodjer nekoliko odlomaka naštampanieh u hristomatiji Buslaeva, str. 381. Ali ako ja i ne mislim toga fakta poreći sa svime, smijem ipak pokazati na svjedočanstvo, koje se u nekoliko protivi. U Gorskoga i Nevostrujeva Opisanije sinod. bibl. III, 1, 188 naštampano je usporedice pravilo 3. apostolsko po rkp. 227 i 132 i za čudo: u prvom je rkp. po podpunom tekstu prevedeno a u drugom po aristinovskom izvodu!

nego po Aristinu? Povrh toga i ona historijska bilješka, kojom Svetislav šalje krmčiju u Rusiju, dolazi ne samo u tekstovima redakcije aristonovske nego i u rukopisima redakcije mješovite, sofijske; pače kad bi vjerovati bilo Rozenkampfu, ona se češće čita u tim posljednjim spisima nego li u rjazanskoga razreda rukopisima. Ali profesor Pavlov uvjerava me privatnim putem, da je Rozenkampf u tom pitanju nepouzdan. Mi ćemo dakle počekati, dok prof. Pavlov iznese na vidjelo o tom predmetu svoja nova iztraživanja, koja on jednako nastavlja. Do toga vremena budi meni prosto ovo pitanje smatrati neriešenim. Samo toliko možem ipak već sada ustvrditi za pouzdano, da je u srpsku crkvu preko sv. Save uvedena bila ni koja druga već upravo aristonovska redakcija krmčije t. j. onaj sastav tekstova, spadajućih na crkveno pravo, koji u Rusiji sadrži rukopis krmčije rjazanske, a u nas spomenici s naznačenjem godina i mjestima svojega postanja: 1251, 1262, 1305 i rukopis krmčije sarajevske.

Dužnost historije naše sredovječne književnosti bit će još istaknuti, da je kasnije negdje opet učinjen na slovinskom jugu nov prievod barem nekih apostolskih i saborskih kanona po potpunom tekstu, dielomice s tumačenjem Zonarinim. Dokaz tomu imamo u rukopisu 374 sinodalne biblioteke (sr. Opis. Gorskoga i Nevostrujeva III. 1. 189), koji sadrži u sebi trebnik porekla srpskoga a u drugoj svojoj polovici izabrana pravila apostolska i nekih crkvenih sabora i kanoničkih poslanica, sve po potpunom, tako nazvanom zonarinom tekstu, ali u prievodu različitom od predjašnjega. Ovaj isti prievod i kako se čini u jednakom izvodu donosi takodjer srpski trebnik hludovske zbirke rukopisa br. 118, koji je tim važniji, što je ovaj rukopis pisan na koži u 14. vieku. Po tome se vidi, da je taj novi prievod potpunoga teksta pravila apostolskih, saborskih i kanoničkih poslanica sv. otaca podjedno s tumačenjem Zonarinim učinjen u Srbiji negdje već u XIV. stoljeću. Samo još ne znamo, da li je taj prievod dolazio i posebice kao prava „zonara“ t. j. krmčaja ili tek kao dodatak k trebnicima.

Svakako se naš slovinski jug smije ponositi time, što nije ni u kojoj struci sredovječnoga napredovanja i obrazovanja zaostajao za svojim susjedima dotle, dok ga ne pritisnuše teška vremena jarmaturskoga. Ali se ne može ponositi time, što su mu se u devetnaestom vieku, tako rekući pred našim očima, i od onieh nemnogieh sačuvanih svjedoka njegove sredovječne književne plodovitosti toliki znameniti spomenici razišli na sve krajeve svieta.

Ali ostanimo kod naše ilovičke krmčije, koju pisa neki Bogdan po zapoviedi episkopa „sve zetske oblasti“ kir Neofita za crkvu arkangjela Mihaila u Ilovici godine 6770 (=1262). Ako je slovenska krmčaja ovoga sastava djelo sv. Save, kako mišljaše profesor Pavlov, to imamo u ilovičkoj krmčiji spomenik, koji je pisan, ne prodje još ni 30 godina poslije smrti sv. Save. Možemo se dakle nadati, da će nam on biti sahranio djelo sv. Save i po sadržaju i po obliku što vjernije i što bliže samomu izvoru. U tome nadanju ja uzeh čitati tekst već god. 1867, kad sam pisao svoju historiju književnosti, te već ondje (sr. str. 180) ukazah na množinu bugarizama ilovičke krmčije. Prošle godine, ponavljajući čitanje, uvjerih se još bolje, da taj spomenik na mnogo mjesta tako neobično odstupa od staro-slovenskih forma, da je vriedno njegove osobine pokupiti te ih sravniti s drugima pojavima naše najstarije književnosti, ne bismo li tako otkrili njihov tamni smisao. Ja iz opreznosti sada neću više da govorim o bugarizmima, jer možda to i nijesu zbilja bugarizmi; ja ću se tek zadovoljiti izlaganjem fakta. U napried treba da kažem vanrednu osobitost ovoga spomenika, da on što dalje to pravilniji postaje i ortografijom i gramatičkim formama; kao da se pisac tečajem radnje izvještio te okanio svojega predjašnjega tumananja. Ili je možda tekst pisalo više pisaca nejednake vještine? Sreznevski govori „писцы были разные, что можно заключать по различію почерка и начертанія буквъ“, ali ja toga ne bih mogao potvrditi. Svakako bar to smijem reći, da gramatičke osobitosti ovoga spomenika nijesu u savezu s raznim rukama.

I. Osobine u pojedinim slovima.

1. Ja počimam oniem, čega ima manje. Nosnoga glasa ж i љ nema ovaj spomenik nigdje. Takodjer ш ne dolazi nigdje, ali л na djoh nekoliko puti i to na početku, na prvim listovima rukopisa u ovim primjerima; съиндоше сѧ 1a, съвкоупиша сѧ 3b, събраша сѧ 7a, ѡвраща сѧ 10b, съвкоупиша сѧ 12b, спсь же именуютъ сѧ 14a; jedan put u participiju; прѣпирал глаше 13a, i jedanput nepravilno (po ruskom običaju) mjesto ѡ: поклонаниа 12a.

Opazka. Sada se može mnogiem primjerima utvrditi, da je naša srpska recenzija staroslovenskoga jezika, razvijajući se iz bugarske i pod njezinim utjecanjem, pod konac 12 i na početku 13 vieka još jako kolebala upravo kod slova л, ne umijući ga upotrebljavati pravilno a nesmijući ga još sa svim izagnati. Na priliku tipik hi-

landarski, koji pada u prve godine 13 vieka po izdanju u Glasniku knj. 24 ima mnogo primjera gdje ѡ stoji mjesto є, riedko po etimologiji na svojem mjestu, osobito često u 2. licu mn. prezensa i imperativa kao u berlinskom zborniku (sr. sprieda str. 50). Manje dokazuju tekstovi jevangjelja, ipak je vriedno spomenuti da i medju njima najstariji srpski spomenici još ne izagnaše sa svime ѡ, sr. na pr. srpsko jevangjelje starca Simeona pisano pod konac XII. vieka (Sreznevski Малоизв. и неизв. пам. XII.) i drugo jevangjelje iz istoga vremena (рукопис на светој Гори, одломак у Кијеву, sr. Srezn. Малоизв. и неизв. пам. XLVI). Ove paralele dokazuju, da ѡ u našoj krmčiji ne može sam sobom ništa riešiti.

2. Zamjenicima slova ѡ i ѡ smatraju se zvuci є i оу: tako i biva pravilno. Ali naša krmčaja mjesto ѡ ili ѡ uzima često ѡ i ѡ. Ova zamjena dolazi u ovakim primjerima: a) u 3 lica mn. aorista съвкоупиша сѡ 3 b, присташа 3 b, събраша же се 4 a, 7 a, вѣу-номоу прѣдаша проклетню 7 b, быша бо свори прѣжде 8 a, ѡгда же видѣша 8 b, просниша въ моуѣнни 8b (rkr. рогр. просниша), и правна изложиша-бѣша же 9a, изложиша на црковноѣ бл-гоуиннѣ 9b, изведоша 9b, не съвкоупиша сѡ въ єдинѣ съставѣ 12b, ѡвѣщаша 13a, съблзниша се 20b, ѡко да быша ѡбратили сдѣ мнози 38b, написаша же се прѣжде и ны главы 45b, ѡреуена быша 45b; razumie se da su i u tim listovima pravilni primjeri u većini, i dalje idući prema sredini rukopisa ovakih iznimaka ne-staje posvema; b) u participiju: оутвѣрждаш 3b, и ѡвѣтхнѣннѣ-скыѣ ѡвращаш сѡ мръзкнѣ ереси 10b, тамо прѣбываш не хо-тѣше мѡуати 10b, на свѣщенныѣ прѣлагаш законы 18b, ѡко бжню тварѣ ѡмеще и клеветаш на ню 71a, прѣстоупаш же повелѣнш 155a; c) u drugačijim primjerima: ѡ науча мнроу 1a, всакого неуѣстна съпрнѣастна 6b, унмонауальники же нѣше 7a, ѡ приуаща-ющнхъ се 23a, реуе моамедѣ ѡнѣснѣца богѣ заповѣдалѣ мн женоу твою помти 370a; тѣлѣсныѣ стѣри и ѡже ѡ ннхъ болѣзнии 4a, и своѣѣ ѡмоу уѣстн соуащаш на многа расѣцаше 10b, да славнѣ се наше ѡ ради жизни 17a, ни снхъ троудовѣ не ѡврьже прѣдѣле-жащаго списаннѣ 20b, и дрѣжащнмѣ цркви 22b, или оууащнхъ се въ воинство 37a, въ ннхъ же прошѣдше покашннѣ степенн, ѡже выше множицею поменѡухомѣ 74b, все класы главы своѣѣ, ѡже ѡсть далѣ бѣ на въспомннннѣ 79a.

Opazka. Za ovakov pojav ne znam ja drugieh primjera iz naše starine i ja ga ne umijem drugačije protumačiti, van da rečemo

da je pisac htio na tim mjestima vokalom **а** (**а**) zamieniti bugarski **а** ili možda čak bugarski **ж**! ili je to zar dokaz upliva ruskoga?

3. **ъ** i **ы** dolaze još vrlo riedko mjesto **ь** i **ы**, evo im primjeri u našoj krmčiji: **възвѣщають** 3a, **аще въ тѣлѣ** 4b, **въ лѣтѣ шесть-**
тисоущѣномѣ 5b, и **въторомѣ въ лѣто шестьтисоущѣномѣ** 7a, **свѣщен-**
нымъ въображеніемъ 7b, **въ іудино нѣкомѣ** 7b, **въ времена** 8a, **възвѣсти іемоу** 8b, **въ моуѣнни** 8b, и **покаати се въсхотѣвъше** 9a, **къ увѣкомъ сѣгрѣши** 10b, **въселенъскы сборъ** 11a, **въведенію** 43a; **ы**: **нзвѣрженъ въ** 3b i još jedan put na istoj strani, **стрѣ-**
нныи силы 4b, **ѡблнуемъ въистъ** 11a, **стинъ василни** 9a, **помѣстѣ-**
ны 9b, **свѣщенныи иепомъ** 11a.

Opazka. I riedko javljenje slova **ъ** i **ы** u našoj krmčiji posve se dobro podudara s primjerima drugih starina 12—13 vieka. U pomenutom srpskom jevangjelju 12. vieka dolazi **ъ** još samo nekoliko puta, inače redovito **ь** kao i **ы**; u Savinom tipiku hilandarskom nadjoh isto tako još samo nekoliko primjera, kao: **въ прекрасне ихъ доуше** 171, **къ рекшемуу** 171, (ako nijesu još i to puke pogrješke štampanja). Kad bih se mogao osloniti na ono što je M. S. Milojević štampao u Glasniku knj. 31. — i ondje ima **ъ** uz obično **ь**.

4. Nova je, vrlo čudna znamenitost naše krmčije, što poluglas **ь** zamjenjuje dosta puta vokalima **о** i **е**, i to kad i kada na takim mjestima, gdje se tomu nikako ne nadamo. Tako stoji **о** mjesto poluglasnoga slova **а**) u sredini rieči. **не то же токмо** 2b uz to: **не тькомо** 11a, 18b i **седмь тькомъ въселенъскыхъ именованомъ** 11b, **не токомъ въроуію** 15a, **ѡ томъ когда** 32a, **кождо** 52a, и **созданы монастырь** 167a, и **созданыи м.** 167b, **находещнихъ іемоу золь** 190a, **оугашающе ѡгнь золь нашихъ** 207b, **въ средоу и петокъ** 42a, čak: **нстолкованію** 12b, **въ цркви** 11a, **въ црковяхъ** 28a, и **ѡ въземлющихъ нѣуто ѡ цркове** 28a, **въ праздноуію цркове** 47b, **въ црковы** 60a, **ѡ раздроушені црковъ идольскихъ** 38b, **уто подоцрковьникъ** 37b, **сведошаго подоємлющи** 18a; б) на kraju rieči: **бесѣдовати ко доатннномъ** 123b, и **не соудитъ се прѣдо множаншыми іепискоупы** 32a, **ѡнъ же и ѡ цркве нзрнновено** 13b, **погревено бо бысть** 15b, **аще кто поставлено боудеть** 23b, **икоже Симонъ влѣхъ ѡбръжено бысть** 51a, **всако приуѣтъникъ** 48a, **въско или масло** 42b, или инако како неподобныи и срамныи приѡбрѣтають себѣ **приуѣтъко** 34a, **пролого** 18a, **нбо аще не би хотѣло гъ, не више іего ни нюдънне распели** 15b, **зреще на встоко молимъ се** 29a,

ѿ многоредоуцихъ ѿпо 29b, ѿ женахъ творещихъ блудо 40a, и ѿ свѣщеныхъ съсоудехъ 24a, или постещихъ се 40a, ѿбрѣтохо оубо 18b; на pokon simo spadaju i ovaki primjeri iz deklinacije: о иеристичехъ и ѿ жидохъ 37b, ѿ селанохъ 230b, въ коньскихъ станохъ 246a, въ домохъ 79b, 81a, въ нитехъ-уннохъ 224a. — Mjesto poluvokala ь стоји є: a) u sredini rieči: стын и веселеньскы споръ бысть 1b, сынне же се сен споръ на несторни 2b, ѿ марне рожешаго се улва 3a, и ѿ неє бесчмене влльщешаго се га 3a, брань створеше 3b, устьѡбразовъ усть бываетъ въображаемымъ 7b, а не ѿ хождешаго 13a, боешини 17b, свои собства 5b, ѡбщено 19a, въ десеть тнтель 19b, и снхъ книждо тнтель 19b, помощню и насилнемъ властелескымъ 22b, селескыхъ ѿпъ 23b, къ селескымъ ѿпмъ 23b, ѿ ризахъ и ѿ слоужебъ 25a, неподобаетъ быти слоужебъ 26b, ѿ врѣмени възраста двницъ хотещихъ приети менишскын образъ 37a, грѣшеници же 16a, длженн соуть 45b, боешни 47b, другоумъ (!) противенна творе 50b, любодѣецъ 73b, и нже незаконно жени'шен се 140b, ремество 227b; po tome se tumače i ovaki oblici: и прокленше несторни 6b, кленоуть се 34a, изврежетъ се 46a, ѿ цркове 28a, на желзнын уертнь въ немже юсть оуглане 68b; b) na kraju rieči: и въ немє конць житню примышю 11a, яко да скончаете се льсть 17a, хоцете бо намъ ѿ всоудоу готовомъ быти 17b, и ѿ томъ яко достонт є презвитероу съкращати ѿпитимне 35a, аще кто самъ себе оудавите или заколетъ 43a, юже свои моуж є поустилъ 48b, и та оумрѣте 48b, въблоудѣетъ бывъ свнтеле 50a; c) buduć da u našem spomeniku kako ćemo umah vidjeti često ь dolazi mjesto є to se' dokućuju i ovaki primjeri: оутомъ (=въ томъ) стьмъ скоръ 2a, вителни антохне суръскы ѿпъ, въ антохни суръстѣи 9a, ѿдинокръщенне въ ѡставленн грѣхомъ 16a, и ѿ страннопримѣствъ 29a, ѿ бжъствѣнн антоурги 43b, бжъствѣномоу приошению 45a, по мздѣ 44a; sr. još ьъ (=въ) рѣснотоу 3a, яко доуше нрѣвѣнни соуть телесъ 6.

5. Iz jedne skrajnosti lako se pada u drugu: to dokazuje i naš spomenik time, što upotrebljuje dosta puta poluvokal ь mjesto slova о i є, dakle upravo protivno primjerima ovaj čas navedenim: a) ь стоји mjesto о: на несторниѣ извръженне 3b, и ѡписаетъ се не словьмъ бытиа 5a, на усть въображаемьмоу 7b, стыхъ гробьмъ и моцемъ 7b, уловъкьродница 13b, въсходити оумьмъ къ ѡцоу 17a, и не ѡжидоуцихъ кьнбубне молитвы 25b, тькьмъ

da je pisac htio na tim mjestima vokalom а (м) zamieniti bugarski možda čak bugarski ѡ! ili je to zar dokaz upliva ruskoga?

ъ i ѡ dolaze još vrlo riedko mjesto а i м, evo im primjeri u krmčiji: КЪЗКЪЩАЖТЬ 3а, аще къ тѡлѡ 4b, къ лѡтѡ шестѡ-цѡномъ 5b, и въторомъ къ лѡтѡ шестѡтисоуцѡномъ 7а, скѡщен-къображеннемъ 7b, къ едномъ инокомъ 7b, къ крѡмена 8а, стѡ иному 8b, къ моуенинѡ 8b, и показати се късхотѡвѡше къ уккомъ сѡрѡтѡнѡ 10b, къселенъскы скорѡ 11а, къкеденнѡмъ: изъкрьженъ къѡ 3b i još jedan put na istoj strani, стѡтѡ-снамы 4b, ѡблѡченъ въстѡ 11а, стѡнъ вѡспани 9а, помѡстѡ-б, скѡщенънѡмъ ипѡномъ 11а.

azka. I riedko javljenje slova ѡ i ѡ u našoj krmčiji posve bro podudara s primjerima drugih starina 12—13 vieka. menutom srpskom jevangjelju 12. vieka dolazi ѡ još samo iko puta, inače redovito ѡ kao i м; u Savinom tipiku hilanom nadjoh isto tako još samo nekoliko primjera, kao: къасне нѡхъ доуше 171, къ рекшемому 171, (ako nijesu još i to pogrješke štampanja). Kad bih se mogao osloniti na ono što S. Milojević štampao u Glasniku knj. 31. — i ondje ima obično ѡ.

Nova je, vrlo čudna znamenitost naše krmčije, što poluglas ѡ mjuje dosta puti vokalima о i е, i to kad i kada na takim ima, gdje se tomu nikako ne nadamo. Tako stoji о mjesto poznoga slova а) u sredini rieči. не то же токмо 2b uz to: ѡкомо 11а, 18b i седмѡ тѡкомъ къселенъскыхъ именованомъ не токмо въроуѡ 15а, ѡ томъ когда 32а, кождо 52а, и ны монастырь 167а, и созданыи м. 167b, находецихъ иному 190а, оугашающе ѡгнь золь нашихъ 207b, къ срѡдоу и ѡ 42а, čak: истолкованиие 12b, къ цркви 11а, къ црковѡ-28а, и ѡ въземлюцихъ илѡтѡ ѡ цркове 28а, къ праздноуѡ ке 47b, къ црковы 60а, ѡ раздроушени црковѡ идольскихъ что подоцрковьникъ 37b, следошаго подоумлюци 18а; б) тају rieči: вестдовати ко допатимномъ 123b, и не соудитѡ се множаньнимъ иписоупы 32а, ѡнѡ же и ѡ цркви изривовено погревено ко въстѡ 15b, аще кто поставлено воудеть 23b, икоже нь вѡхъ ѡбрьжено въстѡ 51а, всако приутьникъ 48а, къско исло 42b, или инако како неподобьныи и срамьныи приѡбрѡтають прибытько 34а, пролого 18а, ико аще не вѡ хотѡло гѡ, не иго ни иудьне распели 15b, зрѡше на къстоко молимъ се 29а,

Ѣ мнмогрѣдоуѣиѣхъ ѿп'по 29b, ѡ женахъ творѣиѣхъ блѡдо 40a, и ѡ скѣпниѣхъ сьсоудѣхъ 24a, или нѡстѣиѣхъ се 40a, ѡбрѣтохо оубѡ 18b; на pokon simo spadaју i ovaki primjeri iz deklinacije: о ирѣтнѣѣхъ и ѡ жидѡхъ 37b, ѡ селѣиѡхъ 230b, въ вѡннѣскыѣхъ станѡхъ 246a, въ домохъ 79b, 81a, въ ииѣхъ-уиѣхъ 224a. — Mjesto poluvokala ь stoji e: a) u sredini rieči: стын и вѣселѣнѣскы сорѣ бысть 1b, сьиндѣ же се сѣи сорѣ на несторнѣ 2b, Ѣ шариѣ рожешаго се уѣвѣа 3a, и Ѣ исеѣ бѣстѣменѣ вънѣлѣшешаго се га 3a, бранѣ створѣше 3b, уѣстьѡбразѡвъ уѣсть бьвѣѣтъ въѡбражаѣмымъ 7b, а не Ѣ хоуждѣшаго 13a, болѣшннѣ 17b, своѣ собѣства 5b, ѡбьѣшено 19a, въ десѣтъ тнѣлъ 19b, и снѣхъ кнѣждѡ тнѣлъ 19b, помѡщнѡ и наснѣнѣемъ властѣлескымъ 22b, селѣскыѣхъ ѿп'пѣ 23b, къ селѣскымъ ѿп'пѣмъ 23b, ѡ рнзѣхъ и ѡ слоужѣбѣ 25a, неѡдобѣѣтъ бьтн слоужѣбѣ 26b, ѡ врѣмени възраста двнѣцѣ хотѣиѣхъ прнѣтн меннѣшскыи ѡбразѣ 37a, грѣшннѣцн же 16a, длѣженн соутѣ 45b, болѣи 47b, дроуѣгоумъ (!) прѡтнвѣнѣѣ творѣ 50b, любѡдѣѣцѣ 73b, и нѣже бѣзакѡнѣно женнѣ'шенн се 140b, рѣместѡ 227b; po tome se tumače i ovaki oblici: и прѡклѣнѣше несторнѣ 6b, клѣноутѣ се 34a, нѣврѣжетѣ се 46a, Ѣ црѣковѣ 28a, на желѣзннѣ уѣрѣнѣ въ немѣже иѣсть оуѣглнѣ 68b; b) na kraju rieči: и въ немѣ конѣцѣ жнѣтнѡ прннѣмѣшѡ 11a, ѣко да сконѣдетѣ се лѣсть 17a, хоѣтѣте бо намѣ Ѣ всѡдоуѣ готовѡмъ бьтн 17b, и ѡ томѣ ѣко достѡнтѣ е прѣзвнѣтерѡу ськрѣпѣтн ѿп'пѣннѣ 35a, аѣе кто самѣ себе оуѣдавнѣтѣ или заколетѣ 43a, юже свѡн моужѣ поустнѣлъ 48b, и та оумрѣтѣ 48b, въблѡудѣѣтъ бьвѣ скнѣтелѣ 50a; c) buduć da u našem spomeniku kako ćemo umah vidjeti često ь dolazi mjesto e to se' dokućuju i ovaki primjeri: оуѣтомѣ (=въ томѣ) стѣмъ сорѣ 2a, внѣтелнн анѣнѡхнѣ сурѣскы ѿп'пѣ, въ анѣнѡхнн сурѣстѣн 9a, иѣдннѡкрѣщеннѣ въ ѡстѣвлѣнн грѣхомѣ 16a, и ѡ страннѡпрнѣемѣствѣ 29a, ѡ бѣжѣствѣннѣ анѣоуѣргнн 43b, бѣжѣствѣнѡмоу прннѡшеннѡ 45a, по мѣздѣ 44a; sr. još ь (=въ) рѣсноѣоу 3a, ѣко доуѣше прѣвѣнннн соутѣ тѣлѣсѣ 6.

5. Iz jedne skrajnosti lako se pada u drugu: to dokazuje i naš spomenik time, što upotrebljuje dosta puta poluvokal ь mjesto slova o i e, dakle upravo protivno primjerima ovaj čas navedenim: a) ь stoji mjesto o: на несторнѣнѣ нѣзѣкрѣженнѣ 3b, и ѡпнѣѣѣтъ се не словѣмъ бьтнѣ 5a, на уѣсть въѡбражаѣемѣмоу 7b, стѣхъ грѡбѣмъ и моѣемъ 7b, уловѣнѣроднѣцѣ 13b, въсходнѣтн оумѣмъ къ ѡцоу 17a, и не ѡжнѣдѡѣиѣхъ кнѣбьѣнѣ молнѣтѣмъ 25b, тѣкѣмъ

помазають се 27b, седмь тькомь вселенскихъ 11b, или вьскь или тьмннмь 28a (dva krat) uz: воскъ 55a, съ дроугымь исп'пльмь 32a, о лихьнмьствѣ 42b, и котьры сборь колнко правнль нмать 43a; б) ь stoji mjesto є: ющъ живь сын 2a, трыє юртнцн 6b, и съ щцмь и съ сномь 12a, съ щцмь 16b (dva krat), ни щцмь же номь 17b, оставн намь дльгы нашь 17b, и нже вь ннхь областхь 19a, сбора вселенскаго 25b, ѿ исп'пхь и презкутьрехь 27a, грань шьстаъ 28a, или звьрьмь нздено 33b, къ ѿлтарьви 45b, приємльть се 46a, нзвьрьже и прокльть се 4a, вьзь закьщаннн оумрѣти 35b, и оумрѣть 4b, стеконѣ съ вь лнтнохню 8b, послѣднн же стьн вселенскы седмыи сборь еннде съ вь ннкен 11b, ѿбрѣтають съ 49b, вьсьмь соудомь оутвьрднше 7b, ѿ пость (ь=ъ) 44b. Pogrešno je stavljen ь mjesto є u rieči вьщемь 4a (mjesto вьщемь) i u rieči (доуши быти платоннцн нарекоше) трнхьстнѣ 354a; isto tako 355a, рожденнє и уьсть (mjesto уесть). Uz ефесь (grad Ephesus) ima ѿ ефьса 3b.

Opazka. Ovako miešanje slova ь sa slovima о i є ima, kako Sreznevski pominje, u srpskom jevangjelju 12. vieka, koje pisa mnih Simeon velikomu županu Vlku, sinu Stefana Nemanje. U Savinom tipiku hilandarskom nadjoh, ako je dobro naštampano, ко 178, по тонькоу 184; а u prologu 13. vieka pominjana u 31. knjizi Glasnika dolaze, ako je istina, ovaki oblici: мьльбамн mjesto молбамн, светоньснн мј. свѣтоноснн, сьтвьрн мј. сьтвори.

6. Što ѣ ima fonetičku vriednost ѡ, prem da i slovo ѡ dolazi раѣе оно se i smatra pravilom а ѣ iznimkom, svemu tomu ne čudimo se poslije toliko drugieh primjera iz srpskih starina: правѣ прѣстољь костантннѣ града 2a, 3a, 4a, 5b, 7a itd. uz: костантннѣ града 4a itd., пльть гнѣ 4a, вьговорца оуунтелеъ 6b, уьстьнаго мннастырѣ 7a, вседрьжнтелеъ 15a, да боудѣ колѣ твоѡ 17a, ѿ сдѣтелеъ 18b, мьубтаннѣ 18b, бывшьѣ правнла 20b, уесо радн покланѣннє колѣномь творнмь 29a, подвнгноути на нь властелеъ градьскаго 32a, нзъ мннастырѣ 36b, и законохраннтелеъ арнстннл 45b, ѿ распрѣхь 31b, ѿ того мннастырѣ 46a, прѣславннн болѣре 49b, нбо нѣкаѡ таковаѡ поунтахоуѣ ѡлннн вьходѣше вь нѣ 127b, ѿ уародѣнхь и вь локанѣхь вьшьствоующнхь 253a (3 krat); osobito često kod glagola: вь ѡбоємь бо ѡвлѣють се свонства 5a, ѡвлѣють 5b ѡвлѣю-прѣдоставлѣють 13b, и таковаѡ ѡвлѣють нме се 14a, ѡставлѣюшн-ѡвлѣють 18a, ѡвлѣють се 19a, сьставлѣхоу 7b, погоублѣють-ѡвѣ прѣдставлѣють 14b, и покорѣють се 17a, прилѣплѣю

СЕЛОМЪ 17a, ИМО И МЫ ОСТАВЛЯЕМЪ ДЛЖНИКОМЪ НАШИМЪ 17b, СПОДОБЛЯЕТЪ 17b, СВЪККОУПАТИЕМЪ 20b, И ПОСТАВЛЯТИ 21b (два krat), ПОСТАВЛЯЕТЪ 22a, О ПОСТАВЛЯЮЩИХЪ 22b, НЕ ПОСТАВЛЯЮТЪ СЕ 22b, ПОСТАВЛЯТИ 23b, 35b, О СКОИХЪ ЖЕНЪ ОУДАЛИТИ СЕ 33a, ПОСТАВЛЯЮТЪ 45b, ОУПРАВЛЯТИ 46b. Od protivnieh primjera, gdje и стоји mjesto ѣ, nadjoh samo ova dva-tri: ПРЪКОПРЪСТОЛЪНИКА 259b, НАВОДИМЪ ИЛИ ПРОИЗВОДИМЪ РЪКИ 284b, КЛИМЕНОВИ ПОСЛАНИ ДВА 57b.

Opazka. Ništa nije toli obično u najstarijim srpskim starinama kao ovo upotrebljavanje slova ѣ mjesto и. Ono dolazi i u više puti spominjanom srpskom jevangjelju, i u tipiku hilandarskom i u najstarijim listinama.

Ali s druge strane ne umije naš spomenik razlikovati ѣ od е, nego ih često zamjenjuje jedno drugiem, kako će dokazati primjeri: a) ѣ mjesto е: ВЪ ИЕНЖЕ 29a, О ИЕН ЖЕ НАУЕТЪ ГЛАТИ 31b, ВЪ ИЕН 51a, ПРИ ИЕН 249b, ПО МЪЗДЪ 44a, О СТРАИНОПРИЕМЪСТВЪ 29a, ДА О ЛОУЧЕНЪ БОУДЕТЬ; б) е mjesto ѣ: И О ВЪСВЕСЪХЪ 33 b, НЕ ТЪМО ЖЕ ТЕХЪ 43a, ПОКАШЪ БО СЕ ТЕПЛЕ 82a, И ИМО УРЪПЕНОУ ИМОУЩЕЮ КОЖОУ 173b; СКОУДАВЪШЮ ДЕЛО СИЕ 20a.

7. Spomena je vriedna osobitost naše krmčije, što u nekoliko primjera mjesto рь пише њр као pod uplivom ruskim. Primjera je ipak premalo da bismo im mogli pripisati kakovo dublje značenje: ПРАВОУВРОУ ЖЕ ВЪРОУ ОУТВЪРДИВШЕ 1b, О ПЪРВАГО ЖЕ СБОРА 1b, ОУТВЪ(р)ЖДАИ 3b, О УЕТВЪРТАГО ЖЕ СБОРА 5b, ОУТВЪРДИ 6a, БЖИИ ЦЪРКИ 8a, БА СВЪРШЕНА 13a, И НЕ ОТЪРЪГНОУТИ СЕ 13b, ЦЪРКОВЕ 47b, И О ЖЪРЪЦИХЪ 40b; ВЪ ВЪРТОГРАДЕХЪ 241b; osobito u participialnim oblicima пожрь 70a (više puti), пожрьшнихъ и доломъ 33a, оумьрьшихъ тьлесъ 27a, оумьрьшихъ тьлесемъ 26a, или само-оумьрьше 33b, игоже повъше оумьрна 246a. U rieči: И ВЪДРЫ И ЖЪЛ'ВЫ 261b može biti ЖЪЛ'ВЫ mjesto ЖЕЛЪВЫ.

8. Nema mnogo primjera gdje њ zamjenjuje slovo и, као: НАИЪ-ЗЪАНЗОНЪ 2a, МАТРЪ МАРЬЮ 13a, ИСПЛЪНЕНЪИ 11a, ПИСАНЪЕ 20a, БЫВЪШЪ ПРАВНА 20b, СЪУСТАИЕ 20b, ТРЪЕ 45b, ДВА ИЛИ ТРЪЕ 60a, ПОНЪ ТРЪЕ 120b, БЕЗЪУНИИЕ 47a, БЛАГОУНИИЕ 20a, НЕРАЗ-ОУМЬЮ 19a, ВТОРОЕ ЖЕ ИПРЪВЕРЕТЪИ 52b (ὕπερβερεταῖος), МОНАСТЫРЪЕ 100a, ИХ' ЖЕ РЪЕ (=господь) 127a; uz прѣдсловниє има и прѣдсловниє 20a. I ovoga pojava redovito nema u našim starinama, nego on dolazi često u starim rusko-slovenskim spomenicima.

9. Prelazeći ka konsonantima pominjem dvie osobine, jedna je tako riedka da se jedva i može na um uzeti, to je ж mjesto жд u ovim primjerima: н-урѣва прѣже днѣниче родихъ те 1b, хлѣбъ нашъ насыщни (!) дажъ намъ днѣсь 17b, уюжего презвоутера 51b; druga je osobina očevidno upliv narječja domaćeга, to je upotrebljavanje sloga оу mjesto вѣ, u ovim primjerima: н оустоуниенѣни егуптъстни 3b, н о оузѣранскихъ 28b, н ѿ оузѣранскихъ брацѣхъ 34a, н ѿ оуземлющихъ мѣдницю 23a, оуспоминание 45, вѣ оузрастѣ уѣтѣцѣ или бракъ изволитѣ 113a, уѣтѣца дош'д'ша вѣ оузрастѣ 113b, гробы оускопавае 199b; вѣ оуторое дѣло 3b, оудовицѣ 46b, поущеницю или оудовицѣ 48b, ѿ оудовѣвшихъ цркви 71b, ѿ оудовѣшиє цркве 148a, къ оунѣшннмъ 165a, равно оумѣни съ оубниствомъ 199b, нже на бранехъ бываюша оубниства не оумѣнише се 175a, оудати ѣ хоте 247a, н вѣзоупнише вѣзовоутѣ къ мнѣ 248b, аще вѣзоупниєтъ къ мнѣ 249a, вѣ сѣоукоуплени 352b, i mjesto predloga вѣ стоји форма оу: н оу томѣ стѣмъ сборѣ 2a, аще н оу видимѣ н къ мрѣтвнѣ телеси 5a, оу крѣуѣмници или оу странноприемници 34b, сбора нже оу прѣименитѣмъ домоу 43b, ниутоже свѣнѣ именованныхъ книгъ оу правнѣхъ 115a, нже молитѣ се приѣта быти оу уннѣ днѣуѣскы 174a, оу себе оу домоу имѣти 185b, оу стоудено вѣтѣме 189a, оу уннѣ вѣведеноу быти 211a, оу того мѣсто 250a, ѣже по ѿбразоу оу оусоушениє лѣта сказуюше 360b. Ima i protivnih primjera: н вѣ которые дни подобаетѣ малѣжельцема вѣдалѣти се смѣшениа 42b, или вѣ своихъ вѣещехъ къпращниащюу се 124b; tako uz сѣоузѣ mieša se своузѣ: нже вѣ своузѣ или вѣ изкрѣжени 168b, ни какоже ѿ сѣвоузѣ не пѣуетѣ се 340b.

Opazka. Ovakim pojavom odlikuju se i drugi spomenici naše najstarije dobe, t. j. iz konca 12. i početka 13. stoljeća. U jevan-gjelju srpskom starca Simeona pominje Sreznevski ovake primjere: вѣ вскрѣшениє, устанє, узлюблены itd.; u hilendarskom tipiku čitam n po оуторомъ н третнемъ пооуени 190, вѣ оуторинки 193, оу златѣ н оу конихъ н оу троудѣ 198, оу праздникѣ 201. оу ратѣ 202 itd.

10. Najposlije ću još izbrojiti nekoliko oblika, koji može biti da i nijesu svi puke pogrješke pisca u prepisivanju: патрнархъ антиѿхинские 4a (mjesto: антиохинский), живымъ н мрѣтвымъ 16a (т. мрѣтвымъ), къ црковнымъ властелемъ 9a (т. црковнымъ), хлѣбъ нашъ насыщни 17b (ы=ж), не ѿбрашоутѣ (а=л) пороу-

ника 49a, ѿ оубицихъ и разбоннѣцихъ 42b (м. разбоннѣцѣхъ), за
нѣкакъ л'жанна (л=ь, м. лѣжняма) 140b, пострѣци се 150b (в=и),
далече ѿдѣходити 115a (д=т). Nekoliko puta zamienjena su slova
ц і у, као: ѿрнутае 16b, и того ради нарнутае се арнстниъ 46a,
на брауѣхъ 41b (м. брауѣхъ), ѿ мирьскыхъ улвѣхъ (м. улвѣцѣхъ)
женецихъ се 39a, уѣтѣхъ (у=ц) 50; срѣцѣ 36a (м. срѣцѣхъ), не
поцитати лѣжихъ моуѣенихъ (м. поцитати) 38a, ѿ отлоуѣенихъ (м.
отлоуѣенихъ) 47a, зѣвроидиноу или мрѣтвѣциноу 40a, не ѿжидаюцихъ
докомѣцие молтвы 42a. Тако је 18b грѣки glagolj ἐνεχείρησα pre-
veden вѣроуцихъ мјесто вѣроуцихъ, а 19a λαχόντας glagolom при-
кључѣвѣшихъ се valjda мјесто прикључѣвшихъ се. U riečima ѿ томъ
яко не јединого епспа на ѿбѣшемъ јепискоу(по)мъ всемъ собравѣ-
шемъ се 21a dokazuje грѣки tekst da на стоји мјесто нѣ или нѣ.

Ne bih mogao reći, da sam oviem iscrpao sve znamenitosti na-
šega spomenika; meni je mnogo smetalo, što mi ne bijaše pri ruci
niti грѣки tekst niti današnja slavjano-ruska kormčaja, kad sam
rukopis čitao. I za to lako može biti da se gdje koji važni pojav
oteo mojoj pažnji. Ali ja mislim, da je već ovieh kriterija dovoljno,
da upute čitatelja, da je ilovačka krmčaja priepis s izvornika
koji ne bijaše srpske formacije po gramatičkim obli-
cima. Ovako i samo ovako umijem ja protumačiti ovo znamenito
мјесто 19b: нѣ да не нѣтъ коююждо главы науело, gdje je pre-
pisač jamačno u izvorniku čitao коююждо мјесто коююждо;
odakle se podjedno vidi, da je izvornik ilovičke krmčije miešao
jusove na onim мјестима, gdje i berlinski zbornik kako sam do-
kazaо sprieda na str. 51.

II. Osobine u deklinaciji i konjugaciji.

U gramatičkim oblicima nema ilovička krmčaja mnogo znamenitih
pojava. Ja ću istaknuti samo redje ili nepravilne oblike.

1. Deklinacija substantiva ima ovakih primjera: бжиа цѣрки
8a, коупно вноука и истры 337b, людьскимъ побор'ца 126b; — ис-
тѣлесн 4b, ѿ слоуѣбе 75a, приуѣтннкъ бе-с-тавнаноу грамате 97b,
доже до голоуѣе и грѣлице 208b, голоуѣе того 348b, црковнаго тате
241a, свѣщенуьскаго степене 57a, мѣна прѣстене 234a, јерни ма-
тере јего 7a, излншннн ради крѣве твоје 263b. ѿ домоу нхъ 57a.
не исполоу воли твоје творити 17a, свннаго бобоу 185a, свѣнъ на-
лаврьскаго родоу 260; — моуѣеви и женѣ 19a, на ѿуищенне ми-
рови 7b, црѣви аврнннаноу 8b, прѣдѣстатн ѿлтаревн 124b, сѣдѣте-

левн кѣше подь землею соушоу 257b, стрыевн н сестриунцоу 328a, подобно арнекн 1b, несториевн злоуьствомоу 6b; — въ кретнубскоую црквы 38a, въ праздноую цръкове 47b, цркве бжню 51a; — sr. još ѿ тоудоу ѿходити домовъ 95b; ти трыє крѣтици 6b, монастырьє 100a, г(оспод)нѣ скон 57a, нх'же г(оспод)ьє покышахоутъ 127a, аще же ѿбръцоутъ се л'жеке 158a, црковни правителе 8b, казателе 125b, за истеса 251a; — моужни 55b, шесть уьт'цевъ 239a, ѿ стрыевъ 245b, десеть литрь перпера 241b, 246a sr. 66b сто перперъ; — ни по крѣменимъ (!) 8a, нбо снмѣ тѣлесимъ (!) 6a, съ жидми 54a, келннъскимъ (!) клетвамн 40b, дѣлеси 7a; — н ѿ звѣздоуьт'цихъ н провѣд'цихъ 33b, ѿ жьрьцихъ 40b, ѿ татехъ 41a, въ црквнцахъ соуцихъ въ домохъ нхъ 79b, въ людьскихъ домохъ 81a, нже въ ннхъ црковныхъ уинохъ соутъ 224a, ѿ селанихъ 230b, въ коннъскихъ станохъ 246a; — прѣжде испльненни двоу десете лѣтъ 113b, прѣжде двоу десетоу н пяти лѣтъ 113b, двоу же цетоу вдовице никаже 207b, седмию оубо н шестию десеть къ тремъ стомъ стыхъ ѿць въ оукрашенъ 7a; боле двоу м'цоу не ѿждати 209b; ѿ ноздрню 196a.

2. Deklinacija adjektiva ima u genitivu jednine riedko i iznimice oblik *аго*, pravilno je samo *аго*: патриарха александрьскааго 4a, великааго константина 9b, снмающааго 19b, ѿ друугааго 70b, таковааго 55b, *vidi se* i utjecanje pronominalne deklinacije: прѣваго н второго 21b, прѣваго н вьторого 24b, 27b, н уьждего 2a, уюжего презвоутера 51b, уюждего приуьтника 144a; ima čak i narodni oblik прѣваго н вьторога 24b, 30b, три лѣта да не приметъ м'нишьскога ѿбрази 228a. — I dativni oblici na оумоу dolaze riedko: вѣуноумоу проклетню 7b, по ѿуьскоумоу преданню 7b, къ келннъскоумоу невѣрню 8b, крѣцающоумоу се 119a, по пророкоу глѣшоумоу 1b, курноу александрьскоумоу папѣ 3a, кепнскоупоу кѣфесьскоумоу 3b; obiĉnije ovako: къ пльтолюбнвоуму н сластолюбнвоуму житню 73a, ѿстроупѣвшемоу нного благовѣлати 141a, творещемоу то рекше поустившемоу 143a, — kod adjektiva na скын dolaze mjesto *сц* oblici *са ст* samo na poĉetku rukopisa t. j. u onoj njegovoj ĉesti, gdje u opĉe još nijesu izgadjene osobine izvornoga teksta, kao: кѣже въ ливннстѣмъ кархидонѣ 19a, въ антиѿхни сурѣстѣн 9a, 12b, въ лавдикии фрѣгинстѣн 12b, ѿ мнишьстѣмъ строенин 43b, таковаа же н ѿ рабѣстѣмъ близоуьствѣ 275b, н при понѣстѣмъ пилатѣ 15b, кепни кегуптѣстни 3b, въселеньстни во седмь-нарекше се 11b; uz to, въ стѣльсѣн слоужбѣ 56a, сур'сѣн 81a. — Upliv pronominalne de-

klinacije vidi se i kod ženskoga roda u primjerima: БЕЗЪ НИМЪ БЕ-
закон'ноѣ хитрости 243b, ни оукажетъ добръ прьвоѣ вни 31b,
ниа вса ѡже соутъ ндольскоѣ прьлѣсти 153b, ѡтъ павликнѣмьскоѣ
иереси 67b; оустыдѣвшѣ се многоѣ кротости 123b; — u množini
mieša se kad što nominativ s akuzativom, kao u ovim primjerima
za akuzativ: продающіиѣ и коупающіиѣ 50b, поунтающіиѣ 20a.

3. Spomena su vrijedne ove varijacije u oblicima komparativa:
крѣпчаншоу, крѣпченше 149b uz 190a: доблѣствьнѣншоу дшоу и крѣп-
чѣншоу; моука или л'гбѣнши или тежбѣнши бывають 241a, братоу
твоюмоу оубоженшѣмоу 249a, тежбѣншоу приметѣ моукоу 256a.

4. Od pronomina pronomijem: снн стн събра се сборь 6b,
сен сборь 2b, велкын съь 180b, възбраненъ бракъ съь 335; въ-
збраняють се бракъ съь 335b; да оумреть тать тьь 249b, юи'ць
тьь 250a. Sr. još ovaj primjer: и того и тоу 252a, ниуесого же
ради много 346b; i tmezu u ovom primjeru: нѣ въ кнхъ градехъ
бываемо снмъ исправляють 67a; ѡна поунтаѣ ѡкоже нѣвокоѣ . . .
зелнѣ 189b.

5. Konjugacija ima nekoliko spomena dostojnih osobina u
raznim oblicima, koje ćemo redom izbrojiti: a) u 1. licu množine
svršuju se na **мы** ovi glagoli: **ниже ниа ѡбложены ѣсмы ба,**
длѣжини ѣсмы 67b, **понеже вси въ грѣсехъ ѣсмы 133a,** **въздѣ въ**
таковыхъ же метѣжнхъ ѣсмы 188a, **дѣла ѣсмы роувоу твоюю 208b,**
ѡвѣщашѣ же: не вѣмы 108 b, **свѣмы и исповѣдаемъ 116b,** **да не**
дамы мѣста сотонѣ 200a: — b) u 3. licu jednine i množine prez.
kad što odprade ть: **да боудѣ воле твоа 17a,** **науне ѡ нноудѣ 50b,**
ни же боуести ради ни грѣдости грѣха на се наведоу 105b, **понѣ**
трыѣ да придоу 120b; — c) naprotiv ima, ne s роčetka već oko
sredine rukopisa i dalje prema koncu, mnogo oblika imperfekta s
parasitičkim dodatkom ть: **млтвы тькмо бывахоутъ 90a,** **бѣхоут'**
же и нѣцини оуещѣ 93a, **ѡбычан дръжахоутъ 101b,** **бѣ-**
хоутъ же 107b, **ѣгоже и папою нменовахоутъ 107b,** **се ѣсть ѡбычан**
нмѣхуть иравовѣрнии 110a, **и ты ѡсвѣщахоутъ ѣ млтвами 110b,** **нжлище-**
дѣахоутъ нмѣ 110b, **бѣхоут'** **бо нѣци 123a,** **ходещѣ къ ѣпископомъ**
стоужахоутъ нмѣ 125b, **нх'же гыѣ покушахоутъ се привлѣщи 127a,**
нѣкаа таковаа поунтахоутъ 127b, **и ѡблнутахоутъ ѣго 139a,** **нже с кле-**
твою нзвѣстковахоутъ 158a, **можахоутъ бо и ти бѣжати аще више хо-**
тѣли 194b, **сн же таковаа бѣхоутъ нмѣ знаменниа 355a;** — **законъ тьгда**
дрьжашет' се 123a, **дрьжашеть ѣ оу себе 263b,** **и мон оубо ѡць зо-**

вѣшетъ ю сестрою 275b, понеже вѣмѣшатъ се 370a, ниюши же водоу крѣмѣшатъ нхъ 370a.

Sravni još ove skraćene oblike: хоуѣше 2a, влѣдѣхоу 6a, зовѣше се 64a, баснословеѣта (=баснословеѣста=баснословеѣста) 4a, поке-лѣватъ (=новеѣлѣватъ) 70b; нсноуѣтъ 358b, нсноуѣють (два krat) 361b i 365b, i aorist.: югоже поуѣше оумѣрша 246a.

Uz нзвѣщи 33a dolazi kao infinitiv još нзвѣщи презвитера 32b.

Opaska. K oblicima imperfekta na хоуѣ ima zgodna paralela u srpskom jevangjelju starca Simeona, kako Sreznevski dokaza primjerima.

III. Osobine u riečima.

Što ima znamenita u ilovičkoj krmčiji na gramatičkim oblicima, može se tumačiti takodjer kao čisto slučajno javljenje, koje ne siže dalje od ovoga spomenika i možda još onoga, odakle je taj priepis izveden. Ali cieli prievod kao prievod t. j. izbor rieči slovenskih za protumačenje grčkoga izvornika, za tiem vjernost i pravilnost ili nevjernost i nepravilnost prievoda — sve to jednako vriedi i jednako se ponavlja u svim spomenicima krmčije ovoga reda. To je dakle ono djelo, po kojemu treba da se pozna čovjek; po prievodu trebalo bi da pogodimo, tko mogaše i tko ne mogaše biti sastavljačem ovieh krmčija, t. j. njihova prototipa. To bi se dalo već sada izvesti, kad bismo imali dovoljan broj karakterističnih crta, kojima se odlikuje na priliku starina bugarska od srpske i ova od ruske ne samo u gramatici — jer to već znamo — nego i u rječniku. Žalibog za tu u slovinskoj filologiji odveć važnu radotu učinjen je dosele istom valjan početak, i to s naše strane, izvrstnim rječnikom starina srpskih. Pomoću ovoga djela može se o mnogim riečima krmčije dokazati bar toliko, da ih nema ni u kojem srpskom spomeniku, odakle je sastavljen Daničićev rječnik. Istina taj fakt sam sobom ne valja još toliko, da bismo smjeli umah izreći da one rieči nijesu srpske. Jer i Daničićev rječnik nije podpun, pošto je mnogo spomenika srpskih izišlo u sviet poslije njegova izdanja; a s druge strane sadržina krmčije takove je naravi, da se u njoj moglo pojaviti mnogo novieh rieči, kojima u ostalim starinama ne bijaše povoda spominjanju. Uza sve te nedostatke u današnjim sredstvima mogu ja opet bar toliko reći, da je čitanje ilovičke krmčije učinilo na me impresiju ne srpskoga, već bugarskoga spomenika. Nauka se dakako ne zadovoljava impresijama, već ište dokaze; ali i ovieh ima u mene bar nekoliko.

Ja ću ih istaknuti u sliedećem izlaganju, koje neće biti podpuno za to, što imajući rukopisnu krmčiju u rukama nijesam mogao zagledati gdje bih bio želio u originalne grčke tekstove.

1. Glose. Naš spomenik ima priličan broj glosa t. j. objašnjenja, medju kojima dolaze i takove rieči, što su u staroj srpskoj književnosti inače sa svim nepoznate; evo ih: str. 23a pod linijom: **женнмаѡ (παλλακή) поводница** **сказаеть се і** na str. 34b nad linijom: **женнмаѡ (παλλακή) и наложница (πόρνη) сирѣчь поводница**; — str. 58b pod linijom: **гѣдѣць есть смнѹкъ іже гѣдеть лѣѹцемь**; (sr. još obširniju glosu u raškoj krmčiji, Starine III, 191); — str. 24a u tekstu: **ѡ прѣходницѣхъ рекши ѡ блюстелехъ** (u grčkom: *περί περιουδευτών*), a na str. 107b (u pravilima kartagenskoga sabora) dolazi i realno objašnjenje slova **блюстель** u другом значенју: **бѣхоут же съ стымн ѡцы на семь сеортъ и блюстелн мѣста (τοποτηρηταί)** — **блюстелн же мѣста сего ради нарицають се, понеже ѡ папы поснлаеми соутъ по всемь странамь и по градомь творити повелѣннмаѡ нмь и мѣсто его исплнннмающе и ѡ всехъ поунтаеми въ папы мѣсто, и смотреще и съблюдоюще въ всехъ странѣхъ правовѣрннє, аплъскоє бо сѣдннще римскии прѣстолю нарекоше, нбо врѣховнн аплъ петръ въ немь проснмнл иестъ и по себѣ прѣваго архннєрѣа лннн въ немь поставн**; (sr. grčki nešto drugačije u Ralli i Potli III, 286); — str. 29a **позорнщемь нгрнщемь бывати** (u grčkom samo *θεώρια* tako da je druga rieč glosom prve); sr. 41a **ѡ позорнщнхъ и ѡ нгрнщнхъ и ѡ ловнтѣхъ** (grčki *περί θεωρίων και παιγνίων*); — str. 33b **и пожръшнхъ ндоломь и ѡ вльсвехъ и ѡ обавннцѣхъ и ѡ звездоуьтѣнхъ и провѣдѣннхъ и ѡ ҃ародѣннхъ и ѡ травленннхъ и ѡ наоуьтѣхъ рекше оуьтѣхъ** (grčki: *περί κληρικῶν ἀποστατῶν και δотῶν και μάγων και ἐπαοιδῶν και ἀστρολόγων και μαθηματικῶν και περί μαντεῶν και φαρμακειῶν και περιάπτων*), sr. 40b **отъстоупннцѣхъ и ѡ жръьннхъ и ѡ вльсвѣхъ и ѡ обавннцѣхъ и ѡ звездоуьтѣннхъ и ѡ провѣдѣннхъ и ѡ ҃ародѣнннхъ и ѡ оуьтѣннхъ** (grčki i ovdje: *μαντέων και περιάπτων*), str. 93b: **нлн оуьтѣ творе и ѡбезае ѡ шннѣх ҃ловѣуььскыхъ нлн ѡ нѣкыхъ оуьтѣхъ (ἢ ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια)**; — str. 41a pod linijom: **шпнл'мань** **сказаеть се нгрѣць** то je objašnjenje k riečima: **о шпнл'манѣхъ и ѡ глоуьмьннхъ и ѡ плесцнхъ и ѡ подобныхъ смь прнходещнхъ къ покланнню** (grčki samo dvie rieči *μαθηματικῶν και μίμων και τῶν ὁμοίων μετανοουμένων*); sr. drugu glosu 119b u tekstu: **аще иестъ шпнл'мань рекше глоуьмьць, аще иестъ плесць нлн гоуьдѣць нлн свнрал'ннкъ нлн ннако нѣкако жнтнє нмын, і'гlosu na str. 151b k pravilu .на. šestoga vasiljensk. sabora: нн шпнл'маномь быти нн**

позорищъ гледати ни лова дѣяти, gdje se u tumačenju veli: аще кто ѿ нихъ играеть или плесаниа творить или шпил'манить рекше глагоумъ дѣють sr. 95: глагоумъ дѣюшен; — str. 99b u tekstu: мьстникъ же казнитель сказають се, югоже поставляють патриархъ или митрополитъ казнити творещихъ безъумниѣ въ црковнѣхъ строенни i на str. 125b мьстници же казателе соуть црковни (grčki: ἔκδικος); — str. 130a ѿ црѣ да испроситъ се съгльникъ (čitaj съглагольникъ) рек'ше помощникъ застоупленню; — str. 142b крѣумница бо винопродавны храмъ именоветь се; — str. 145a главоу да постригають рек'ше соущее на главѣ гоумь'це sr. 148a ни свщениуьскаго гоумь'ца пострижеть; — str. 155a (u pravilu 67. VI. vas. sabora): мѣци оубо оубожденни ради урѣвнаго крѣвь коюго либо животна хитростию нѣкою стварають снѣдоу юже глють кльбасы и тако крѣвь идеть (u grčkom samo: τοῖς αἵμα τέχνη τινὶ κατασκευάζουσιν ἐδώδιμον); — str. 241b и въ баняхъ и въ вѣртоградѣхъ . . . и въ пекльницахъ идѣже пекоуть хлѣбы; — str. 261a нзвѣсно твореть рекше нздльбено; — str. 328a pod linijom glosa: сестрицихъ мети сестрициа нестера глѣ се, ova se glosa proteže na sliedeće rieči u tekstu: стрыкѣн и сестрициоу съ двѣма сестрициама съвкупляти се или братома двѣма протнѣно се-моу теткоу и сестрициоу помати или братоуеодома двѣма теткоу и сестрициоу или стрыкѣн и сестрициоу двѣ братоуеодѣ . . .; sr. str. 335b glosu pod linijom: брань (čitaj братань) брат'нь снѣ глет' се u tekstu je ženskoga roda rieč: братама; — str. 338a u tekstu: яко не могу помати падьщерице жены моеѣ ни снѣхы моеѣ и падьщерица оубо юсть ѿного (čitaj: ѿ много) моужа дѣци жены моеѣ, внука и правнука: снѣха же (sc. жена) сна моего; — str. 355a pod linijom: рождениѣ и усть звѣздоуьтнѣ марциает' се нже сѣтъ кингы глемыѣ рожденице i u drugom značenju 153b, въ родословниѣ рекше рожданице.

Vrlo bi potrebno bilo doznati, da li sve ove glose dolaze i u ostalim krmčijama ili samo u našoj ilovičkoj. Tada bi se moglo istom pitati, kako dodjoše one u tekst ili ispod teksta?

Druga je vrst glosa, gdje se grčke ili tudje rieči tumače, kao: 35a и ѿ томъ яко достонтъ презвнтероу съкращати юпнтимниѣ сирѣчь запрѣщениа; — str. 43a nad linijom кингы номаканона юже сказають се законоу правнло; — str. 90a малыѣ же ризнице глють се грѣу'скимъ языкомъ дифѣра или Фелѣниѣнъ (δίφθερα, φελώνιον); — str. 110b и ти ѿсвщѣхоуть ю млтвѣми и жилище ѿсобно близъ сѣорныѣ цркве дѣахоуть нмь: ѿсвщати дѣвнице . . . таковыѣ же грѣу'скимъ языкомъ аскитриѣ именовють се (ἀσκήτριά); — str. 145b та-

коже оубо и на нподромнїе ходещен на позоры-нподромнїе же нменочїеть се ндѣже кони и колеснице оутѣют' се; — str. 167b нже слоужьбын стын потирь или блюдо или кенднтно или л'жицоу или глемыи днєрь рекше въздохь; — str. 205a цан'зарь же нашнмь кезыкомь сказають се раздраньць; — str. 205b мелхин бо цесарь сказають се; — *ibid.* хаццарнї соуть нже тькмо въ крьсть вѣроуютъ, по кезыкоу бо нхь хаццн кр'ть нменчїеть се; — str. 375b таскодроумгн же глїють се кезыкомь галатскымь, по неже таскось кезыкомь нхь сказають се коль, дроумгось же мездрь; — str. 377a разоумннцн и ворворнте нже сказають се сквр'нннцн всакого скаредаго блоудодѣяннн прн-кешє внны . .

Napokon kao treću vrst glosa pominjem realna objašnjenja ovakova: na str. 39a k riečima ѿ мирьскыхъ улкүтхъ (!) женєщнхъ се spada pod linijom ova glosa: ѿ снхъ же брацѣхъ ѿбрѣщн и свнтѣкь снснннн и алекснн патрннарха — to je u titl. 13 cap. 2 sr. Voelli et Justelli I. 204, II. 1081 i I. 197, II. 1082; — str. 46a nad tekstom: двѣ прѣдсловнн ѿ сложеннн грннн правнльнго (!) съѣтаннн и чєтырн на десєтє грннн“ — ovo spada k početku teksta apostolskih pravila; — na istoj strani 46a pod tekstom: Арнстннн жєна бѣше и сєє монастырь въ цр'н градѣ нарнцаетъ се Арнстнннннъ и ѿ того монастырь бѣше съ Алєхнн дннкомь и законьнннъ и того радн нарнцаетъ се Арнстнннъ . . ove rieči spadaju k naslovu pravila apostolskih, koji bješe u izvorniku na istoj strani s glosom a u našem priepisu osta naslov na predjašnjoj 45b strani, a to su rieči: тлькованнїє Алєкснн дннкома и законѡхраннтєль арнстнннн; — str. 102a в Сардакнн рек'ше въ Срѣд'цн и жош јєданпут: в Сардакнн нже ннн глєт' се Срѣд'ць; — str. 117b на дну: нн'пон' грѣ ѣє въ афрнкннцѣн странѣ (u tekstu bješe rieč o pravilima ippon-skoga sabora); — na str. 156b u dnu: ѡблакы гомєщєн ѿ сєлннмь влькодлнцн нарнцают' се. да кєгда оубо погнєнєтѣ лоумн или слнцє, глїють: влькодлнцн лоумоу нздѡше или слнцє. сн же вса баснн и лѣжа соуть. I za ovu znamenitu glosu valjalo bi znati, razumjeva li ona srpske, bugarske ili grčke vukodlake?

2. Rieči spomena vriedne. One su gotovo sve već u rječniku Miklošičevu na svojim mjestima unesene i protumačene. Ja ističem ovdje tek što mi se čini da bi moglo imati značenja za pitanje o prievodu slovenske krmčije, ili gdje ima uz rieč stvarno objašnjenje; grčke rieči dodane su po onome mjestu, na koje se tekst proteže. Ан'глокцн (čitaj ангєловьцн): кєстѣ нѣкннн кєрєсь глємнн ан'глокцн или того радн кєже самн сєбє похвалннюще кнко унннъ

и житиѣ англѣскоѣ нмоуше или сего ради, по неже бледоуѣ (διὰ τὸ ληρεῖν) глюще яко ѿ англѣ създамъ юсть мнрь 93a, sr. 387b мѣста ради нже нарицаѣтъ се англо; — багрѣмнѣи и подол'ци ризамъ яко зком'ци вошани на крапхъ свнтъ 355a;

и въ дрѣвѣхъ и въ каменнихъ нмѣше уинити балваны . . . глин'ною хитростню 353a;

сыгрѣшнхомъ и беззаконвахомъ 133b (ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν);

и быти безграднкоу, бездомкоу не своемоу не любивоу дроугоу, не стезателю, не нмоуцоу житнѣ. безънмѣннкоу, не събесѣднкоу, не вѣжн уавуьскыхъ оуенни 188b; — —

безъунмѣ 47a (ἀταξία) sr. оуинтель безъунннѣ (διδάσκαλος ἀταξίας) 48b i 60b: да възможете безъуннмѣ наказовати;

и простѣр'ши роукъ нметъ юго за близнѣца, оустуеши роукоу юе . . . ѿ земѣ въ бон за нстеса моужа оухватнвшн 251a;

не по сродѣствоу оубо нѣ по близоуьствѣ: близоуьство же юсть якоже закономъ мнть се присвоению лицѣ ѿ браковъ намъ съ'коуплююще се 331b. sr. glagol. или ннако како присваиѣ се кинмъ 142b (αὐτοῖς οἰκειούμενος);

iz pravila sv. apostola Pavla, iz 6-ga: на колесницяхъ оурисканнѣ творе, или самоборѣцъ или пѣшь оурисканнѣ творе на позорннхъ или нгришемъ старѣннннн или борѣцъ или свнрѣцъ или гоуд'цъ или смыуькъ или плесѣцъ или урѣмннкъ или прѣстапоуѣ ѿ таковыхъ, аще ли же ннн да ѿврѣгоуѣ се 58b, grĉki po izdanju Ralli et Potli Σύνταγμα IV. 400: Ἡνίοχος ἢ μονόμαχος ἢ σταδιοδρόμος ἢ λουδεμπιστής ἢ λουδεπάκτης ἢτοι παιγνίων ἄρχων ἢ Ὀλυμπικός ἢ χοραύλης ἢ κιθαριστής ἢ ὄρχιστής ἢ κάπηλος ἢ παυσάσθωσαν ἢ ἀποβαλλέσθωσαν; grĉki tekst dovodi nas na to, da u rieči урѣмннкъ trazimo obiĉnu rieĉ крьуьмннкъ;

iz pravila 9: скаредан творе блоудннкъ скотомъ ѿбавннкъ метежннкъ уародѣн скомрахъ оузьлннкъ смываѣн уавкы въ птищѣ гран въроуѣ и баснемъ сказатель скриваѣн въ срѣтени врѣдѣ лица или ногоу или птице или гады забаваѣ-таковнн за лѣто да нспытани бѣдоуѣ: не възможно бо ѿ злобы скоро възннкоути. прѣставше оубо ѿ таковыхъ да боудоуѣ приѣти, не повнннюще же се да ѿврѣгоут' се 58b—59a: grĉki po tekstu u Ralli i Potli IV. 400: ἀρρητοποιός, κίναϊδος, βλάξ ἢγουν προβατώδης, μάγος, ὀχλαγωγός, ἐπαιιδός, λώταξ, ὅ ἐστι θυμελικός, περικαθαίρων, οἰωνιστής, συμβολοδείκτης, παλμῶν ἐρμηνεύς, φυλαττόμενοι ἐν συναντήσει λώβας ὄψεως ἢ ὀρνίθων ἢ γαλῶν ἢ ἐπιφωνήσεων ἢ παρακροαμάτων itd.; prievod slovenski ne podudara se u svemu s ovom redakcijom grĉkoga teksta.

. К глечица свирѣць, гоудѣць itd. sr. kartegenskoga sabora pr. 61: не подобаетъ творити позорища (θεώρια) ни коньного оуфискованна (αἱ τῶν ἵππων ἀμιλλαι) ни много никоегоже игрища і р. 63: ѿ ш'нигманьскыя моудрости на потъщанвою прѣшьдѣ житнѣ (δ' ἀπὸ παιγνιώδους ἐπιτηδεύματος εἰς σπουδαῖον μετελθὼν βίον) пакы къ прѣвомъ да не привлѣчет' се. Тлкъ. Скомра хъ или гоудѣць или свира хъ или нн хъ или нн хъ и тѣкы таковы глумѣць аще свое житнѣ оставльше къ ннмоу прѣбыванню приложет' се еже есть лѣпо крѣтнннмоу да не помоуждени боудутъ пакы скомра хъскою дѣло (τὸ παιγνιώδες ἐπιτήδευμα) творити .бѣхотъ бо и тѣни въписани въ таковыя смѣхотворныя хитрости и тегость (βάρος) себѣ нмѣхоту такова творити 123a; sr. još 136b: икоже се скомра хъ и глумѣць (ὡς μῖμοι καὶ σκηνικοί) і 56b: игръца или глумѣца, или унновника и тѣкоюго (σκηνικὸν ἢ ταξεώτην);

str. 260b pod titlom .мл. govori se: о Фран'зѣхъ и ѿ проуныхъ латинѣхъ. Папа римскыи и икоже западныя страны хрѣтнннне вътѣюдоу нон'скыя лоуки: итали, лог'говар'ди, Фран'зи иже и германн нарицають се, амал'финн, бмѣд'ци и проуни, свѣнь каакар'скаго родоу и алламандскаго языка . . . u gl. 13 str. 261b govori se ovo: презвѣтери и еп'пи нхъ стѣльскыя нхъ ризы не ѿ вѣны строятъ нъ урѣвленныи браунн'ныи и нтми ткоуцие облауетъ се, многоразлично оупьстрены снѣ стварающе и прѣстени носеть и роуцѣ облауетъ въ роукавице, на правѣи же роукавици пишеть се: роука юго нзъ облака, на лѣвѣи же: аг'ницѣ бжнн написаютъ се . . sr. još брауннныя ризы 150b (τοὺ συ στήρικὰ ἱμάτια)

ни же боу(е)сти ради ни грьдости грѣха на се наведоу 105b; аще же кто зрѣнню не наложитъ бѣздры 330a;

ни свещеннубскаго гоумѣн'ца пострижетъ 148a (οὐ κατὰ τὴν ἱερατικὴν συνήθειαν τὴν κόμην κέχαρται);

или власы владн женскыя постризающе 80b (τὴν κόμην τὴν γυναιχείαν ἀποχειρόμεναι);

ѿ томъ когда можетъ еп'пъ нмыи проу съ другымъ епископомъ подвнгноути на нѣ властель градскаго 32a (ἀρχοντα πολιτικόν).

призываю же и брауе нхъ или мые се с нмн . . . брауе нхъ призываю на цѣлоу 142b; sr. 189b: она поунтаю икоже нѣ в кою и ѿб'финн брауѣбнннцн побною болѣзни ѿбрѣтаютъ зелию;

нео въздоуховндною нхъ юстѣво зѣло пѣсьилюлюбно сы 351b.

въздрѣжннны и врѣтннннны и апотактнны да крѣтннн 179b (ἐγκρατίτας καὶ σακχοφόρους καὶ ἀποτακτίτας ἀναβαπτίσεις);

творен же приемиицоу златоу или ѿ многе некое вещи — да не
вѣроути се въ пропасть ѿчужденія 160a;

ненавистнаго лѣва гноютъ злаго 160b (κοπρώνυμος);

или давленниоу (πνιχτόν) или зѣроудниоу (θηριάλωτον) или мрът-
вѣнниоу (θνησιμαῖον) 40a; sr. 54a: еже есть давленна і 261b: да-
вленниоу шдетъ и зѣроудниоу и мрътвѣнниоу и крѣкъ и медвѣднниоу
и выдры и жъл'вы и еше и тѣхъ скверньишиа и скарѣдѣшиа;

аще и зло достословьн' боудеть улькь и оуунтельнь 77a
(ἀξιολογος);

дѣтогубнаа была 73b (φθόρια) sr. 228a: аще кто на избра-
ниѣ бракоу или дѣтотворениа или вѣна ради или брашнаго дара
или дастъ что или ѿставиъ своимъ дѣтемъ (εἰ τις ἐπὶ αἰρέσει γάμου ἢ
παιδοποιίας ἢ χάριν προικὸς ἢ γαμικῆς δωρεᾶς ἢ δωρήσεται ἢ καταλείψῃ τοῖς
ἰδίοις παισίν);

въ дѣбрь ѿгнимоую 192b;

завѣсь или ноставъ златъ или павлака 55a (σκεῦος χρυσοῦν ἢ ὀθόνη);

ѿуе забытливъ быхъ 343b;

ѿ негоже неунста житиа зазоръ прозебають 227a (ἐξ οὗ δύναται
ἀσέμνου βίου ἀναφύεσθαι ὑποψία);

или ѿклеветани заприть се глати вни 117a;

безъ завѣщаниа оумрѣти 35b (ἀδιάθετος τελευτᾶν).

по свѣщанню творити пирь еже есть якоже мнози свѣщавше
даютъ златники кжѡ ѿ себе яко да коупеть брашна разлунна и
вино 95b (τὸ δὲ ἐκ συμβολῆς ποιεῖν συμπόσια ἡγουν πολλῶν διδόντων νο-
μίματα ὥστε δι' αὐτῶν γενέσθαι τραπέζας ἀβράς);

Kartagenskoga sabora pravilo 85 (84): аще въ извѣданихъ (ἐν
ξοάνοις) или въ мѣстѣхъ некихъ или въ уещяхъ (ἢ ἄλλοισιν) или въ
лоузѣхъ (nema grčke riječi) или въ дрѣвѣхъ ѿставиши и долоскоужениа
да потрѣбеть се. Тлькъ. Не тькмо идольскаа тѣлнща (τὰ τῶν εἰδώλων
ξόανα) подобають скроушати же и потрѣбляти, и трѣбнща рекше
црквнща (grčki samo τοὺς βωμοὺς αὐτῶν καταστρέφεσθαι) ихъ раско-
павати, нь аще которыи изытъкъ (λείψανον) и долоскоужениа не
ѿстал'се или въ мѣстѣхъ некихъ или въ лѣсѣхъ и въ доубравахъ
(nema grčke riječi) или въ дрѣвѣхъ (небо некаа такоаа поунтахоуъ
елнини входеше въ нѣ и слоужеше и доломь ихъ), лѣсти же ѿгниавъ
бывши аще мѣсто или влшьбное мѣсто и збыло есть (ἐναπέμεινεν),
да потрѣбнт' се до коньца и то, якоже не ѿстати ни памети ихъ 127;

аще же ѿбръщюуъ се лж'еве иже с клетвою и звѣствовахоуъ
яко моужь еже оумрѣ 158a sr. 125a ни много не имать и звѣствѣ-
ствоуѣща емоу и свѣдѣтельствоуѣща въ истинноу;

ВЪ ВСОУ ННОУЮ ѠДЕЖОУ ЗЛАТОМЪ Н КАМЕНИЕМЪ ДРАГЫМЪ НЗМЪУТАНОУ
(καὶ παντοίαν ἄλλην στολήν, χρυσῶ καὶ λίθοις πεποικιλμένην) 150b; —

НЕ ТРЕБОВАТИ НИ ПОСТА Н СТЪН'УАЮЩАГО ТЪЛО НИ ОУУЕННА ЖЕ
ѠХЛАЩАЮЩАГО Н ХОДТИ БЛГОУНИ'НО НАОУУАЮЩАГО 364b;

ТАКОЖДЕ Н СОУЩНІЕ НА СТЪНАХЪ ѠВЫ ОУБО СЪТРЪГШЕ ѠВЫ ЖЕ КЛА-
КОМЪ Н УРЪИНОМЪ ЗАМАЗШЕ 390a;

ДА БОУДЕТЬ НЖЕ КНИДАПСЫ НЛИ КОЗЛОКЕЛЕН Н ТВОРЕЩНХЪ ДНВНЪН
334b (ovieh rieči nema Mikl. lex., to su: κινδαψοὶ καὶ τραγέλαφοί); —

АЩЕ КОТОРАЈТА СЕ ДВА МОУЖА Н ОУДАРНТЬ etc. 252b, sr. 277b: АЩЕ
ЖЕНА РАСКОТОРАВШИ СЕ НОЈЕМШИ ДЪТН Н ѠИДЕТЬ Ѡ МОУЖА; —

Н НЪКЫМИ КРОПЛАМИ ПОРОКА НЕ ѠСКВРЪНИТЬ СЕ 327a;

Ѡ УРЪИНЫЕ КРОУУНЫ 340a;

НЛИ ПЛОДЪ НЪКАКЪ ХОТЕ Ѡ ДРЕВА ОУВРАЗНТИ ИКОЖЕ СЕ КРОУШКОУ
НЛИ ИБЪЛКОУ НЛИ ННО УТО Ѡ ТАКОВЫХЪ 171b (ἢ τὸν καρπὸν κατασεῖσαι —
drugoga nema grčki tekst po izdanju Ralli i Potli IV. 119).

iz prav. 65 šestoga vasilj. sabora: нже прѣдъ кѣпнлнмн храмы
на новъ м'ѣць творнмаѣ запаленна н сна прѣскаюуше да оупразнет'се.
Тлъкъ. Нѣцн прѣдъ храмы своннн ндѣже коупеть н продаютъ нли
прѣдъ враты домовъ свонхъ пожаръ запаливше прѣскакаахоу по дрѣв-
немоу нѣкоюмоу Ѡбыуаю н се оупражняюще се Ѡцн повелѣвают'
аще оубо Ѡбрѣщеть се приуѣтннкъ itd. 54b (grčki tekst po Ralli i
Potli Σύσταγμα II. 460: αἱ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις ἐν νομηγνίαις πυρκαϊαὶ καὶ
οἱ ταύτας ὑπεραλλόμενοι καταργείσθωσαν . . .);

istoga sabora truljskoga pr. 62: да Ѡтврѣжена боудотъ Ѡ вѣр-
ныхъ жнтнѣ вота н вроумалнѣ н калан'дн н плесаннѣ нже на поуѣсть
бгомъ н конуѣскаѣ (τὰ κωμικά) н сатѣрѣскаѣ (καὶ σατυρικά) н коз-
лаѣ лица (καὶ τραγικά πρόσωπα) н надъ тоунлы (ἐπὶ ληνοῖς) ДнѠнн-
сово призываннѣ н надъ крѣуагамн (καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς πίθοις γέλως) смѣхъ,
прѣывающен же въ снхъ по семь правнлѣ приуѣтнцн оубо да из-
врѣгоут' се, мнр'сцн же улвцн да Ѡлоууетъ се. Тлъкъ. Каландн
соутъ прѣвнн въ коѣмъждо м'ѣцн днннѣ, въ ннх'же Ѡбыуан бѣ иѣлн-
номъ творити жрѣтвы; н вота же н вроумалнѣ иѣлннѣсцн бѣхоу
праз(д)нцн. Вроум бо порекло (ἐπίθετον) иѣсть ДнѠннсово. Н ннѣ всѣ
нже соутъ ндолѣскоѣ прѣлѣстн н соуѣтѣства Ѡмещоуше стнѣ Ѡцн Ѡ
вѣрныхъ жнтнѣ възбраннѣютъ хр'тнѣаномъ таковаѣ творити. Оупраж-
няютъ же (εἰργουσι δέ) н женѣскаѣ нже въ народѣ (rkr. rogr. на-
зодѣ) плесаннѣ (τὰς τῶν γυναικῶν δημοσίας ὀρχήσεις) нмже рѣж(д)еже-
ннѣ на блоудѣ твореть зрещнмъ на не . . . ннн нмене оубо ДнѠнн-
сова въ тоунлѣхъ иѣгда внно тѣп'шоутъ (grčki samo: ἐν ταῖς
ληνοῖς) не призывати, нн иѣгда въ крѣуагы лѣютъ внно (τοῖς πίθοις

ἐγγεομένου τοῦ οἴνου) ни принцати ни смѣха грочотаниемъ твор-
— — — **Л**ишишь . . оуунтелеъ пинимствоу (ἐφορος τῆς μέθης) и в
и доутир) . . 153b—154a.

И въ локантхъ вльшьствоуоуоуиныхъ . . . въ локан
. . . въ локани и вльшьствоуоуоуиныхъ . . . и боуд
гани вльшьство ии 253a;

Ввждьствьно иууто и лювоприво иже по оубра
иуе твѣла сказаюше 360b; —

Маститѣ блженне оуоуе и не тави'ныие жнзми шаса:
: 193a (ἐν γήρει πίοιμ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀκηρά
; ἀναδεικνύοντες);

Гипиме или врашнне — ни сениаго боуоу
185a;

И дни пѣблаетъ малъжемъцема вьдалати се с

или медоуиноу 45b (ἢ μέλι ἢ σίκερα);

Гани и (ἀρρευοκοιτία) 39b sr. оскрънен се с моу:
екише моужеложникъ 182a (ἀρρευοφθόρος);

Циныхъ медницоу 23a sr. аше вьспросит' меди

Хвѣ и апрьсникъ Ноамъ свидѣтельствоуиетъ 25
лукствоуи маунетъ вьзнимати уто, своего степ
);

И к немуу, да боудоутъ не ѿиима . . . не ѿиими
0a;

Иенне и оуаницамъ и ушамъ и цькльцицамъ 35
ныие страны 265a;

Бво оустроуплемныи (cītaj: оустроуплемныи = ὁ τρ
г.: оустроуплешемоу иного влгвлати 141a (μ
μενον ἕτερον εὐλογεῖν);

Оброуунвѣ растли сестроуиие и оуежум (ἐπιφори
томъ оуброууеницоу поитъ, прькама же оудави се
итъ да покают' се 74b; —

Рзвати 75b;

Калы и неразъуесаны 191b;

Ре бо оуларъ сказают' се 94a;

Иишьское иреси 67b . . павликии ие же иарнцѣ
самосатьскаго прькыше иресь, иже смзрениа ѿ хъ и
проста того уавка быти проповѣдаше и мауело и
иъ иъ ѿ ирне приемиша . .

паствѣти хр̄това стада (παιδεύειν) 52b, sg. 169a: ни паствѣти ни насѡмоу быти; —

яко не подобаетъ исп̄ноу или мнѣхоу прѣставенныкоу или пещальникоу быти ѿ нмѣнни или ѿ дѣтсхъ, комоу (ἐπίτροπον ἢ κουράτορα εἶναι) . . . ѿ томъ яко ни единомуу же приуѣтничкоу или мнѣхоу уоуждимъ стежаниемъ ламиникоу или истезателю людскихъ дълговъ или посъланикоу или пороуѣнничкоу или прѣставенныкоу нѣкогю домоу не подобаетъ поставленому быти¹ 210b, sg. 226a: мнѣхомъ же подобно юсть или самѣмъ или по(сь)ланныкомъ своеу или монастырьскимъ соупре творити (τὰς τοῦ μοναστηρίου δίκας, rjaz. krmč. при); sg. 78b: безъ воле исп̄на или прѣставенника, юмоу же соутъ пороуѣена такоуа (παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἐργεχειρισμένου τὰ τοιαῦτα), 113a: еп̄ни и презвѣтери и днѣкони рѣдничѣ (ταξείωτης) не бывають ни прѣставничи, 211a: не подобаетъ быти приуѣтничкоу свѣтничкоу или къ людехъ рѣдничкоу; sg. 30b: или на(н)моуанни и прѣкоупанни или прѣставленни надъ уоуждимъ доуыткомъ; —

аще кто ѡставляетъ своеу уѣду и не питѣеть ихъ до скръшеня възраста 79a, sg. вдовице и ницики и пришельци и странѣнни ѿ цркви да питѣють се и всако оуд(в)ниѣ да приемяють 201b; не подобаетъ ти питѣти власъ главныхъ ни творити уелъкы рекше постригати на уелъ и изымати власъ 260b; sg. тѣмъ же оустрашюци црквы своеу пищеникы 68a; —

моужи и жены сходеще се пи рении твореть (συμπόσια ἐπιτελοῦνται и оунише се плещоутъ срамно 122b; sg. 41b: яко не подобаетъ на брацехъ плескати ни плесати; плескати или плесати . . . а не плесати тамо ни плескати роукама 95b; grēki: βαλλίζειν, ὀρχεῖσθαι; βαλλίζειν τούτέστι τὰς χεῖρας κροτεῖν;

не скръшенемъ же възростомъ нлвзъкъ юсть 137a (ὁ ἀνηβος ὀλισθηρός ἐστι τὴν διάνοιαν);

къ пльтолюбенномуу и сластолюбенномуу житию 73a (πρὸς τὸν φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν βίον);

нѣ людскихѣ повор'ца нже беретъ на людехъ црквы дани 126b; или такоуа играющимъ ѡбщеникомъ или позоратаемъ 222a (rjaz. krmč. позархтаемъ).

покрадовати нѣкихъ помыслы 230b;

¹ Περὶ τοῦ μηδένα κληρικὸν ἢ μοναχὸν ἀλλοτρίων κτήσεων μισθώτην καὶ ἀπαιτήτην δημοσίων ἢ ἐντολέα ἢ ἐγγυήτην ἢ κουράτορα οἴκου προβληθῆναι . . . Ovomu je grēkomu tekstu bliže naš prievod nego li onaj iz rjazanske krmčije u Rosenkampa pril. 8 gl. 35.

ТАКО ЖЕ И КЪ КРАСИВЫМЪ МЕДЕЦЫМЪ И КЪ ОБАКЛИВНОМЪ ГОМЕИНЫМЪ ПРИПЛАВЛЯЮЩЕМЪ СЕ И ВЪ РОДОСЛОВИИЖЕ И ПОЛОУУЮЩЕМЪ (ὁ ἄρχτον ἐπισυρόμενος, ὁ γητευταῖς καὶ νεφοδιώκταις κολλε κрaсивѣ медецы или или ижекаж животнаи на глоумленни и шении (πρὸς παίγνιον καὶ πλάνην) и иже вѣ полоууан вѣроу родословию рекше вѣ рожданице (καὶ εἰμαρμένην καὶ γε 153b, sr. 116b: иже по прилоууаю не троуждати се не

Микифорѣ перекломѣ котамнати 236b, sr. 332b: метри презнише комевла . . микнта жемоуе порекло хал'коуце

аще кто закон'ны ерми порокоуеи 78a (εἴ τις τοῦ νόμου μέμφοιτο);

на коньномъ оуриканни . . аще боудеть потъфалниъ потъфалниъ или вѣ несржеши соуце 19b, на потъц правьдѣ жити 123a;

аще бо и похотѣ и потъца се 75b sr. 354a: словеса стѣ, похотѣ (sc. доуши нарекоше быти платоничи);

ѿ крѣтнцвхъ и ѿ жидохъ . . уто раскола и уто подомилъ 37b (grčki tekst u Voelli et Justelli govori: τὴ σχῆ παρασυγαγωγῆ, ali Miklošić prevodi: ecclesiarchae vicarius);

или инако како неподобныи и срамьныи присовервати прибытъко (!) 34a, ижекого ради скаредаго прибытъкѣ: αἰσχροκερδία) 49a, или инако како промышляше себя скаредь бытъкѣ 66b, не подобаетъ приуытнкомѣ скаредаго и (себя промышляти 88a (αἰσχροὰ κέρδη ἐπινοεῖν);

скнта поимомѣ прижежена и тваси 191;

вритраньство и злѣхъ 188a;

иже есть иномоу исп'ноу приходьнѣ 146a, привати с цр'твомѣ ѿсобно приходьна 229b;

творен же приемницоу златоу или ѿ иномѣ ижекое и (ὁ δὲ δοχεῖον χρυσοῦν ἢ ἐξ ἄλλης ὕλης σκευάζων);

простыню 83a (= ἄδεια, licentia);

и снѣ (sr. старьне жемь) прѣвостднице имено (προκαθήμεναι);

яко просто тамьство исповедае 147b (ὡς ἀπλῶς τὸ ἐξαγγέλλων);

поушеницю или оудовнцѣ или рѣбоу или плеснцоу по (ἀπολελυμένην ἢ χήραν ἢ θεράπειαν ἢ μαινάδα);

или рѣзѣце имать ѿуи 56a;

iz truljskoga sabora pr. 68: не достоинно ижекомуе книгѣ вет'хаго же и новаго завета и прѣмоудрѣхъ и стѣ

тель нашихъ расказити (διαφθείρειν) и растлѣити (κατατέμνειν) или книжнымъ роугателемъ или воле продающимъ (τοῖς βιβλιοκαπήλοις ἢ τοῖς λεγομένοις μυρεψοῖς) ѿдати на расказеніе (τὸ καταλύσαι) и на растрѣзаніе (τὸ ἀφανίσαι) аще не самы до конца растлѣютъ или мелемъ изѣдены быше или ѿ воды или нѣмъ образомъ;

аще ли ми, класы да раститъ (κόμην ἐπιτρεφέτω) 145a, 145b sr. класы главы своею ѿбраснѣше и склѣунѣше и на длѣзѣ поустнѣше и урѣны ризы или вѣтница носеще 150a, (grčki nešto drugačije: τὰς κεφαλὰς κομῶντες καὶ μελανειμονοῦντες);

аще во сил'ныи нѣкто рауєниє нмѣше на ню 136a (τυχὸν γὰρ δυνατός τις ἔσχεν ἔρωτα εἰς αὐτήν); уєстымъ видѣннѣмъ и свободнымъ на бесѣдоу събираниємъ рауєниа пламень въздигающе 233b;

по томъ коюмоуждо ремьствоу оуподобляюще 353a;

грѣде се и самоинивъ . . и самоинива соуца 127b (ἀπανθαδιαζόμενον);

и брата и свояка нареуєта се 328b;

нже съ женами прѣзъ ієстьство или съ моужьскомъ поломъ или съ бесловесными животы скареднѣ творещимъ (τῆς ἀσχημοσύνην ἐργαζόμενοι) 72a; sr. 195a: не тькмо разбивати скаредо ієсть и страшно; 261b: и ієще и тѣхъ скерьнѣншаа и скаредѣншаа 261b, всакого скаредаго блочдоуєннѣа 377a;

въ таковыє смѣхотворныє хитрости 123a, sr. 355b: оууаше же срамотворномуу смѣшенню скерьны;

подобни соуще кожн рыси, шкоже великыи василни глеть, ієієже срѣсть ми урѣна ієсть ми ѿноудъ бѣла 206b.

бес-писаннѣ ставнлѣныхъ (ἀνευ γραμμάτων συστατικῶν) 47a, безъ ставнлѣнаго писаннѣ . . не подобаєтъ уюжего презвоутера приємати 51b; što je mirьnaа gramata što li ставнлѣнаа, čitaj na str. 96b, t. j. u pravilu XI. četvrtoga vasiljenskoga sabora.

ѿ своихъ соужитницъ въздрѣжати се 109b, sr. разлоуунти се ѿ соужитѣства 131b, брауноє себѣ съставляти соужитѣство (γαμικὴν ἑαυτῷ συνιστᾶν συνοίχεσιν);

таковыи же соуоузѣ длѣжьнѣ ієсть приєти 51b; sr. нже въ своузѣ или въ изврѣженнѣ 168b, никакоже ѿ своузѣ не пєуетъ се 340b, съоузомъ неправды 203b;

оуже къ томоу не синмати се съ своєю женою 143b;

сътнаа лихва 66b;

и слоухома ієго стоужати 84b, ходеще къ ієп'пом' стоужахоутъ нмѣ 125b;

въведеннѣ номаканоноу срѣтуъ законномоу правнлоу и изложеннѣ соуцаго въ книгахъ сихъ съуѣтаннѣ свѣенныхъ правнлѣ 43a;

и ѿ странноприемствъ 29a sr. многы странноприем-
нице 240a; sr. 34b: оу крѣуьмници или оу странноприем-
ници і 91b: всакъ приуьтникъ да не бѣдетъ крѣуьминикъ (*&πας*
κληρικὸς ἀκατήλευτος);

не подобаетъ приуьтникомъ тавлими играти 211a (*ταυλιζειν*).

ѿ татехъ и ѿ разбонницехъ и ѿ гробныхъ татехъ 41a (*περὶ*
— τυμβωρύχων);

трудолюбьць паче же соудроудьць 374a;

яко стли (čit. светители) ѿ приключюущихъ се оудобьзю възвѣ-
щати могуць . . . и оудобьзю могуць въ соуднища входитьи 130a;

аще бнюща се два моужа и оуразнта женоу 251b;

нѣкыми же желѣзы стрѣти свесазаемъ оужьници и валяющи се
прѣд ними 330b;

оуневѣстивши се (sc. дѣвнцѣ) бви (čit. богови) 141b (*τῆ νυμφευ-*
θείσῃ θεῶ);

оураря же ни тѣмъ ни уьтѣемъ ни пѣвцемъ носити мѣсть до-
сточно, то бо дияконьско юсть 91b (*ὠράριον δὲ μήτε αὐτοὺς μήτε*
ἀναγνώστας ἢ ψάλτας φορεῖν· τοῦτο γὰρ τῶν διακόνων ἐστίν).

ѿ ѿѿдота оусмара соуша ѿ византию 359a;

аще же кто ѿ таковыхъ оустрабикъ се и живъ боудеть 65b sr.
193b: и аще оустрабитъ се . . . аще же оустрабикъ се и здравъ
быкъ;

нже въ бранехъ храбровкаше 173a (*τοὺς ἐν πολέμοις ἀριστεύσαντας*);

на желѣзныи уербѣи, въ немже юсть оуглине 68b (*εἰς τὸν τρίποδα*);

приложъ се растли сестроу юе и урѣватъ створи (*ἔγκυον γενέσθαι*)
74b, и по томъ паде се женныхъ съ своєю тѣщею и створи ю урѣ-
ватоу 342b;

въ врьме урѣды югда хотеть прѣдѣстати ѿларевн и прикасати
се стыхъ 124b (*κατὰ τὸν καιρὸν τὸν προσήκοντα τοὺς ψηλαφῶντας τὰ ἄγια*);

и шароваными писани по ульвкусомоу (!) ѿбразоу написовати
157a, нь и то распетие не шарованымъ строенниемъ нишоуць,
нь тѣкмо цѣло въ юдномъ дрѣвѣ или в' камени изважно твореть
рекше издльбено 261a;

нже не вѣдѣти хоу боу нашемоу дне соуднаго ше пераше 374b;

братоуудѣ и юстрѣвници 328b.

нже насъ яко снегъ стварають и яко жарноу оубѣлають 208b.

Ne brojeći ovamo grčke i druge strane rieči, ovdje je navedeno
preko dvie sti dvadeset takovih rieči iz naše krmčije, koje su po tome
spomena vriedne, što ih u pravim srpskim starinama ili sa svime

Глава .ε.

О патриаршеских и ѿ митрополитских и ѿ глемыхъ приватныхъ иже въ Африкии. Стыхъ апль правило .лд., сбора иже въ Никен правило .д., .с., .з., сбора иже въ Антиохии правило .ф., сбора иже въ Константиини градѣ правило .в. .г., сбора иже въ Юфеск правило .н., сбора иже въ Халкидонѣ правило .ф., .зи., .ки., сбора иже въ Средьци правило .г. .д. .е., сбора иже въ Карфагенѣ правило .зи. .лф., сбора въселенскаго шестаго иже въ Константиини градѣ въ Троулѣ полатнѣмъ събракъшаго се правило .лс. .лф.

b) Medju pravilima apostolskim pominje se 72. najprije po izvodu Aristinovu i umah za tiem po podpunom tekstu (na l. 56b rkp.)

правило .лв.

Рабъ въ приусть не приестнѣ, свѣнъ воле гни свонхъ; достонныи же свобожденъ бывъ да боудеть приустьникъ.

И се тожде правило .лв. стыхъ апль, въ немже и тлькь.

Приводити рабы въ приусть свѣнъ воле гни нхъ не повелѣваемъ, на ѿскръбленнѣ стежакшиимъ нхъ; нбо на развращеннѣ домоу таковою дѣло сътваряеть се. Аще же гдѣ и достоннѣ явнт се рабъ на поставленнѣ свщениуьскаго степене, якоже и нашъ ѿинснмъ явн се, и простеть юго гниѣ свон и свободеть и ѿ домоу нхъ ѿпоуститъ юго, таковы да боудеть приустьникъ.

κεφ. ε'.

Περὶ πατριαρχῶν καὶ μητροπολιτῶν καὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ λεγομένων πριβάτων. Ἀποστόλων κανὼν λδ'; συνόδου Νικαίας δ', στ', ζ; συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν θ.; συνόδου Κωνσταντινου πόλεως κανὼν β'. γ'; συνόδου Ἐφέσου κανὼν η'; συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν δ', ιζ', κη'; συνόδου Σαρδικῆς κανὼν γ', θ', ε'; συνόδου Καρταγένης κανὼν ιζ', λθ'; συνόδου στ'. κανὼν λστ', λθ'.

κανὼν πβ'.

Οἰκέτης, ἀκλήρωτος· πλὴν εἰ μὴ γνώμη δεσπότου· ὁ δὲ ἐπάξιος, ἐλευθερωθεὶς προβιβάζεται.

Οἰκέτας εἰς κλῆρον προάγεσθαι, ἀνένυ τῆς τῶν δεσποτῶν γνώμης, οὐκ ἐπιτρέπομεν, ἐπὶ λύπη τῶν δεσποτῶν τῶν κεκτημένων· οἴκων γὰρ ἀνατροπὴν τὸ τοιοῦτον ἐργάζεται. Εἰ δέ ποτε καὶ ἄξιος φανείη οἰκέτης, πρὸς χειροτονίαν βαθμοῦ, οἷος ὁ ἡμέτερος Ὀνήσιμος ἐφάνη, καὶ συγχωρήσωσιν οἱ δεσπόται καὶ ἐλευθερώσωσι καὶ τοῦ οἴκου ἐξαποστείλωσι, γινέσθω.

c) Pravilo apostolsko 85. o pozvoljenim knjigama dolazi u potpunom tekstu s tumačenjem Zonarinim:

правнло .пѣ.

ДѢ БОУДОУТЬ ЖЕ ВАМЪ ВСѢМЪ ПРИУБЫТНИКОМЪ ЖЕ И МИРЬСКИМЪ ЛЮДЕМЪ КНИГЫ УТѢНЫІЕ И СТЫІЕ, ВЕТЬХАГО ОУВО ЗАВѢТА МОИСѢОВЫ КНИГЫ ПЕТОРЫ: БЫТІЕ, ИСХОДЪ, ЛЕВИТИКЪ, УНСЛА, ВТОРЫ ЗАКОНЪ; ІСА ІАВГНИИД КНИГЫ ІЕДНИИ, СОУДНІЕ КНИГЫ ІЕДНИИ, РОУФЪ ІЕДНИИ, ЦРТКА УЕТЫРН, ПАРАЛІПОМЕНА КНИГЫ ДИИ ДВОІЕ, ІЕЗДРА КНИГЫ ДВОІЕ, ІЕСОІРЪ ІЕДНИИ, МАКАВЕНСКИЕ КНИГЫ ТРОІЕ, НОВЪ ІЕДНИИ, ПЛТЫРЪ ІЕДНИИ, СОЛОМОНЕ КНИГЫ ТРОІЕ: ПРИТЧЕ, ІЕКЛІСІИШТЪ, ПѢСНИ ПѢСНЕМЪ; ПРОРОКА ДВА НА ДЕСЕТЕ КНИГЫ ІЕДНИИ; ПРОРОКА ІСАІЕ ІЕДНИИ, ІІЕРЕМІИИ ІЕДНИИ, ІІЕЗЕКІІЛЕВЪ ІЕДНИИ. ВЪНЪ ЖЕ СІХЪ ПРИПИСАНЫ БЫШЕ НАМІ ИДОУУАТИ ВАМЪ ЮНЫЕ ДѢТИ КНИГЫ ПРѢМОУДРОСТИ МНОГОУЧЕНАГО СІРАХА. НАШЕ ЖЕ КНИГЫ СІРТУЪ НОВАГО ЗАВѢТА: ІЕВІГІІІА .Д. МЛЕСѢОВО, МАРКОВО, ЛОУУІІНО, НОАІІОВО. ПАВЛОВА ПОСЛАІІІА .ДІ., ПЕТРОВЪ ПОСЛАІІІ ДВѢ, НОАІІОВА ПОСЛАІІІА ТРН, ІІАКОВЛЕ ПОСЛА(ІІІ)ІЕ ІЕДНО, ІІЮДІІНО, КЛІМЕНТОВА ПОСЛАІІІ ДВѢ И ЗАПОВѢДИ ВАМЪ ІЕП ПОМЪ МНОЮ КЛІМЕНТОМЪ ВЪ ѠСМОРИХЪ КНИГАХЪ ПРѢДАНЫ, ІІХЪ ЖЕ НЕ ПОДОБАІЕТЪ ПРѢДЪ ВСѢМІ ПΟΥІІТАТИ СОУЩІІ РАДИ ВЪ ІІИХЪ ТАІІІЕ, И ДѢІІАІІІА ІІАСЪ АПЛЪ.

ТЛЪКЪ. ЗАПОВѢДЪКШЕ ВЪ ПРАВНАХЪ УБЫТНИ АПЛІІ, КАКО ПОДОБАІЕТЪ ВЪРНЫМЪ ЖІІТИ, КОІІЪУІІЕ ІІАВЕДОШЕ И КОТОРЫЕ ПОДОБАІЕТЪ

κανών πέ'.

"Εστω υμῖν πασι κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς βιβλία σεβάσμα καὶ ἅγια, τῆς μὲν Παλαιᾶς Διαθήκης, Μωϋσέως πέντε: Γένεσις, Ἔξοδος, Λευιτικόν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον. Ἰησοῦ Ναυῆ ἐν· κριτῶν ἐν· Ρουθ ἐν· Βασιλειῶν τέσσαρα· Παραλειπομένων τῆς βίβλου τῶν ἡμερῶν, δύο· Ἐσδρα δύο· Ἐσθῆρ ἐν· Μακκαβαίων τρία· Ἰὼβ ἐν· Ψαλτηρίου ἐν· Σολομῶντος τρία: Παροιμίαι, Ἐκκλησιαστής, Ἄσμα ἁσμάτων· Προφητῶν δώδεκα· Ἡσαίου ἐν· Ἰερεμίου ἐν· Ἰεζεκιήλ ἐν· Δανιήλ ἐν· Ἐξῶθεν δὲ υμῖν προσηγορευέσθω μανθάνειν ὑμῶν τοὺς νέους τὴν Σοφίαν τοῦ πολυμαθοῦς Σειράχ. Ἡμέτερα δὲ (τουτέστι τῆς Καινῆς Διαθήκης) Εὐαγγέλια τέσσαρα· Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου. Παύλου ἐπιστολὰι δεκατέσσαρες. Πέτρου ἐπιστολαὶ δύο. Ἰωάννου τρεῖς. Ἰακώβου μία. Ἰούδα μία. Κλήμεντος ἐπιστολαὶ δύο. Καὶ αἱ Διαταγαὶ υμῖν τοῖς ἐπισκόποις δι' ἐμοῦ Κλήμεντος, ἐν ὀκτῶ βιβλίοις προσπεφωνημένοι, ἄς οὐ χρὴ δημοσιεύειν ἐπὶ πάντων διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς μυστικά. καὶ αἱ Πράξεις ἡμῶν τῶν Ἀποστόλων.

Зонар. Διαταξάμενοι οἱ σεπτοὶ Ἀπόστολοι πῶς χρὴ τοὺς πιστοὺς βιοῦν, ἐπήγαγον τελευταῖον γαὶ τίνα δεῖ αὐτοὺς ἀναγινώσκειν βιβλία καὶ

нмь поунтати кннгы н таковыѣ
нзбѹтоше. ꙗкоже н кыше нѣгда
реуено бѣ, н разлнчнхъ стыхъ
ѡць разбѹтеннѣ поунтаѣмыхъ кннгъ
ѡбрѣтають се. Се же створише,
ꙗко разлнчнѣ уоѹждаѣ списаннѣ н
лѣженадѣписана бѣше, нли н ннѣ
соутъ, дроу҃гаѣ же н развращенѣ,
ꙗкоже Климѣнтомъ нзглашенныѣ н
прѣданыѣ заповѣди. Н ты бо ѡ
зловѣрныхъ нѣкыхъ развращенѣ н
искаженѣ бѣше. Тѣмъ н поунтати
нхъ ѡноудѣ ѡреуе кселен'скы ше-
сты сборъ въ вторѣи главѣ прѣд-
ложеныхъ ѡ него правнлѣ. Нѣци
же ѡ дроу҃гыхъ разунтаннѣ къ по-
утенымъ въ снѣмъ правнлѣ к'ни-
гамъ повелѣвають ѹннстн н прѣ-
моудрость Соломоню н Нюднѡбъ н
Токню н ѡкрѣвннѣ Нѡана бго-
словца.

d) Medju pravilima kartagenskoga sabora pominje se pravilo 45, kao i u raškoj krmčiji (sr. Starine III. 193 rkp. l. 111) ili u štampanoj ili rjazanskoj; ali njegova druga polovica nije izostavljena u našem rukopisu nego sjedinjena s prvom¹:

правнло .ме.

Болѣзни радн не могутъ ѡвѣ-
щати за се тогда крщень боудеть,
нгда сконмъ нзволеннѣмъ дастъ
свѣдѣтельство. Н глоум'ць же
аще ѡбратнтъ се, прнѣтъ въ
покаяннѣ.

Тлькѣ. Подобаетъ крщающоу-
моу се блгтъ въ уоѹвствѣ нмѣ-
ти н танно въпроснмаѣ ѡ него
развѣстн н ѡвѣщавати к нмѣ.

¹) Ja razumievam drugu polovicu pisima navodi kao posebno pravilo, 414 sub nota.

ταῦτα ἀπηρίθμησαν. Ὡς δὲ ἄνω που εἶρηται καὶ διαφορῶν ἁγίων Πατέρων ἀπαριθμήσεις τῶν ἀναγνωστῶν βιβλίων εὐρίσκονται. Τοῦτο δὲ πεποιήκασιν, ὅτι διάφορα νόθα συγγράμματα, καὶ ψευδεπίγραφα ἦσαν ἢ καὶ εἰσί. τὰ δὲ καὶ νενοθευμένα, οἷα καὶ αἰ διὰ τοῦ Κλήμεντος ἐκπεφωνημένοι διαταγαί. καὶ αὗται γὰρ παρὰ κακοδόξων τινῶν ἐνοθεύθησάν τε καὶ παρεφθάρησαν, διὸ καὶ ἀναγινώσκεσθαι ὅλως αὐτὰς ἀπηγόρευσεν ἡ οἰκουμένη ἕκτη σύνοδος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῶν παρ' αὐτῆς τεθέντων κανόνων. Τινὲς δὲ τῶν ἄλλων ἀπαριθμῶσεων παραχωροῦσιν ἀναγινώσκεσθαι πρὸς τοῖς ἐνταῦθα ἀπηριθμημένοις καὶ τὴν σοφίαν Σολομῶνος καὶ Ἰουδῆθ καὶ Γωβίαν καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Θεολόγου.

Κανὼν .με'.

Ὁ δι' ἀσθένειαν μὴ ἀποκρινόμενος ὑπὲρ ἑαυτοῦ τότε βαπτίζεσθω, ὅταν τῆ αὐτοῦ προαιρέσει δῶ τὴν μαρτυρίαν. Καὶ σκηνηκὸς δὲ ἐπιστρέφων δεκτὸς εἰς μετάνοιαν.

Δεῖ τὸν βαπτιζόμενον τῆς χάριτος ἐπαισθάνεσθαι καὶ τὰ μυστικῶς ἐρωτώμενα συνιέναι καὶ ἀποκρίνεσθαι πρὸς αὐτά. Εἰ δὲ τις τὸν μὴ δυνά-

ono, što se u nekim grčkim rukopisima navodi kao posebno pravilo, sr. Rhallis et Potlis Syntagma III,

не могоущаго ѿвѣщати
иди въпроситъ аще хо-
тити се, тогда крѣтитъ се,
того въспросишь ѡ бѣдѣ
дѣтельствуютъ по сво-
вѣдѣти же извѣстно
како проситъ крѣщенныи
и того желаю. Всякъ
ишаю и каю се приѣтъ
въ покаянныи, аще есть
въ рекше глаголющъ,
итъ плесъць или
или свирахъ или
нѣкако житиѣ нмыи.

μενον ἀποκριθῆναι ὡς ἀσθενοῦντα
ἀπαιτεῖ βαπτισθῆναι, τότε βαπτι-
ζέσθω, ὅταν αὐτὸς ὁ τοῦτο ἀπαι-
τῶν κινδύνῳ ἰδίῳ διαμαρτύρηται τὴν
αὐτοῦ γνώμην εἰδέναи ἀκριβῶς τοῦ
ἀσθενοῦντος ὡς ἐπιζητεῖ τὸ βάπ-
τισμα καὶ ἐπιμένει ποδῶν. Πᾶς δὲ
ἁμαρτάνων καὶ μετανοῶν,
δεχτὸς εἰς μετάνοιαν, καὶ σκηνηκός
ἔστι, καὶ μίμος, καὶ οἰονδήτινα
ἕτερον μετερχόμενος βίον.

oga vasilj. (truljskoga) sabora početak ispade s oniem listom,
bješe napisan, samo se čita konac teksta Aristinova:

— — — — —
ие. ти .ко вѣговори и
ие единого волю и еди-
го нмыти гоу нашему
ѡ въплъщенни повеле-
бора сего проклетн быше.
ие ни на семь шестымъ
и при Константине вѣрда-
ма се не изложена быше.
се иже при Константине
сворь шестым и сворь
снѣ иго Нюстинианѣ
мъ бысть шестым глетъ
еже яко единыи сворь
ѡба, по неже по два-
седмъ леть по ѡномъ
итъ и темъ ракномъ быти
ишемъ епномъ иже на
ѡ и на ѡномъ събра-
ѡ)тѣхъ же възискаинихъ
нихъ схождѣнныи творещѣ.

— — — — — ἀνακαισάντων. Οὗτοι γὰρ
οἱ θεομάχοι καὶ ἀσεβέστατοι, ἐν θέ-
λημα, μίαν ἐνέργειαν ἔχειν τὸν κύ-
ριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ μετὰ
σάρκωσιν δογματίσαντες ὑπὸ τῆς συ-
νόδου ταύτης ἀναθεματίσθησαν. Κα-
νόνας δὲ οὔτε παρὰ τῆς πέμπτης
συνόδου, τῆς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ
Μεγάλου γενομένης, οὔτε παρ' αὐ-
τῆς τῆς ἕκτης, τῆς ἐπὶ Κωνσταντίνου
τοῦ Πρωγωνάτου συναθροισθεῖσης ἐξε-
τέθησαν. Λέγεται δὲ καὶ ἡ ἐπὶ Κων-
σταντίνου τοῦ Πρωγωνάτου σύνοδος
ἕκτη καὶ ἡ παροῦσα, ἡ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ
αὐτοῦ τοῦ Ρινομηῆτου γενομένη, ἕκ-
τη. διότι ὡς μία ἔδοξαν σύνοδος καὶ
ἀμφότεραι, διὰ τὸ μετὰ εἰκοσιεπτὰ
χρόνους ταύτην γενέσθαι καὶ τοὺς
αὐτοὺς ἴσως εἶναι ἢ τοὺς πλείονας
τῶν ἐπισκόπων, τοὺς ἐνταῦθα κάκει
συναθροισθέντας καὶ περὶ τῶν αὐτῶν
ζητημάτων τε καὶ δογμάτων τὴν
συνέλευσιν ποιησαμένους.

f) Istoga šestoga vasiljenskoga sabora pravilo 50 i 51:

Правнло ꙗ Мирьскыимъ ѹлѣкомъ
нграти не поѣно. Правнло ꙗ. Ни
шпна'маномъ быти ни позорнѣ
гледати ни лова дѣяти. Ѡлоуѹають
бо се, прнхѹтннѹи же се твореще
нзмещоуть се.

Тлъкъ объма правнлома.
Н мирьсѹни ѹлѣѹи хрѹтиане соуѹе
ѹнсто жнтнѣ нмѣти нстежаѹми
соуть, того ради правнло се, аще
кто Ѡ ннхъ нграють или плесаннѣ
творить или шпна'манить, рекше
глоуѹмы дѣють, н на видѣннѣ
ѹлѣкы събрають или ловнтвамъ
прилежитъ, таковыѣ Ѡлоуѹають.
прнхѹтннѹи же аще ѹто Ѡ рече-
ныхъ снхъ твореть, да нзверь-
гоуть се.

g) Istoga šestoga vasiljenskoga sabora pravilo 62 po našem tek-
stu sravnjenom s tekstom sofijske krmčije (g. 1282), odakle će se
vidjeti razlikost teksta pravila a istovjetnost teksta tumačenja:

Правнло ꙗв. (iz hristomatije Buslaeva) po sofijskoj krmčiji 1282.
g., u punom tekstu:

Снѣ глаголемыѣ колады или
гламыѣ пасткы и наѣремаѣ ѡше-
сткы и въ ꙗ — и днѣ марта
мѣца съвршаѹемоѹ тѣржѣство оти-
ноудѣ Ѡ вѣрныхъ жнтнѣ Ѡати
хотацимъ. нъ ꙗже женьскаѣ предѣ
людымн нансаннѣ (!) ꙗко неѹтныѣ
и многъ вредъ и пагоубоу тво-
ритни могоуѹѣ, ꙗже и соуѹѣмъ нме-
немъ и Ѡ ꙗлннъ лѣжннмемьныхъ
бъ или Ѡ моужни или Ѡ женѣ
бываюѹѣмъ пласаннѣ и трѣбнѣ по
нѣкакомоу пѣрвомоу ѡбѹѹаю и ѹю-
жемоу крѹтъаньскаго жнтнѣ Ѡмѣ-
таѹемъ заповѣдающе ннкоѹемоу же

Κανών .ν. Οὐδὲ τὸν λαϊκὸν κυβεύ-
ειν δεῖ. κανὼν .να. Οὐδὲ μῖμον εἶναι,
οὐδὲ θεάτρων καὶ κυνηγίων ἀνέχεσθαι,
ἀφορίζεται γὰρ. ὁ δὲ κληρικὸς καθαι-
ρεῖται.

Καὶ οἱ λαϊκοὶ, χριστιανοὶ ὄντες,
σεμνῶς ἀπαιτοῦνται διαβιώσκειν, καὶ
διὰ τοῦτο ὁ κανὼν, τοὺς κυβεύοντας
ἐξ αὐτῶν ἢ ὀρχήσεις ἐπὶ σκηνῆς ἐπι-
τελοῦντας, ἢ μίμους γινομένους καὶ
πρὸς θεῶν ἀνθρώπους ἐπισυνάγοντας
ἢ πρὸς κυνηγέσια ἐνασχολουμένους,
ἀφορίζει. κληρικούς δὲ, εἴ τι τῶν
ἀπηγορευμένων ποιήσουσι, καθαιρεῖ.

Τὰς οὔτω λεγομένας Καλάνδας
καὶ τὰ λεγόμενα Βοτὰ καὶ τὰ κα-
λούμενα Βρουμάλια καὶ τὴν ἐν τῇ
πρώτῃ τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἡμέρᾳ
ἐπιτελουμένην πανήγυριν, καθάπαξ
ἐκ τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας περι-
αιρεθῆναι βουλόμεθα. Ἀλλὰ μὴν καὶ
τὰς τῶν γυναικῶν δημοσίας ὀρχήσεις
καὶ ἀσέμνους καὶ πολλὴν λύμην
καὶ βλάβην ἐμποιεῖν δυναμένας, ἐτι-
μὴν καὶ τὰς ὀνόματι τῶν παρ' Ἑλ-
λησι ψευδῶς ὀνομασθέντων θεῶν ἢ
ἐξ ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν γινομένας ὀρ-
χήσεις καὶ τελετὰς, κατὰ τι ἔθος πα-
λαιὸν, καὶ ἀλλότριον τοῦ τῶν χρι-

МОУЖЕВИ ВЪ ЖЕНЬСКОЮ ОДѢЖЮ ОБЛАУИТИ СЯ ИЛИ ЖЕНѢ ВЪ МОУЖЬСКИХЪ ДОСТОИНО. НИ ВЪ ОДѢЛУХЪ ИГРЬЦЪ И ЛИКЪСТВЕНИКЪ ИЛИ КЪЗЛОГЛАСОВАНИЮ (drugi spis: въ козьлогласованнѣ) ХОДИТИ, НИ СКВЪРНЬНАГО ДИОНИСА ИМЕНЕ ГРЕЗНЫ ПЕРОУЩЕ ВЪ ТОУИЛѢ ПРИЗЫКАТИ, НИ ВНИА ЛЬЮЩЕ ВЪ БЪТАРА СМѢХЪ ПОДВИЗАТИ, НЕВЪЖЬСТВЕННЪ ОБРАЗОМЪ ИЛИ СОУЩЕТОЮ БЪСОБЪРАЗНЫХЪ ЛЬСТИ ДѢЮЩАЯ СЯ. ОУСЕЛѢ ЖЕ ИАУИНАЮЩАЯ СЯ УТО ПРЕЖЕРЕУЕННЫХЪ ТВОРИТИ ТИ ВЪ РАЗОУМѢ ТѢХЪ БЫВШЕМЪ ИМѢ, АЩЕ ЛИ И КЛИРИЦИ СОУТЬ, ОВРЕЩИ ПОВЕЛѢВАЕМЪ. АЩЕ ЛИ ПРОСТЫЦИ, ОЛОУУАТЬ СЯ.

Правило .xv. по ilovičkoj krmčiji (l. 153b rkr.) u izvodu:

Да ОВРЪЖЕНА БОУДОУТЬ О ВЪРНЫХЪ ЖИТИИ ВОТА И ВРОУМАЛНИА И КАЛАНДИ И ПЛЕСАНИА ИЖЕ НА ПОУЕШТЬ БГОМЪ И КОМУШКАИ И САТЮРСКАИ И КОЗЛИАИ ЛИЦА И НАДЪ ТОУИЛЪ ДИОНИСОВО ПРИЗЫВАННІЕ И НАДЪ КРЬУГАМИ СМѢХЪ. ПРЪБЫВАЮЩЕН ЖЕ ВЪ СИХЪ ПО СЕМЪ ПРАВИЛѢ ПРИУТИНИЦИ ОУБО ДА ИЗВРЪГОУТЪ СЕ, МИРЪСЦИИ ЖЕ УЛЪЦИ ДА ОЛОУУЕШЬ СЕ.

Tumačenje k ovomu pravilu dolazi u oba slovenska teksta krmčiji ilovičkoj i sofijskoj) po redakciji Zonarinoj.

Повиѣка крмѣја:

ТЪЛКЪ. КАЛАНДИ СОУТЬ ПРЪВИИ ВЪ КОЕМЪЖДО МЪЦИ ДЪНИЕ, ВЪ НИХЪ ЖЕ ОДЪУАИ БЪ ІУЛИНОМЪ ТВОРИТИ ЖРЪТВЫ. И ВОТА ЖЕ И ВРОУМАЛНИА ІУЛИНЬСЦИИ БЪХОУ ПРАЗЪНИЦИ. ВРОУМ БО ПОРЕКЛО ІЕСТЬ ДИОНИСОВО И НИА ВСА ИЖЕ СОУТЬ ИДОЛЪСКОЕ ПРЪЛЪСТИ

στιανῶν βίου, ἀποπεμπόμεθα ὀρίζοντες μηδένα ἄνδρα γυναικείαν στολὴν ἐνδιδύσκεσθαι ἢ γυναῖκα τὴν ἀνδράσιν ἀρμόδιον. Ἄλλὰ μήτε προσωπεῖα κωμικὰ ἢ σατυρικὰ ἢ τραγικὰ ὑποδύεσθαι μήτε τὸ τοῦ βδελυκτοῦ Διωνύσου ὄνομα, τὴν σταφυλὴν ἐκθλίβοντες ἐν ταῖς ληνοῖς, ἐπιβοᾶν μηδὲ τὸν οἶνον ἐν τοῖς πίθοις ἐπιχέοντας γέλωτα ἐπικινεῖν, ἀγνοίας τρόπῳ ἢ ματαιότητι τὰ τῆς δαιμονιώδους πλάνης ἐνεργοῦντας. Τοὺς οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν τι τῶν προειρημένων ἐπιτελεῖν ἐγχειροῦντας, ἐν γνώσει καθισταμένους, τούτους εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζεσθαι.

Περαιρείσθω τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας τὰ Βοτὰ καὶ αἱ Καλάνδαι καὶ τὰ Βρουμάλια καὶ αἱ ὀρχήσεις αἱ εἰς θεοὺς, καὶ τὰ κωμικὰ καὶ σατυρικὰ καὶ τραγικὰ πρόσωπα, καὶ ἡ ἐπὶ ληνοῖς τοῦ Διωνύσου ἐπίκλησις καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς πίθοις γέλως. Οἱ δὲ ἐπιμένοντες μετὰ τὸν κανόνα, ὑπεύθυνοι (ili još bliže: εἰ μὲν κληρικοὶ εἰσιν.. προστάττει καθαιρεῖσθαι, εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζεσθαι.)

Sofijska krmčaja.

ТЪЛКЪ. КАЛАНДИ СОУТЬ ПРЪВИИ ВЪ КОЕМЪЖДО МЪЦИ ДЪНИЕ, ВЪ НИХЪ ЖЕ ОДЪУАИ БЪ ІУЛИНОМЪ ТВОРИТИ ЖРЪТВЫ. И ВОТА ЖЕ ІУВРОУМАЛНИА (!) ІУЛИНЬСТНИ БЪХОУ ПРАЗЪНИЦИ. ВРОУМЪ БО ПОРЕКЛЪ ІЕСТЬ ДИОНИСОВО И НИА ВЪСА ИЖЕ СОУТЬ ИДОЛЪСКИА

въ насъ, и приобщеніе женнаго поученія дша яко жена смѣсивши се с мужемъ сконмь. Крѣта не навидеть, бже не утотъ, хотещен ѿ нихъ ѿрѣзajúть дѣтородныи скон оуды. Кълноут' се без-божзи, ротеть се, проклинають иересь свою. Таковыи пагоубы насытнкъ се и Клевферин пѣфлагоньскын, к томоу приобрѣте достоннак себѣ и повелѣ мннхоу съ двѣма женама на ѿдрѣ спати и ѣдино лѣто възрѣжати се, проуче же бестоудно смѣшати се и съ сконми сродницами, нестыдеще се никакоже.

νίας τοῦ νυμφίου αἰσθάνεσθαι τὴν ψυχὴν, ὡς ἡ γυνὴ τῆς συνουσίας τοῦ ἀνδρός. τὸν σταυρὸν βδελύττονται. τὴν θεοτόκον οὐ τιμῶσιν. οἱ βουλόμενοι ἀποτέμνονται. ὀμνύουσιν ἀδελῶς, ἐπιορχοῦσιν, ἀναθεματίζουσι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν. Ταύτης τῆς λύμης ὑποπλησθεῖς καὶ Ἐλευθέριος ὁ Παφλαγῶν, προσεπεξεῦρεν ἄξια ἑαυτοῦ, τὸν μοναχὸν δυοὶ συνευνάξεσθαι γυναῖξί καὶ χρόνον μὲν ἓνα ἐγκρατεύεσθαι, τὸ λοιπὸν ἀδελῶς χρῆσθαι καὶ ταῖς συγγενέσι μηδὲν διαστέλλοντα.

Opaska. Poredjujući ovdje sastavljač slovenske krmčije Bogomile s Masalijanima, poveo se za primjerom grčkih crkvenih historika, koji to vrlo često čine. Tako neki Leont Stuppis, patrijark carigr. u prvoj polovici 12. stoljeća, govori: τῆς τῶν Βογομήλων αἰρέσεως ἀναμφίβολον γνῶρισμα, τὸ καθ' ἡμᾶς ὡς ἀτελὲς διασπύροντων ἄγιον βάπτισμα καὶ δεύτερον εἰσαγόντων τὸ ἑαυτῶν, τελεοποιῶν, καὶ παρεκτικὸν θείου Πνεύματος. ἀλλὰ καὶ τὸ ἢ δύο ψυχὰς τὸν χριστιανὸν ἔχειν, ὡς φησιν, ἢ μὴ εἶναι χριστιανὸν, οὕτω ῥητῶς ὑπὸ τῆς τῶν Μασσαλιανῶν ἤτοι Βογομήλων παμβεβήλου θρησκείας δογματιζόμενον εὔρηται (Rhallis et Potlis syntagma V. 80). I Harmenopul u 14 vieku govoreći o bogomilima drži ih za „μέρος τῆς τῶν Μασσαλιανῶν (αἰρέσεως) καὶ συμπερομένη τὰ πολλὰ τοῖς ἐκείνων δόγμασιν“ (ib. 452).

i) Da bi se još i po drugome izvoru vidjelo, kako je sastavljač slovenske krmčije smatrao Masalijane izvorom ili uzorom jereziji bogomilskoj, navest ću iz našega ilovičkoga teksta ono, što se u krmčiji prisvaja svetomu Epifaniju (u našem rukopisu na l. 352—371) pod općim naslovom: **Стго Кѣпифанна архиепископа кнпрѣскаго града Константина ѿ иересехъ.** Znade se, da je samo početak onoga poglavja zbilja po Epifaniju, nastavak pripisuju Ivanu Damascenskomu. Grčki je tekst izdao Cotelerius (Ecclesiae Graecae Monumenta I. 278 ss), i Migne u patrologiji grčkoj tom XCIV, odakle ću ja naporedo sa slovenskim tekstom našampati odlomak o Masalijanima, da bi se vidjelo, kako je neosnovano mišljenje izrečeno u 37 knjizi „Glasnika“, da je to tobože kakav nov izvor o bogomilima.

**ГЛАВЫ МАСАЛИАНЬСКАГО
ЗЛОУСТНВАГО ПОВЕЛѢННА,
ИЗ ЕТЫ Ѡ КНИГЪ НХЪ.**

Глѹть, яко живеть съ улькомь съ составно сотона и по всемоу ѡдо-
лѣкають яемоу; — яко сотона и беси сдрьжеть оумь улькомь и
яестѣво ульвуско прѣѡбьщено яестѣ
дохомь лоукавымь; — яко живеть
сотона съ дохомь стымь въ ульцѣ
и яко ни аиън унстн бѣхоу дѣнств-
ствоующаго поспѣшениа; — и яко
и кръщенне не скръшають улька ни
бжѣтвннхъ же таннъ прѣуещение
не ѡуницають дше, нъ тъкмо ѡ тѣхъ
потѣщаливаа мѣтва; — яко смѣ-
шенъ яестѣ уловѣкъ съ грѣхомь и
по кръщенни; — яко не кръщеннемь
прѣемлетъ нетѣвннныя и бжѣтв-
ныя ѡдежѣ вѣрныи нъ мѣтвами;
— яко пѡбають и бестѣртнѣ прѣ-
иетн и прѣуестнѣ стго дха въ уоу-
вствѣ и въ всакомь нзвѣщенни
быти; — яко пѡбають дши таа-
ковою прѣуоути прѣѡбьщение стго
женнха, якоже уоюеть жена въ
смѣшенни съ моужемь; — яко
доховни внѡутрѣюдоу и внѣюдоу
виднтъ грѣхъ и блѣтъ дѣнствѡуѣ-
моу и дѣнствѡующоу; — яко яестѣ
ѡкръвенне бывающе въ уоувѣ-
ствѣ и въ съставѣ бжѣтвннѣмь яко
въ повелѣнни; — яко ѡгнь сдѣ-
тель яестѣ; — яко дша не нмоуѣн-
хѣ въ уоувѣствѣ и въ всакомь дѣн-
ствѣ жилище яестѣ гадомь и идѡ-
внтымь звѣремь, се яестѣ всакия
прѡтивныя силы; — яко яестѣтвомь
соутъ злаа; — яко сѣме и слово

Κεφάλαια τοῦ τῶν Μασσαλιανῶν δυσσεβοῦς δόγματος, ἀναληφθέντα ἐκ τοῦ βιβλίου αὐτῶν.

“Ὅτι συνοικεῖ τῷ ἀνθρώπῳ ἐνυποστάτως ὁ Σατανᾶς καὶ κατὰ πάντα κυριεύει αὐτοῦ. — “Ὅτι ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ δαίμονες κατέχουσι τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων κοινωνικὴ ἐστὶ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. — “Ὅτι συνοικοῦσιν ὁ Σατανᾶς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ὅτι οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι καθαροὶ ἦσαν τῆς ἐνεργουμένης ἐνεργείας. — καὶ ὅτι οὐδὲ τὸ βάπτισμα τελειοῖ τὸν ἄνθρωπον οὔτε ἡ τῶν θείων μυστηρίων μετάληψις καθαρίζει τὴν ψυχὴν ἀλλὰ μόνῃ ἡ παρ’ αὐτοῖς σπουδαζομένη εὐχή. — ὅτι συμπέφυρται ὁ ἄνθρωπος τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα; — ὅτι οὐ διὰ τοῦ βαπτίσματος λαμβάνει τὸ ἄφθαρτον καὶ θεῖον ἔνδυμα ὁ πιστός, ἀλλὰ δι’ εὐχῆς; — ὅτι δεῖ καὶ ἀπάθειαν λαβεῖν καὶ μετουσίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν αἰσθήσει καὶ πάσῃ πληροφορίᾳ ἔσεσθαι; — ὅτι δεῖ τὴν ψυχὴν τοιαύτης αἰσθεσθαι τῆς κοινωνίας τοῦ ἁγίου νυμφίου, οἷας αἰσθάνεται ἡ γυνὴ ἐν τῇ συνουσίᾳ τοῦ ἀνδρός; — ὅτι οἱ πνευματικοὶ ὁρῶσιν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν χάριν ἐνεργουμένην καὶ ἐνεργοῦσαν; — ὅτι ἐστὶν ἀποκάλυψις γινομένη ἐν αἰσθήσει καὶ ὑποστάσει θεϊκῇ ὡς δόγματι; — ὅτι τὸ πῦρ δημιουργόν ἐστιν; — ὅτι ἡ ψυχὴ ἢ μὴ ἔχουσα τὸν χριστὸν ἐν αἰσθήσει καὶ πάσῃ ἐνεργείᾳ οἰκητή-

впаде въ Марію; — яко и прѣже прѣстоупленна бестрастно приобщаше се Адамъ Ювѣзѣ; — яко двѣма побѣиеть доушама създати се въ ульцѣ, рѣше, једина приобщена улькомъ, дроугаѣ же неѣнымъ; — яко мощно јестъ, рѣше, пријети уоубствѣно съставъ стго дха улькоу въ всакомъ извѣщенни и въ всакомъ дѣнствѣ; — яко молешии се можетъ јавити се крѣтъ и въ свѣтѣ и въ некое времѣ оберѣтати се уловѣкоу прѣдѣстојущоу въ жрѣтъвиницѣ и приносити јемоу три хлѣбы съ дрѣвенимъ масломъ мѣшени. —

И јеще же гноушають се и роуунаго дѣла, яко не леботна крѣтѣшномъ по уестн же и јеже ѿнишихъ беульвуніе въводитъ глѣоще, яко не прѣдъ люд'ми просещинимъ или раслабленымъ в' докнцѣамъ, ни же разлнхънымъ напастымъ ѿдрѣжнмымъ или вѣдомъ телеснымъ или недоугы или горкымъ дльжинкы или разбонинкы или вар'каръ нашѣствнємъ или въ некие таковые бѣды вѣпадъшнмъ даѣти побно ѿрицающнм се мира или въсма блгодѣшннне науннающнмъ, нь темъ все даѣти себе бо нарицають быти по истинѣ нишии дхомъ. — К снм' же приложнше и црквѣамъ и жрѣтъвинкомъ прѣзрѣннне, якоже тѣхъ мннхомъ и вѣзрѣжнкомъ въ црквнхъ оубо не прѣбывати своѣтѣхъ, довол'ном же быти иже въ

ρίον ἐστὶν ἐρπετῶν καὶ ἰβόλων θηρίων, τουτέστι πάσης ἀντικειμένης δυνάμεως; — ὅτι φύσει τὰ κακά; — ὅτι σπέρμα καὶ λόγος ἔπεσεν εἰς Μαρίαν; — ὅτι καὶ πρὸ τῆς παραβάσεως ἀπαθῶς ἐκοινωνήσεν Ἀδὰμ τῇ Εὐχ; — ὅτι δύο δεῖ κτήσασθαι τὸν ἄνθρωπον ψυχὰς, φασί, μίαν τὴν κοινὴν ἀνθρώποις καὶ μίαν τὴν ἐπουράνιον; — ὅτι δυνατόν ἐστιν δέξασθαι αἰσθητῶς τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸν ἄνθρωπον ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ καὶ πάσῃ ἐνεργείᾳ; — ὅτι τοῖς εὐχομένοις δύναται φανεροῦσθαι ὁ σωτὴρ ἐν φωτὶ καὶ κατὰ τινὰ χρόνον εὐρεθῆναι ἄνθρωπον παρεστῶτα τῷ θυσιαστηρίῳ καὶ προσηγέσθαι αὐτῷ τρεῖς ἄρτους δι' ἐλαίου πεφυρμένους.

Ἐτι δὲ ἀποστρέφονται καὶ τὴν ἐκ τῶν χειρῶν ἐργασίαν ὡς οὐ πρόπουσαν χριστιανοῖς. Κατὰ μέρος δὲ καὶ τὴν περὶ τοὺς πτωχοὺς ἀπανθρωπίαν εἰσάγουσι, φάσκοντες ὡς οὐχὶ τοῖς δημοσίᾳ προσαιτοῦσιν ἢ ταῖς καταλελειμμέναις χήραις, οὐδὲ τοῖς διάφοροις περιστάσεσιν χρησαμένοις ἢ λώβῃ σώματος ἢ νόσοις ἢ πικροῖς δανεισταῖς ἢ ληστῶν ἢ βαρβάρων ἐπιδρομαῖς ἢ τισὶ τοιαύταις συμφοραῖς περιπεπτωκόσιν ἐπαρκεῖν ἀρμόττον τοῖς ἀποταττομένοις ἢ τὸ ὅλως ἀγαθοεργεῖν ἀρχομένοις, ἀλλ' αὐτοῖς ἅπαντα χρηγεῖν. ἑαυτοὺς γὰρ ἔφασκον εἶναι τοὺς ἀληθῶς πτωχεύοντας τῷ πνεύματι. — Τούτοις προσετίθεσαν τὴν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ θυσιαστηρίων ὑπεροψίαν, ὡς δεόν τοὺς ἀσκητὰς ἐκκλησιαστικαῖς μὲν μὴ παραμένειν συνάξεσιν, ἀρκεῖσθαι δὲ ταῖς

сконхъ црквнцахъ мѣлтвами. Толн-
коу же быти глахоу мѣлтъвы нхъ си-
лоу, яко самѣмъ же и оууенномъ
нхъ уоуѣствьно дхоу стомоу на-
влати се. Баснословетъ бо, яко поѣба-
ють хотещимъ сѣсти се на толницѣ
мѣлти се, яко ниутоже ѿмвдъ и
ниого не съдѣвлющемъ, дои'дѣже
аще оубо поуоують грѣхъ, якоже
дымъ нѣкын или ѿг'нь или змии
или нѣкын таковыи звѣрь и мѣлтвою
изгонимъ и уоуѣствьно и мѣлтвою
ншвд'шоу юмоу. Дха же стго намы
входъ уоуѣствьно приимоутъ и
авѣ въ дшии нмѣють уоуѣство
входа дховнаго. П томоу быти
нстни'номоу крѣтншаньскомоу ѿб'ще-
нню' ни въ крѣщенни бо црквн-
нѣмъ ни въ поставленни прихѣт-
никъ стго дха ѿмоуѣ не приуес-
тити се крѣщаємь, нь тѣкмо
мѣлтвами нхъ троудолубныи при-
обѣщеть се и приимоутъ и свѣнь
крѣщеннѣ нѣкою стго дха ѿбѣщеннѣ,
аще прѣбывати въ нхъ вѣскощеть
и тѣхъ оуунти се повелѣннѣмъ,
якоже и презвѣтеромъ нѣкымъ
рекшимъ нмъ: яко вѣрою дхъ стын
нсповѣдаємъ нмѣти а не уоуѣ-
ствомъ, нсповѣдѣше и ти, мѣлтъвы
радн нже с нмии приуещати се
уоуѣства дховнаго. Толнка же
юсть въ нхъ велнчанинѣ боуѣсть,
яко приобѣщившею се въ нхъ
рекше дховнаго уоуѣства блажити
нмъ яко скрѣшены и всакого грѣха
свободны и лоууше и хранити и
поунтати яко неповнн'ни к томоу
бѣдамъ грѣховнымъ, нь (rks. progr.
не) беспечалноу оутѣхоу и брашьнѣ

ἐν τοῖς εὐκτηρίοις αὐτῶν εὐχαῖς.
Τοσαύτην γὰρ ἔλεγον εἶναι τὴν τῆς
προσευχῆς αὐτῶν δύναμιν, ὥστε αὐ-
τοῖς τε καὶ τοῖς παρ' αὐτῶν μαθη-
τευθεῖσιν αἰσθητῶς τὸ πνεῦμα τὸ
ἅγιον ἐπιφαίνεσθαι. Τερατεύονται γὰρ
ὡς χρῆ τοὺς σωθῆναι βουλομένους
ἐπὶ τοσοῦτον προσεύχεσθαι, ὡς οὐδὲ
τὸ παράπαν ἕτερον διαπραττομένους,
εἰς ἂν τῆς μὲν ἀμαρτίας αἰσθῶνται,
καθάπερ καπνοῦ τινός ἢ πυρός ἢ
δράκοντος ἢ τινος τοιούτου θηρίου
διὰ τῆς προσευχῆς ἐξελαυνομένης καὶ
αἰσθητῶς διὰ τῶν προσευχῶν ἐξιού-
σης. τοῦ πνεύματος δὲ τοῦ ἁγίου
πάλιν τὴν εἴσοδον αἰσθητῶς ὑποδέ-
ξονται καὶ φανεράν ἐν τῇ ψυχῇ ἔχου-
σιν αἰσθησὶν τῆς εἰσόδου τοῦ πνεύ-
ματος. Καὶ ταύτην εἶναι τὴν ἀληθῆ
τῶν χριστιανῶν κοινωνίαν, οὐδὲ γὰρ
ἐν τῷ βαπτίσματι τῆς ἐκκλησίας ἢ
ταῖς τῶν κληρικῶν χειροτονίαις ἁγίου
πνεύματος πάντως μεταλαμβάνειν
τοὺς βαπτιζομένους, εἰ μὴ ταῖς αὐ-
τῶν εὐχαῖς φιλοπονώτερον κοινωνή-
σειν καὶ λαβεῖν ἂν τινα καὶ δίχα τοῦ
βαπτίσματος τοῦ ἁγίου πνεύματος
κοινωνίαν, εἰ παραμένειν αὐτοῖς ἐθε-
λήσειε καὶ τοῖς ἐκείνων μαθητεύεσθαι
δόγμασιν, ὡς καὶ πρεσβυτέρων τινῶν
εἰπόντων αὐτοῖς: ὅτι ἐν πίστει τὸ
πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμολογοῦμεν ἔχειν
καὶ οὐκ αἰσθήσει, ἐπαγγείλασθαι καὶ
αὐτοῖς, διὰ τῆς σὺν αὐτοῖς προσευ-
χῆς μεθαδοτήσεσθαι τῆς αἰσθήσεως
τοῦ πνεύματος. Τοσοῦτος δὲ ἐστὶ
τῆς ἀλαζονείας αὐτῶν τύφος, ὡς τοὺς
μετασχόντας παρ' αὐτοῖς δῆθεν τῆς
τοῦ πνεύματος αἰσθήσεως μακαρί-
ζεσθαι ὑπ' αὐτῶν ὡς τελείους καὶ

ВСАКО НМЪТН НМЪ СЛОУ-
 ЧЮУ Н УСТЬ. **Ω** ННХ'
 ПО ТАКОВЪМЪ НЖЕ **Ω**
 ГЕЛЬСТВЪ СВРЪШЕННН НЕ-
 СОУТЬ НИ КРЪТНННН МА-
 ЛЮТЬ, СКАРЕДННМЪ РА-
 | ЗЛАТА КРАДЕННМЪ Н
 НАДЪШЕ СЕ ИКНШЕ СЕ.
 Н ДРОУГАИ КЪ ПРЪЖЕ
 ЕДОУТЬ, ИКО ЖЕ Н БРАКМ
 ЕСМОТРЕННН РАЗДРЪША-
 ЗА **Ω**СТОУПАЮЩЕИ ИКО
 ПРНЕМЛЮТЬ Н БЛЖЕТЬ,
 ИТЕРЕМЪ Н УЕДОМЪ НЕ-
 ИРМЛЕННН НЕ ТКОРЕТЬ,
 | ИРННОСИТИ ПОВЕЛЪКА-
 ЖЕ ВЪГЛЮЩЕИ **Ω** ГНН
 ГОКО ПРНЕМЛЮТЬ Н **Ω**
 ГРЪХЪ Н ТЪМЪ ПРНХО-
 ЛОДА ИТКОИГО ПОВАКН'
 НЪ ПРЪЗВЪТЪРЬСКАГО ГЪС-
 Ъ СТЕПЕННН ПРАВННМ
 ИЗРЕУЕМЫХЪ ВЪСКОРЪ
 ВСАКОГО ГРЪХА **Ω**БЪЩА-
 ИКО ДИРЕ КТО ИМОГО-
 ЁЛНТЪК НХЪ ИДОУННЪ СЕ
 ОТОКЪ ТЪХЪ ПРЪЗЛЪСТН
) Н ИВКНМ **Ω** ТАКОВЫХЪ
 НЕННН ГРЪХОКНАГО ПРН-
 НА ПОСТАВЛЕННМ ИРН-
 СТНЮ МЪЩЕРНННМ ИРННЪ
 НА НЕ РОУКЪ, **Ω** МНН-
 НХЪ ВЪЗДРЪЖИИКЪ СВЪ-
 ЛЪСТНЮ ВЪЗЕМЛЮЩЕ. ИА
 ТЪ СЕ НЕ ИКОЖЕ ПРН-
 Е СТЕПЕНН УСТЬ'НЫ ТКО-
 | **Ω** САМЪХЪ ИРННЪХЪ НЕ
 О ДИРЕ ХОТЕТЬ, НЪ ВЛАСТЬ
 ЪСТНО СЕБЪ ИЗОБЪТА-
 Н ЖЕ **Ω** ИИХЪ НИ ПРН-

πάσης ἀμαρτίας ἐλευθέρους καὶ κρίτ-
 τονας, καὶ περιέπειν καὶ σέβασθαι
 ὡς μὴ ὑποκειμένους ἔτι κινδύνους
 ἀμαρτίας, ἀλλὰ λοιπὸν ἄνεσιν καὶ
 βρωμάτων ἄδειαν καὶ πᾶσαν ὑπάρ-
 χειν αὐτοῖς δορυφορίαν καὶ τιμὴν καὶ
 τρυφήν. **Ω**ν πολλοὶ καὶ μετὰ τὴν
 τοιαύτην παρ' αὐτοῖς μαρτυρίαν τῆς
 τελειότητος εἰς τοὺς ἐκτὸς ὄντας
 οὔτε χριστιανούς προσαγορεύεσθαι ἄξι-
 οῦσιν, αἰσχροουργίας δικήφορις καὶ
 χρημάτων κλοπαῖς καὶ πορνείαις πε-
 ριπεσόντες ὠφθησαν. Πολλὰ δὲ καὶ
 ἕτερα πρὸς τοῖς εἰρημένους ταρατεύ-
 ονται, ὡς καὶ γάμους ἐνθέσιμους ἀδι-
 αφορώτατα λύειν αὐτοὺς καὶ τοὺς
 τῶν γάμων ἀφισταμένους ὡς ἀσκη-
 τὰς προσλαμβάνεσθαι καὶ μακαρί-
 ζειν, καὶ πατέρας καὶ μητέρας τε-
 κνοτροφίας ἀμελεῖν πείθουσιν, αὐτοῖς
 δὲ προσκομίζειν πάντα κατεπάδουσι.
 δούλους δὲ δεσποτῶν ἀποδιδράσκον-
 τας ἐτοίμως παραδέχονται, καὶ τοὺς
 ἀπὸ διαφόρων ἀμαρτημάτων αὐτοῖς
 προϊόντας ἄνευ καρποῦ τινος μετα-
 νοίας, ἄνευ ἱερέων αὐθεντείας, ἄνευ
 βαθμῶν τῶν τοῖς κανόσι τοῖς ἐκκλη-
 σιαστικοῖς διηγορευμένων τάχιστα κα-
 θαίρειν παντὸς ἀμαρτήματος ἐπαγ-
 γέλλονται, μόνον εἴ τις τὴν πολυ-
 θρόνητον αὐτῶν εὐχὴν παρ' αὐτοῖς
 μελετήσας μύστης σχέδιος τῆς ἐκεί-
 νων κακίας (αἰ. κυβείας) γένοιτο, ὡς
 καὶ τινες τῶν τοιούτων πρὸ τῆς
 ἀπαλλαγῆς τῶν ἀμαρτημάτων ἄγειν
 αὐτοὺς εἰς κληρικῶν χειροτονίας, δο-
 λερῶς πείθοντες τοὺς ἐπισκόπους ἐπι-
 θέναι χεῖρας αὐτοῖς τῇ παρὰ τῶν
 νομιζομένων παρ' αὐτοῖς ἀσκητῶν
 μαρτυρίᾳ δελεαζομένου. Τοῦτο δὲ

УЕСТИТИ СЕ КОЛИ ТАНИ ГЛЮТЬ, АЩЕ
 ПРИШЬСТЕНА СТО ДХА УОУВЬСТЕНО
 НЕ ПОУОУЮТЬ БЫКША ВЪ ТЪ УАСЬ.
 Покелѣвають же иже ни ѿ нихъ хо-
 тешиимъ оуѣзакати своје іестѣ-
 вниїи оуды. Не брѣгоутъ же оу-
 добно и ѿ ѿлоуѣени, кльноутъ
 же се без боѣзни и ротеть се,
 прокланяють же лиѣкѣрно кересь
 скою.

σπουδάζουσιν οὐχ ὡς τοὺς τῶν κλη-
 ρικῶν βαθμοὺς τιμίους κρίνοντες, οἱ
 γε καὶ αὐτῶν τῶν ἐπισκόπων κατα-
 φρονοῦντες ὅταν ἐθέλωσιν, ἀλλὰ δυ-
 ναστείαν τινὰ καὶ αὐθεντείαν ἑαυ-
 τοῖς προγματευόμενοι. Ἔνοι δὲ αὐ-
 τῶν μήτε κοινωνῆσαί ποτε τῶν μυ-
 στηρίων λέγουσιν, εἰ μὴ τῆς παρο-
 υσίας τοῦ πνεύματος αἰσθητῶς αἰσ-
 θωνται γενομένης κατ' ἐκείνην τὴν
 ὥραν. Ἐπιτρέπουσι δὲ τινες αὐτῶν
 τοῖς βουλομένοις ἀποτέμνειν τὰ ἑαυ-
 τῶν φυσικὰ μέρη. καταφρονοῦσι δὲ
 ῥαδίως καὶ ἀφορισμῶν, ὀμνύουσι δὲ
 ἀδεῶς καὶ ἐπιποροῦσιν, ἀναθεματί-
 ζουσι δὲ ὑπούλως τὴν αἵρεσιν αὐτῶν.

K ovim dakle glavam, napisanim ranije nego li se pojavila je-
 rezija bogomilska, — Ivan Damascenski življaše u 8 vieku, sr.
 Fabricius bibl. graeca ed. Harl. IX, 686, Hasemann Griech. Kirche,
 Ersch — Gruber Encycl. 84, 166; Migne Patrologiae Cursus Comp.
 tom. XCIV — dodavahu slovenske krmčije, t. j. može biti već
 prvi sastavljač slovenskoga zbornika, glosu, koja govori, da to isto
 vjeruju i bogomili. U rjazanskoj krmčiji, dakle i u njezinom iz
 Bugarske dobivenom prototipu, bijaku pod samim tekstom, na
 njegovu početku, rieči, koje su u ilovičkoj krmčiji nad tekstom,
 napisane: **Масалиане оуунтели богоумиломъ рекше бабоуномъ**, ali u
 ilovičkoj krmčiji ima još i ova glosa pod tekstom: **В сви главизни
 все бабоуњска кересь: тако бо дръжеть и бабоуни**. Da li su ove
 glose potekle iz poznavanja jerezije bogomilske ili ih je kompilator
 slovenske krmčije dodao za to, što već sprieda, gdje se pominjalo
 o Masalijanima iz Dimitrija Sincella, nadje poredjenje Bogomila s
 Masalijanima — toga ja barem ne umijem presuditi; i jedno je i
 drugo jednako moguće, ali bi nama ovo svjedočanstvo bilo drago-
 cjenije, da možemo pouzdano ustvrditi, da je slovenski pisac krm-
 čije dodao ove glose po vlastitomu poznavanju jerezije bogomilske.
 U sarajevskoj krmčiji biše ove glase unesene upravo
 u tekst i odatle se rodi u g. Kosačevića misao, da je to tobože
 novo svjedočanstvo o bogomilima.

j) Isto se neporazumljenje ponavlja nešto niže, gdje se privodi
 u slovenskim krmčijama kao glava жг. prievod s grčkoga rasprave

prezbitera Timoteja o jerezijama, pod ovim naslovom: Τιμοθεῖς πρεσβυτέρα στυε великые цркве Константи́на града къ Иоанноу през-күтеръ и съсоудохранителю стые бже нже въ Χαλκοπραττι ω разлннн приходещнхъ къ блгоуѣньн нашнхъ вѣрѣ (grčki: Τιμοθέου πρεσβυτέρου τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως πρὸς Ἰωάννην πρεσβύτερον καὶ σκευοφύλακα τῆς ἁγίας θεοτόκου ἐν τοῖς Χαλκοπρατείοις περὶ διαφορᾶς τῶν προσερχομένων τῇ εὐαγεστάτῃ ἡμῶν πίστει.) Medju ostalim sektama govori se u toj raspravi i o Markionitima, samo što je u našoj ilovičkoj krmčiji pred 283 listom ispao jedan list, na kojem bješe početak pripoviedanja o toj sekti te je sada samo još ostalo ovo: на оубѣдѣннѣ же и на оутвѣжѣннѣ поун-тающнмъ ноуѣа бѣ и главы повелѣннн нхъ напнсати здѣ, иже соутъ снн, to je i po grčkom tekstu, naštampanom u Cotelerii Eccl. graecae Mon. III, 401, neposredno pred izlaganjem samieh glava. Plovička krmčaja ima na dnu teksta gdje se počimaju te glave, ovu glosu: Снн главы все бѣвнскые иересн, тако бо и тнн глють. Dolazi li ista glosa i u raškoj ili rjazanskoj krmčiji, ne umijem reći, i Sreznevski ne pominje o tom ništa, ali sarajevski eksemplar krmčije postupi i tu kratkim putem tako, da je glosu unesao u tekst, kao da one glave zbilja ne spadaju na markionitsku već na bogomilsku ili babunsku sektu. I ova se glosa može tiem protumačiti, što se sprieda Markioniti zovu takodjer Masalijanima te je sastavljač slovenske krmčije mogao posve logički i na njih prenieti to, što je sprieda rekao o Masalijanima.

Ove glave, poredjene s grčkim izvornikom, glase ovako:

.а. Глють ико коюмоуѣ уѣвкоу ражѣющоу се въ тѣ уасѣ бѣсѣ соущѣ-ствнно съвѣкоуплнѣтъ се ѿ ѿсоу-жденнн адамѣ наслѣдннкомѣ иго и ико тѣ бѣсѣ на злнѣ дѣла под-внзлѣтъ уловѣка соущѣ-ствнно съ-нннмъ съвѣкоуплѣ се.

.в. И иѣше глють, ико стою крщѣннѣ нннтоже не помагалѣтъ на прогнаннѣ бѣсоу томоу. нѣсть бо доволно стою крщѣннѣ корѣны грѣховныѣ ѿсѣщн сѣродны соущѣ нсконн уѣвкомъ.

.г. Глють, ико иѣдннн прилежна мѣтѣ ѿгнати можетъ того бѣса,

α'. Λέγουσιν ὅτι ἐκάστῳ ἀνθρώπῳ τικτομένῳ παραυτίκα δαίμων οὐσι-ωδῶς συνάπτεται, ἐκ τῆς καταδίκης τοῦ Ἀδάμ τούτου κεκληρωμένου. καὶ ὅτι οὗτος ὁ δαίμων εἰς τὰς ἀτόπους πράξεις κινεῖ τὸν ἄνθρωπον, οὐσι-ωδῶς αὐτῷ συνουσιωμένος.

β'. Ἐτι λέγουσιν, ὅτι τὸ ἅγιον βάπτισμα οὐδὲν συμβάλλεται εἰς τὴν τοῦ δαίμονος τούτου δίωξιν. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἱκανὸν τὸ ἅγιον βάπτισμα τὰς ρίζας τῶν ἁμαρτιῶν τὰς συνουσιω-μένας τοῖς ἀνθρώποις ἐκτεμεῖν.

γ'. Λέγουσιν ὅτι μόνη ἡ ἐκτενὴς προευχή διώκει δύναται τοῦτον τὸν

храканиємъ и люванниємъ мѣ-
щаго се изгонимоу томоу бѣсоу
яко дымоу видещоу се или яко
змию вѣнегда исходитъ, и яко
семоу быкшоу пришѣственіе проуеіе
стго дха на мѣшнм' се быкаіетъ,
уобѣствѣно стомоу доухоу нашѣд'-
шоу и виднмоу соушоу.

.д. Глѹть яко по бывшимъ ѿ
тѣхъ бестѣтнп таковоіе поуюіетъ
дша ѿб'щениіе бывающеіе іен ѿ
нѣнаго женна, якоже уоуіетъ жена
вѣнегда смѣнаіетъ се с моужемъ.

.е. Глѹть, яко прѣстѣн и живо-
творещнп трѣн, нже іестъ по соу-
щѣствоу встѣн тварн невиднма,
плѣтнма ѿчнма бытн вѣмъ ѿ
приходещннхъ въ глемоіе бестѣтнп
и іедннѣмъ бываіетъ виднма та-
ковымъ уѣвкомъ плѣтскы ѿ ннхъ
оузнраіема.

.с. Глѹть, яко трѣіе състакн
ѿца и сына и стго дха въ іедннѣ
съставѣ сливаіютъ се и прѣлагаіютъ
се и яко бѣтѣвноіе іестѣво прѣ-
вращаіетъ се и прѣлагаіетъ се въ
неже аще хоцетъ и волнтъ, да
смѣснтъ се съ достоннымн себѣ
дшамн.

.з. Глѹть, яко стѣме и слово
въпаде въ Мрню и яко тѣло іеже
въспрніетъ ѿ неіе гъ, бѣсовъ въ
исплѣмено, и изгнавъ бѣсы и тако
ѿблѣуе се въ нѣ.

.н. Глѹть, яко уѣвка іегоже въ-
спрніетъ гъ ѿ Мрнне, ѿкогда оубо

даімоноа· діὰ χρέμψεως καὶ ἀποπτύ-
σεως τοῦ προσευχομένου φυγαδευο-
μένου τοῦτον τοῦ δαίμονος, ὡς καπ-
νοῦ ὀρωμένου ἢ ὡς ὄφεις ἐν τῷ
ἐκπορεύεσθαι. καὶ ὅτι τούτου γινο-
μένου παρουσία λοιπὸν τοῦ ἁγίου
πνεύματος ἐπὶ τὸν προσευχόμενον γί-
νεται, αἰσθητῶς τοῦ ἁγίου πνεύμα-
τος ἐπιφοιτῶντος καὶ ὀρωμένου.

δ'. Λέγουσιν, ὅτι μετὰ τὴν λε-
γομένην παρ' ἐκείνων ἀπάθειαν τοι-
αύτης αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ κοινωνίας
γνομένης αὐτῇ παρὰ τοῦ οὐρανόου
νυμφίου, ὅας αἰσθάνεται ἡ γυνὴ ἐν
τῇ συνουσίᾳ τοῦ ἀνδρός.

ε'. Λέγουσιν, ὅτι ἡ παναγία καὶ
ζωποῖος καὶ μακαρία τριάς ἣτις ἐστὶ
πάση κτίσει κατ' οὐσίαν ἀθέατος,
τοῖς τῆς σαρκὸς ὀφθαλμοῖς πέφυκε
καθορᾶσθαι ὑπὸ τῶν εἰς τὴν παρ'
αὐτοῖς λεγομένην ἐρχομένων ἀπά-
θειαν καὶ μόνοις γίνεται θεατὴ τοῖς
τοιούτοις ἀνθρώποις, σαρκικῶς ὑπ'
αὐτῶν ὀρωμένη.

ς'. Λέγουσιν, ὅτι τρεῖς ὑποστά-
σεις, πατὴρ καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύ-
ματος εἰς μίαν ὑπόστασιν ἀναλύονται
καὶ μεταβάλλονται, καὶ ὅτι ἡ θεία
φύσις τρέπεται καὶ μεταβάλλεται
εἰς ὅπερ ἂν ἐθέλη καὶ βούληται, ἵνα
συγκραθῇ ταῖς ἑαυτῆς ἀξίαις ψυχαῖς.

ζ'. Λέγουσιν ὅτι σπέρμα καὶ λό-
γος ἐπέπεσεν εἰς τὴν Μαρίαν καὶ ὅτι
τὸ σῶμα ὃ ἀνέλαβεν ἐξ αὐτῆς ὁ
κύριος, δαιμόνων ἦν πεπληρωμένον
καὶ ἐξέβαλεν τὰ δοιμόνια καὶ οὕτως
αὐτὸ ἐνεδύσατο.

η'. Λέγουσιν ὅτι τὸν ἀνθρωπον ὄν
ἀνέλαβεν ἐκ τῆς Μαρίας ὁ κύριος,

сего въ дхъ прѣложи, ѡвогда же въ тѣло н яко то тѣло гнѣ не ѡписано бѣше, якоже б'ѣтъноіе іестѣко.

.Ѣ. Глють, яко по изгнанни бѣса того сроднаго улѣкомъ, іеже бѣваіеть храканіемъ же н плѣваніемъ, н томоу не трѣбоуіеть поста улѣкъ или иного дшевнаго или тѣлеснаго въздржанна къ наказанню тѣлесе, нь ни оученна же дшоу оуправляющаго, яко н тѣлоу скожденоу стрѣтнаго въздржанна н дши н томоу не приетнѣ соущна на гор'шеіе съкращенна, якоже н дши н тѣлоу въ бестрастни проуеіе бѣшема.

.І. Глють яко по бѣвшнмъ нже ѡ нихъ бестрѣтн проуеіе н хощеіе быти прозрѣти улѣци могоути н невидимыіе силы уоубствѣно видети. Тѣм' же н вънезлапоу скачуше бѣсы прискакающе мнети се н прѣсты ѡбразоуіють стрѣлнн бѣсы.

.аі. Глють, яко дша нже въ нихъ дховнаго улѣка по глѣмѣмъ ѡ нихъ бестрѣтн прѣлагаетъ се въ бѣтъноіе н не тѣт'ноіе іестѣко.

.кі. Глють, яко стго тѣла н крѣве хѣ истин'наго ба нашего стоіе приуещеніе инутоже не поможетъ или вѣдитъ достоіно или недостоіно приуещающнхъ се снхъ н яко сего ради тѣкмо црковнаго ѡбщениа николнже не побно ѡлоу-

потѣ мѣн аутѡн еіс пνεῦμα μετέβαλε, ποτέ δὲ εἰς σῶμα, διότι αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἀπερίγραπτον ἦν καθάπερ ἡ θεία φύσις.

θ'. Λέγουσιν ὅτι μετὰ τὴν τοῦ δαίμονος τούτου τοῦ συνουσιωμένου τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τῆς χρέμψεως τε καὶ ἀποπτύσεως γινομένης δίωξιν, οὐκέτι δεῖται νηστείας ἢ ἄλλης ψυχικῆς ἢ σωματικῆς ἐγκρατείας ὁ ἄνθρωπος πρὸς παιδαγωγίαν τοῦ σώματος. ἀλλ' οὐδὲ διδασκαλίας τὴν ψυχὴν ρυθμιζούσης, ὡς καὶ τοῦ σώματος ἡλευθερωμένου τῆς τῶν παθῶν ἐπικρατείας καὶ τῆς ψυχῆς μηκέτι δεκτικῆς οὔσης τῆς ἐπὶ τὰ χεῖρω ῥοπῆς, ὡς καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἐν ἀπαθείᾳ λοιπὸν γινομένων.

ι'. Λέγουσιν, ὅτι μετὰ τὴν λεγομένην παρ' ἐκείνων ἀπάθειαν λοιπὸν τὰ μέλλοντα προορᾶν οἱ ἄνθρωποι δύνανται, καὶ τὰς ἀοράτους δυνάμεις αἰσθητῶς καθορῶσι. Διὸ καὶ ἐξαπίνης πηδῶντες δαίμονας ὑπερβαίνειν φαντάζονται καὶ τοῖς δακτύλοις τοξεύειν τοὺς δαίμονας σχηματίζονται.

ια'. Λέγουσιν ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ παρ' αὐτοῖς πνευματικοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν λεγομένην παρ' ἐκείνων ἀπάθειαν μεταβάλλεται εἰς τὴν θείαν καὶ ἀκῆρατον φύσιν.

ιβ'. Λέγουσιν τὴν τοῦ ἀγίου σώματος καὶ αἵματος χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν ἁγίαν μετάληψιν μηδὲν ὠφελεῖν ἢ βλάπτειν τοὺς ἀξίως τούτων μεταλαμβάνοντας, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο μόνον τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας οὐδέποτε δεόν χω-

УАТН СЕ НЕБЪРЪГОМОУ СЕМОУ СОУЩОУ
И НЕ ИАКО ЖИКОТКОРЕЩАГО СЪ СТРА-
ХОМЪ И СЪ КЪРОЮ СИХЪ ПРИУЩАЮТЬ
СЕ, ИАКО БА ВЪПЪЛЪШАГО СЕ СОУ-
ЩИХЪ ЖЕ И ОУВЪРЕННЫХЪ.

.гг. Глють роуунаго дѣла иако
мръз'ка соуща ѿвращати се и ѿ
тоу дѣла себе именовують, иако
расоуждающе и хсть мощно ни же
праведно дѣлоу проуеи уоувьскъ-
ногоу такоу прикасати се ѿме-
щюще и в семь дѣлъскоу преданию.

.дд. Глють иако по глемеъ ѿ
нихъ бестрѣтн سموу многомоу нзд-
юще себе дѣхновениемъ дѣнствую-
ющаго къ нимъ лоукаваго бѣса бы-
вающа снни иако пррѣьства про-
повѣдають и снни иако ѿ стго дѣла
въдѣхновена оууеъ върокати, ви-
дѣнни снни ста именовати прѣль-
щающе и прѣльщани.

.еи. Глють недаати мѣтине про-
сещимъ ни вдовицамъ же ни си-
ротамъ ни соущимъ къ разлнннхъ
напастехъ или вѣдомъ тѣлеснымъ
ѿдръжнмымъ или разбонннкы или
варварьскыи нахожѣнни или иѣ-
нымъ къ такоу бѣды впадѣшнмъ,
ни вса науе себе даати повелѣ-
вають, но неже тни соутъ иако въ
истиноу нишнн дѣломъ.

.зг. Глють иако иже нздати себе
иѣкомоу по глемеъ бестрастн на
пищоу и на блоудъ не повни'но иесть
и безвѣдно, иако к томоу неповни-
ноу соущоу иемоу ни коуже страстн,
ни власть иемоу ни оуща ѿреуеними
стрѣтни скерънннн се.

ρίζεσθαι, ἀδιαφόρου τούτου τυγχά-
νοντος. καὶ οὐχ ὡς ζωοποιῶν μετα-
λαμβάνουσι τούτων μετὰ φόβου καὶ
πίστεως ὡς θεοῦ σεσαρκωμένου ὄν-
των καὶ πιστευομένων.

ιγ'. Λέγουσιν τὴν τῶν χειρῶν ἐργα-
σίαν ὡς βδελυρὰν ἀποστέφεσθαι καὶ
πνευματικούς ἐντεῦθεν ἑαυτοὺς ὀνομά-
ζουσιν, οὐ κρίνοντες δυνατὸν οὐδὲ δί-
καιον ἔργου λοιπὸν αἰσθητοῦ τοὺς τοι-
οῦτους ἐφάπτεσθαι, ἀθετοῦντες καὶ ἐν-
τούτῳ τὴν τῶν ἀποστόλων παράδοσιν.

ιδ'. Λέγουσιν ὅτι μετὰ τὴν λεγο-
μένην παρ' ἐκείνων ἀπάθειαν, ὑπὸ
πολλῶ ἐκδιδόντες ἑαυτοὺς τοὺς κατ'
ἐπίπνοιαν τοῦ ἐνεργοῦντος αὐτοῖς πο-
νηροῦ δαίμονος γινομένους ὀνείρους
ὡς προφητείας κηρύττουσιν. καὶ ταύ-
τας ὡς ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος
ἐμπνευσθεῖσας διδάσκουσι πιστεύεσ-
θαι. ἐνθουσιασμοὺς τούτους ἁγίους
νομίζοντες, καὶ ὀνομάζοντες, ἀπα-
τῶντες καὶ ἀπατῶμενοι.

ιε'. Λέγουσιν μὴ δίδοναι ἐλεημοσύ-
νην τοῖς προσαιτοῦσι, μήτε μὴν χήραις
ἢ ὀρφανοῖς, μήτε τοῖς ἐν διαφόροις
περιστάσεσιν ἢ λώβῃ σωμάτων κα-
θεστῶσιν ἢ ληστῶν ἢ βαρβάρων ἐπι-
δρομαῖς ἢ τισι τοιαύταις συμφοραῖς
περιπεπτωκόσιν. ἀλλ' αὐτοῖς ἀπαντᾶ
μᾶλλον παρέχειν. διότι αὐτοὶ εἰσιν
ὡς ἀληθῶς οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι.

ις'. Λέγουσιν ὅτι τὸ ἐκδιδόναι τινὰ
ἑαυτὸν μετὰ τὴν λεγομένην ἀπά-
θειαν εἰς τρυφήν καὶ ἀκολασίαν, ἀνευ-
θυνόν ἐστι καὶ ἀκίνδυνον· ὡς μη-
κέτι ὑποκειμένου αὐτοῦ πάθει τινί,
ἀλλ' ἄδειαν αὐτοῦ ἔχοντος τοῖς ἀπη-
γορευμένοις πάθεσιν ἀκολασταίνειν.

.ζι. Глють вѣдѣти, въ которѣмъ строенни соуть сконуавшихъ се дше и себе срѣцекъд'це мнетъ, ꙗкоже вѣдѣти нзвѣстно по прилоуаємъ и по ѡбыаємъ улѣуьскы ѡбразы.

.ни. Снн жены оуунтеле пове- лѣниємъ своѣмъ керсн поставляють, не тькмо моужемъ просто реши- нь и керѡмъ снмъ старѣшннн- стковати повелѣающе, главоу себе жены стваряюще и истин'ноу главоу х̄а ба нашего бевѣствоующе.

.ѡι. Снн въпрашаємн ѡ сконхъ нмъ повелѣннхъ ѡметннцн бвк- ють и бестоудно и оусрѣдно про- клнннють все тако мѣдрствую- щее или моудрствовавшее. и ро- тетъ се безъ страха, ꙗко таковыхъ повелѣннн не навидетъ и ѡбраща- ють се нхъ, ꙗко ни еже ротити се ни еже клети се не можетъ вѣдѣти по бестрѣтн, ꙗкоже тнн глють дховныхъ бвкнющнхъ' ро- тити же се и клети се власть нмоушемъ ѡ оуунтеле нхъ прѣ- даннн.

ιζ'. Λέγουσιν εἰδέναι ἐν ποίᾳ κα- ταστάσει αἱ τῶν τελευτησάντων ψυ- χαὶ καθεστήκασι καὶ ἑαυτοὺς καρ- διογνωστὰς φαντάζονται, ὥστε εἰδέ- ναι ἀκριβῶς διὰ στοχασμῶν καὶ ἠθῶν τὰς τῶν ἀνθρώπων διαθέσεις.

ιη'. Οὔτοι γυναῖκας διδασκάλους τῶν δογμάτων τῆς ἰδίας αἵρέσεως προβάλλονται, οὐ μόνον ἀνδρῶν ἀπ- λῶς ἀλλὰ καὶ ἱερέων ταύτας ἐξάρ- χειν ἐπιτρέποντες, κεφαλὴν ἑαυτῶν τὰς γυναῖκας ποιούμενοι καὶ τὴν ὄντως κεφαλὴν χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν ἀτιμάζοντες.

ιδ'. Οὔτοι ἐρωτώμενοι περὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν δογμάτων ἐξαρνοὶ γί- νονται, καὶ ἀδεῶς καὶ προθύμως ἀνα- θεματίζουσι πάντα τοὺς οὕτω φρο- νοῦντας ἢ καὶ φρονήσαντας. καὶ ὀμνύουσι ἀφόβως ὡς τὰ τοιαῦτα δόγματα μισοῦσι καὶ ἀποστρέφονται, ὡς μήτε τῆς ἐπιτορκίας μήτε τοῦ ἀναθεματισμοῦ βλάπτειν λοιπὸν δυ- ναμένων τοὺς μετὰ τὴν ἀπάθειαν ὡς αὐτοὶ λέγουσιν πνευματικοὺς γε- νομένους. ἐπιτορκεῖν τε καὶ ἀναθεμα- τίζειν ἑαυτοὺς ἐπ' ἀδείας ἐχόντων αὐτῶν ἐκ τῆς τῶν διδασκάλων αὐ- τῶν παραδόσεως.

IX.

Sitna gradja za crkveno pravo.

Pod ovim općim naslovom našampat će se ovdje prvi put više tekstova, poizvadjjenih iz raznih južnoslovenskih rukopisa, do sele malo ili ni malo poznatih, u kojima se poglavito čitaju ustanove penitencijalne. To su dakle slovenski libri poenitentiales. Oni potekoše iz izvora grčkih. Praktičke potrebe poticahu slovenske popove već u najranije doba na prievod ovakovih knjiga. Svaki knjigoljubac-pop zapisivaše sebi prema potrebama mjesta i ljudi to, što je mislio da će njemu trebati. Za to se i čita u nekom srpskoslovenskom tekstu, da su svakomu popu potrebite ove knjige, „apostol, jevangjelje, liturgija, triod, nomokanon, psaltir i oktoid i gospodnjim praznicima služba i čitanja na pouku ljudma“. Pod nomokanonom ne razumieva se ovdje jamačno prava krmčaja ili fotijevski nomokanon, o kojemu bješe sprieda govor, već manji zbornici sa sadržinom penitencijalnom, koje su i Grci zvali: κανονάρια τῶν πνευματικῶν, νομοκάνονες i Latini: canones poenitentiales.

O crkvenom značenju ovakovih zbornika još je i sada glavni izvor: Joannes, Morinus, Commentarius historicus de disciplina in administratione Sacramenti poenitentiae (izdano u Parizu 1651, Bruselju 1685 i Mletcima 1702). K tomu je mnogo dodano u Assemani Bibliotheca juris orientali lib. III c. XIV. Srvani još u Fabricija Bibliotheca graeca ed. Harl. XII 238, Du Cange Glossarium lat. s: v. poenitentiale i u Ersch-Grubera enciklop. t. 87 str. 49. A budući, ako ne već današnji, historici južnoslovenskih crkvenih odnošaja srednjih vjekova bit će dužni pronaći, kakovo bijaše značenje ovakovih zbornika slovenskih na našem slovinskom jugu. Oni su jamačno puno značili u nas još u 15, 16 i 17 stoljeću, i to ne samo medju stienama manastirskim ili u ispoviedaonici, dok je narod, pritisnut nepravdom turskom, jedino u svome duhovnom ocu nalazio zastupnika pravice. O tome možemo već sada slutiti, dok još i nije nitko posebice istraživao toga pitanja, po samoj

množini rukopisa, u kojima ima tekstova takova sadržaja. Ja sam sâm imao pod rukama više od deset raznih rukopisa južno-slovenskih (bugarsko-slovenskih i srpsko-slovenskih), kojih je glavna sadržina: ustanove penitencijalne. Većina ih, istina, spada istom u 16. i 17. stoljeće te se jako razlikuju medju sobom; ali po osobitim okolnostima podje meni za rukom iz ciele gomile odabrati jedan dio takova teksta, za koji nema sumnje da pada već barem u 14. stoljeće. Dokaz tomu nadje se tako, što se medju rukopisnim starinama profesora Grigorovića sačuvao jedan odlomak srpske recenzije, pisan na koži, jamačno ne kasnije od konca XIV. stoljeća; a na njemu se čita isti tekst, istiem redom, koji se pod puno sačuvao u dvjema rukopisima iz poznijega vremena, iz 17. stoljeća. Taj se tekst štampa ovdje pod brojevima 4—7; a kako je pod konac br. 6. rečeno, neka pravila istoga ovoga teksta dolaze već u srpsko-bugarskom zborniku berlinskom, koji je još stariji t. j. valjda već iz XIII. stoljeća a prievod im je, reć bi, jedan te isti. Nema dakle ni najmanje sumnje, da je kompilacija tekstova, naštampanieh ovdje pod brojevima 4, 5, 6, 7, ovako i oviem redom u slovenskom prievodu bila gotova barem već u XIV stoljeću. Da je to kompilacija iz nekoliko tekstova, koji iz prva nijesu bili za jedno, to se već vidi po sadržaju, koji čestimice i ne spada u penitencijale, kao n. pr. ono pod br. 7, gdje se govori o krštenju i o bogomilima. Cielu taj članak pod br: 7. čini se, da je djelo čovjeka naše narodnosti i ako je tomu tako, to on nije bez važnosti kao svjedok o koječemu iz nutarnjega (osobito religioznoga) života našega naroda u 13. i 14. stoljeću. Gorski i Nevostrujev, učeni izdavatelji kataloga sinodalne biblioteke moskovske, misle da je i članak pod br. 4 samostalna kompilacija slovenskih popova; a gospoda kanonisti treba da nam razaberu, nijesu li i medju pravilima pod br. 6 naštampanima gdje koja bar dodana iz glave domaćih popova. Ja se u taj posao nijesam smio upuštati, jer moje gledište kod izdavanja ovieh starina nije kano- ničko već literarno-historijsko.

Ono što je štampano pod br. 1—2, već time što je izvadjeno iz rukopisa XIII stoljeća, svraća na sebe pažnju svojom starinom. Ali i tu historija literature ima još svoje posebne svrhe. Poznato je, da su se u zbornike crkvenieh pravila već rano uvlačile ustanove, koje se ne osnivahu na pravovjernoj nauci crkve. Za to ih ona i zabranjivaše, pominjući medju lažniem knjigama iliti apokrifima takodjer „hude nomokanunce“. Sr. u Kalajdovića Joan Ek-

sarch str. 210, Opis sinod. bibl. II, 3, 743. Spomena vriedan primjer tomu pripovieda se u historiji ruske crkve dvanaestoga vieka. Neki Kirik, ijerodijakon novgorodskoga Antonijeva manastira, predlagaše svomu episkopu Nifontu i još nekima razna pitanja o slučajevima, gdje bijaše o sumnji da li je pravilno riešio i postupio. Medju pitanjima bijaše i takovieh, gdje mu odgovoriše: one knjige u kojima si to čitao, ne vriede ništa, valja ih sažeci. I zbilja to bijahu već „hudi nomokanunci“, kao što se osvjedočujemo, kada poredimo tekst istieh pitanja Kirikovih, po izdanju Kalajdovičevu (памятники российской словесности XII вѣка, Москва 1821) s tekstovima hudieh nomokanunaca u Tihonravova (памятники отеченной русской литературы). Sr. na primjer u Kalajdoviča 188 pitanje o djetetu, ako se začne u nedjelju, subotu ili petak, s tekstom u Tihonravova II, 303, redak 1 zgora. Ili u Kalajdoviča 189, gdje se govori, kako je Kirik pročitao, da .л. лнтоуригн за .д. мѣсацы, а .к. за .н., а .л. за лѣто“ — a to se zbilja čita i u našem pod br. 4 naštampanom tekstu. Ako pomenuto pitanje Kirikovo, o djetetu začetom u neke dane, time što se ono čita i u Tihonravova, dokazuje već sa svoje strane jasno, da je tekstu Tihonravljevu, prem da ga je on štampao istom po rukopisu XVI. stoljeća, ipak izvor puno raniji, to s druge strane dobiva isti tekst hudieh nomokanunaca u izdanju Tikonravova još novu potvrdu našim, iz berlinskoga zbornika, ovdje prvi put naštampanim tekstom pod broj 1. Poredjujući ih, vi ćete naći da se neka pravila berlinskoga zbornika nalaze u Tihonravova, samo drugiem redom, kao, prav. g = Tihonr. II, str. 299 redak 5 zdola; prav. i = str. 295 red. 4 zdola; prav. j = str. 296 red. 12 zd.; prav. k = str. 297 red. 3 zgora; prav. r = str. 305 red. 8 zgora; prav. s = str. 305 red. 12 zgora; prav. u = str. 297 red. 11 zdola; prav. aa = str. 300 red. 12 zd.; prav. bb = str. 297 red. 5 zgor.; prav. cc = str. 297 red. 7 zgora; prav. ee = str. 305 red. 10 zdola; prav. pp = str. 296 red. 2 zd.; prav. uu = str. 298 red. 5 zdola. Na pokon, kako je rečeno niže pod br. 2, cieli odlomak teksta Tihonravova na str. 309. čita se već u berlinskom zborniku i to u istom prievodu. I tako naši pod br. 1 i 2 ovdje u izvodu naštampani tekstovi odkriše nam opet stari južnosloviński izvor nečega, što se u bogatijoj i sretnijoj literaturi ruskoj sačuvalo u rukopisu XVI. stoljeća, samo u znatno preobraženoj formi.

Rukopisi, odakle je izvadjen tekst koji se ovdje štampa, jesu ovi:

1. Odlomak Grigorovičev na koži, svega 17 list 26—27 redaka na jednoj strani, pismo dosta sitno ali v govietno. Jezik mu je pravilan, recenzije srpske, pazi čal taciju te piše *ѣ* i *ѡ* na svome mjestu; isto tako srednje rieči na *иѣ*. Samo riedko dolazi *ѣ* mjesto *ѣ*, *оу* češće ne abreviacije ima obične. Od paleografskih znakova pripomi upotrebljuje: a) znak ' mjesto poluvokala, ne često: *ѡпнѣт* *ѡпнѣт' се*; b) znak ' nad svjema slogovima, ali ne na svak *ѡпо*, *ѡсо*, *ѡко* *ѡмомоу*, *ѡнѣси*, *ѡсло*; c) znak " osobito 1 jednosložniem riečma: *ѡсѣ*, *ѡтѡ*, *ѡнѣ*, *ѡтѡ*, *ѡ*, *ѡѡ*, *ѡ* i u više rieči na posljednjem slogu: *ѡнѣ*, *ѡсѡжѣ*, *ѡслѣднѡю*, *ѡсѡу* znak ' ili ' na prvom vokalu: *ѡко*, *ѡного* (ne često); e) *ѡ* nad prvim vokalom dosta često: *ѡгниѣмѣ*, *ѡдѡнѣмѣ*, *ѡре*.

Osim teksta, koji je ovdje upotrebljen pod br. 4—7, lomak sadrži kao nastavak onoga, što je pod br. 7, slieđeć

Раздрѣшеніе прѣосѣеннаго патриарха констандина гра кѡр рекома асхалона мѡ (čit. *ѡлантеа*) исповѣданію.

Tko bi bio taj Mihail „rekomy“ Ashalon, ja ne umijem. Takova patrijarka ja ne nadjoh u spisima. Da to nije Anchialos?

2. Odlomak Grigorovičev na papiru, ima ga 15 sadrži u sebi isti tekst kao i predjašnji, samo što kasnije a ranije prekida; nego za to ima nešto u sredini, čega jašnjem odlomku nema, jer je ondje iza 3 lista iz sredin nekoliko teksta, a ovdje što se sačuvalo to ide svojim redo je odlomak od prilike iz XVI. stoljeća.

3. Rukopis Šafarikove ostavštine, po štampano logu Nro. 24 (sr. *Catalogus librorum etc.* P. J. Šafařík na papiru. iz 17. stoljeća, ima 83 lista, ali tekst koji štampan pod br. 4—7, dolazi ondje u rukopisu na samom sve do l. 24, a od l. 24 napried sve do konca sliedi tek čije po redakciji i s komentarijem Aleksija Aristina. Nuta mještaj teksta ovoga rukopisa najbliže se podudara s pre odlomkom, t. j. poslije onoga, što je štampano pod br. 4, 1 odmah na br. 6 i 7.

4. Rukopis južnoslovinske akademije u Zagre brojem 707 po katalogu predjašnjega vlasnika g. I. Kul

Sakcinskoga. Ovaj je rukopis za naš tekst najvažniji za to, što se ovdje čita u neprekinutom redu sve što je niže naštampano pod br. 3—7. A ono dolazi u tom rukopisu na listu 46b—61b. Ostali sadržaj ovoga rukopisa, na kojem je radilo više ruka iz raznih vremena, ostavljam ja za drugi put. Za sada samo ću reći, da ona ruka što pisa ovaj ovdje naštampani tekst, može biti da je radila pod konac XV. ili u prvoj polovici XVI. stoljeća.

5. Rukopis južnoslovenske akademije u Zagrebu, br. 819 po katalogu g. I. Kukuljevića Sakcinskoga. Ovaj rukopis pisan je sav jednom rukom, na papiru, god. 1602; ima ga 219 pisanieh listova, na kojima se naš ovdje štampani tekst čita ovako: ono što je štampano pod br. 3, dolazi na l. 191—195, a ono što pod br. 6—7, na l. 20—209; teksta štampanoga pod br. 4 i 5, ovaj rukopis nema. Ali kao što je niže na svojem mjestu kazano, ono što je štampano u nas pod br. 6—7, čita se u ovom rukopisu u drugom, i to nema sumnje novijem, prievodu. Tako na pr. mjesto **КОМ'КАТИ СЕ**, ovdje je svuda upotrebljena rieč: **ПРИУСЦАТИ СЕ**; osim toga ima još i drugih razlikosti i povrh toga mnoga su pravila ovdje izostavljena. I ovaj je rukopis tako zanimljiv i bogat sadržinom, da ću se nanj vratiti drugi put.

· 1.

Ustanove penitencijalne bugarskoga zbornika.

Početak ovoga članka po rukopisu giljferd. zbirke carske peterburške biblioteke br. 42 glasi na l. 217b ovako: **ЗАПОВѢДЬ СТЫХЪ ѠЦЬ Ѡ ВЕЛИЦЪМЪ ПОСТЪ, ГОСПОДИ БЛАГОСЛОВИ. ВЪ ВЪСЖ ТѢѠДОРОВЪ НЕДЕЛЪЖ НО ВЕУЕРНИ И ПО ЛИТВЪРЪГЫИ СЕДШИНМЪ НА ТРАПЪЗЪ БЪЛЬЦЕМЪ ПРЕЛОЖИТЬ СЪ ИМЪ ХЛѢБЪ И ГРАХЪ ПРЪЖЕНЬ** i to se produžuje tako o postu, što se kada smije jesti i piti, kako se valja klanjati i kada „bljusti“ od svojih žena, sve do str. 226. A od 226 napried ide ovo:

a) **АЩЕ КТО ХОТА ѠТЬ СВОЕ ПЛЪТИ ЗРѢЖЕТЬ, .Г. ЛѢТЬ ДА ПОКАЕТЬ СЪ Ѡ ХЛѢБЪ И ВОДЪ.**

b) **АЩЕ КОМОУ ДѢТЪ ЗМРѢТЬ НЕ КРЪЩЕНО ЛѢНОСТИ ДѢЛА, ТО ПО СВЕТОМОУ ВАСИЛНЮ ПРИНМЕТЬ ЕПИТОМНЮ .Г. ЛѢТА Ѡ ХЛѢБЕ И ВОДЪ: МЫ ЖЕ ПОВЕЛЕВАЕМЪ .S. НЕДЕЛЪ ПОСТИТИ СЯ И ПЛАКАТИ СЯ И ПОКЛАНАННЯ НА ЗТРЪНИ И НА ѠБѢДЪНИ И НА ВЕУЕРЪНИ ПО .КІ.**

c) **АЩЕ ДѢТА НЕ КРЪЩЕНО ХОТѢТИ НАУНЕТЬ ЗМИРАТИ И АЩЕ И ВЪ НОЩИ КЛЮУНТ СЪ, ДА ОСТАВИТЬ ЗАКЛИНАННЯ МОЛИТВЪ .М., ИЖ ВЪ БРЪЗЪ**

проуиѡ изъмльвнтъ тыи тако въ брьзѣ крьстникъ помажетъ его миромъ. Аще ли ѡживеть, да тогда емоу изъмльвнтъ заклинаниѡ молитвъ.

d) Аще детѡ рождѣ сѡ болѣти наунеть и не съсати наунеть, то крьстити ѡ а не зрѣти колико есть емѡ дни было, аще и единъ день бѡдетъ было.

e) Аще детѡ ѡглашено а не крьщено лѣности ради и умреть да примѡжтъ ѡпитомню .s. недѣль ѡтъ меса и питиѡ и поклонѡ .vi. веуерь и за утра.

f) Ва постъ достонтъ крьстити уловѣка ва суботѡ и в неделѡ.

g) Аще ѡбѣтъ к'то разьбонника или рхтьника на нь припадъшаго, да приметъ епитомню за пролитнѣ крьвыи за полъ лѣта или за болѣ, расмотрив'ше житнѣ его. Еже ли идеть кархъ самъ и ѡбѣтъ уловѣка, да приметъ епитомнѡ за лѣто. Еже (ли) христьянина ѡбѣтъ, да не комькаеть сѡ за лѣто и да иеть ва .ѡ. уасъ и покланаетъ сѡ .m. веуерь и за утра. Аще ли погани ѡбѣтъ, то несть за то питомнѣ.

h) Аще кто хоцеть метати мѡдалине, да взметъ попь евангелне и стаметь въ дверьцахъ ѡльтарьнихъ и дастъ емоу ножникъ, нмѡже проскоумисаеть и повелитъ емоу да прѣкрьститъ евангелне ножникомъ и разьгнетъ а попь проутеть емѡ.

i) Аще бѡдетъ ѡбржужена жена днакоу и умреть не съвькоупльши сѡ съ нимъ, достонтъ емоу ннѡ поемъши статы попомъ.

j) Аще умреть вънезапоу детѡ не крьщено безъ болѣзны сѡще, яко не разоумѣти емоу кля емоу смрьть, то иеть емоу за то ѡпитомнѣ.

k) Аще кто идеть ѡтъ женыи своѡ въ манастирь а не дастъ емоу жена ножиць, не постризы его.

l) Аще пострижетъ сѡ днаконъ ѡтъ жени а жена его идеть за мѡжа, или въ манастирь грамате сѡ идоуунтъ, ѡбѡе не стати емоу попомъ.

m) Калоугеръ аще пострижетъ сѡ и пакынъ възвратитъ сѡ, не постригатн его второе, нѡ положити емѡ порьти на с(ка)тѣи трапѣзѣ, да самъ на сѡ възложить, въ ннѡже бѡдетъ прѣждѣ былъ.

n) Бѣльцоу не достонтъ калоугероу стричи глаавы, нѡ калоугеръ постригаеть емоу глааж.

o) Аще кто пошадъ къ црьквы и възвратитъ сѡ безъ ѡрѣднѡ, .г. дни да иеть сухо и поклонитъ сѡ .ki. веуерь и за утра.

p) Аще кто дастъ калоугероу что, да поменѡеть его въ молитвахъ къ богоу а не кланати сѡ за нь.

q) Калугеръ попь аще прѣставитъ сѡ, въ ризахъ положитъ сѡ. Та-

кожде и бѣлаць поплъ. Попадни попа въ ризахъ положиши
стонтъ ен нты за мжжъ. аще ли вондѣтъ, проклята тры стѣ
тыхъ ѿ(ть)ць и .ни. въ си вѣкъ и въ боудѣнни.

г) Аще к(о)тора жена удвѣты дѣте, .г. лѣта да покле
едино лѣто да съхранитъ ѿ хлѣбе и воде.

с) Аще кою жена бмане пивьши изъвержетъ дѣтѣ, .г. лѣт
клетъ сж ѿ хлѣбе и ѿ воде.

т) Аще кто маньстирьской црѣквы украдетъ что, .з. лѣт
клетъ сж, .г. ѿтъ нихъ ѿ хлѣбе и ѿ воде.

и) Аще жена родитъ дѣтѣ, достонтъ ен нсти съ уеди
Аще жена родитъ на стѣю насхъ или на ини праздникыи, да
моливахъ истъ и вистъ, вестъ ен ѿпитомне.

у) Аще жена снѣсть ложе вносежъ женыи дѣти дѣла, то в
лнѣхъ сѣтвор'ше и по томъ поститъ .з. дни и по томъ мир
помзатыи и моливахъ сѣтворити, жже творать ѿтъ погань
шоу и по томъ постъ ѿтъ годъ до года.

в) Аще жена егда вепразднѣ бѣдетъ и поразоумветъ въ с
денецъ ѿживлажць а бѣдетъ унстаа и больна, достонтъ се
уастити. или не бол'на, да младси'ца ради, да не прикоснет
шволь въ урѣве материныи удвѣти его и ѿсавитъ и и скривн
дахветъ. Много бо на то дншволь испрашаветъ сж. Аще ли
ужститъ, не смѣтъ дншволь прикоснати сж, ѿтгонитъ бо
божьствыи ск(а)таго приуеисниа тѣла господьна и крвыи

х) Аще плѣнетъ жены нересомъ или дншкономъ и паны вѣзи
нмъ бѣдетъ, достонтъ ю принмати мжжемъ своимъ и приоб
сж (valjda приобѣцавати) дръжаниа иноплемеи'ныкъ дѣла ѿ
ниа ихъ. Да ѿтъ сего бѣдетъ вѣдѣтно еже уетвородесжтное
с(ва)таго Василиа, яко рече иждежъ быкажци тѣли непоки
ваюции жени тымъ. и в'торни бо законъ въ мален (valjda
нишетъ сж: аще дншкоу жени плѣнетъ ратыиыи п ѿскверне
блжде и бѣдетъ нмъ ѿнѣтъ възкрѣщенне къ мжжемъ своимъ а в
павѣ не добнахъ дѣтета, да достонтъ емоу скожъ жении поем'
дншкомъ и попомъ, а ѿтѣць доухомыи да подаетъ ѿбѣтъ ѿ
по снаѣ расмотрив'ше грѣха дѣла неволаго и злаго плѣнен
бѣдетъ дѣтѣ добна, то не достонтъ поститъ ж.

у) Дншконоу аще съблзвъ бѣдетъ въ ноши ѿтъ дншвола
црѣквы великааго свашениа а ѿмнѣ се до пояса и покло
.м. и измалкыкъ .м. халмы а не бѣдетъ много, да слоужитъ нж
ужститъ сж, не съвершеть бо есть, да поплъ похранитъ, днш
слоуга поповъ есть.

z) Урьшица аще грамотоу змветь да канерха есть а прокымка не поеть ни въ алтарь вълазывать.

aa) Аще бждеть новка цркъвы поставлена, тоу кеуерь и за утра отпечи каноны въ память тож цркъве и егда бждеть годь сватыв'ше цркъовь антоургисати антоургыж обити около съ крестомь обльк'ше сж въ ризы и въшедше въ цркъовь сьтвор'ше октѣнне не съвлькше се съ ризы и премь поужты антоурьгиж. Достонть же единомуу прозвнтероу пѣтын. Аще попъ оснванне цркъвы творить молитвж и вьнидетъ въ олтараь и вазложитъ на се петрахыль и Фелонь и повѣлнть двема канрыкома възети раз'нѣ свѣщни и стати оба полн ол'тара и възем' каднл'ницж покаднть столъ крестомь и реуеть: господоу помолнмь съ, и людне: господи помноуи, и творит молитвж. по молитвѣ благословитъ прѣстоль ѿ деснжж странж стола и ѿ шѣж, и тако поу'нж дѣлати цркъвь.

bb) Ѹ попа свое(го) (не)достонть попаднн комькати.

cc) Аще попъ хоуеть дѣта крѣстыти уне любо самъ въ коумство, да привезеть унсть платъ и валожитъ дѣтж ва-нѣ и ванагда прѣнось нѣсти и повѣлнть нномуу да несеть за-нѣ. Такожде и комьканне емоу дае да велнть да възмжть дѣта за-нѣ.

dd) Аще кто погубыть уловѣка отравленіемь, .z. лѣтъ да покет' сж и постнть сж, .г. ѿтъ нхѣ ѿ хлѣбе и ѿ водѣ.

ee) Аще котора жена блждь сьтворнкши растворитъ дѣта въ себе зѣлнемь, .i. лѣтъ да постнть сж, .а. ѿтъ нхѣ ѿ хлѣбе и ѿ водѣ.

ff) Аще к'то самъ въ се блждь сьтворнть, .а. лѣто да постнть сж.

gg) Аще кто збыеть ѿтца или матеръ или брата или сестрж, любо дѣщи или ѿтца или матеръ или дѣщеръ или сына, доушегубство едно есть. Да повелѣваемь попомь, зунтелемь нхѣ, да дають нмь епито-ниж, поразумѣв'ше по силѣ нхѣ. Аще бжджть нмовнты, да дадѣтъ милостинж звоземь за доушж тж и за свою. аще ли не нмѣж, да самы въспрнмжть постъ, поклона по .л. на дѣнь, а въ срѣдѣ и въ сжботж соухо да ѡсть а поклона по .vi. на утрѣни и на ѡбѣднѣ и на кеуернн по .vi., а къ праздннкоу къ господьскомоу пѣщажть мяса и питне на двѣ недѣле и н поклони по .л. на дѣнь. а въ петрово говѣнне поклонает¹ сж полв'тора ста на дѣнь. а въ филипово говѣнне да поустнть мяса и питне и поклонает се .с. на дѣнь а в патькѣ и въ срѣдѣ соухо да ѡсть. а въ великын постъ полъ .г.-ш ста а въ цркъовь да не вълазывать подьзконоу не повѣлеважшоу нмь, нж въпоу-щажть ж на въскрѣсенне и на рождѣство хрнстова и на просвѣ-

¹ Odavle dalje nastavlja tekst po berlinskom zborniku.

превне и дажъ имъ доръ а принушениа не дажъ имъ, на сьмрты принуштиты ихъ и ѡпитомнѣ (и гкр. *ima nad ѡтдаты имъ*).

hh) Аще кто въ болгарьхъ бѣдетъ въ бох'мытхъ хри волежъ вьстѣнитъ въ бох'мытскѣхъ вѣрѣ а не иждѣжъ и не лоуунт са емоу шриту въ христиниане и помѣже са и ѡ въ вѣрѣ христинианскѣхъ, да таже епитомниа 'доушегоуб'наа ѡ матерѣ и доуховнаго ѡтца и братине и сестрине.

ii) А на латинѣхъ и складиваетъ .л. кынь злыихъ, аще кто са въ латинѣ х-ристиниане а волежъ имет са по скверн'ныи ныи не иждѣжъ, а въ нем'же и складажъ с(ва)тнн ѡтци и злыихъ и ѡсквернет са злыми тѣми кынами и пакы по вьстѣнитъ въ христинианскѣхъ вѣрѣ, аще мжѣ или жена въ нахъ ѡбѣщеть са, да вьспринимѣтъ тѣже кынь доушегоу цркъвѣ не вьлазѣтын ижъ толико на тѣни праздыкыи, на в на рождьство, на просѣщенне вьноушѣжъ въ цркъвѣ, ижъ тскоурѣ датин а принушениа не датин ижъ ѡлинъ къ сьмрты шение, тогда и епитомнѣ раздрѣшити.

jj) Аще кто волежъ вьстѣнитъ на крѣсть въ болгарьхъ *kopis mjesto toga ima ѡтъ христьянъ*) или мжѣ или женит са (*giljf. mjesto ove rieči: пакы смыслы вьзвратит се христинианскѣхъ, да вьспринимѣтъ ѡпитомнѣ доушегоубениа*). Да по законоу достоинъ естъ шрѣти а еже по с(ва)тому Вас доу .ei. лѣтъ плакати са и соухо да исть въ .и. уасъ и и са .ei. лѣтъ: ми же .г. лѣта се повѣлеваемъ поститын, аи и потѣшанне приметь. аще ли ѡбѣщит са, да .ei. лѣтъ сжд по с(ва)тому Васлин.

kk) Дниконоу глаголюшѣ въ с(ва)тоѣ вьзношенне прѣвдими, елико не принуаст'нии вьидѣта, не достоинно бо ер доушегоуб'цемъ стомты тоу въ цркъвыи, аще еретици и са въ вѣрѣ христинианскѣхъ ни покажѣ са ѡтъ всего срьдѣ сподоу и не ѡтвергѣт са всежъ неустотн беззакон'наго с да не принуастни сжѣтъ вьхода цркъвеннаго.

ll) Бѣсомолци и доушегоуб'ци и заживзателниѣ домоу ѡпитомнию .г. лѣта и соухо да исть въ .ф. уасъ и повли за оутра и веуерь.

mm) Иже разкон створитъ не хотѣ, .г. лѣта да поклет' и ѡ водѣ.

nn) Аще жена егда бѣдетъ неустата, не цѣлуетъ еуа доры исть.

oo) Мажемь не достонть въ жен"скѣмь пор"тѣ ходити ни женамь въ муж"скыи пор"тѣ.

pp) Въ говѣніе младоу дѣтестоу маѣка ни масла не дати, ни двѣ пощенн матерь съсати а .г. — е посте не дати.

qq) Аще медвѣдникъ или бѣдетъ вѣде или бѣровникъ, да молитвѣ въз'метъ и прииметь епитомникъ за .м. дни или за боле, расмотрив"ше подвижанне его. аще ли не вѣдѣ или бѣдетъ, да възметъ молитвѣ и прииметь епитомникъ за недѣлѣ или за болѣ, расмотривше подвижанне его.

rr) Грѣхъ есть не стоим"ше въ цр"квы до ѡтпоущенна безъ бѣды. да имать ѡпитомнию .с. днин и соухо да ѡстѣ въ .ф. часѣ и поклонит сѣ .п. вечерь и за оутра. — А се грѣхъ есть не шадше въ цр"кву бѣда ради или питна ради, да имать ѡпитомникъ .г. недѣле и соухо да ѡстѣ .ф. часѣ, и поклонит сѣ .н. за оутра и вечерь. — Грѣхъ есть, (аще) дороу ид"ше наунегъ блюватын, да имать епитомникъ .л. дни, соухо да ѡстѣ въ .ф. часѣ и поклонит сѣ .м. за оутра и вечерь.

ss) Аще кого на концѣ нмоутъ погани, да егда възкратит сѣ, .н. дни да постит сѣ и молитвоу възмь приуестит сѣ.

tt) Аще велика уловѣка клюунт сѣ крѣстыти да не ѡстѣ месѣ и масла и питна за .з. дни, а ѡсмын днѣ раздрѣшити и тогда възметъ и масло и меса и питне. — Аще ли ѡтъ поганихъ придетъ да напредѣ .з. дни постит сѣ до крѣщенна.

uu) Аще мышь или ино что выпадець въ выно или въ медь или въ водоу или въ ино что тнѣ вькоуситъ его не вѣднн, .е. дни да постит сѣ и въ .с. днѣ възметъ молитвѣ и приуестит сѣ. — Песѣ аще налоуетъ или свръуь выпадець или стонога или жаба или мышь, то молитвѣ сѣтвориты. — Аще ли мышь или жаба сѣгинет' и разыдет сѣгноемь, то того не ѡсти ни питн. аще ли не вѣдѣ вькоусилъ бѣдетъ, да постит сѣ .н. днин. — Песѣ аще умретъ въ печь вьлезѣ, не достонть къ неи пещи хлѣбовь. — Аще здавленикъ не вѣдѣ или бѣдетъ, то нетѣ за то епитомне, ни молитвѣ въз'метъ, же твореть ѡсѣкврьн"шемоу сѣ. — Аще звѣрь или п"тиць устрѣленъ залѣтити и с того умретъ, достонть е ѡсти, за не крѣвь изъ него шла есть. — Аще ли оудавит сѣ въ сетѣхъ п"тиць, того не ѡсти, за не крѣвь изъ него не шла.

vv) Аще попь сѣмрѣжетъ сѣ и аще ѡживетъ, не пѣти емоу въ рнзахъ. Аще ли ѡтъ бѣса наоуенъ, то бѣсѣ въ томъ выновать.

ww) Аще проскоурѣ проскоумисанъ възметъ песѣ или кокош"ка или мышь изѣстѣ за .vi. дни постѣ да възпринимѣтъ а по .vi. поклона на злоутр"ни и на ѡбѣднн и на вечер"ни по .vi. Аще не проскѣмисанъ

поскоуръ мышь или кокош"ка или пѣсь изѣсть, да примыть постъ за .3. дни и поклона по .vi. на зноутр"ни и на ѡбѣд"ни и на вечерни по .vi.

xx) Аще кроуна или рѣба или мѣсо или сыр или что бѣдетъ зглышло въ збѣхъ и не истреблено нащъ а за оутра въпадѣть, да то есть мрътво да збѣ не сводѣтъ ѡ немь исплюшати и слоужити и пакы истреблвати вечерь и блюсти сѣ того, хотѣше служити или принуштити сѣ всѣкомъ уловекоу христининоу поклоникоу покланикоу.

уу) Аще который попь ѡтъ многопитиѣ и дългосѣдѣниѣ въ ноци и ѡтъ обьядениѣ а не изльжавъ сѣ за оутра рыгати наунеть браш"номъ и питнемъ, не достонть емоу служити томъ дни, а простыцоу не достонть принуштити сѣ.

zz) Иже епископъ или попь или дѣяконъ или всѣкъ ѡтъ приута свещеннуйскаго мѣст мѣса въ крѣви доуша его или зѣроудниѣ или мрътьвьунноу, да извержетъ сѣ. съ бо законъ ѡтреуемъ. аще ли людинъ бѣдетъ, да ѡтлжунт сѣ.

aaa) Каженика самого не искажша сѣ аще и епископства достоннъ бѣдетъ, не ѡтмѣтати ни хрома же ни слѣпа еднѣмъ ѡкомъ, развѣ аще глаouxъ бѣдетъ кто и не виде, да цр'ковнаѣ не съблажнѣтъ сѣ. И аще кын епископъ пакы мир"скихъ князь помощиж приметъ цр'ковъ да ѡтврѣжет сѣ и ѡтлжунтъ и (с) приимажшим сѣ с нимъ. Иже бѣдетъ слѣпъ ѡкомъ или голѣниѣ врѣдѣнь, достоннъ же бѣдетъ епископства, да бѣдетъ епископъ. не врѣдъ бо телеснаѣ ѡсквернѣетъ его нѣ скверна доушек"наѣ.

bbb) Аще патрархъ поставлетъ или митрополита или пискупѣ или дѣякона или попа на мѣздѣ а свѣдѣ ж ѣко недостонни сѣтъ и въ продаждѣ свѣдѣть непродаемжж благодѣть, да ѡтврѣженъ бѣдетъ по с(ва)тынхъ ѡтьць никенскаго събора и по констан"тиноу сѣдѣ црѣ, ѣко не достонть патрар"ха на патрар"ха ставити иного, ни митрополита ни пискоупѣ на пискоупѣ ни изгонити его и-своеж власти, аще и бол"ни бѣдѣтъ или роума шибѣтъ или ѡтъ доуха неунстаго или смолокотнаѣ болѣзни или инѣ болѣзкѣ: все бо показанне божне есть. Развѣ ереси и цр'ков"ниѣ тат"быи и прѣлюбоудѣаниѣ ѡблнуема прѣдѣ народомъ, то тако изгонитъ сѣ и ставитъ сѣ инъ.

2.

Još neki penitencijali u bugarskom zborniku.

Poslije navedenih pod brojem 1. pravila pokajnih dolazi u berlinskom i peterburškom zborniku, kako je već sprieda rečeno

(sv. I. na str. 44,) nekoliko glava izvadjenih iz nekakova teolo-
gijskoga traktata, kao :

глава .а. ѿ ненависти. Ненавыст'никъ инакова лествицѣ приде
врхов'наго петра . . . глава .в. ѿ клеветѣ . . . глава .д. ѿ лъжи.
Лъжвыи лъжавь нареует сѧ . . . глава .с. ѿ урѣвоугодни. Урѣ-
воугодникъ подобень есть гробоу . . . глава .з. ѿ сребролюбн.
Сребролюбець неджгоуеть неджгомь менцѣленомь, снѣдаеть утрнего
уловѣка . . . глава .л. ѿ боуестни . . . глава. ѿ хуленн.
Хоул'никъ канновѣ уасти прилагает сѧ . . . глава. ѿ яростыи . . .
ѿ гнѣвливѣхъ . . . ѿ неудалныхъ . . . ѿ с'мысли. ѿ с'мысли
сѧтъ всака бываемѧ въ ннх'же есть всака мысль . . .

Umah za tiem dolazi nauka o dvjema zapoviedima: ljubi boga
i ljubi bližnjega s više slučajeva, kada se griěši protiv ovieh za-
poviedi: Подобаеть всакомоу крѣстнианноу згаждати богови своемуу,
въ негоже има крѣстив'шю сѧ, рекж же въ нма прѣтиж трѣце itd. Ро-
слије toga ima o zliem ženama, što je već sprieda štampano (sv.
I. na str. 62) i kratka pouka o tom (слово како подобаеть дѣтемь
унсти родителе свое пауе доуше свое,) а на l. 6, red 7 роѣма:

Моноканоунъ стыхъ ѿць госпоѣни благословы ѿтѣе. Слово
божьствное ѿ покаани блазѣ испокѣданн грѣхов'нимъ еже есть ко-
рень спасенню и милость ползунти ѿть бога ѿтѣца господа нашего
Ісоуса Христа нже присно жемаеть нашего спасення . . . Ovaj čla-
nak dolazi takodjer u Nomokanonu br. 28 zbirke Undoljskoga na
l. 99 (sr. Слав. рус. рукоп. Ундольскаго str. 34—34) po rukopisu
16 vieka, dočim je berlinski već iz 13 ili najkasnije prve polovice
14 vieka. Sadržaj nije kanoničan već pastoralan.

Za tiem sledi ѿ поповѣхъ слоуж'бы радни članak onaj
isti, koji je naštampan po novijem rukopisu u Tihonravova II. 309
u drugoj svezi. On роѣма u peterburškom (= berlinskom) zborniku
ovako: Н се пакы тжже ношь съ женами себонми съвѣкоуплажт се
на блждь, егоже не подобаеть нмь творити нж хранити въсж ношь
до въсхода слнньюнаго да не похочанть тѣла Христова и крѣвы его
itd. а dokonča oviem riečima: Н вы попове лъжевь аще збо кто
ѿть вась тако бжде сътвориль не хране тѣла и крѣвы христовы, да
ѿстанеть сѧ того, и приметъ за то ѿпитемнж за .м. дныи и .г. дны
соухо да ѧсть и покланает сѧ .л. за утра и вечерь. Аще тако съхра-
нитѣ, примжть милость ѿть бога и прощенне грѣхомь . .

Za oviem člankom ima Слово ѿ покланн въ кратѣ-
чѣ, poticanje na pokoru, gdje pod konac dolazi za primjer pra-

vila: Нонъ аще не крѣститъ ѿвѣда то яко мотилоу асть ова
прича¹:

Бѣ старецъ прозор'анкын, седеше съ братнеж на ѿвѣде и взрѣ
прѣдъ братнеж яко ѿкы идѣхъ медь а дроузын хлѣбъ а ныи мотнаж.
Старець науд молиты бога глаголе: господи, абы миѣ, что есть се,
яко видѣхъ еже всемъ прѣдставыше едино браш'но и ныиъ видѣхъ
инако? И аки са емоу аггелъ господи и рече емоу: се сътъ нже
медь идеть, ты бо съ молитвож идеть и съ въздиханнемъ и не по-
хоулетъ браш'на и молитва нхъ яко и кадило възноситъ са къ богоу.
нии же идѣтъ хлѣбъ, ты не похоулаше браш'на идѣтъ. а нже мо-
тилоу идѣтъ, тыи глаголетъ: (се) не кынѣло, а се г'нынло.

Poslije toga bješe priča o tielu i duši, koju sam sprieda na-
štampao², (sv. I. str. 56,) i za njom ѿ ѿсжжденин, не ѿсжждати
брата. Син есть чистота прѣдъ богомъ не сждити никомоуже — ima
pripoviedka kako je čovjek usnuo te u snu bio prenesen u raj,
odakle izagnan zadjela mu se mantija za kojom je 8 godina tu-
govao, dok mu je bog ne vrati. Ne znam, da li je to onaj isti
tekst, koji se u Nomokanonu zbirke Undoljskoga br. 29 l. 118 do
121 pominje pod naslovom: Слово яко не достонтъ осужати пона?

Umah za ovim sledi наказанне всакомъ уловѣкоу, на l.
32b—34a, a poslije dolazi ono, što je već naštampano sv. I. na
str. 61, i tada:

Заповѣдъ урьнеуьская s ovim početkom:

Аще калоугерь въ вѣлицемъ образѣ блаждь сътворишь, да имать онн-
томнж .з. лѣтъ; аще ли въ малемъ, то .г. лѣта. Такожде и калоу-
герницъ подобаетъ, по неже невеста божна нарнуетъ са . . Sudeći po
početnim riečima ovo je ili ono isto ili bar vrlo srodno članku,
koji dolazi u bugarskoj krmčiji 13 stoljeća br. 230 po opisu
rukopisa rumjanc. muzeja na l. 114 „о калоугерѣхъ“ i u zborniku
sinod. biblioteke br. 321 po opisu Gorskoga i Nevostrujeva. II. 3.
618. Iza raznih priestupljenja kalugjerskih s dodaniem načinom,
kako se ima svaki grieh okajati, dolazi po više primjera, koji
objašnjaju silu pokore i pričesti, kao na l. 41b ovo: Аще кто не

¹ Ona bijaše poznata u 13. stoljeću Simonu episkopu vladimerskomu,
koji u poslanici na Polikarpa crnogizca pečerskoga pominje: обрященися
мотылу ѣдыи, якоже въ Патерици написано і орет: Егда
ѣси или пиши благопохвали бога ібо видѣ, старецъ хулящихъ
мотылу ѣдущихъ (sr. Kalajdoviča Пам. XIIв. 231).

² Ondje ne spomenuh, da se ista priča nalazi takodjer u Nomokanonu
ili bolje rekući u kanoničkobogoslovnom zborniku 17 vieka u zbirci Un-
doljskoga br. 44 (po štamp. katalogu str. 57) l. 117, br. 542 l. 271.

зго ком"канин а мышь его въкоушитъ или пролететь, .м. ить са. Тако бо еше Даниль икто уроденъ жидокынъ и нъ тѣхъ уасъ въ и"же хотеше съжеженъ быти ог-

da ne valja o drugom zlo govoriti, dolazi u istom takav primjer (l. 44): ико икто иште въ Александринъ е на тѣмени своемъ жьловъ с нимъ рождьшоу се и уство велике шельке боле . . . он видје попа гдје по- crkvi ali ga za to ne osudi već uze iz njegovieh ruku ие сѣше на тѣмени его жьлыи исцѣлы и погмел . . . pripovieda se o caru Kostantinu, kako je poderao gra- nu pisaše nesložni popovi jedan protiv drugoga. Dalje m kontekstu još i ona priča, koju sam sprieda na- I. str. 58—59.

držina berlinskoga i peterburškogs zbornika opisana

3.

І възбранна отъ законика стѣхъ ѿць поповомъ и въсемъ людемъ по закону святаго црѣковнаго оустава¹.

І соу сзидане свете транеже по всехъ црѣкахъ великихъ (а соу ѿсвещен'не и оу нихъ мощи свете да се поставе: оургисоую, инако никако. И крѣстниице да се оуиме да се крѣпаю дѣтца. И да се поставляю протопопе и обри уловци и поповомъ да соу доуховници да испра- е и люди ѿ всехъ доуховникъ крѣхъ. И да ѿсвещяю попе съ доуховници светителекемъ благословеніемъ (drugi : а безъ благословеніа никакоже). И оу ѿсвещениихъ е крѣте шаденици и кениаютъ людие и въсно свещен'- оу нихъ съврша, а оу не ѿсвещениихъ миро, понеже ювено им ѿсвещен'но. И ѿтроуета да се знамешаю предъ . поповъ²) въ .н. днѣ по рождьстве з .блгом³ а ниде .м. днѣ да се крѣств а преме⁴ или после никако, разке комъ ноужде велике. И до третнаго братоуеда да никто

ovaj izvadjen iz rukopisa južnoslov. akademije br. 707, va- teksta iz ak. rkp. 709.

ih rieči nema u rkp. 709.

. и вагы прѣжде того.

не кръсти ни венуа (своего си⁵), рекше уаровама ради. И на поѹти пометаниа младѣнцемъ да несть никако. Да се никто не браун безъ венуаніа; кто ли несть безъ венуаніа, да се венуа, понеже блоудство⁶ несть а не бракъ. И да се исповедоѹютъ люди ѿтъ .vi. летъ дваши оѹ годишоѹ⁷, сирнои недѣли и ѿ Филиповоѹ дне; кто ли се не исповеда, да се не приуеща и (ѿтъ)⁸ црѣве да се ѿтлоѹи. Попове коиъ не благослови светитель, да не соѹ доѹховници, на да им се исповедоѹють. И попове да помазоѹю детце миромъ великимъ; ако ли соѹ и стари а не миросани, да ихъ миросаю доѹховници. Кто несть достоннъ да се приуеща на въскрѣсеніе и на рождѣство христово на антоѹргии на великихъ дверѣхъ, а женски полъ (на малихъ⁹) конъ проскомидіе по възвращени светнихъ даровъ. И да се не износи скетою приуещеніе тько до дврѣцъ. Дѣтца кои се не съ исповедала и уловѣци неистови да се приуещаютъ малимъ приуещеніемъ изъ дроѹгого калежа соѹтра на въскрѣсеніе предъ летоѹргіомъ¹⁰. И кто не соѹ достонни приуещеніа, да имъ се даде священна вода на въскрѣсеніе и на рождѣство и на смрѣти не калежа¹¹ да се не приуеща, тько изъ хранилице, оѹ чѣмъ стон аганаць¹² и лъжица. И да си имаю протопопе съ доѹховници и с попови кръщеніе и законъ (и в'се потребы)¹³ що имъ трѣбоѹе да кръсте и оѹче люди. И попове да си имаю иконостасе и оѹ нихъ да имъ стон хранилица съ приуещеніемъ и ино (всако) священство. И заклопитихъ празникъ да несть, понеже светни ѿтъци несть благословено. И оѹ неделю и оѹ празнике нароунте да несть работе никакове ни мале ни велике (и да несть проклетъ кто не скѣтитъ празника иже оѹставлено бысть светни ѿтъци)¹⁴. Тать и хоѹсаръ и оѹбница по воли да се не приуеща ни анафора да моѹ се дае, догде се злаго своего ѿбнуае не ѿстане. Арма съ¹⁵ да несть прѣжде венуаніа на прѣстень. Уаши да се не разбѣка, оѹ кои се приуещаютъ младѣци, нь да стон оѹ црѣкви на потребоѹ. Канои на исходъ доѹши да се пое прѣке¹⁶ погрѣба. И да

⁵ dodano iz rkp. 709.

⁶ по rkp. 709, онај prvi: блюство.

⁷ въ годины.

⁸ dodano iz 709.

⁹ iz rkp. 709. dodano.

¹⁰ прѣжде антоѹргіе.

¹¹ не потира.

¹² въ чѣмъ агницъ.

¹³ iz 709.

¹⁴ iz 709.

¹⁵ u rkp. арма.

¹⁶ прѣжде.

не антоургиса нонь не ѡтпекъ вѣтерни и оутрѣвъ и уасонь.¹⁷ |
 номь унстомь моантвеномь да се антоургиса а инако инако.
 скетоу да днжоу¹⁸ где и летоургия на транезе где есть слоужба
 томоу или оусьинимь. И да се и томоу не приложи некое ѡбр
 ние или бракъ, къ немже соу глаумци и мирьско пеніе.
 се куди црѣковь въ службахъ¹⁹ въ свое време. И прѣносъ да
 носе прѣзь недоужнихъ. И поюве да имаю апостока, и
 геаіе, летоургію, трішдь, номоканонь²⁰, ѡалтирь і
 тонкъ и господскимь празникомь службоу и уѣтеи
 пооучение людемь. И безъ скога²¹ антиниса нонь да не ан
 гиса (и просфоры да соутъ кисели и сани и съ оукрон'чени
 пимь да слоужитъ шкоже възвраты)²². И поюки да си соу до
 ници свакъ оу своемь ичорин а оу другомь прѣдела да не сежоу
 црѣкви да соу тверде и покрѣвѣ и ключе да имають, а оу р
 денникъ да не слоуже²⁴. Дѣте крѣстнише .г. динари и за ѡпяти
 перперъ и за ѡскещеніе црѣковно .г. перперъ и .з. ланать плат
 .в. оуброуса²⁵. Кто ли есть прѣселенъ ѡтъ ѡскещеніе црѣкве и
 лоути шоу се другоу црѣковь светитъ, да да .з. ланать платна
 оуброуса и .м. динарь.

4.

Заявѣдъ и оуставъ стыхъ ѡць .тн.

Pod ovim naslovom dolazi tekst u rukopisu 707 kao nast
 predjašnjega članka (u 709 rkp. nema ga), isti tekst ima za
 u rukopisu Šafarikove ostavštine pod br. 24 i u dva odlomka
 Grigoroviča, od kojih je jedan na koži iz XIV stoljeća, dru

¹⁷ rkp. 709 dodaje съ ѡалтиромь и са канонн.

¹⁸ прѣста да днжеть се.

¹⁹ на слоужбахъ въсехъ.

²⁰ и rkp. је диомоканон.

²¹ скоего.

²² dodano iz 709.

²³ u 709 cijeli stavak ovaко: И поюки да не сегнетъ много и
 пріети кого или възвѣти уѣо безъ благословенія ѡного доухов
 тьнуо съ посланиемь єпископа; аще ли дрѣзнетъ ѡ своемь ко
 есть лихъ свещен'ства.

²⁴ да соутъ покрѣвѣ и закључене и ѡграждене а оу раздр
 никъ да не слоужеть 709.

²⁵ дѣте крѣстнише .в. динара, за антоургію .г. динара, за в'
 ніе .з., за ѡпяти дѣъ перперъ, а ишчимь .д., за ѡскещеніе црѣ
 перперы .м. ланать платна, .г. оуброуса, сагъ и въз'гаче'шицъ

artiji iz XVI stoljeća. Ja ću ovdje naštampati tekst najstariji t. j. onaj iz 14. stoljeća a k njemu dodati na dnu varijante iz šaf. (= šafarikova teksta 24), grig. (= grigorovičeva teksta na papiru pisana), a k. (= akademičkoga rukopisa 707). Još ću spomenuti prije i to, da ovaj isti tekst dolazi takodjer u sinodalnom trebniku srpskom 15. vieka br. 374, sr. Gorskoga i Nevostrujeva. Opis III, 1, 184. Učeni izdavatelji istoga „Opisanija“ misle, da je ovaj članak samostalna rabota slovenskih popova.

Въ кые дни достонть сласть ѡсти урн'цемь ѡдоушимь, аще ли се ѡтрекоутъ неколко лѣтъ или до смърти своєю си волюю, снн сыры¹, ѡвы же меса, то да не ѡдоутъ. И ѡ винѣ такожде. Аще ли пакы хоцеть² ѡсти, снн сыр³, ѡви же меса, то да ѡдоутъ, да ихъ не оуставляють ѡтци ихъ⁴ въ тые дни ѡтъ сыра или ѡтъ меса и вина⁵. Нин же глаголють не разоумкюще: подобает ли ѡсти сыр не ком'как'ше се? ѡ таковыхъ пишеть: мнози пастырни⁶ просмрадише стадо. Подобает' комуати заповѣди⁷, нже комуоу дано ѡсть ѡтъ ѡтца⁸, та же⁹ и комуати се. Писано ѡсть¹⁰: не брашна ради разаранте¹¹ дѣла божна. и пакы: урѣво брашноу а брашно урѣвоу, (богъ же и сѧ и ѡна да оупраз'инть)¹².

О днѣхъ¹³ нароунтыхъ. ѡтъ рождьства христова .н. дни или .ни. ѡсти сыр, ѡни¹⁴ же месо, и на срътениѣ господнѣ и (на)¹⁵ ар'цивоур'скоу недѣлю и недѣлю сыр'ноу ѡсти сыр и пас'хы свѣтлѣ недѣлѣ и по пасцѣ¹⁶ прѣполоквиеннѣ праздника сръда и съшьствнѣ¹⁷ свѣтаго доуха, недѣла пен'дикостьнаа, (сн)¹⁸ да ѡдетъ сыр, ѡни же месо.

¹ снн сырѣ šaf. сы сыры и ѡви же ак.

² аще ли же хотеть šaf.

³ сырѣ šaf. сы сыры нин же ак.

⁴ ѡтци доуховьни šaf.

⁵ или ѡтъ вина ак.

⁶ пастырн ак.

⁷ все заповѣди ак.

⁸ ѡтца доуховнаго ак.

⁹ такожде šaf.

¹⁰ бо ѡсть ак.

¹¹ разарати šaf.

¹² dodano iz šaf.

¹³ Може се читати takodjer: въ днѣхъ, ак. д'нен.

¹⁴ boljе ак. šaf. нин.

¹⁵ dodaju ак. šaf.

¹⁶ въ недѣлю сыр'нѣ ѡсти сырѣ и пасхи свѣтлѣ недѣлѣ по пасцѣ šaf.

¹⁷ сръда не ѡсть и на съшьствнѣ šaf.

¹⁸ dodano po ак., все да ѡдетъ сырѣ, нин же мѣсо šaf.

Лѣпо ѣсть ѿтцемь (доуховнимь)¹⁹ уеда любити, милосрѣдомь быти, кроткомь, смѣреномь, зунтельномь, не ѿтеготеще уедь сконхь или богатства ради или всрамик' се сана ради или дара зреще²⁰ то ни зѣло ѿслабити и попоустнише²¹ уставоу еже оуставише скетын ѿтци, нь размотрениемь²² творите, виден²³ уловѣкоу немощь и ѿт себе²⁴ самого. Писано (бо)²⁵ ѣсть: прѣплъниень корабль²⁶ погрезметь а праздиь затоунт' се. а въ време плънь пловеть²⁷ добръ. Тако и мы братиѣ²⁸ аще уеда свои тежкыми заповѣдми здроуимь, то науе ѿпадають и погыбноуть. Погыбнеть²⁹ брать твои неразоумныи въ твоємь разоумѣ, за негоже умрѣтъ христос'. Нь науе испръва яко млѣкомь напнтан³⁰ его яко младенца неразумна рекше божьствнымь пооуенниемь, яко да приндеть въ разоумь въ истин'ноую вѣроу.

Лѣпо ѣсть уедомь послоушанкомь быти и трѣпѣликомь, якоже пишеть: Аще кто хошетъ исповѣдати грѣхы свои, съ слъзми да исповѣсть, яко слъзы смѣреннѣ соуть. Покланяюще³¹ се ѿтцоу достонтъ да въ слоужбѣ молит се ѿ насъ. Слъзы бо великихъ грѣхъ ѿмывають³². И молити се богу антоургну поюще, избавитъ бо ихъ .i. антоургин за .д. мѣсець, и .к. антоургин за .и. мѣсець, (а)³³ за .vi. мѣсець .л. антоургин. И³⁴ могоуть слоужбеници избавити ѿт грѣхъ, аще хотеть, каюцихъ се добръ и прилежно.

Въ прьвоую недѣлю великаго поста³⁴ да ѣдетъ соухъ хлѣбь до соуботы ѳеодороке³⁵, и последноую недѣлю соухъ хлѣбь³⁶, а петькь и соуботоу великоу не ѣдетъ ни соухъ хлѣбь, развѣ въ соуботоу ве-

¹⁹ dodano po šaf.

²⁰ дара ради šaf.

²¹ попустиши šaf., čitaј: попоустивше.

²² расм. ак. смотр. šaf.

²³ видѣще grig.

²⁴ ни ѿ ак. и ѿ себя самого grig.

²⁵ dodaje grig.

²⁶ корабль grig. ак.

²⁷ пловеть grig. плъиеть ак.

²⁸ братіе grig. ак. šaf,

²⁹ и погыбнеть grig. šaf. ак.

³⁰ яко младенца неразумна млѣкомь напнтан его šaf. напнтан ак.

³¹ и покланяты се оусрѣдно ѿтцоу достонтъ grig. достонт бо емоу да въ слъж'бахъ šaf. въ слоужбахъ grig. достонтъ въ слоужбѣ и да молит се ѿ насъ ак.

³² избавляють grig.

³³ ак., šaf. и.

³⁴ dodano po grig. šaf. ³⁴ po grig. ак. šaf., naš tekst поста великоу.

³⁵ ѳеодорови šaf. ак.

³⁶ grig. samo такожде.

УСРЬ МАЛО ХЛѢБА И УАШОУ³⁷ ВИНА. И ВЪ ДРОУГЫЕ АЩЕ БОУДЕ³⁸ СРѢДНЕ-
НИЕ СОУБОТОУ И НЕДЕЛЮ, ИДЕТЬ МАСЛО А БѢЛЦИ РЫБЕ³⁹. НА БЛАГОВѢ-
ЩЕНІЕ И ВСИ РЫБЫ ИДОУТЬ, А ВЪ НЕДЕЛЮ И СРѢДОУ И ПЕТЬКЪ ВИНА НЕ
ПИТИ, И НА .М. МОУУЕНИКЪ МИНСИ МАСЛО А БѢЛЦИ РЫБОУ⁴⁰.

И АЩЕ ВѢРОУЕТЕ ВЪ ГОСПОДА БОГА И СПАСА НАШЕГО ІСОУ-ХРИСТА, НЕ
ПРѢСТОУПАЙТЕ⁴¹ ЗАПОВѢДЬ СІЮ, НЪ УИСТОМЪ И ДОБРОМЪ ПОСТОМЪ И ПОКА-
АНИЕМЪ ПОДВИЖНОМЪ ПЛАУНТЕ, ВЪПНЮЩЕ КЪ БОГОУ⁴² ВСЕ ДНИ ЖИВОТА
СВОЕГО, ДА ПРОЩЕНІЕ ГРѢХЪ ПРИНИМТЕ⁴³, ТОМОУ САМОМОУ БОГОУ ПЛАУНТЕ
СЕ РЕКШОМОУ: НЕ РЪЦИ⁴⁴ НИКТОЖЕ ІАКО МНОГО ЗЛАА СТВОРИХЪ ГРѢХЫ⁴⁵ И НЕ
ПРИМЕТЪ НАСЪ БОГЪ⁴⁶. НЪ ПАУЕ БОГЪ ПРИМЕТЪ ВСѢХЪ КАЮЩИХЪ СЕ. И
КОН'УАВ'ШЕ ЛѢТА ЗРѢУМАА ДА НЕ РЕУЕТЕ⁴⁷: УЖЕ СКОН'УАХОМЪ ПОКААНИЕ,
НЪ МОЛНТЕ СЕ НА ВСАКЪ УАСЪ⁴⁸ И ПРѢБЫВАЙТЕ ВЪ МОЛНТВАХЪ⁴⁹ ДО СКОН-
УАНИИ ВѢКА СВОЕГО. КЪЖДО БО ВѢРНИИ УЛОВѢКЪ БОГОУ И ХОТЕИЕ СПАСТИ
ДОУШЕ СВОИЕ⁵⁰, ВЪ ПОКААНИИ ДА ЖИВЕТЬ ВСЕГДА, ВЪ СЕ ДНИ ЖИВОТА СКО-
ИЕГО. АЩЕ ЛИ СЕ КОМОУ СЛОУУНТЬ ВЪ ЛѢТѢХЪ СИХЪ, НЕ КОНУАВШЕ ПОСТА
И ОУМИРАТИ НАУНЕТЬ⁵¹, ТО МОЛНТКОУ ПРИЕМЪ И КОМКАТИ⁵² СЕ. АЩЕ ЛИ
КТО ПОНДЕТЬ НА РАТЬ, ТАКОЖДЕ ДА КОМ'КАЕТЪ СЕ.

БРАТНІЕ, ДР'ЖИМЪ ЗАПОВѢДИ ГОСПОДИИЕ⁵³, ДА НЕ ІАВИМЪ СЕ НЕПОТРЕБНИ.
СЕ ЖЕ ВѢЖДЪ ОТЬУЕ, ІАКО ДОУХОВНОМОУ УЕДОУ⁵⁴ ПОДОБАЕТИ НА .Г. УЕСТИ
РАЗДѢЛНИ ГРѢХЫ: ПРЪВОУ УЕСТЬ НА ПРЪМИЛОСТИВАГО БОГА, .В. УЕСТЬ НА
СЕБЕ, .Г. УЕСТЬ НА ИСПОВѢДНИКА. ПРОТНКОУ СИЛѢ ДАТИ⁵⁵ ЗАПОВѢДИ УЛО-

³⁷ grig. ak., paš ušše.

³⁸ боудѣть šaf.

³⁹ и б. рыбѣ šaf. а въ дроугые срѣдние соуботе масло, и на .м. моууеникѣ минси и бѣлци маслѣ а на благовѣщеніе вси grig., а въ дроугіе среде и соуботе и неделе маслѣ, белци рыбы, на благ. вси р. ш. ак.

⁴⁰ и на .м. sve do ribou izost. grig. ak.

⁴¹ не прѣстоупан заповѣди сие ак.

⁴² плаущѣ и въпнющѣ къ богоу плаунте се šaf.

⁴³ примете grig. ak. примѣмъ šaf.

⁴⁴ нерцѣте ак.

⁴⁵ šaf. грѣхы izost.

⁴⁶ grig. dodaje: не истезоуеете ѿ сьгрѣшеніи нъ пауе — — добрѣ кающихъ се. Ove posljednje rieči i ak.

⁴⁷ да не рекутъ šaf.

⁴⁸ днѣ grig.

⁴⁹ šaf. dodaje вашихъ, ак. dodaje. все дни до кон.

⁵⁰ хотѣи šaf. ак. доушоу свою šaf.

⁵¹ науьмоутъ ак. и умираетъ šaf.

⁵² и комъкаетъ се grig.

⁵³ божіе grig.

⁵⁴ ѿцоу grig.

⁵⁵ дати ак. šaf.

вѣмоу да вси добрѣ спасем' се. Длѣж'нь юсть ѡтцьнѣ шко врахъ хытрѣ
взыскати канѡнѣ исповѣдав'шомоу⁵⁶ се и расмотривѣ дати заповѣдь,
да дроугъ дроуга теготы носимъ и тако с'вршнимъ заповѣди христовы.

5.

Разна pravila за „уръицьце“.

α) Аще⁵⁷ мнхъ сѣде на трапезѣ глаголетъ праздно слово, да прѣ-
боудеть постѣ се до дроугаго ѡбѣда, поклонъ по .с. и да ѡтсѣ-
уете⁵⁸ скоро, яко ѡтъ неприязни юсть.

β) Трапеза не имоуши слова божна, подобна юсть шслемъ скотнцямъ.

γ) Аще кто нзыдет из монастыра безъ благословеніа ѡтъ игоумена,
да юсть безъ приуѣщеніа.

δ) Аще брата зовоут' и не ѡзовет' се уювь, да поклонит се .р.

ε) Аще кто гнѣвает се на брата тоуиѣ и не створит юмоу мета-
ниѣ⁵⁹, да ѡтпоустит юмоу гнѣвъ, .а. неделю постѣ⁶⁰ се.

ζ) Аще кто встанеть на игоумена и смоутитъ братню, да пос(титъ)
.а. неделю.

η) Аще⁶¹ кто постъ приѣмъ и рѣшѣт' и въ прѣки глаголетъ, не
веди своѣи пользи, да пос(титъ) .а. неделю.

θ) Аще кто не боуде на трапезѣ съ братнѣю на благословеннѣ
трапезѣ, нь послѣ⁶² кындетъ, да не шсть, нь послѣ да шсть.

ι) Аще кто въ врѣме приуѣщеннѣ имать гнѣвъ снѣкымъ и не ѡт-
стоупитъ юмоу, да не ком'каѣтъ се.

κ) Аще попь въ неделю и на господьскыи праздники не възлага-
ѣтъ свиты, веуерь и за оутра да поклонит' се .і. (ак. іта .р.)

λ) Аще кто идет' въ сокаль или въ кни'ницоу без' врѣмене, да
пос(титъ) .а. днь (ак. .а. неделю).

μ) Аще мнх' ѡпниѣт' се, яко блѡудъ створилъ юсть. аще крадетъ,
тожде. Аще блюѣтъ, тожде, нь ѡбьид се.

ν) Аще мнх' целова⁶³ каковоу любо женоу, да пос(титъ) .кѣ. дни, по-
клонъ по .п. Не достонтъ бѡ мнхоу целовати жены, разкѣ матеръ свою.

⁵⁶ изповѣдающомъ се šaf.

⁵⁷ Odavle dalje nastavljaјуći slažu se samo tekst akademički i odlomak grigo-
ričev na koži, a grig. i šaf. nastavljaју oniem, što će niže doći. I sinodalni tekst
ovdje se svršuje. Na pokon i smisao dokazuje, da je to posve nešto drugo.

⁵⁸ ѡтсѣует се ак.

⁵⁹ мтениѣ ак.

⁶⁰ гнѣвъ, да ѡлхунт се .а, неделю ак.

⁶¹ ovo je pravilo dodano iz ak.

⁶² послѣдн ак.

⁶³ целѡѣтъ любо кою — — — .м. дни, покл. по .п. на днь ак.

ξ) Аще мнихъ въ велицѣ образѣ сынъ ударитъ брата своего, да поклонитъ се .р.

ο) Мнихоу сихастоу единачоу не подобаетъ нищо⁶⁴ притежати развѣ котигы⁶⁵.

π) Аще мнихъ оставитъ лож'іе свое и не идетъ въ кѣлію свою за лѣнѡсть, да поклонитъ се .р.

ρ) Аще мнихъ хвалитъ се, яко добра рода есмь, или родъ имамъ, да пос(титъ) дни .н. и поклонъ по .т. (ак. dodaje на днь), яко постригъ се отрече се мира.

σ) Аще мнихъ съ братомъ своимъ глагоумитъ се ли съ нимъ⁶⁶, да поклонитъ се .р.

τ) Аще мнихъ распож(са)в' се лежеть, да поклонитъ се .р.

υ) Аще мнихъ не поклонитъ се игоуменоу, рекъ: прости отъче, и идетъ леши, да пос(титъ) .м. дни, поклонъ по .р.

φ) Аще мнихъ въ цркви бесѣдоуетъ съ другомъ или въсмѣетъ се поюще⁶⁷, да поклонитъ се .р.

χ) Аще мнихъ своу прѣдасть се, то своемуу естъ тѣлоу калоугеръ а не светомоу доухоу.

ψ) Аще мнихъ иметъ се за срамныи оудъ и поглядаетъ его, яко и блодъ творитъ⁶⁸.

ω) Аще .в. калугера лежета на единой постели, блодника нареуетъ на христось.

αα) Аще мнихъ възметъ здоушиє и не повѣсть игоуменоу, яко мр'твь естъ.

ββ) Аще мнихъ изѣсть что отан, съблодилъ естъ.

γγ) Аще мнихъ възлежеть на лоно женѣ или матери своей, да се не ком'ка за .м. дни и да не ѣсть съ дружиною яко иѣсть достоєнь.

δδ) Аще мнихъ съ женою поидетъ елико уловкъ⁶⁹ възоветъ, да поклонитъ се .р. вечеръ и за оутра.

εε) Мнихъ ходен по людскихъ трапезахъ и на бракъ, медведа его богъ нареуетъ.

ζζ) Мнихъ ходен въ жити мирьсцемъ, ꙗго бо богъ нареуетъ, яко не оставляетъ его сатана, за не гледаетъ жени людскихыє.

⁶⁴ ннута ак.

⁶⁵ котикн ак.

⁶⁶ съ немн ак.

⁶⁷ поющн ак.

⁶⁸ яко блудъ сътворилъ естъ.

⁶⁹ ovdje prekida grigorovičev tekst za to što mu 1—2 lista fale; ali ak. je podpun i po njemu je štampano.

ηη) Минх' аще деаиет безь мантие, съблзнил се есть.

θθ) Минх' аще что украдетъ въ монастыри нарочито, пос(титъ) .в. лѣтъ, не комкати его развѣ на пасхѣ.

и) Минх' въ скѹме аще целѹетъ брата си, да поклонит се .р.

хх) Минх' аще принесеть что или приведеть, да не влаеть (!) с нимь, нь пгзмень.

λλ) Минх' аще естъ месо, пос(титъ) .в. лете, приуецаиет се .г. — шь 8 годниѣ, поклонь по .и.

μμ) Минх' седеи на трапезе (аще) погладит си помсь, яко блѹдь сътворишь есть.

νν) Минх' аще ѡблежитъ въ цркви, да поклонит се .р.

ξξ) Минх' пади съ моужаскимь поломь или съ скотомь, пость .и. леть, поклонь .ри. на днѣ.

οο) Сие вьсе заповѣди несоутъ вьсѣхъ уловѣкъ, нь разоумныхъ. тин бо нарекоутъ се небесным уловѣци и зем'льним аггелы.

6.

Правила стыхъ ѡцъ по заповѣди стро и великаго
Василіа.

Pod ovim naslovom nastavlja se tekst u akademičkom rukopisu bez prekida; ovdje nadovezuje k onomu gdje bješe sprieda prekinuo, takodjer rukopis 24. iz ostavštine Šafařikove; isto tako odlomak Grigorovičev, koji je ipak poslije onoga, gdje bješe sprieda prekinuo, dodao još pravilo β); трапеза — скотинь i konac članka, t. j. pravilo οο): сие вьсе — аггелы. Za tiem spomenut ću, da dio ovoga članka dolazi takodjer u rukopisu 14, tako zvanom hodoškom, ostavštine Šafarikove, ali s razlikostima drugoga prievoda. Ovaj dakle ovdje naštampani članak čita se u šaf. (= Šafarikovom 24), ak. (= akademičkom 707), u grig. (= Grigorovičevom odlomku na papiru pisanom), grig. kož. (= Grigorovičevom odlomku na koži) i po drugom prievodu u hod. (= Šafarikovom 14). Najposlije i ak. b. (= akademički 709) ima ovaj isti članak s varijantama, koje dokazuju, da je i ondje drugi prievod. Za osnov našega teksta stavljen je s početka grig., a poslije na naznačenom mjestu grig. kož., varijante u tekstu ili iz pod teksta po ak. šaf. grig. ak b.

U samom naslovu šaf. izostavlja rieč: и великаго, ak. piše ovako: пр. с. ѡ. и заповѣди стро и великаго Василіа вьсемь намь; a ak. b. donosi svoj tekst pod ovakovim naslovom: Правила стго и великаго Василіа, их же сты ѡци съкратише и

п^омъ и поклони, скоро време съкратише; najposlije hod. ima ovaj naslov: А се правила стго Іѡ поѣника і не роѣима као сви остали риеѣју оубица itd. nego pred tim ima još jedno pravilo, koje ѥu pod tekstem naštampati.

а) Ъбица¹ по законуѣ светаго Васнліа .еі. лѣтъ плакати се соухомде и не ком'кати се. мы же правило повелѣваемъ: .г. лѣта не ком'кати се и соухомдын² поклонъ по .с. на днѣ. (Hod. rkr. ima: .к. лѣтъ кланати се сдохомде и не приуещде се. мы же повелѣваемъ .г. лѣта, аще даже до веуера постити волитъ и сдохомсти и метаніа творити по .т. на днѣ, лѣтне же нже реуема лѣта да испльнметъ).

б) Блоуд'никъ по светомоу Васнлію .с. лѣтъ не ком'кати се. мы же едно лѣто не ком'кати се соухомде, поклонъ по .ри. на днѣ (Hod. rkr. .з. лѣтъ не приуещати се. мы же .в. лѣтъ, аще оубо по .ф.-томъ уасѣ оусрьдствоуетъ сдохомденіе приемати и метаніа творити по .си. на в'саки днѣ).

в) Прѣлюбодѣнць³ по (законѣ)⁴ светаго Васнліа .еі. лѣтъ. мы же двѣ лѣтъ не ком'кати се, соухомде, поклонъ по .с. на днѣ (Hod. rkr. мы же .г. лѣта повелѣваемъ, аще выше реуеное запрѣщеніе съ оусрьдїемъ приемоутъ. лѣтне же прилѣже конць време да ѡжди-длетъ, егоже ѡтъци оуставише).

д) Нже⁵ съ скотыною, по светаго Васнліа .еі. лѣтъ не ком'кати се. мы же двѣ лѣтъ не ком'кати се и соухомсти, поклонъ по .с. на днѣ. (Hod. rkr. нже съ ск. съблудны, по великому Григорію нис'скомѣ .к. лѣтъ запрѣщеніе да приметъ, по светомѣ же Васнлію .еі. лѣтъ. мы же .г. лѣта не приуещати се и сдохомде по .ф.-томъ уасѣ и плаче се и поклоны ткорѣ по .т. на днѣ. Лѣтностію же прилѣже реуеніа ѡтъци лѣта да испльнметъ).

¹ Hodoški ima pred tim ovo: Нже оубо ѡбаваніе исповѣдающих' или уародѣаніе наѣ влѣхвомъ себе издак'шихъ да приемоутъ запрѣщеніе по законуѣ светаго Васнліа .к. лѣтъ не приуещати се. мы же, реуе, .г. лѣта поканіа време тѣмъ съкращаемъ, аще оубо оусрьдїе покажоутъ на кждо днѣ ѡ мнозѣ пощенію прилѣжати и по .ф.-томъ уасѣ жестоку и сдох приемати пицѣ, елико едѣ живѣ быти, нь и поклони творити по .си. на днѣ; уело съ смѣреніемъ земли приражающихъ.

² соухомсти ак. šaf.

³ прѣлюбодѣнца šaf. Hod. rkr. pred tim još ovo pravilo: Ннокы съблуднѣ или ннокыне по законѣ стыхъ ѡтъць .еі. лѣтъ неприуещати се. мы же .в. лѣтъ, аще съ оусрьдїемъ приемоутъ выше реуенное запрѣщеніе.

⁴ iz hod., ак. šaf. samo по светомоу васнлію.

⁵ Ovo je pravilo u ak. šaf. zamienilo svoje mjesto sa sliedećim te stoji poslije njega, isto tako u hod., ali u ak. b. sasvim ga nema.

е) Нже съ мужьскыиъ поломь⁶, по светаго Василиа .еі. лѣтъ. мы же .в. лѣтъ не ком'кати се, соухомсти⁷, поклонъ по .с. на днь. (Hod. rkr. H. съ м. п. безьобразіе съдѣлавы по великомъ Василию .еі. лѣтъ itd. s dodatkom: аще ли лѣнике прилежитъ, .еі. лѣтъ да испльиаетъ).

ф) Нже съ сестрою своею, по светомоу Василию .еі. лѣтъ не ком'кати се⁸, (мы же .г. лѣта не ком'кати се)⁹, соухомсты и поклонъ по .ф. на днь (Hod. rkr. іта: нже оубо съ с. св. безьобразіе съдѣлавы, по в. в. .еі. лѣтъ ѿтъ приуещеніа ѿтрекаетъ се. мы же по трехъ лѣтѣхъ тѣхъ сподобляемъ, аще кыше реуенное запрѣщеніе съ оусрьдіемъ приемоутъ).

г) Нже съ снахою¹⁰ своею, по светаго Василиа .аі. лѣтъ не ком'кати се. мы же .к. лѣтъ не ком'каты се, соухомсты, поклонъ по .т. на днь. (Hod. rkr, нже съ св. снхою безьобразіе съдѣлаетъ, .аі. лѣтъ запрѣщеніе приемлетъ etc.)

н) Тать аще покаетъ се, по светаго Василиа .в. лѣте не ком'кати се. мы же .м. дин не ком'кати се соухомдын, поклонъ по .р. на днь. (Hod. rkr. to isto s nešto drugim riečima).

і) Гробныи тать по светомоу Василию .еі. лѣтъ не ком'кати се. мы же .а. лѣто не ком'кати се, соухомдын, поклонъ по .с. на днь. (Hod. rkr. на .і. лѣтъ ѿтлзудет се etc.)¹¹

ј) Нже потвор'никъ и уродѣнникъ исповѣдаетъ се¹², по светомоу Василию .еі. лѣтъ. мы же .г. лѣта (не комкати се)¹³, соухомдын, поклонъ по .н.

к) Аще кто пролнетъ светою слоужьбою творѣ и съхранитъ ю¹⁴, постъ .м. дин и соухомды.

л) Аще кто зрѣжетъ¹⁵ ѿтъ своеіе пльти хоте, постъ .г. лѣта ѿ хлѣбъ и ѿ водѣ, (поклонъ по .р. на днь)¹⁶.

⁶ ak. b. іта: мужелож'никоу соуды .еі. лѣтъ.

⁷ сѣхомдѣ šaf.

⁸ не комкати се izost. šaf. i ak.

⁹ što je ogradjeno, dodah po ak. šaf.

¹⁰ съ снохою ak.

¹¹ Poslije ovoga sledi u hod. rkr. Нже по изжди кльишихъ се .г. лѣта, а нже ли кроме мужде .аі. лѣтъ да приметъ запрѣщеніе. мы же .а. лѣто по .ф.-томъ часъ идуща и поклоны по .сн. на днь творѣща. Ovim dovršuje ondje članak.

¹² izostavljeno u šaf.

¹³ dod. šaf.

¹⁴ bolji smisao šaf. творѣ ю съхранити ю.

¹⁵ ovdje počima odlomak grig. kož. po njemu će se u napredak štampati.

¹⁶ dodaje šaf.

m) Аще кто здавлено или кровь скотню не вѣдеще ли трѣбно убо
иать, постъ .в. недеде¹⁷. аще ли вѣдеще¹⁸, .в. лѣтъ.

n) Аще кто не съхранитъ комканна, нь или мышь его вѣкоушитъ,
или стрет' се¹⁹, постъ .м. дни.

o) Аще кто пролѣет' светою уашоу въ врьме приношенна, постъ
.з. дни. аще ли на конуннѣ²⁰, постъ .м. дни.

p) Не подобаетъ въ постъ велин женити се ни память творити.

q) Аще кто гробы въз'грѣбають, постъ .м. дни, поклонь по .р.
на день.

r) Аще кто створитъ разбон ближикъ²¹, постъ .е. лѣтъ и не вѣлазитъ
въ црьковь, а на .с. лѣтъ вѣлазити, а на .з. анафороу възети²², а на
осмо ком'кати се. Аще²³ ли юсть неближнего зѣнль, постъ .г. лѣта
и въ црьковь не оулазити, а на .е. лѣтъ ком'кати²⁴ се.

s) Аще муж' ком'как' се и съ женою боудеть, постъ .н. дни. аще
ли попь, .с. недедь постъ, (поклонь .р.)²⁵.

t) Аще комкак' се блюет'(по ѡбѣдѣ, постъ .м. дни. аще ли)²⁶ въ
заходь слынцоу, постъ .г. мѣсеце, (поклонь по .р.)²⁷.

u) Иже по покаини съгрѣшитъ или на муж'скоу женоу или со-
дом'скы блондъ или женоу прѣзь юстьство²⁸, то постъ .ви. лѣтъ (ак.
.ви. недедь, а šaf. .в. нед. поклонь .р.). Аще юсть ъ велин постъ, то
къ иетровоу дню пакы дроугыхъ .с. недедь, ѡтъ велика дни до всѣхъ
светыныхъ постъ срьдоу и петькъ, а ѡтъ толи постъ помедѣльникъ,
срьдоу и петькъ²⁹, ни вина ни масла, поклонь по .ви. веуеръ и зао-
утра и на уасехъ и ѡбѣдницѣ и на веуер'ницѣ по .г. приложн (по-
клони)³⁰ до земле³¹.

¹⁷ grig dodaje поклонь по .т.

¹⁸ вѣдѣ иать grig. ак. šaf.

¹⁹ стресет' се šaf. раснпѣт' се grig.

²⁰ конунане grig. на кон'ци лнтоур'ге ак. б.

²¹ на ближикоу grig.

²² а на .з. — възети izost. grig.

²³ аще ли — ком'кати се izost. ак.

²⁴ Posljednja tri pravila počam od неподобаетъ izostavio ак. б.

²⁵ dodano po šaf., ак. б. овако: аще кто приуестив се съ женою
лѣжитъ, постъ .н. дни.

²⁶ iz grig.

²⁷ šaf. grig.

²⁸ блондъ мужь на мужа или на женоу прѣзь юстьство рек'ше
въ прохондъ grig.

²⁹ а ѡтъ толи — петькъ izost. grig.

³⁰ grig., u grig. kož. dolazi поклонь poslije до земле.

³¹ Posljednjih dvaju pravila nema ак. б.

v) Аще жена снѣсть ложнѣ³² нноѣ жены дѣти ради³³, то прьвое моитвь створ'ше, по томь пость .з. дни, по томь лице миромь помазати и моитвоу створити, юже твореть пришьдшомоу ѿть погань³⁴. По томь пость .а. лѣто, ѿть года до года³⁵, (поклонь .р.)³⁶.

w) Якоже содомьскы блондъ, тако и съ скотомь, разоумѣн³⁷ въ юности и старости, по томь канонь дати нже въ юности .а. лѣто, по томь .г. дни [въ неделн]³⁸ варика не исти. Аще ли юсть срьдоевунь, лѣта .г. или .д. пость, [поклонь .р.]³⁹. Или⁴⁰ корете⁴¹ дондеть уловѣкъ и аще боудеть въ пость велн⁴², то и попась .с. недель, и къ иетровоу днески дроугыхъ .с. недель и ѿть толи пость а въ соуботоу и неделю сырь и въ скетыѣ дни, поклонь по .т. на днь, и плакати.

x) Нже танны разбон створитъ, толико ѿтьць зкѣсть, пость .г. лѣта, .а. въ цркъвь не вълазитъ⁴³.

y) Аще кто домь зажежетъ⁴⁴ или гоумло, пость .г. лѣта, .а. ѿ хлѣбѣ и ѿ водѣ (šaf. dodaje поклонь .р.)

z) Аще кто свещеникъ свѣжетъ съ гнѣвомь уловѣка или крѣвь пролѣютъ, пость .о. дни о хлѣбѣ и водѣ. Аще ли юсть дѣакъ, .з. мѣсець. аще ли юсть попъ, .а. лѣто. аще ли юсть епископъ, е. лѣтъ⁴⁵ (пость)⁴⁶.

aa) Аще кто мьздоу възьмъ ѿть кого, постити се за-нь хоте, аще вѣде то створитъ, пость за себе елико и за ѿного, а юже юсть възель да дастъ нищинимъ, яко грѣхъ въземлетъ и несть лѣпо да имензѣтъ се рабъ христовъ.

³² ложѣ grig. ak.

³³ дѣтородѣ ради ak. b.

³⁴ пришьдшихъ ak. поганьныхъ grig. ak. šaf. нже ѿть юзыу'никъ пришьдшимъ ak. b.

³⁵ ѿ. г. д. г. izost. grig.

³⁶ šaf.

³⁷ по grig., и grig. kož. разоумѣ.

³⁸ по ak.

³⁹ iz šaf.

⁴⁰ или корете д. ул. izost. ak., или кор, — плакати izost. grig.

⁴¹ корѣте šaf.

⁴² и аще пость велннн пость .vi. недель šaf.

⁴³ и .а. лѣто въ ц. и. в. grig. вълазити ak. U rkp. ak. b. posljednih dvaју pravila nema nego ovaко: аще попъ литоургисавъ съ женою своею боудеть пость .м. дни. Разбонникъ пость .г. гѣта и въ цркъвь вѣнъ въходити ѿть ѿглашєныхъ.

⁴⁴ запалитъ grig.

⁴⁵ ak. b. izost. кр. прол. i od аще л. дѣакъ sve do konca pravila; mjesto .о. дни ima .з. дни.

⁴⁶ dod. grig,

- bb) Аще коѡ жена блѡудъ створ'ши, проказитъ дѣте въ себѣ, постъ .i. лѣтъ, .а. ѿ хлѣбѣ и водѣ (šaf. dod. поклонъ .р.).
- cc) Аще кын епископъ или приуѣтникъ ѿскврѣнитъ се, постъ .i. дни⁴⁷, (šaf. dod. поклонъ .р.) аще ли юсть белоризць⁴⁸, .з. дни.
- dd) Аще кто с рабою своєю блѡудъ створитъ и родитъ дѣте, да свободитъ рабоу тоу, постъ .а. лѣто.
- ee) Аще кто что снѣдно украдетъ, постъ .з. дни⁴⁹.
- ff) Аще комоу дѣте умретъ не крѣщено за лѣность, постъ .г. лѣта ѿ хлѣбѣ и водѣ⁵⁰ (šaf. dod. поклонъ .р.)
- gg) Аще кто прокльнетъ брата своѣго въ гнѣвѣ и пакы възлюбитъ и, постъ .з. дни ѿ хлѣбѣ и водѣ⁵¹, (šaf. dod. поклонъ .р.).
- hh) Аще кто гнѣваетъ⁵² се на брата своѣго, елико дни гнѣваетъ се, толико дни постъ⁵³ ѿ хлѣбѣ и водѣ.
- ii) Аще кто въ снѣ видѣ себе съ женою, за оутра поклонъ⁵⁴ .и. и господи помноуи .и. и да исповѣсть се, яко грѣхъ творитъ⁵⁵. Аще попъ съблзнитъ се въ снѣ и боудеть праздникъ великъ и съборъ и не боудеть иного попа и боудеть скръбь за .попа збора ради, да измые се и поклонитъ⁵⁶ се .ри., зовы господи помноуи .ри. и реуе псалмь .и., .г.-шь и да кѡтоурѣсаетъ.⁵⁷
- jj) Аще кто въкоуситъ погана хлѣба или мяса или жидовьскаа или водоу ис' соуда их' пивъ, постъ .г. дни и .д. днѣ молитвоу створ'ше емоу да ком'каетъ се⁵⁸.
- kk) Аще кого нмоутъ погани на концѣ и югда възвратитъ се постъ .и. дни и молитвоу възьмь да комкаетъ се⁵⁹.

⁴⁷ да покает се .i. дни grig.

⁴⁸ прости же уловѣкъ ак. b.

⁴⁹ Oba pravila o rabi i snédnom zamieniše svoja mjesta u grig. ali ak. akb. šaf. kao naš tekst.

⁵⁰ ѿ хл. и в. izost. grig. аще кто оуморитъ дѣте не крѣщено неразумна ради ак. b.

⁵¹ ovo je pravilo izost. grig.

⁵² прогнѣваетъ се šaf.

⁵³ да поститъ grig. да поститсе ак.

⁵⁴ да поклонит се ак. šaf.

⁵⁵ сътвори хъ grig.

⁵⁶ поклонитъ се grig.

⁵⁷ rkr. ak. b. drugačije: аще кто съблз'нитъ се въ снѣ, да простит се за оутра и поклонъ .мѡ. и помноуиме боже .г. Аще ли снѣеникъ боудеть и прилоуит се празникъ etc. поклон .г.

⁵⁸ rkr. ak. b. drugačije: Аще кто кромѣ ноужде юсть ѿ еретига хлѣбъ или пьетъ ѿ съсоуда ихъ, постъ .г. дни и молтва да прочтает се и тако да приуестит се.

⁵⁹ rkr. ak. b. ѿ езычникъ vrativši se да поститъ .и. дни и да прочтает се емоу молтва и тако да приуестит се.

ll) Аще въпадеть мышь въ медь или въ водоу или въ ино что и въкоушитъ (кто) не вѣде, постъ .е. днн, .с. молнвоу възъмь и комкает' се⁶⁰.

mm) Аще кто въ погани прѣстоупитъ или въ жидовы ѿтъ христань и пакы покажв' се ѡбратит' се, постъ .м. днн и мироу помажоутъ и н въ .м. днъ молнвоу в'зметъ⁶¹.

nn) Аще дѣте не крѣщено змрѣти хотѣ, аще и въ ноци кляунт' се⁶², то да⁶³ ѡставитъ .д. молнвы заклинаниа и проуе и въ брѣзѣ крѣститъ и мироу помажетъ. аще ли ѡживеть послѣдн, да створитъ заклинание и молнвоу⁶⁴.

oo) Аще кто въ постъ велии въ ѡсти и въ пнти месо ли кос(ть) или сыръ или ино скврѣно снѣсть, аще юсть свобод'нь, то ѿтъ сре-докрѣстнѣ (напрѣдъ) по все днн постъ, хлѣбъ и водоу, развѣ соуботе и недѣлѣ. аще ли юсть работны⁶⁵, то средоу и петъкъ постъ.

pp) Аще агньць приуещенѣ ѡб'ветъшаеть за лѣто или за .в. лѣтъ, да приуеснвѣ къ дроугомю и (егда хошетъ попь) да потрѣбитъ а не ѡгнемь съжечи⁶⁶.

qq) Аще попь литоургию пѣвъ забодеть' потрѣбити, да съблюдет' до заоутра и потрѣбитъ ю. Аще боудеть' прѡсфора расъсѣла се и боудѣта въ ниен дваа крѣста цѣла и не боудеть дроугынхъ цѣлѣхъ, то створит' еднѣмь крѣстомь агньць и поют' литоургиа. аще ли ны соут' перисо⁶⁷, то да не прозкомнсоуемо⁶⁸.

rr) Аще кто разбон створитъ не хотѣ, постъ .е. лѣтъ, .г. ѡтъ нихъ ѡ хлѣбѣ и водѣ.

ss) Аще кон приуѣтннкъ блоудъ створи содомьскы, постъ .л. лѣтъ, .г. ѡ хлѣбѣ и водѣ (šaf. dodaje поклонъ .р.).

tt) Аще кон приуѣтннкъ блоудъ створит', постъ .з. лѣтъ⁶⁹. Аще кто ѡтъ приу'та съ тоуждею женою блоудъ створит' или съ невѣстою или

⁶⁰ ак. в. аще въпаднеть мышь въ снѣдъ каковоу либо и снѣсть кто невѣды . . .

⁶¹ помазати и молнвоу приемь комкает се šaf. възъмь и комкает се ак.

⁶² слоунт' се grig.

⁶³ тогда šaf.

⁶⁴ молнвы grig. šaf.

⁶⁵ работннкъ ак.

⁶⁶ ovo je pravilo u grig. kož. nerazumljivo: а .лг. приуести за л. и. з. — grig. odakle je nas tekst ima: за лѣность или за двѣ лѣтъ, šaf.

а. а. приуест'ни, rkp. ак. в. nema ovoga i odavle dalje, sve do pravila uu).

⁶⁷ аще ли съ залишне ак.

⁶⁸ то не проскомнсаеть grig.

⁶⁹ ovieñ rieči nema grig.

съ дѣвицею, постъ .с. лѣтъ, .г. ѿ хлѣба и
нан урѣиць, .д. лѣтъ. Ђше ли ѿ понь, .з. л
(šaf. svagdje dodaje: поклонь .р.), и не
постъ епископъ, постъ .л. лѣтъ и да изкрѣжет

uu) Ђше кто ѿтракженихъ творитъ погоу
лѣтъ⁷⁰, .г. ѿтъ ихъ ѿ хлѣба и вода.

vv) Ђше вклоризць женоу нмъ и съ тоу
рнть нан съ дѣвицею, постъ .с: лѣтъ, .г. ѿ

ww) Ђше кто влоудъ створи съ урѣицею
хлѣба и вода⁷² (šaf. dodaje kao svagdje: п

xx) Ђше коа жена удари дѣте, постъ .г. л

yy) Ђше жена изкрѣже дѣте постъ .г. лѣтъ

zz) Ђше вклоризецъ немаледе кого и клян
се и да дастъ ширниъ милоствию⁷⁴.

aaa) Ђше кон прнуьтнхъ съ устверногоу
рнть, .л. лѣтънъ сын нан .м. лѣтънъ, аше ж
kazano koliko ali ak. b. ima .л. лѣтъ, самс
.т. на днь). аше ли имать и сътворитъ, постъ
ѿ хлѣба и вода (šaf. dod. нка. .с.)

bbb) Ђше понь въ каранн удариť кого
и зиреть, да ѿкрѣженъ боудеть.

ccc) Ђше кто ѿтъ клирикъ пороугаетъ се
ѿтврѣженъ боудеть.

ddd) Ђше прост'ць свою женоу изгнанъ и
поушеноу, да ѿлоуенъ боудеть.

eee) Клирикъ ѿбрѣзаетъ се самъ да ѿврѣже
себѣ⁷⁵.

fff) Въпросъ ѿ литургии⁷⁶. Въ вѣли
тоургии златоустови, разкѣ соуботе и ѿ не,
както Василиа и на праздникъ благокѣщени
петънъ, прѣжде ѿскещен'на.

⁷⁰ ovo pravilo dovlе ima i ak. b.

⁷¹ ak. u broju različno: .г. лѣтъ, .л. ѿтъ и
.р. на днь.

⁷² ovoga pravila nema grig., u ak. stoji pra'
ww); u ak. b. skraćena su pravila ww, xx, yy
aaa i umah iza toga: mmm, qqq, rrr, sss, xix

⁷³ šaf. je ovo pravilo propustio.

⁷⁴ ovih dvaju zadnjih pravila nema grig.

⁷⁵ ovo je pravilo izostavio grig.

⁷⁶ naslov i tekst pravila iz grig., grig. kož.

ggg) Не подобајет къ ѡл'тароу приносити медь или мляко, (ни месо ни оловниоу grig.)

hhh) Похитавь женоу ѡтъ брака и с нимь еже соуть, аще есть клирикъ ѡтъ своѣго уна ѡтпасти ѣмоу. аще ли прост'ць проклетъ есть.

iii) Аще кто зазирае расматраетъ ѡтъ попа женатаго како не подобно слоужив'шомоу не приѣмати приношения, да есть проклетъ⁷⁷.

jjj) Аще кто в неделю постит се, да есть проклетъ.

kkk) Не подобають слоугамь ѹести нмѣти къ диаконствѣ ни прикасати се владычю съсоудѣ.

lll) Не подобають слоужѣ зрада носити, ни дери ѡстаклати.

mmm) Не подобають женамь въ ѡлтарь вьлазити.

nnn) Не подобають въ постъ великы память моуѣеникомь творити, разкъ соуботы и неделѣ.

ooo) Не достонть двоѣженцоу ѡл'тароу слоужити ни пристоупиты.

ppp) Въ ѡбдовъни жена власть имать собою, апостолау рекшоу, аще умреть моужь ѣе, свободна есть посагати.

qqq) Иже смьртною изкою ближ'наго ударитъ, збича есть, или иже поможетъ на то.

rrr) Аще кто бѣснь хошетъ крѣстити се и скон ѣмоу хотеть да крѣститъ се, аще бѣсноуѣ се не ѡуиститъ се ѡтъ доуха нечистаго, не можетъ приѣти светаго ком'канія⁷⁸, разкъ при исходѣ доуше его ѡтъ тѣла.

sss) Аще понь литоургисавь, но томь блюеть, да месо не есть .м. дни ни да литоургиса въ тые дни⁷⁹.

ttt) Смоуже дано .з. лѣтъ и расоудитъ⁸⁰ за .а. лѣто постити се по .г. пос(та), прьвоую заповѣдь дати, какоже ѡтъци заповѣдаше, .м. дни не ѣсти месо и в соуботоу и къ недѣлю⁸¹, тькмо праздникъ господскы⁸², и по кон'уани .м. дни, в соуботоу и недѣлю масло ни сырѣ ѣсти. И конуав'ше тако .а. лѣто, .в.-ѣ же лѣто дати ѣсти в соуботоу и недѣлю месо и сырѣ. Проуѣе же къ .г.-ѣ и къ .д.-ѣ⁸³ .г.

⁷⁷ oba posljednja pravila izostavi grig.

⁷⁸ grig. ak. приуещенія.

⁷⁹ ovo je po grig., slaže se ak. i šaf.; grig. kož. nešto kraće.

⁸⁰ да расоудитъ емоу ѡцѣ дати емоу прьвоу заповѣдь grig.

⁸¹ ни въ соуботоу ни въ недѣлю ak. šaf.

⁸² grig. dodaje: постити се емоу, за tim nastavlja ovako: и кон'уав'шоу .м. дни поста раздрѣшитъ емоу ѣсти масло и сырѣ. Исполнѣн'шоу емоу тако едно лѣто . .

⁸³ grig. dodaje: и петоу.

дни въ недѣли да нос(тить) безъ мяса и безъ сыра⁸⁴ доу и петльи, и тако ком'кати⁸⁵ се.

цшц) Катихоумемь мегалоскимь въпадъ въ блоудъ, ушрати се соухомды⁸⁶ до вечера и кланикъ се по вожде и жемъ мегалоскимъ. Ёще ли въ шактъмь ѿбра dodaje: не ком'кати се, поклонъ по .т. на днь).

vvv) Ёще кто (коудеть) съ тыцею, .е. лтъ постъ поклонъ по .н. (на днь).

кхх) Ёще кто въпадетъ съ дѣтва сестрама или .в. женомъ, постъ .е. лтъ, не ком'кати се, соухомде дъ клонъ по .рн. (на днь).

ууу) Прько крькомесъство⁸⁷ мнихъ съ уржицею лтъ постъ соухомды, ком'кати се ѿтъ власхы до на вьнъ црькве стою. — Второмъ крькомес'ство, (аще і дьшерню, ли сынъ с матерню, постъ .ф. лтъ и пакъ поклонъ всакы днь .рн., ком'кати се на пасхы. — Тство дѣтва коумома или дѣтва братома или .в. шю постъ .е. лтъ, поклонъ по .ф. (grig. .рн.) на днь пасхы.

zzz) Мнихъ или иеромонахъ приуестни' се аще въ постъ .м. поклонъ .х. (ак. по .з. сътъ).

аааа) Мнихъ аще метнетъ коукоуль свои и пакы зметъ него, постъ .з. лтъ, поклонъ .н., ком'кати се

bbbb) Ёще поль блюеть ѿтъ кина, да се изме⁸⁸ аще ли ѿтъ гноуса (grig. гноушениа) постъ .еі. дни.

сссс) Иже съ моужьскимь поломь⁸⁹, .г. лтъ ие і всакы днь до .ф. уаса (grig. постъ .г. лтъ и въ .ф. развѣ соуботе и недѣлк), поклонъ .ф. Ёще ли ді блоудъ или съ моужьскимь поломь⁹⁰, иесть достъ приети.

dddd) Иже съ сестрою своєю (въпадетъ), постъ кати се, вьнъ црькве стою, поклонъ .рн.

⁸⁴ ѿтъ мяса и ѿтъ сыра ак. šaf.

⁸⁵ приуешати се grig.

⁸⁶ соухомды едиови днень развѣ соуботы и недѣ

⁸⁷ dolazi i u ak. b., ali poslije je propušteno sve iz qqqq, ttrr.

⁸⁸ изметнетъ grig. ак.

⁸⁹ иже сътвориъ содомьскимь блоудъ grig.

⁹⁰ grig. въ тьжде блоудъ содомьскимь.

eeee) Аще епископъ или попъ или диаконъ или ѹѣтъць или пѣвѣць въ постъ великъ въ .м. дни не постеше се, по в'са лѣта в'се среды и петкы, да извръженн боудутъ. Аще ли мир'скы юсть ѹловѣкъ, да ѡтлоуют' се. Аще ли юсть немошень, просто юсть въкоушати.

ffff) Епископъ или попъ или диакъ аще снгамн⁹¹ играють или зпн-вают' се да ѡставитъ. аще ли не хоцетъ, да извръжет' се. Аще ли свещен'никъ въ крѹьминци пиє, да ѡтлоуют' се (свещеньства).

gggg) Не достонть диаконъ прѣдъ попомъ свѣдати.

hhhh) Попъ прѣжде .л. лѣтъ да не бывають попъ. Господь бѡ въ .л. лѣтъ крѣсти се.

iiii) Аще юсть клевета на диакъ любодѣаня и ѡблунт се, да нѣсть попъ.

jjjj) Нже хоулитъ женешаго се или за моужа ндоушече соуше вѣрны, да юсть проклетъ.

kkkk) Аще кто пороугает се хромомоу или слѣпоу или глухоу или косоу, да поклонъ .р.

llll) Нже пощеня ради ѡблаунт' се въ ризы трѣн'кы, яко ѡтъ того прав'доу нмѣти и оуину'жити носешаго ризы добры, да юсть анафема.

mmmm) Мннхоу не достонть ѡставити постригъ скон.

nnnn) Не достонть приети раба въ монастырь без воле господина его.

oooo) Аще диаконъ жена прѣлюбы створит' и ѡблунт' се, не быти юмоу попоу. Аще ли юсть попъ и въ тожде боудеть егова попадина, да ѡтпоуститъ ю. аще ли ни, не быти юмоу попоу.

rrrr) Аще женѣ моужь ѡтндетъ, не достонть поети иного, аще не ѹоуєтъ, змрѣль ли юсть. Аще ли посагнетъ, да поститъ шю любодѣица.

qqqq) Аще кто дѣвицоу силоуєтъ, да понметъ ю. аще ли не хоцетъ, постъ .г. лѣта, поклонъ .рн. (на днь).

rrrr) Вѣторн бракъ .в. лѣтъ, .г. бракъ .г. лѣта, .д. бракъ да се не ком'ка, постъ .е. лѣтъ, и жена такожде.

ssss) Аще кто помысликъ на женоу (тоуждоу) не сътворитъ, нѣсть тоу епитимнѣ, поклонъ .м.

tttt) Аще кто съ нечнстомъ скотомъ боудеть, постъ .в. лѣтъ, ком-кати на пасхоу, поклонъ .р.

uuuu) Аще⁹² кто кльнет се вѣды, постъ .з. лѣтъ. аще ли по бѣдѣ или по ноужди, .в. лѣтъ не приуєцає се на пасхоу, поклонъ по .р. (на днь).

⁹¹ съ нграмн grig. снгамн (s nadpisanim р) šaf. съ нграєми ак.

⁹² ovoga pravila nema grig. šaf., ono dolazi u ak. b., ali nema ondje ssss) tttt).

vvvv) Аще кто възметъ ѿтъ црквиѣ шѣ, или сятцоу или на ѿтлоуунт' се и .е.-рицею да платитъ съ истинною.

xxxx) Аще кто за .г. недѣле (ак. б. за мѣсець) не доиди црквиѣ, постъ недѣлю .а., поклонь .ви. (на днь).

uuuu) Аще кон епископъ или попь или дѣкъ на слоужбѣ е приметъ ѡбщениа, да исповѣсть⁹³. аще ли не повѣсть, да унѣ се.

zzzz) Епископъ или попь иже неприлеж'но зунѣ пострижинки и люди правохризи⁹⁴ вѣрѣ да ѿтлоуунт' се. прѣзвѣаки въ а да ижденетъ се ѿтъ епископства.

aaaa) Епископъ или попь иже покрѣстити крѣщеняго и не крѣскрѣщеняго ѿтъ неустыныхъ, да извѣжетъ се.

bbbb) Епископъ или попь крѣстен дѣте, .г. краты да погѣ и въ вода, глаголе: въ нме ѿтца и сына и светаго доуха. аминь и сына аминь и светаго доуха аминь šaf.; глаголе на при грѣженіе: въ нме ѿтца аминь, на .в.: и сына аминь, на .г. светаго доуха и нына и присно и въ веки векомъ аминь ак.).

cccc) Аще кто лѣжа писаниа книжна яко светла утеть въ въ съблзми людемъ и стрижинномъ, да извѣжетъ се.

dddd) Аще кого вѣзкоуѣ на клетвоу, да дастъ двоиноу и нетъ се. аще ли се кляне, .г. лѣта постъ, а по некои .а. лѣ

eeee) Аще простъ улоуѣкъ влоудъ створитъ съ урѣлицею, .г. лѣта, не ком'вати, тѣмъ на пасхоу. Аще ли минхъ, .в. лѣте вати на пасхоу, поклонь .ри.

ffff) Аще кто ѿтъ тѣла господина погоуѣнтъ уестъ, да ѿт се .м. дни⁹⁵.

gggg) Аще кто блюетъ комкание ѡв'идъ се, да трѣгоубе .м. дни. аще ли ѿтъ болѣзни, постъ .г. дни. Блюеиоу да съх (šaf dodaje и съжежетъ) и реуетъ псалмъ .р. (grig. poslije съ ovako: или да погрѣветъ блнзъ црквиѣ гдѣ улоуѣкъ не присто а да не съжежетъ, якоже иѣци нерлоуѣни твореть и да реу жаломъ)⁹⁷. Аще ли него пси вѣкоусетъ, постъ .р. дни.

hhhh) Аще кто въ себѣ влоудъ сътворитъ, моужь или жена .х. дни (grig. .м. дни), поклонь .ри. (ак. б. .р.).

⁹³ да отвѣтъ дастъ ѡ томъ grig.

⁹⁴ православион grig., u ak. b. nema cieloga pravila zzzz), nema bbbbb), ccccc), eeeee).

⁹⁵ ak. b. dodaje: постомъ и покломи прѣвѣде.

⁹⁶ oba slova да трѣг. izostaviše šaf. ak. b. te imaju vamo постъ

⁹⁷ ak. b. ovako: да съхранитъ и погрѣветъ къ стѣмъ ѡл'тарн.

- iiii) Аще кто враждоу нмы ѿсквернить уловѣка, постъ .1. дни.
- jjjj) Аще кто что црковно украде, постъ .8. дни.
- kkkkk) Аще кто не можетъ ѿть болѣзни постити се, да поюеть на днь .8. (grig. ak. šaf. .x.) жалмь. аще ли не оумѣеть, да ѿткупить⁹⁸.
- llll) Аще к'то кого ѿпонтъ до ѿброуганна, постъ .3. дни⁹⁹.
- mmmm) Аще жена скверн'на внидетъ въ црковь, да поклонитъ се .р., аще ли се комкати, постъ лѣто .д., не комкати се, поклонъ по .н.
- nnnn) Аще жена родитъ въ светою пасхоу, до .н. дни да ниеть свещенне и до .м. дни да комкаютъ се.
- oooo) Аще комоу изгниетъ всако¹⁰⁰ идомою, поклонъ .р.
- rrrrr) Аще отроуе умретъ между родител'ма панома¹⁰¹, постъ .г. лѣта, комкати се на пасхоу.
- qqqqq) Всакъ еже лжоу свѣдѣтельствоуетъ, снѣдаен домъ тоуждѣ, постъ .в. лѣтъ.
- rrrrr) Аще кто приуѣтникъ скверн'но что реуетъ и насмѣетъ се, поклонъ .р.
- sssss) Аще кто плодовито дрѣво посѣуетъ, поклонъ .т.
- ttttt) Аще кто литургию ѿтнуетъ и подвигнетъ се мирска ятснь въ домоу томъ дне того, нѣсть приѣтна литургия таа, по нѣже сатана радоуетъ се ѿ нихъ¹⁰².
- uuuuu) Аще кльнетъ се кто за друга, постъ .г. лѣта, поклонъ .р.
- vvvvv) Аще кто водоу въ вино лне продавауетъ, постъ .м. дни, поклонъ .р.
- xxxxx) Аще епископъ или попъ въ господьскыѣ празднигы не въкоушаатъ меса ни вина скаредоуе се божиныхъ слоужбы ради, да изврѣжетъ се яко нечистъ свѣстню и повиньнь съблазною¹⁰³.
- uuuuu) Аще кто слѣпъ ѿкомъ едвѣмъ или голѣнню врѣждень¹⁰⁴ и достоенъ боудеть, епископъ да юсть. не тѣломъ бо юсть врѣдъ на доушекныѣ скверны. Глоухъ или слѣпъ, не яко скверна юсть, на цркви блазна юсть.
- zzzzz) Аще весь родъ умретъ и мѣсто ѿстанеть (ѿнзстѣеть šaf.), нива и лоза (или виноградъ ак.) да юсть цркви.

⁹⁸ grig. и да дастъ динаре или браш'но, аще не оумѣеть, да ѿткупить; ак. b. izostavio cielo pravilo.

⁹⁹ izostavio šaf. ovdje te umetnuo poslije rrrrr).

¹⁰⁰ ѿ идомыхъ брашьнь grig.; ак. b. izost.

¹⁰¹ grig. dodaje.

¹⁰² ак. b. izostavio cielo pravilo.

¹⁰³ ак. b. izostavio.

¹⁰⁴ или хромъ ак. b., od rieči gloухъ dalje nema, kao ni zzzzz).

aaaaaa) Пнѣи свою женоу и блочднть съ рабою, да га бнють, а рабоу затоуеть ннмо (grig. Нмоуцмоу свою женоу и блочдешоу съ рабою да га бнють)¹⁰⁵, и томоу постъ .д. лѣта, комкати се на паскы, поклонъ .н.

bbbbbb) Ннѣи двѣ жевѣ да се нжденеть мнѣша и дѣти кѣю.

cccccc) Аще отьць не равно нмать дѣти, нь кѣднмоу дастъ много а другомоу мало гнѣва ради, да се раздѣлитъ равно¹⁰⁶.

dddddd) Аще кто реуеть хрнстнншоу еретнже, раз'соужденнѣ кѣсть томоу бнти (его ак.) тврѣдо (ак. тврѣде) и знншоу сати¹⁰⁷.

eeeeee) Аще ратн не дошреть врѣмени своѣго нли пастырѣ, да кѣсть лнхъ цѣны¹⁰⁸.

fffff) Побратнмъ с посестрнмомъ сьгрѣшнвѣ, постъ .е. лѣтъ.

gggggg) Аще кто бнлнѣ ннеть плода ради (ак. б. уедороднѣ ради), постъ .а. лѣто, нли сьтворнвѣ нли не сьтворнвѣ плодѣ¹⁰⁹.

hhhhhh) Аще попь ннеть кнно до .з.-го часа шоци, да не лн-тоургнса.

iiiiii) Мннхъ аще не ндетъ на псал'мы на пѣтнѣ здравъ сы, постъ .г. днн¹¹⁰.

jjjjjj) Аще кто облнучекъ о грѣсѣ и не ннѣмнлеть заповѣдн, моле се смѣрено, да отлоуунт се едно лѣто.

kkkkkk) Аще кто кого вѣды сьгрѣш'шнѣ и не нсправнтъ кѣго с ннромъ и любовню о хрнствѣ, не срамннѣ се его, нь науе посоушнѣ кѣмоу¹¹¹, да отлоууеть кѣго .в. недѣлн шко врага а не брата.

Nekoja od ovieh pravila slažu se ili posvema ili dielomice s pravilima naštampaniem s prieda pod br. 1. iz srbsko-bugarskoga, berlinskoga, zbornika, kao: ondje pr. a: ovdje pr. l, ondje pr. b: ovdje pr. ff, ondje pr. c: ovdje pr. nn, ondje pr. r: ovdje xx, ondje pr s: ovdje yy, ondje pr. t: ovdje jjjjj, ondje pr. u: ovdje nnnnn, ondje pr. v: ovdje pr. v, ondje pr. y: ovdje ii, ondje ee: ovdje bb, ondje ss: ovdje kk, ondje uu: ovdje ll.

¹⁰⁵ ovdje grig. sasvim prekida.

¹⁰⁶ pravila bbbbbb) i ccccc) nema ak. b.

¹⁰⁷ ak. b. да га бнють тврѣде и ошлбеть.

¹⁰⁸ ovoga pravila nema ak. b.

¹⁰⁹ dodatka или — плодѣ нема ак. б.

¹¹⁰ nema ak. b.

¹¹¹ нь науе пособлнѣт' емоу на злое, пост .в. недѣле ак. б.

7.

Заповѣди стго ѿца нашего Нѡ(а)на злоустаго ѡ законѣ црквиѣм'.

Ovo je opeta nastavak teksta u rukopisu akademičkom, odlomku Grigorovičevu, i u rukopisu br. 24 ostavštine Šafarikove.

Єгда не вѣмы кымь соудомь божнемь соудимь бываемь, (сѣмотрѣ-
ниємь *cod. šaf.*) цркви, поущениємь ми вашемоу епископоу и ндохь
правити (ѡправити *šaf.*) вась по законоу, прѣподобнии іеріе, пра-
влієннїє творити доушамь вашимь, да ієгдаже ѡбрѣщете неправедно-
моу законоу бывающоу, исправите єго. тоже створихь благодѣтню
божнїєю, іакоже вы вѣсте (видѣсте *šaf.*). Сѣбрахь вась поповь кое-
гождо села и всѣхь пооуунхь нзвѣстно ѡ светѣмь црквиѣмь законѣ.
И пакы пороуѣаю и послааю ѡ црквиѣмь законѣ, да творите іакоже
вы наоуунхь и направихь, да глєдїете въ книги снїє и да исправля-
їете гроубостн людскыє. И прѣжде пороуѣаю смѣренню вашемоу, еліко
їєсте прїєли ветхы нравь накости доушамь вашимь, ѡтмѣтанте єго и
творите по законоу моемоу сь вѣсѣмь сѣмотрѣнїємь. Прѣжде пороу-
ѣаю, да сѣбирїете люди въ єдиноу црковь, іаже їєсть посрѣдь села
оутврѣждєна и ѡграждєна и въ тоу цркви сѣбирїите правокѣрныє
христїаны на вѣскрѣсеннїє господа нашего Ісоу-хрїста и на все празд-
ники. Свѣдїте (и вѣдїте *šaf.*) поповє кто приходитъ въ црковь, кто
ли не приходитъ въ црковь, и въпрашїите єго, да аще болѣзни ради
боудеть не пришль, то нди їємоу въ домь. да аще їєсть богатъ, за-
роуун їємоу да дастъ задоушнїє нм'же можеть, и да покаїет' сє и
молитъ бога за грѣхы своє. и комкан єго. Аще ли боудеть здравъ и не
пришль въ црковь, то прьвоїє покажи єго іако ѡтьць уєдо, и вто-
роїє. да аще те не послоушїает', пакы покажи їєго словомь божнїємь
прѣдь трьми уловькы. и по томь аще не послоушїает' те, тогда не
прїємли иємоу просфору ни коутию и того ѡтрини ѡть црквиє и
ѡброкь родитєліємь їєго не благослови и паучє посрами їєго прѣдь
многымн, єда како поменет' сє. Аще ли не поменет' сє, то и аще
змреть не погрєби єго. И по томь да вѣсте, іако мнози поменот' сє.

Ѡ крѣщенї дѣтнн снцє¹. Подобаїеть имѣти въ цркви корнто
на .є. вѣдрь и наліати воды, и створи молитвоу водѣ, по томь ма-
слоу и вьлїи ѡть нїєго въ корнто и по томь помажи дѣте масломь,
и по томь ємь дѣте и ѡмпуи въ водѣ просто .г.-щѣ глаголіє: въ нмє
ѡтьца и сына и свєтаго доуха крѣщїает' сє рабь божнн нмерекь и

¹ Ovaj se naslov čita jednako u ak. grig. i šaf., ali on se ne tiče cieloga teksta, koji za tim dolazi, nego samo nekieh ustanova. Ovdje nastavlja opeta i ak. b., ali varijante njegova teksta dokazuju, da je ondje drugačiji prievod

яко даси је (јего šaf.) коушоу, помози јего миромъ по все оуды и комкаи јего .з. днь. И мати јего да не ѡсть съ уедию, дон'деже дѣте комкаѣтъ се. И по .з. дни ѡмы дѣте и водоу кр'щеноу пролѣи въ в-моу (въ цркви dod. ak. šaf.) и корито не цр'кве не износи и да ѡсть покрвено въ припратѣ црквиѣи. Аще дѣте нѣсть больно, то не достонтъ крстити је .а. днь. Аще прилоуит' се много дѣти, то въ једино кр'щеніе да се крстетъ. (Блюди ѡ кр'щени младѣнца, въ кр'щени младѣньюскомъ како пишѣтъ ѡ погруженіи dodaje šaf.)

Безъ днпѣ² попь да не литоургиса и уасы да ѡтпѣваѣтъ. Егда хо-щешн потрѣбыти приѣстыѣ, не кълван много вина. Егда творите паметь или светомоу или за покон, не подобаѣтъ въ црковь прино-сити нищо развѣ свѣще и просфорн и масло и ѡеміань. Аще ли кто ѡтъ люди донесетъ въ црковь или доведетъ утѡ или въ винаа мѣсто ѡловиноу и приметъ попь тѡ и сѣдъ съ людьми и ѡсть и пиѣтъ прѣдъ црквию, да ѡсть лихъ поповѣстка а людиѣ ты да се удрѣжѣтъ ѡдъ ком'каи. Нъ аще кто творить паметь светомоу или за покон, да еже имать да оуготовитъ и прѣдложитъ на трапезѣ въ домоу и тоу да се благословитъ.

Аще³ ли се ѡбрѣцѣтъ попь молитвоу творѣ говедоу ли ѡвци ли голоубоу да ѡсть лихъ поповѣстоу. нъ првоѣ (првѣѣ ак.) зако-лите въ домоу своѣмъ и ѡмык'ше месо ѡтъ крѣве испекъ и прѣдложи на трапезѣ и благословитъ попь и боудетъ благословено и домъ тѣ. Аще ли кто крѣвь ѣмѣ или ѡсть съ месоу или съжизаѣ ѡгниѣмъ, да ѡсть лихъ благословеніи до живѡта и јегда умретъ, да се не погре-бѣтъ. И јегда творите паметь, не все гостемъ дайте, нъ большоу ѡсть збогым' дадите. (grig. даждь).

Подобаѣтъ⁴ попоу сѣдѣти на трапезѣ съ страхомъ божиѣмъ, ѡсти и пити по малоу и блюсти се, яко слоуга божи ѡсть, и книги глаго-лют: попь ѡпивъ се како соудитъ право. Сиа же пороуаю а не за-везоую. Не рекоше книги не пити вина, нъ пити и не оупивати се. Всака пианица ѡбниѣаѣтъ и оумъ си погоубитъ и много злаа сѣтворитъ и себе удавитъ и доушоу си прѣдастъ диаволоу. Тѣм' вы, попове, по-роуаю, не комкоуите пианице, дон'деже ѡстаноут' се того.

Не подобаѣтъ крѣсть на поути поставити и литоургисати при нем', яко скврнѣтъ јего пси и свиннѣ. Крѣсть кѣносите въ цркви сель-скоу. Аще кто литоургиса з крѣста, да ѡсть лихъ поповѣстка.

Не подобаѣтъ попоу носити приѣстнѣ по домохъ и комкати люди,

² ovdje opeta ak. b. prekida.

³ nastavlja ak. b.

⁴ odavle dalje opet u ak. b. sve izostavljeno.

нѣ люднѣ да приходеть въ црѣквѣ и ком'кают' се. Аще ли єсть кто на смр'ти, да идеть попъ, самъ носе приѹстнѣ съ уьстнѹ и страхомъ и комкають н, и прѣдъ попомъ диакъ свѣщюу носе, доидѣже възвратитъ се на мѣсто. Аще ли дастъ диакю носити, да єсть лихъ поповьства ни да се комка за .з. лѣтъ.

Попоу подобает' смотрити велми, єгда комкоуютъ люди, да не боудет' еретигъ нѣкто и възьмъ комканнѣ въ оустѣхъ, изнесъ вьнѣ, исплюют'. Аще кто не знаменуѹет' се, да смотритъ попъ добрѣ и аще оца доуховнаго имать и знаєши того и вѣси єго благоверна, комкан єго и да погльнетъ прѣдъ тобою. И тако подобаетъ попоу блюсти всехъ.

Не подобает' попоу оставити свое село и пѣти въ тоудемь, да не боудеть здрѣжано отъ своего нхъ попа. Аще ли ни, лихъ єсть поповьства.

Иже не приходитъ къ светѣи црѣкви и не уюють светаго евангеліа и не поунтають светыхъ иконь и кингы и праздники светыхъ, разгнѣвает' се на нь богъ и вса зла наведеть на нь. Аще ли се поменеть и приходитъ въ црѣквѣ и поунтають слоугы божнѣ, и богъ оумилосрѣдитъ се на нь и обогатѹетъ и доуша єго спасет' се и не бонт' се диавола.

(O bogomilima). Заповѣданте попове людемь, да єгда вьстають отъ ложь свонхъ, омыв'ше се идоутъ къ крѣстоу и створ'ше крѣсть на лицѣ своемъ поклонет' се крѣстоу. Блюдоутъ вѣо слоугы диаволю, рекомин богом или, іако татнѣ идоутъ ношню къ снмъ и оболет' се (и оболнт се grig. и болнт се šaf.) и прѣвращают' (ак. прѣвращают', valjda: прѣвращают' — prematljuju) христианы отъ вѣры божнѣ. И тако вѣдоуше блюдете се вьходещихъ въ дома каше. И ємь ведн єго къ епископоу, рекъ ємоу: епискоупа имамъ азъ зунтеца, а ты кто єси? Гор'ко бо єсть богомильскоє зученнѣ, братнѣ! Меса велеть не ѡсти, вина не пити, жены не поємати и крѣстоу не поклонити се. глаголють бо, іакоже крѣсть дрѣво єсть. Уьстнааго дара не приємлют' и животворещааго крѣста, нь и прилагают' глаголюще, іако вино и жена отъ диавола єстаа. Рекль бо єсть христось: блаженни унсти срдцемь, іако тии бога оузреть. И вь сихъ рѣчехъ звѣси богомильскою и клетою нхъ вѣроу. И р'ци ємоу: Христось нѣсть заповѣдалъ, іако ты велиши, нь Христось єсть рекль не красти ни блондъ творити. Моужа и женоу сьтворилъ іа єсть Ххристось, не на зло нь добро богъ добры створи, да наплънит' се вса земля. О месѣ же и винѣ не рече богъ не ѡсти ни пити, нь ѡсти и пити не прѣзь сытость, и повелѣннѣемъ божнѣемъ все отъ земліє родити се. Апостоли господни

разлоуише, које исти, које ли не исти. Аще кто истъ отъ нечистыхъ живиныхъ, да се не комкоуе ни въ цркви да не вьлзитъ.

Вамъ же поповомъ заповѣдаю, да смотрите люди и аще обрѣцете кого уари дѣущаа и бога отыѣтающаа се или врагоу (grig. врагъ) иемлющаа вѣры, то прѣвое наоуи, яко іединъ іестъ богъ в'сѣмъ и тѣ вѣсть вса, еже хошетъ быти коемоуждо уловкоу, а богъ іестъ в'сѣмъ богъ. И тако наказыиште и аще не послоушають вса, то отлоуи и отъ цркве и прокльип іего прѣдъ людьми, и повѣждъ власти іего, да га биють и отстригоутъ и да се прода въ цариноу (ак. іта прѣда).

Отъ⁵ .vi.-хъ лѣтъ уловкоу грѣхы богъ утеть, да исповѣдоуютъ се да се диаволь не радоуіетъ. Спѣшишь бѣ диаволь, домѣже (до гдѣ grig.) іестъ младъ уловкъ да прѣиметь его. Аще ли обрѣцеть іего ходещаа въ цркви и на оуеніе доуховнаго отъца, то бѣжитъ отъ іего диаволь.

Аще кто истъ и пиетъ съ Арменномъ, да помазоуютъ іего миромъ .з. дни, заклинающе яко на крщеніе.

Аще⁶ кто мѣко снѣсть въ уасъ въ нѣже раждаетъ се скоть, постъ .м. дни поклонъ по .л. на днь.

Аще два каравша се и не смириша се и оумреть едінъ, да каіетъ се живы за оумрѣшааго, постъ .г. лѣта соухоще, поклонъ по .р.

Аще⁷ дѣти отъ родителъ отидоутъ и не въздають подобноу усть родителемъ, да соу прокльипи.

Попадаиен златицоу въ камато, подобнь іестъ диаволоу, а попадаиен и пакн тожде въземліе подобнь іестъ Адамоу, а попадаиен и пакн не въземліен подобнь іестъ Христоу.

Видѣхъ нѣкихъ поповъ въ шнѣмъ быти нагы свезани и реуе ми аггелъ: снн попове достонни бѣхоу, нь яко се прѣставише отъ мира и жены нхъ сѣгрѣшише, того ради стоіетъ нази свезани за грѣхы женъ своихъ. Аще ли покаютъ се иשובѣдию и подвигомъ многомъ и постригше се послоужеть богоу в'сѣмъ срдьцемъ, то пакы попове примоутъ красотоу свою. Аще ли се не покаютъ, то тако стоіетъ попове, домѣже приндоутъ и соудъ примоутъ, и пондоутъ попадиѣ къ моукоу а попове примоутъ свое одежде красныѣ⁸.

Аще кто тоуждоу браздоу прѣфортъ или припослушаетъ за оугломъ или лѣжетъ безъ нѣжде, постъ .л. лѣто.

Въ постъ велнкы аще твореть хлѣбъ безъ кваса, яко мръцина іестъ неприѣтнь.

⁵ ovaj stavak ima i ak. b.

⁶ sliedeća 2 pravila ima ak. b.

⁷ odavle dalje opet ak. b. nema.

⁸ ovu je viziju i grožnju izostavio i ak. te se čita samo u šaf. i grig.

Аще кто ѿскврѣнитъ се въ постъ великы, то ѿтъ педѣкостн до петрова дни постъ ѿ хлѣбѣ и водѣ, поклонъ по .м. приѣмлюе молитвоу.

Аще кто самъ зареуеъ се или на постъ или на клятвоу, то пакы самъ да се раздрѣши безъ грѣха.

Аще кто кльнетъ се женѣ blooda ради, простъ уловѣкъ постъ .г. лѣта и не комканъ его, тѣкмо на пасхы, поклонъ .р. вечерь и за оутра.

Аще кто комкаетъ се безъ попа, да поклонитъ (се) .рн.

Мнихъ аще не вѣжитъ ѿтъ рода своего, ѿтъ козмикъ, не вѣи'уаеъ се. Бѣжи мнише ѿтъ своихъ си, бѣжи, да не ѿтъ бога оудалиши се.

Аще попь изыдетъ на игралище, да изметъ се сама⁹.

Аще попь свѣдѣтельствоуеъ (сведокъ боудеть akad.), да не антоургиса .г. лѣта, поклонъ по .р., (комкати се на пасхоу ак. dod.)

Аще попь прѣстоупаеъ заповѣди божнѣ, не быти попоу емоу (несть подобанъ быти попь ак.)

Аще попь антоургиса безъ ан'димиса, да изврѣжетъ се.

Аще кто ѿскврѣнитъ тоуждоу женоу еднѣ, да приметъ канѡнъ, яко и оубица.

Аще кто кльнетъ се дѣвнцн blooda ради и ѿскврѣнитъ ю двоинноу, да да постъ .л. лѣтъ, поклонъ по .рн., срдѡу и петѣкъ .д.-щѣ соухо исти.

Аще кто ѿскврѣнитъ урноризнцоу дѣвоую соушн, збнца иесть и богъ прокльнетъ его, постъ .н. лѣтъ, стоѣ прѣдъ црквию, поклонъ .рн.

Ispred oba posljednja pravila umetnuo je ak. rukopis još ovo:

Не подобаеъ христанѡмъ званномъ бнвшемъ на бракъ плескати или плесати нь уьстно и съ говѣаниемъ вечерати или ѡбедовати, якоже лепо иесть христанѡмъ. Свещенникѡмъ же и вьсемъ приуѣтникомъ подобаеъ прѣжде даже не науноутъ глумити се ѡтоудѡу ѡтходити.

Аще котори приуѣтникъ поститъ се въ недѣлю или въ соуботоу кроме единнѣ великнѣ соуботе, да пзврѣжетъ се. Аще ли мирски уловѣкъ, да ѡтлоуунт се.

Иже не по изволеню въ ношн истеуеніе подемшнмъ своенъ съвестн да последьствуютъ и сами себѣ да съмотретъ, аще зареетъ себѣ въ томъ или ни. Якоже бо и ѡ брашне тако и ѡ семь: зарѣи бо себѣ аще иасть, ѡсвждень бѣдетъ.

⁹ Posljednja četiri pravila idu u šaf. takiem redom, da je 4 na prvom, 1 i 2 na drugom i trećem, 3 na četvrtom mjestu.

Ispravci i dodatci

(ka knjizi V. Starina).

Kad bih želio da ispravim upravo svako slovo, narastao bi ovaj prilog na čitavu novu raspravu: toliko se pogrješaka podkralo u štampanju ovieh opisa i izvoda. Ja dakle ostavljam svu onu množinu gdje je pomiešano ćirilsko н, н i н; ili с i є, nadajući se da to ako baš i neće nikomu goditi ali neće ni smetati odveć. Bilježim tek pokrupnije pogrješke.

K članku I.: str. 5 red 16 zdola: за'вєннїємь ispravi u: заб'вєннїємь.

„ 5 „ 14 „ Євѣтннїє „ „ Євѣтннїє.

„ 6 „ 22 zgora: Єфросннн „ „ Єфросннн.

K članku II: „ 8—9 k bibliografiji života sv. Simeuna i Save dodajem općenitu opasku, da u bogatim ruskim „knjigohranilištima“ ima mnogo tekstova rukopisnih, u kojima se čita život sv. Save. U mnogima je upravo pribavljeno, da su potekli iz onoga eksemplara, koji je g. 1517., u 14. dan januarija, donio starac Isaija sa svete gore velikomu knezu. Sr. Karamzin Istor. VII op. 373. Takav se pripisak čita u rkp. biblioteke grofa Tolstoga (sada carske peterburške bibl.), po opisu Strojeva II, 233, i u rkp. biblioteke Carskoga (sada grofa Uvarova) br. 111. Buduć da i odeški rukopis pominje istoga Isaiju (sr. Glasnik XXVIII, 364; knjigu XXXII), to bi lako moglo biti, da su svi ruski tekstovi tek prepisi one treće recenzije Domentijanova djela, koju je u Glasniku g. Novaković poredio. Da bi se o tome moglo suditi, valjalo bi sve te tekstove porediti medju sobom. To će jamačno danas sutra i učiniti onaj netko, koji se daje na potanku ocjenu Domentijanova djela. Ja ću mu ukazati neke izvore. U carskoj bibl. peterburškoj (prije Tolstoga) po opisu Strojeva II. 197, II 233, II. 362; u biblioteci Uvarovskoj (prije Carskoga) po opisu Strojeva br. 110, 111 i 135; medju rukopisima Undoljskoga br. 365. Na pokon medju slovenskim rukopisima biblioteke universiteta odeškoga ima vrlo liep rukopis 14. stoljeća sa životom sv. Simeuna, oniem istiem koji je g. Daničić izdao. Ja sam taj tekst poredio sa štampaniem izdanjem te našao da se gotovo rieč po rieč slažu: u rukopisu tako je pravilan jezik slovenosrpski, kao onaj koji je g. Daničić dotjerao

prema pravilima u svojem izdanju. Neke znatnije razlikosti ja ću naštampati na drugome mjestu.

K str. 20 u opasku može se dodati, da Teodosijev panegirik ima u rukopisu 231 kolekcije Undoljskoga str. 187—221; sr. takodjer Golubinskoga str. 505.

K članku III.: na str. 24 red. 2 zgora **рєвноу** ispravi u: **рєвноує**.

„ „ 26 „ 12 zdola **нѣмєуьскѣжѣ** ispravi u: **нѣмєуьскѣжѣ**.

„ „ „ „ 1 „ **вждеть** ispravi u: **бждеть**.

K članku IV.: „ „ 32 „ 11 zgora **паує** „ „ **паує**.

„ „ „ „ 12 „ **снн прѣуь** „ „ **снн рѣуь**.

„ „ „ „ 20 zdola **вєжаеть** „ „ **вєцають**.

„ „ „ „ 3 „ **вѣпадсть** „ „ **вѣпадеть**.

„ „ 33 „ 16 „ **вашенн** „ „ **вашен**.

„ „ 34 „ 8 zgora **славити** „ „ **славити**.

„ „ 35 „ 1 zdola poslije **юго** i prije **тешки** suvišna je tačka.

K članku V.: „ „ 43 „ 6 zgora **скѣтаго** ispravi u: **свѣтаго**.

„ „ 54 „ 16 zdola **гнѣвлѣхъ** „ „ **гнѣвлѣхъ**

„ „ „ „ 15 „ **каковогѣ** „ „ **какового**

K članku VI.: „ „ 56 „ 9 „ **gornika** čitaj **govornika**

„ „ 59 k priči o ženi koja obrati muža na vjeru

hristijansku dodajem, da ima u Grigorovičevu rkp. br. 38 (sada u biblioteci odeškoga universiteta) na l. 100—104 priča jednake sadržine pod naslovom: **мѣсеца дек. .s. днь Пооуєннє Іоанна златоустаго слово о милостыннѣ даєи нищнмъ Христу даєть вѣ заемъ и стократнцєю приметъ**. Ondje se pripovieda, kako muž „Jelin“ htjede dati svoje „srebrnike“ u zajam, žena „hristijanska“ nagovori ga da dade u zajam bogu krštanskomu, povede ga u crkvu i pokaza mu uboge, kojima razdieli novce. Kad bješe rok da mu se dug povrati, on podje u crkvu, nadje ondje tek jednu „srebrnicu“, za ovu kupi po savjetu žene ribicu itd.

K str. 62. K priči o zliem ženama dodajem, da se jedan srpsko-slovenski tekst 14. vieka čita u zborniku rkp. Grigorovičeve kolekcije (sada u odeškom universitetu) br. 36, na l. 36—38 pod naslovom: **Тогожде еже ѿ Родїадѣ слово .рмз. роçетакъ: ннкы же оубо звѣрь тьуєнь єсть женѣ злѣ и єзыунѣ, а poslije toga: Тогожде светаго Касїїа слово еже єсть вѣзрѣти на жєноу. Рєує вѣзрѣти на жєноу сѣ похотѣнїємъ оубе прѣлюбн сѣтворѣ сѣ нею**.

na str. 66 red 10 zgora **мрѣтвѣ ж нстоуводити** ispravi u: **мрѣтвѣ водѣ нстоунти**.

na str. 67 red 6 zgora злопорьинныхъ ispravi u: злопорьинныхъ.

„ „ 68 „ 5 „ вси читай вси.

K članku VII.: str. 70 red 17 zgora Евъжень читай: Евъжинь.

„ 71 „ 13 „ върижти „ въринжти.

„ „ „ 2 zdola уасни „ уасни.

„ 72 „ 10 zgora хотръжж „ потръжж.

„ 73 „ 17 „ въпрось „ въпрось.

„ „ „ 21 „ ѿбличье ispravi: ѿбличье.

K str. 74 može se dodati, da ista apokrifna apokalipsa dolazi takodjer u kolekciji Undoljskoga po štampanomu katalogu rkp. 542. l 413—423.

Str. 74 red 14 zdola pred riečъ слыши стави: исхе сподоби ма раба

твоего быти, господи

„ „ „ 16 „ падохомъ ispravi u: падохомъ.

„ „ „ 13 „ принти „ „ принти.

„ „ „ 10 „ въхыти „ „ въсхыти.

„ „ „ 7 „ слышахъ „ „ слышахъ.

„ 75 „ 2—3 zgora врь-мена „ „ врь-мена.

„ „ „ 17 zdola poslije rieči ѿтъ i prije rieči въка umetni: конецъ всежъ земле и пакын рѣхъ: господи оумерьше ѿтъ; u istom redku змьрьшихъ читай змьрьшихъ; ista str. red 16 zgora poslije rieči по земли umetni: и затворжъ крѣпость вънж-трънжж да ни вѣтръ вѣеть по земли

„ „ „ 1 „ слыши ispravi u: слыши.

„ 76 „ 12 zgora нгторать „ „ нзгорать

„ „ „ 10 zdola се ispravi се

„ „ „ 7 „ многоѿусты читай многоѿунты

„ 77 „ 23 „ юношь ispravi u: юноша

„ „ „ 19 „ бжджта „ „ бжджть

„ „ „ 11 „ злобѣа „ „ злодѣа

Na „ 80 „ 24 zgora гоенодъ читай господъ

„ 82 „ 18—19 zgora poslije rieči: „Ali ima još i“ valja umetnuti: „drugi razlog: u“

„ „ „ 2 zdola mandacaverat izpravi u: manducaverat

„ 83 „ 12 „ valja poslije rieči знаменне истри one dvie tačke

„ 84 „ 5 zgora далече ispravi: далече.

„ „ „ 19 zdola прѣшедъшимъ ispravi u: прѣшедъшимъ

„ „ „ 9 „ тоудѣ читай: тоудѣ

„ „ „ 4 „ тако ispravi: тако

„ 85 „ 18 „ надѣмше ispravi: надѣмше

Str.	85	red	17	zdola	посѣщи	ispravi:	посѣщи
"	"	"	12	"	надеждамь	"	надежда
"	"	"	10	"	izmedju ce i svatyni	umetni:	дрѣво
"	86	"	3	"	аѣмѣ	ĉitaj:	аѣмѣ
"	87	"	16	zgora	копахоу	ĉitaj:	копахоу
"	"	"	19	"	пж	ispravi u:	пж
"	"	"	15	zdola	новѣдаше	ispravi:	новѣдаше
"	"	"	14	"	жидово	ĉitaj:	жидове
"	88	"	6	zgora	прѣеть	ispravi:	прѣеть
"	"	"	5	"	лѣва	"	лѣта
"	"	"	11	"	спжтникъ	"	спжтникъ
"	"	"	14	"	стрѣгжца	"	стрѣгжще
"	"	"	15	"	аѣмѣ	ĉitaj:	аѣмѣ
"	"	"	19	"	poslije мжкы	dodaj	вѣтѣмьж
"	"	"	8	zdola	нхлнхти	ispravi:	нхлнхти
"	"	"	4	"	ероусасимь,	бывши	ĉitaj ероусалимь, бывшѣ
"	89	"	14	zgora	вѣскѣснты	ĉitaj	вѣскѣснты
"	"	"	24	zdola	уловѣкъ	ispravi	уловѣка
"	"	"	20	"	тегар	ĉitaj	тегарь
"	"	"	7	"	еже	ispravi	его
"	90	"	18	"	mjesto рыва	снх	ĉitaj въ мен
"	"	"	4	"	протнхъ	ĉitaj	проунхъ
"	91	"	14	zgora	реуеть	ispravi u:	реуеть
"	"	"	21	"	сицема глаголжцама	ispravi u	сице глаголжцима
"	"	"	20	zdola	глаголе	ĉitaj	глагола
"	"	"	4	"	ѡвѣ	ispravi:	ѡвѣ
"	92	"	1	zgora	poslije глѣси	ѡуниѣаеть	umetni: хромыж праѣаеть и бѣснж изгонить, мрътвыж вѣскрѣѣаеть
"	"	"	16	"	Геронтне	ispravi u:	Геронтне
"	93	"	2	"	небѣе	"	небесе
"	"	"	18	"	но.. намь	"	по.. намь
"	"	"	3	zdola	прѣюднѣншимь	ĉitaj:	прѣюднѣнши
"	94	"	1	zgora	pred глѣс	можаше	umetni не
"	96	"	12	zdola	свож	ispravi	свож
"	"	"	8	"	ѣдноу	"	ѣмоу
"	97	"	4	zgora	когожзо	"	когождо
"	"	"	6	"	тогда	"	тъгда
"	"	"	3	zdola	парвога	"	парвога
"	98	"	6	zgora	воупьць	"	коупьць
"	"	"	2	zdola	циѣпа	"	циѣна

Str.	99	red	10	zgora	такого	ispravi	u	такого
"	"	"	22	zdola	говоре	"	"	говори
"	"	"	18	"	нимциемь	ispravi	u	нициемь
"	"	"	1	"	ζουοῦς	ispravi	u	ζουοῦς
"	100	"	11	zgora	помоле	"	"	помоли
"	101	"	15	"	днєвь	"	"	днєхь
"	"	"	20	"	своею	"	"	свою
"	102	"	5	"	велиемю	"	"	велиемь
"	103	"	14	"	poslije rieči	зврьт' umetni:		дѣщи наша, нь ра- доуми се шко за вѣроу христовоу оумръть.
"	104	"	4	"	шене	ispravi	u	мене
"	"	"	9	"	нарех	"	"	нарех
"	105	"	13	"	poslije rieči	похоты его umetni:		Слышав же слова сн отъ него рехъ къ немуу' безоумь- ствоуещи уедо.
"	"	"	12	zdola	ѡбрѣ-тю	ispravi	u	ѡбрѣта-ю
"	106	"	9	zgora	св	ispravi	u	съ
"	"	"	12	"	сожнше	ispravi	u	ѡжнше
"	107	"	8	"	прѣльстивуе	ispravi:		прѣльстивуе
"	"	"	19	"	пе	ispravi	не	
"	"	"	14	zdola	намь	"	"	нашь
"	108	"	3	zgora	вратни	ѣтај		братни
"	"	"	5	"	poslije rieči	ко тоу umetni:		и

Ima i u tekstu, koji je gradjanicom naštampан na str. 97—108, još mnogo pogrješaka, kojieh niesam kadar ispraviti jer nemam vjerna priepisa s izvora.

Razvod Istarski u latinskom i talijanskom jeziku.

Priobćio u sjednici filologiĉko-historiĉkoga razreda dne 14. veljaĉe 1874

PRAVI ČLAN PROF. ŠIME LJUBIĆ.

Ovaj za nas veoma znameniti spomenik, kako se u njem samu izriĉno više puta kaŹe, bio je izvorno na tri jezika od tri javna i za to opredieljena biljeŹnika sastavljen, to jest u njemaĉkom jeziku za Alberta II. kneza Pazinskoga rodom Niemca od biljeŹnika Pernarta s Gorice (ki beše pisar jezikom nemškem); u latinskom za Rajmunda patriarha oglejskoga od biljeŹnika Ivana s Krmina (ki biše pisar jezikom latinskim); i napokon u hrvatskom za svu drŹavnu gospodu i obćine od biljeŹnika popa Mikule kapelana pomenutoga kneza i plovana Golegorice, koj veli, da ga je „verno, pravo, po zapovedi pisal, nepriloŹeĉ ni odloŹeĉ komu zmutilo pravdu jezikom hrvackim“.

Do danas nije se jošte ušlo u trag nijednomu od tih izvornika. Izvornici njemaĉki i latinski, opredieljeni za porabu samo jedne stanovite osobe a ne za narod, naime prvi za pazinskoga kneza a drugi za oglejskoga patriarhu, lasno su mogli veĉ davno propasti. Još za XIV. stoljeća prestala je s Albertom III. kneŹeva vlast u Istri, a malo kašnje i patriarhova, te je Istra dielomice prošla u austrijske, a većim i boljim dielom u mletaĉke ruke. Tiem lasno, da su ona dva izvornika izĉeznula, a moŹda ni u prepisih se ne saĉuvala, pošto njihovi vlasnici ili izumrli ili povoda neimali, radi veĉ izgubljene vlasti u Istri, da jih na vidjelo iznesu. Ista je valjda sudbina dopala i trećega izvornika naime hrvatskoga, nego dosta kašnje, pošto se znade, da se je god. 1502 jošte u pazinskoj pisarni ĉuvao. Nego jer je ovaj zadnji opredieljen bio za porabu drŹavljana, t. j. gospode i obćina, s toga ovi su ga mogli više trebovati prigodom nastavih razmirica, te se mogao i lašnje saĉuvati barem u biljeŹniĉkih prepisih. I tako bi. Od izvornika hrvatskoga ostao nam je sbilja prepis u prvobitnoj formi naime u glagoljskom pismu, napisan 2. kolovoza 1546, indik. IV. od javnoga biljeŹnika popa Levaca KriŹanića kanonika Źminskoga i tinanskoga, koj ga crpio iz prepisa javnoga biljeŹnika popa Jakova KriŹanića s Barbane, a ovaj ga izpisao bio god. 1502 s matice „od besedi do besedi, verno, pravo i ĉisto, ništa nepriloŹeĉi ni odloŹeĉi, ĉa bi pamet ĉloveĉasku zmutilo“. Onaj velevaŹni Levacev prepis od god.

1546 srećno dodje u ruke dra. Ljud. Gaja, te se još sada u njegovoj knjižnici nalazi, akoprem je određen bio za muzealnu. Po ovom prepisu prvi je ovaj dragocjeni spomenik za našu narodnu poviest na bieli sviet iznio dr. Starčević, ali latinskimi pismeni. Starčević u kratkom predgovoru razložio je samo ponješto o jeziku spomenika, te je na koncu primietio izgled (facsimile) iz matice i tumač od nekoliko rieči, koje se u spomeniku nalaze, navlastito o ondje spomenutih nekotih mjestih kako se sada zovu (V. Arhiv za povjest jugoslavensku knj. II. str. 227—275 god. 1852). Gosp. Iv. Kukuljević, neumorni iztražitelj naše prošlosti¹, izdajući god. 1863 listine hrvatske (Poviestni spomenici južnih Slavena. Knj. I.) uvidio je potrebu, da se isti spomenik u svojoj prvašnjoj formi na sviet izvede, te ga je po Gajevu rukopisu medju one u glagoljskom pismu uvrstio (str. 3—42).

U koliko se tiče latinskoga izvornika, knez Rudolf Coronini u svojoj knjizi „*Tentamen Genealogicum Chronologicum (Viennae 1759 p. 275)*“ piše, da je O. Martin Bauzer (bolje Bautscher) gjezuvit, učitelj u Trstu a kašnje ravnatelj pitomišta u Rieci, u svom djelu pisanom oko god. 1650 pod naslovom „*Annales Noricorum et Foro-Julienensium lib. VI. n.º 78*“² naveo ovaj istarski spomenik u latinskom jeziku, te po tom Bautscherovu prepisu primjećuje izvadak od istoga, ali tako pogrješno, da mu sam Kandler, u ostalom dosta popustljiv, svaku vriednost odriče. Po istom Kandleru vidio je latinski tekst i Ivan Rinaldo Carli, nego ga smatrao kao spis skrpljen od listina raznoga mjesta i doba. Kandler se medjutim mnogo trudio, da pronadje latinski tekst, ali mu svi napori zabadava; no budući mu napokon pošlo za rukom dobiti dva rukopisa od istoga spomenika iz hrvatskoga na italijanski jezik prevedena, po njih izda ga italijanski uz svoj književni list „*L'Istria*“ na letećih listovih, sada već isto riedkih kao što su i sami rukopisi; pridodajući na koncu nekoliko opazaka o samu spomeniku. Ovaj italijanski prevod bi 20. studena g. 1717 sastavljen u Pazinu od ondješnjega javnoga bilježnika Patricija Josipa Belašića po autentičnom prepisu „*scritto in idioma e carattere illirico*“ od Levaca Križanića.

God. 1858. u što sam se kao činovnik u mlet. arkivu bavio uređenjem starih spisa spadajućih na ured tako zvani „*Provveditori soprintendenti alla camera dei confini*“ namjerio sam se na latinski prepis ovoga spomenika izpisan u 19 strana cieloga papir.

¹ U tom ga veoma pomagao naš isto velezaslužni akademik prof. M. Mesić.

² Ovo Bautscherovo djelo ostalo je u rukopisu, a kako nas obaviešćuje naš vriedni prijatelj g. Kostrenčić, nezna se, gdje se sada čuva, možda u Ljubljani ili u Gorici. Spominje ga Valvasor „*Ehre des Herzogthums Krain II. Bd. 358. Stoeger J. N. u djelu „Scriptores provinciae Soc. Jesu, Viennae 1856. 8. p. 23. piše: „Bautscher Martinus reliquit in msc. latine: Historia rerum Noricarum et Foro-Julienensium seu Annales Norici ab anno 1331 usque ad Ferdinandum II. Libris X deducti (Valvasor in bibliotheca Carniolica)“.*

tabaka od javnoga bilježnika popa Ivana Golobišća (Kralovića) iz Modruše, a ovierovljen po tadašnjem podkapetanu i namiestniku grada i kotara pazinskoga Bartulu de Rannoč 3. veljače 1526, indik. XIV. (*Istria. Busta I. Capodistria. Scritture pertinenti all'essecution della sentenza di Trento car. 1—19*). U spisih istoga ureda u mlet. arhivu nalazi se još jedan drugi prepis latinski i jedan italijanski, te jedan italijanski u mojih rukuh¹; ali pošto su

¹ Drugi prepis latinskoga teksta u mlet. arhivu nema bilježničke oznake, te je prost prilog, iz prošloga stoljeća, izpisan na stupu u 36½ strana. Počima: „In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen. Anno a nativitate domini Iesu Christi millesimo trecentesimo vigesimo quinto, mensis Martii vigesima quinta die Lunae, in tempore illo etc.“ — Svršuje: „Et ego presbiter Nicolaus cappellanus Domini Comitum et Plebanus Gollogoricae, Publicus autoritate sacra Romanae Ecclesiae et Comunitatis Pisini Notarius et Cancellarius omnium dominorum provinciae pro teste fui in omnibus illis circumductionibus, et sic fideliter et recte de mandato omnium dominorum scripsi, nil adendo vel minuendo, quod iudicium aviaret lingua sclava, sicut continetur in originali unius et alterius partis secundum notas infrascriptorum Notariorum. Hic fuerunt praesentes Dominus Demetrius Episcopus Pettinensis, Dominus Albertus Abbas Sancti Petri de Silva, P. Franciscus de Savorgnani, D. Antonius de Petellani, D. Cristoforus de Locani, D. Federicus de Goritia magister Curiae, D. Johannes de Verno, D. Nicolaus de Utino, D. Bartolomeus de Cividali, D. Petrus de Cividali, D. Andreas de Butrio, D. Enricus antiquus miles auratus de Goritia, D. Rogerius de Carmino, D. Bernardus de Goritia, qui fuit Cancellarius lingua Alemana, D. Joannes de Carmino, qui fuit cancellarius lingua latina, ambo de omnibus illis circumductionibus, D. De Bonasiis de Polla, D. Leorius de Pirano, D. Petrus de Justinopoli, iudex Mochor de Pinguento, iudex Lupetinus de Albona, iudex Carlin de Montona, iudex Valtar de S. Laurentio, iudex Coradus de Bulla, iudex Altinus de Grisignana, iudex Golliz de Portolle, iudex Fachin de duobus Castris, iudex Zoralon de Dignano, et ex comitatu ab omni loco duo zupani et multi boni homines ab aliis locis, qui fuerunt ibidem et super hoc nomen et signum meum solitum et consuetum apposui in fidem premissorum“.

I italijanski tekst arkiva mletačkoga nije drugo nego prost prepis, bez bilježničke oznake, izpisan na široko prošloga stoljeća nemačkom rukom u 93½ strane. Počima: „In nome del Padre, et Figliuolo et Spirito Santo Amen, l'anno della nativita del Signor Giesu Cristo 1325, indictione 8-va, adi 5 del mes di Maggio, giorno di lunedì. In questo tempo signoregiando“ etc. — Svršuje: „Segniae die 15 Novembris 1740. Vigore praesentium ego infrascriptus universis et singulis, respective quibus expedit, indubiam fidem facio, qualiter ex instrumento Illyrico, vulgo vocitato glagolitico, cui prima desideratur pagina, **mih** **in originali exhibito**, hanc Italicam copiam fideliter, iuste ac genuine (quantum Illyrica phrasis patiebatur) de verbo ad verbum formaverim ac descripserim, quamvis descriptionis intervallo ob angustiam temporis meae quaedam aliquibus in locis limaturae dil . . . . . i dandae italicae phrasis Illyricae magis uniformandae causa irrepserint. In quorum fidem ac majus robur hasce

ova tri daleko nepodpunija i netočnija od prvoga latinskoga i od Kandlerova italijanskoga, dao sam ova dva prepisati, te evo jih sada na bieli sviet iznašam. Prepisatelj latinskoga teksta, veoma smučeno izpisana, bio je sam dr. Josip Giomo (jedan od najvještijih paleografa mletačkoga arkiva), kako nas sam uvjerava, pišuć: „*esso fu da me copiato, consultando però nella dizione dei nomi il chiarissimo signor Luciani (najvriedniji sadašnji iztražitelj istarske starožitnosti), che conoscitore dei luoghi, m' ebbe aiutato nella interpretazione dei mēdesimi*“, a sami smo pako italijanski tekst prepisali.

Naš latinski prepis, akoprem potiče iz hrvatskoga teksta, ništa ne manje za dvadeset godina jest stariji od prepisa Levaca Križmanića Starčevićem i Kukuljevićem na svietlo izdana. Ter ako je još god. 1526. bilo od potrebe, da se hrvatski tekst na latinski prevede s uzroka, da bude priložen spisom spadajućim na onako važnu razmiricu političku kao što je bila ona, koja se dokončala tridentinskom osudom, može se za stalno držati, da je već onda latinski izvornik propao bio, te da su i gori pomenuti prepisi, Bautscherov i Carliev, bezdvojbeno poticali iz ovoga našega sada u mletačkom arkivu sačuvana.

Osim toga ima i drugih važnih razloga, s kojih se ova dva naša teksta veoma preporučuju. Ako sravnimo naš latinski sa hrvatskim tekstom izdanim, lasno ćemo se osvjedočiti, da jedan drugomu posvema neodgovaraju. U latinskom ima stavaka, kojih ćeš badava tražiti u hrvatskom; a s druge strane ima u hrvatskom puno toga, što u latinskom manjka, te bi se činilo, da je spomenik Levacem Križmanićem gdječuda preradjen bio, i da ne sadržava sasvime prvobitno lice; dapače pri koncu Levaceva prepisa nalazi se veliki ulomak, koga u latinskom nema. Primietit ćemo samo dva primjera, koja će dovoljna biti, da naše tvrdnje opravdaju.

---

propria manu subscriptas ac usuali sigillo firmatas extradedi. Segniae die et anno, quibus supra. Antonius Jos. Cerovacz Canonicus capitularis Segniensis, Protonotarius Apostolicus mp.“

Naš pako italijanski prepis, koj sadržava samo jedan odlomak, u kom su izpisane granice medju Mercenegom, Vrhom, Sovinakom i Blzetom, počima ovako: „*In nomine patris, et filii et spiritus sancti amen. Li anni della nativita del nostro Jesu Christo millesimo trecentesimo vigesimo quinto, indictione octava, adi 5 del mese di marzo, in questo essendo de luni, dominante conte Alberto la Metlica et Pisino*“ etc. Svršuje: „*Ego Petrus Valdera Justinopolitanus, ed ad praesens magnifici domini equitis et comitis Memiani cancellarius, suprascriptum exemplum exemplavi ex uno libro confinium volgare existens in noctaria, cuius originale reperitur per reverendum dominum presbyterum Levacium Crismanich canonicum Zimini, quod est illirice scriptum, pro ut legitur in subscriptionibus illius, ex quo praesentem est exemptus. In quorum etc. Sigillum notarii. Franciscus Bonaventura vicecancellarius ad praesens praetorius Veglensis ex una consimili, presentata mihi per dominum Michaellem Gravisi, exemplavi, et fideliter subscripsi*“.

Hrvatski tekst str. 4 red. 31:

„I ondi gdn Menart sluga naprid stà, i pokaza listi prave, v keh se udržahu zapisani *razvodi* i kunfini meju Sovinakom z Vrhom i Plzetom, *ki bihu pisani na let Božih 1195*, ke listi ondi pred nas trih nodari postaviše, keh ta gospoda izibra, jednoga latinskoga, a drugoga nimškoga a tretoga hrvackoga, da imamo vsaki na svoi oriinal pisat.“

Latinski tekst:

„Et ibi dominus Menardt milles antestetit, et monstravit veras litteras, in quibus continebantur conscripta confinia inter Sovignach et Verch et Pinguentem, et comunitas Pinguenti similiter eorum litteras presentavit, in quibus continebantur eorum confinia, quas singulas et ambarum partium litteras eorum nobis tribus notariis posuerunt, quos dicti domini elligerant, unum latinum, secundum allemanum et tercium sclavum, ut debemus unusquisque nostrum in suum originale conscribere“.

Tu ima u hrvatskom čega nema u latinskom, i obratno. — Malo dalje nalazimo ovako :

Hrvatski tekst str. 6, red. 29:

I tu se svršuju *razvodi* i termini motovunski, sovinski z Vrhom. *I gdn Filip Macić od strani vse gospode govoraše komunu motovunskomu i komunu trviškomu: aku bi na tu stenu i na ta zlamenja meju nimi pravi termini i razvodi? I tako vsaki komun na stran odstupiše, i dlgo svećaše, i vaspert pridoše pred tu gospodu, i rekoše: da jesu nih starei tu na te termini veće krat hodili, i na to listi meju sobu storili, i da jesu na toj steni pravi nih termini od kunfini. I tako vsi ti komuni ondi se z verom uediniše meju sobu, i jedne i druge strane rekoše, i velikemi zavezi i rotu pritvrđiše, i tako vsa gospoda obrediše, jednoj i drugoj strane navestiše: da, ka koli stran bi prek teh termini pasla va dne ali v noći, ona stran zapada pene marku jednu, so maleh 40, arbadige marke 3; i ka koli stran bi prestavili ali*

Latinski tekst.

Et ibi confinantur tria confinia, videlicet Montone, *Tervisii*, et Sovignaki una cum Verch. Et sic omnes iste comunitates ibidem inter se pacifice concordaverunt, et una et altera pars dixerunt, quod ibidem est eorum verum confine, et ibidem omnes iste comunitates cum magnis obligationibus ibi confirmaverunt, et sic ibi determinaverunt omnes isti domini: quecumque pars removeret et semoveret ista confinia, illa pars incidit penam *marcas 300*, dando comiti Pisini centum *marcas*, et dittis dominis centum *marchas*, et comunitati, que pacifice possideret, centum *marcas*, *proposuit vero per omnia ut supra*. Et sic etc.

odstavili rečene termini i kunfini, ona stran zapada pene gdnu knezu pazinskomu 100 marak, a toi gospodi 100 marak, a komunu, ki bi mirno obdržal, 100 marak. I tako itd.

Ove iste pako razlike opazuju se opet medju italijanskim tekstom s jedne strane, i hrvatskim i latinskim s druge, kako se na primjer jasno vidi iz sljedećega ulomka umah na prvoj strani spomenika.

Hrv. tekst str. 3, r. 27.   Latinski tekst.   Italijanski tekst.

I tu razgledavši i utvrdivši vse tako po deželi, okolu gredući razgledat i utvrdit, da svaka stran bude svoje uživala mirno obdržec.

Et ibidem providendo et concludendo omnia et singula previdendo et perlustrando ac circumeundo et confirmando, quod unusquisque id, quod suum est, fruatur et utatur pacifice possidendo.

E quivi osservati e statuiti e determinati li fundamenti veri e giusti, così in prosecuzione per tutti li paesi visitando si costituiscono medesimamente li veri termini e confini, come di ragione a cadauno spettarono, acciochè ciascheduna parte possa con giustizia e quiete godere et possedere e retenero quel tanto ragionevolmente se gl'aspetta.

Osim toga latinski i italijanski tekst veoma služe za spoznanje mesta i okolica, kojih se kašnje staro ime hrvatsko izgubilo, te se drugako prozvali. Starčević ono, što je poznavao, raztumačio je; mnogo je toga sasvim pomučao i mimoišao, a o njekojih samo nagadjao ili izrično izpovjedio, da jih nezna. N. pr. u hrvatskom tekstu se kaže: „idoše s toga brega zdolu na Vidam“. Starčević primieti: „Vidam ovaj ne znam gde bi mogao biti“; uze naime Vidam za selo; dočim u latinskom tekstu stoji ovako: „ad unum certum terrenum vocatum Vidam“. Pomoću onih teksta postaju jasne njeke izreke, koje u hrvatskom stoje dubkom tamom zastrte; kako na primjer u hrvatskom tekstu čita se: „vinu braneci prepoved na zvanehi, da vinu Gologoricani nisu smeli pasti“; dočim u latinskom ovako: „defendendo vero interdictum speciale, et pro certo, quod illi de Golla Goricza non audebant etc.“ a u italijanskom: „solo concordemente schivando Prepoved na Zuanichi d'avantaggio, che Gollo-Gorizzani non ardirono ecc.“ Starčević veli, da vinu znači u tudjem jeziku kao i ovdje „krivica“ a da svu izreku nerazumije. Ima napokon u hrvatskom tekstu mnogo rieči, koje se sada samo pomoću onih dvaju drugih teksta razaznati mogu. Po Starčeviću

žlahtan znači plemenit, drag, mil, po latinskom *nobiles*, po italijanskom *nobili* to jest plemići. Po Starčeviću *vlih* malo prije, po latinskom *directe*. *Rubeži* po Starčeviću bravče, govedče, živinče u kvaru zapljenjeno, po italijanskom *pegnore*. *Petati* po Starčeviću prositi, po latinskom *ducere*. *Opodce* za Starčevića je opetice, opet; po latinskom *inferius*. *Pod rotu* Starčević čita *po drotu* i tumači *posve, sasvim*; dočim italijanski tekst ima: „in vigore del giuramento“, a latinski „sub iuramento“ itd.

Na čelu ovoga spomenika zabilježeno je, da je sastavljen bio g. 1325, 5. svibnja, VIII. indikcije, u ponedjeljak.

Glede godine veli dr. Kandler, da se lasno mogla uvući pogriješka u prepisih, pišući naime MCCCXXV miesto MCCLXXV, u kojoj godini on drži, da je spomenik sastavljen bio. Nego nam je glede toga najprije opaziti, da se, barem do sada, nemože reći, da se je tim načinom mogla uvući pogriješka u datum, jer ni latinskoj matici a ni tekstu latinskom iz te matice crpljenu, na kom jedino mogla bi se ta podmjena temeljiti, nema do danas ni traga. A pošto svi dosadašnji prepisi ovoga spomenika hrvatski, latinski i italijanski polaze iz hrvatske matice glagolskim pismom napisane, pogriješke u godini dapače u celom datumu morale su poteći jedino u hrvatskih prepisih iz pometnje glagolskih pismena koja datum označuju, a u prevodih i prepisih latinskih i italijanskih iz neznanja prave brojne vrijednosti istih glagoljskih pismena, ili iz već pokvarena datuma u hrvatskom prepisu, koj je prevoditelju za podlogu služio.

Mi ćemo sada navesti datum, kako se nalazi označen u svih nam poznatih prepisih hrvatskih, latinskih i italijanskih, da se lašnje razviditi uzmognu različnosti, koje glede datuma medju istim prepisima obstoje.

Na jedinom što imamo hrvatskom prepisu u glagoljskom pismu kod Gaja od godine 1546, datum je ovako označen: **𐌆𐌆𐌆𐌆 𐌆𐌆𐌆 𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆 𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆 𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆 𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆 𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆 𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆𐌆** (let ot roistva našega isukrsta 1325, indikcion 8, miseca maja 5, u ponedelje). U tekstu latinskom, koj je dvadeset godina stariji od pomenutoga hrvatskoga, naime od g. 1526, akoprem se u godini s hrvatskim tekstom slaže, ništa ne manje ima u datumu velikih razlika, s čega se vidi, da ova dva teksta nepolaze iz istoga hrvatskoga vrela. Taj tekst latinski bilježi datum ovako: „anno nativitatis nostre *salutis Jesu Christi* 1325, mensis may *die quinta et in die lune*“. Osim što ovdje ima nješto više izraza (*salutis Jesu, die, et*), o indikciji nema ni spomena. U jednom drugom latinskom prepisu, koj se kao i prvi čuva u mlet. arkivu, od onoga mladji, datum je ovako obilježen: „anno a nativitate domini iesu christi millesimo trecentesimo vigesimo quinto, mensis martii vigesima quinta, die lunae“. I ovdje je indikcija izpušćena, ali ovaj se ne samo sa prednjim latinskim neslaže u izrazih, nego u njem oznaka

mjeseca i dana sasvim je druga, pošto mu mjesec ožujak a dan dvadeset peti. Uz ove prepise imamo jošte tri razna prevoda italijanska. Najstariji je vjerojatno onaj, koj je Kandler na svietlo izdao, sastavljen 20. studenoga 1717 u Pazinu na nekome hrvatskom prepisu crpljenu iz prepisa Levaca Križanića od bilježnika Patricija Josipa Belasića, i na kom je datum ovako: „l'anno della natività del Signore Gesu Christo 1325. Ind. VIII, adi 5 del mese di maggio, giorno di lunedì“. Drugi italijanski prevod, sada u mlet. arhivu, sastavljen 15. studenoga 1740 u Senju od javnoga bilježnika i kanonika Antuna Josipa Cerovca, veli on, na glagoljskoj matici, na kojoj je manjkala prva strana¹, ima ovo: „l'anno della natività del signor Giesu Cristo 1325, indictione 8., adi 5 del mes di maggio giorno di lunedì“. Napokon u jednom trećem italijanskom prevodu po bilježniku ovierovljenu u Krku prošloga stoljeća, koj se kod nas čuva, datum glasi ovako: „li anni della natività del nostro Jesu Christo millesimo, trecentesimo vigesimo quinto, indictione octava, adi 5 del mese di marzo, in questo essendo de luni“, te i ovdje miesto svibnja ima ožujak.

Svi ovi datumi slažu se dakle u godini i u oznaki tjednoga dana, jer svi imadu god. 1325 i tjedni dan ponedjeljak. Nego je sasvim drugako u koliko se tiče ostalih oznaka datuma. Dočim s jedne strane hrvatski tekst u bilježničkom prepisu od g. 1546 iznosi indikciju VIII, te se u tom s njim slažu sva tri medju sobom razna prevoda italijanska: s druge latinski tekst u oba nam do sada poznata i medju sobom različita prepisa, od kojih jedan javnim bilježnikom ovierovljen dvadeset godina prije od hrvatskoga Gajeva, t. j. g. 1526, indikcije nebilježi. Osim toga glede mjeseca u jednom latinskom i u jednom italijanskom prepisu miesto *svibnja* imamo mjesec *ožujak*, a opet ova dva prepisa neslažu se u oznaki mjesecnog dana, pošto u latinskom stoji označen dan 25. ožujka, a u italijanskom 5. ožujka. S ovoga se vidi jasno, da su prevoditelji imali pred očima i drugih hrvatskih teksta, nego što je Gajev.

Buduć naveli datum našega spomenika kako se nalazi u raznih do sada poznatih nam prepisih, te označili glavne razlike, koje medju njimi obstoje: sada nam je pobližje promatrati pojedine oznake istoga datuma, da po mogućnosti ustanovimo pravi datum, koj se imao naći na glavi matica.

U koliko se tiče god. 1325, koju iznose svi gori navedeni prepisi, proti toj godini vojuju medju drugimi sliedeći poglaviti razlozi:

1. Raimund della Torre, koj je po svom namiestniku i glavnom kapetanu Vilelmu markesu od Čabdada za ovoga razvoda zastupan bio, vladao je kao oglejski patriarh od g. 1273. do g. 1288.

¹ Zamolio sam g. prof. Radetića u Senju, neka se potruđi u ondješnjem kaptolskom arhivu potražiti, jeda li ta matica jošte obstoji. Odgovori mi isti prijatelj, da je cieli kaptol. arhiv potanko izpitao, a matici da nema ni traga; da će i biskupski arhiv točno razgledati, nego misli, da će mu i taj trud jalov ostati.

2. Albert II. knez istarski u Pazinu gospodovao je od g. 1250. do g. 1304. O Albertu III. ovdje nemože biti govora, jer je zasjeo kneževski prijestol stoprv g. 1338., ter je bio zadnji istarski knez.

3. Oto biskup Porečki, u razvodu napomenut, sjedio je na toj biskupskoj stolici od god. 1254 do g. 1282.

4. Spominje se za onda kao pičanski biskup neki Drmitar (Domiter-Demetrius). — U ondašnjih spomenicah ne nalazi se imena pičanskoga biskupa od g. 1264. do g. 1275. Ove godine označen je kao ondješnji biskup *Bernardus*. Onakova imena u kazalu pičanskih biskupa nema; čega radi Drmitar imao bi mjesta samo medj g. 1264. i 1275.

5. Vilelm markez od Čabdada kao glavni zapovjednik patriarhe oglejskoga Raimunda dolazi još i u drugom spomeniku od g. 1275, a ta se služba i čast na godinu davala.

6. Sveti Lovrinac dolazi ovdje kao grad jošte podložan patriarhu oglejskomu; nego poviest nas uči, da su Mletčani konačno pod svoju vlast spravili ovaj grad g. 1278, i tri godine kašnje u njem ustrojili zemaljsku obranu (Paisanatico), te ga više nikada neizgubili.

7. Kopar u spomeniku prikazuje se kao grad patriarhov, jer markez Vilelm, obavivši svoj posao, vraća se sa svojom družinom i oružanici u onaj grad; a to jamačno nebi učinio bio, da su Mletčani tada u Kopru gospodarili. Ovi su pako silom posvojili Kopar početkom g. 1279, te su ga zatim stalno pridržali (Romanin II 309. Minotto I. I. 142).

Ovi razlozi, koji su nepobitni, kažu nam dakle očito, da je bezdvojbeno ovaj spomenik sastavljen bio medju g. 1274—6, a nipošto god. 1325. Raimund della Torre, imenovan g. 1273 oglejskim patriarhom, namah se starao navlastito o tom, da stavi kraj ratu, koj se do tada vodio medju njegovom patriarhiom, Albertom II. istarskim knezom i Mletčani, te mu podje za rukom sljedeće god. 1274 sravnati razmiricu sa Albertom, a 11. veljače 1275 sklopiti mir sa Mletčani. Pregledanje granica svih triuh vlasti moglo je biti naravna posljedica obnove njihova prijateljstva.

Pogrješka dakle u godini imala je postati prvobitno bludnjom prepisaoca hrvatske matice, koj je mjesto *·A· ·R· ·P· ·M·* pisao *·A· ·M· ·S· ·M·*, izmienio je *R* sa *M* i *P* sa *S*, te 1325 mjesto 1275.

I indikcija, ako je uprav bila označena na matici, proti čemu vojuju oba latinska prepisa, koja je nemaju, nije izražena za god. 1275 sa *·A·* t. j. 8. nego sa *·M·* t. j. 3, jer god. 1275 bila je indikcija treća.

Dan 5. svibnja nije dolazio u ponedjeljak ni g. 1325 ni godine 1275. God. 1325 peti dan svibnja padao je u nedjelju *Cantate*, a god. 1275 isto u nedjelju *Jubilate*. Pošto je teško i samo pomi-

sliti, da se je u podpuno izraženoj rječi *ponedjeljak*, nalazećoj se u svih prepisih isto, mogla pogriješka uvući: s toga glede oznake dnevne i mjesečne mi primamo kao pravu onu bilješku, koja se nalazi u drugom prepisu latinskom, gdje stoji „*mensis martii vigesimaquinta die lune*“, jer 25. ožujka dolazio je god. 1275 uprav u ponedjeljak.

Spomenik bio je dakle po nas napisan god. 1275. (indik. III.) ožujka 25. u ponedjeljak.

U spomeniku se kaže, da su i Mletčani sudjelovali u ovom pregledanju, nego da su opunovlastili markeza Vilelma patriarhova kapetana i namjestnika, neka jih u tom zastupa. Dr. Kandleru to je nevjerovatno, te govoreć o italijanskom tekstu uzkliče: „*ciò è senz'altro interpolazione adulterina*“. Nu ovo nikako nestoji. Tu nam okolnost potvrđuju latinski i hrvatski prepisi istoga spomenika, a pisac navlastito hrvatskoga teksta nije imao nijednoga uzroka, da Mletčanom po volji radi. S druge strane Mletčani su već davno uživali njeku povlast u primorskih gradovih Istre; ovi su se bili istina bo nješto prije Mletčanom iznevjerili a patriarhu predali, nego crkvena vlast već jim dodijavala, te su obično mletačke plemiće za svoje načelnike odabirali; a osim toga još god. 1261. Poreč se povratio bio u mletačku vlast, kao što g. 1269 Emona i Umag. Ovi mletački kotari graničili su s patriarhovimi, te se radilo sada i o tom, da se i te granice, u koliko bi trebalo, pregledaju i točno ustanove¹. A što su u tom poslu opunovlastili tudjinca, nije se čuditi za ono doba, te se i radilo o stvari neznatnoj, sugrednoj, uz očigled njihovih ondješnjih knezova; a valjda su i tako htjeli, da se novomu patriarhu nakloni izkažu, ili da mu skriju svoje namjere u Istri i u Friaulu.

Čudi se pako Kandler, što je ovaj spomenik napisan bio u tri jezika, tvrdeć, da je onda latinski bio jedini službeni jezik u Istri; da je veoma dvojbeno, da je onda hrvatski jezik bio „*sì colta da usarla per rogito*“; da ondašnji stanovnici Istre nisu znali čitati

¹ Tri puta u ovom spomeniku spominje se mletačka vlada, s početka gdje se veli, da se radilo u ovom razvodu pregledati i granice mletačkih kotara u Istri; malo kašnje, gdje se kaže, da je u tom mletačka vlada opunovlastila markeza Vilelma, neka u njezino ime dopita medjaše kotarom, koji su na nje vlast spadali; i napokon na koncu spomenika, gdje se primećuje, da su bile pregledane granice medju patriarhom, knezom Albertom i „obćinam i gospodštinom mletačkom i plemstvom istoga grada“. Nego uza sve to nenalazimo u svih nam do sada poznatih prepisih ovoga spomenika nigdje naposeb opisanih granica tih mletačkih kotara. Tomu se ipak nije čuditi. U tekstu latinskom nalazimo, da je izpušćen bio sav opis zapadnih istarskih kotara, koj se nalazi u hrvatskom tekstu, bez dvojbe za to, što taj dio razvoda nije od potrebe bio za stvar, za koju je imao služiti onaj latinski tekst; te je sasvim vjerovatno, da su iz spomenika odpali s istoga uzroka i oni komadi, u kojih su označene bile granice mletačkih kotara.

ni pisati; da su se svećenici služili samo latinskim jezikom, da svi veći i manji gradovi nisu ni najmanje poznavali hrvatskoga jezika; te i ovdje odveć lakoumno uzkliče: „*siamo tratti a credere, che quest'uso di tre lingue sia cosa del secolo passato o del 1600, non più in là, che, l'atto di confinazione sia stato fatto in un solo testo latino, senza escludere, che se ne sia data spiegazione alli illirici — agli italiani non occorreva, sapevano latino*“¹. Ovim izključuje dakako i njemački tekst; ali o njem ni sloveca neprimećuje, dočim se obara jedino na hrvatski, jer ga na to vodila stranstvena sliepoca, kojom se i u drugih njegovih spisih izkazao.

O sposobnosti već onda hrvatskoga jezika za službenu porabu imao je Kandler duboko šutiti, pošto sliepac o bojah suditi ne može ter nesmije. Otu paku sposobnost sjajno posviedočuju zakon vinodolski i listine, koje nam ostaju iz još starijega doba; dapače smiemo reći, da je hrvatski jezik u glagolskom pismu bio onda izključivo jezik službeni svih stanovnika u hrvatskom primorju i okolostojećih otocih, te bez dvojbe skoro u cijeloj Istri. Latinski se jezik rabio u Istri ponajviše u onih listinah, koje su se ticale odnošaja sa stranimi, navlastito sa susiednimi Mletčani i sa oglejskom stolicom; a mogla je kojagodi listina poteći i iz strane tudjih naseljenika i inostranih bilježnika hrvatskomu jeziku nevieštih, uzetih u službu radi pomanjkanja domaćih ljudi za to osposobljenih, a kadšto i od domaćih svećenika, koji su po svom zvanju i odgojenju znati morali uz hrvatski svoj narodni i latinski jezik. Ovaj naš spomenik dapače potvrđuje nam sve to više ono, što čini nagadjati listina od god. 803. za Karla Velikoga sastavljena u Istri, naime da je ova zemlja bila skoro sva napučena Hrvati već u njihovu dolazku u ove strane, izuzam naime samo nješto malo stanovnika rimskoga porekla izostalo gdjekuda u primorskih gradovih, koje se kašnje pojačalo, kada si Mletčani onu zemlju prisvojili.

U ostalom proti Kandlerovu zaključku govori jasno podpis javnoga bilježnika na hrvatskom tekstu ovoga spomenika, naime popa Mikule pisara kneza pazinskoga i sve državne gospode, sastavitelja matice hrvatske, te jošte podpisi bilježnika Jakova Križanića, koj je g. 1502 crpio iz Mikulova izvornika, i bilježnika Levaca Križanića, koj je god. 1546. iz Jakovljeva svoj prepis napravio; a odbijaju ga i prevodi po hrvatskoj matici sastavljeni, naime latinski g. 1526 od bilježnika Ivana Golobića svećenika modruškoga, i italijanski g. 1712 od bilježnika Josipa Belašića.²

¹ Netemeljitost Kandlerovih tvrdnja sjajno dokazuje jedan drugi istarski spomenik, naime razvod medja medju Mošćenicami i Kožlakom od 2. studena 1395, pisan samo u hrvatskom jeziku glagolskim pismom, od koga izvornik na pergameni čuva se u zem. arkivu u Zagrebu, te ga Iv. Kukuljević na svietlo iznio (List. Herv. str. 46).

² U ostalom Istra je do danas ostala skoro sasvim neiztražena s hrvatskoga gledišta, a nije dvojbe, da bi se još mnogo u njoj našlo starohrvatskih spome-

Instrumentum Confinium.

e Patris e Filii et Spiritus Sancti amen. Anno nativitas salutis Jesu Christi 1325, mensis May die quinta, et e, tunc temporis regnante domino comite Albrechto et Pisini e tocius domini paissanorum, eius bono consilio nomine dei omnipotentis, cui omnia vera et iusta sunt, fecerunt et statuerunt meatus et confinia per totam que spectat et pertinet domino comiti Pisini et domino podreka de Aquilegia ac locorum et civitatum domini Et dominus Menardt de Sovignaco et Verch et Se-le Goricze et Kermoni dominus petiit dominum comites dominos, qui congregati fuerunt et convenerant Pill primum provideant inter suos confines, qui sunt inter et Verch, et inter Pinguentem, Petram Pilosam vocata rezeniglam et Portularum et Monthone, et ibidem procedendo omnia et singula providendo et perlustrando

del Padre, et Figliolo, e Spirito Santo Amen. L'anno ita del Signore Gesù Christo 1325, Ind. VIII, adi 5 i Maggio, giorno di Lunedì. In questo tempo signoregminando signor Conte Alberto a Metlica e Pisino, e tutti el paese, con suo ottimo consiglio invocò il Nome del Dio Omnipotente, al quale ogni verità e giustizia è sottordinò di costituire una separazione, e statuire veri confini di tutti li paesi spettanti e pertinenti al signor Pisino et al Monsignor Patriarca d'Aquileja et i luoghi della di Venezia. Il signor Menardo di Sovignaco, Vergh, di Golla-Gorizza et Cherbune Signore, ricercò al signor tutti li signori, che si sono congregati in Pisino, volendo principio, et in dar principio a rivedere del suo paese li che sono tra li territorii e luoghi di Sovignaco, Vergh, Castel, Mercenegla, Portole et Montona. Et quivi osservati e determinati li fondamenti veri e giusti, così in che per tutti li paesi visitando, si costituirono medesimari termini e confini, come di ragione a cadauno spettare è ciascheduna parte possa con giustizia e quiete godere

ac circumeundo et confirmando, quod unusquisque id, quod suum est, fruatur et utatur, pacifice possidendo. Et sic complacuit domino comiti ac aliis dominis, et sic factum est.

Et dominus comes ac alij domini, qui congregati fuerant nobiles et potentes ad Sovingnak, ibidem primo fuerant quatuor milites comitis Albrechti, milites aurati: primo dominus Rodolfus, dominus Andreas, dominus Belhalmus, dominus Martinus et dominus Panspetall miles de Manzigliana et dominus Vilcher miles de Lupoglaff et dominus Filipus Mazich miles de Coslacho, et dominus Jacobus miles de Vragna, et dominus Micke de Pisino, et dominus Sthalumbergar miles, et dominus Jacobus miles de Gardosell, et domicelli de Pisino Johannes cum fratre, et de singulis locis et fortificijs duo supani, qui semper interfuerunt in consilio cum domino comite et illorum dominorum ex parte confinium et meatus. Et sic misit dominus comes et omnes alii statim litteras ad Pinguentem ad dominum Bellhelmum marchesem de Cividato, qui ibidem expectabat super dittas litteras. Et sicut percepit litteras domini comitis, ac aliorum dominorum, venit ad eos in Sovingnak, et multi nobiles ac providi viri cum eo ex Venetijs et Utino et Cibidato. Similiter cum eo advenit dominus Mangl, cui dederat dominus podreka Marczenigam super suum salarium et fidelitatem,

---

et possedere e retenero, quel tanto ragionevolmente se gl'aspetta. Il che essendo di soddisfazione al signor Conte con tutti li signori, fu così risolto.

Doppo di chè il signor Conte con tutti li signori che si radunarono tutti nobili e potenti in Savignaco, dove furono avanti quatro vassali del signor Conte Alberto di Centure d'oro centi, et primieramente il signor Rudolfo, signor Andrea, signor Wilhelmo vassalo di Lupoglava et signor Filippo Maccich vassalo di Cosgliaco, signor Giacomo vassalo di Vrugna, et il signor Michel di Pisino, e signor Zalimbergar vassalo, e signor Giacomo vassalo di Gherdosela, et onorati di Pisino, Giovanni con fratello, e di cadaun luoco due suppani intervenuti in ciascun consiglio delli stessi signor Conte, e signori sudetti, tanto nell'accessorii delle statucionf delli confini e separazioni delli territorii, che altrove, in questo tempo delli dipartimenti e divisioni. Talchè il signor Conte con tutti le medemi signori spedì lettere a Pinguente al signor Wilhelmo Marchese di Cividale, mentre ivi aspettava queste lettere, e subito che ricevè tali lettere dal signor Conte e signori, si trasferì da loro in Sovignaco e con lui molta nobiltà, signori onorati e buoni uomini da Venezia, Udine e Cividale, e tra l'altri con esso lui vene signor Mazol, al quale dato aveva il signor patriarca la villa di Marcenegla, oltre il suo pagamento, in ricompensa della fe-

t, et cum eo erat dominus Orasmus de Raspurgk, qui erat servitor comitis Goricie; et cum eo erat antiquus Slius Slovegnin de Galignana, qui ibidem fuit positus mihi condicione, quod non debeat deferre auratam cinctulam auctoritatem pro se reseryavit dominus comes: et multi alij nobiles et providi viri pajesani, qui fuerant dittos meatus et confinia. Et dominus Billhelmus Maritteras ad Pinguentum, quod veniat tota Comunitas ad elizet rasvodi.

in venerunt: judex Ermochoras et Pengar, Matheus et ista comunitas Pinguenti., et dominus Billhelmus marchese litteras domini Raimundi podreke de Aquilegia, in quibus inebatur, quod est generalis capitaneus Fori Julii, Istrie, Carnie, et quod fungit et habet plenam auctoritatem in rebus et secularibus et principaliter inter dominum Comitum dominorum payesanorum meatus antiquos consistituere, ac resignare unicuique comunitati, quod sibi pertinet, et quod sic in antea et pro futuro inter se tranquille vivatur, et ultra dictos meatus et signa, que assignantur, non transgrediantur sub pena, que constituetur

atagli. Con lui fu signor Erasmo di Raspurg umile signor Conte di Gorizia, cosi pure con esso lui venne il signor Slivar e Pietro Slovenanin da Galignana, ove convenne con questa condicione, a non dover con cinctura d'oro, mentre quest'onore riservò per sè stesso il signor Raimondo, e tutti i signori nobili et onorati del paese, che furono destinati d'intravenire alle premie dei territorii, esposizioni e confinazioni delli contorni. Il signor Wilelmo Marchese mandò lettere in Pinguente, per le quali apparisse tutt'il commune delli sitti delli dispartimenti. Comparse Giudice Ermacora accompagnato delli Penne e Luca con tutto il popolo di Pinguente, all'ora il signor Marchese dimostrò le scritture del signor Raimondo d'Aquileja, constando dalle stesse essere capitano generale di Friuli, Istria, Carnia, Carniola con autorità plenaria e in rebus ecclesiastico che temporale, et in ispecialità tra tutti i signori del paese di poter intervenire alli confini de territorii, li vecchi termini con approvazione de consuetudine, o assegnare, e licenziare a cadaun commune quel che gli si darà di ragione se gl'aspetarà, acciochè in avvenire tra di loro quietamente vivere, et oltre li loro confini e termini, non si avanzino e si confermarano, non possono inoltrarsi sotto pena,

et ponetur ab ejus dominis unius et alterius partis. Et secundas litteras ibidem demonstravit, in quibus dedit sibi comunitas et domini Veneciani plenam eorum auctoritatem directe, quod sic et ita finiet de eorum forticijlijs et locis, quemadmodum et a domino Raimundo gracia dei podreka Aquilegiensis. Et quum ille littere fuerunt ibidem publice lecte, ipse dominus comes personaliter et omnes alii domini magno gaudio inter se habuerunt, et maximos honores domino marchisio faciebant, et sic semper una cum domino comite assedebant et comedebant et bibebant, et sic congaudebant.

Et ibi dominus Mernardt milles antestetit et monstravit veras litteras, in quibus continebantur conscripta confinia inter Sovignak et Verch et Pinguentem, et comunitas Pinguenti similiter eorum litteras presentavit, in quibus continebantur eorum confinia, quas singulas et ambarum partium litteras coram nobis tribus notarijs posuerunt, quos dicti domini elligerant, unum latinum, secundum allmanum et tertium sclavum, ut debemus unusquisque nostrum in suum originale conscribere, nominatim de loco in locum, ut infra patet, per totam provinciam. Et sic nos infrascripti et nominati notarii coram dictis omnibus dominis perlegimus, ut in his conti-

---

che verrà statuita dalli medesimi signori d'una e l'altra parte. E poscia dimostrò altra scrittura credenziale, nella quale si legge, qualmente il commune e signoria Veneziana li concedeva ampla e piena autorità, che possa definire alli luochi e territorii a loro pertinenti e del loro dominio le divisioni e separazioni con costituzioni di stabili confini, e come meglio e pienamente tiene facultà del signor Raimondo per la grazia di Dio Patriarca d'Aquileja, sicchè doppo che ambi l'autorevoli scritture ivi pubblicamente furono lette e publicate, il signor Conte con tutti li signori astanti tra di se non pochi si ralegrarono, e grande onore e rispetto al signor Marchese ed a tutti quelli della sua compagnia dimostrarono, di maniera che sempre dappoi con signor Conte assieme sedevano, mangiavano e bevevano con infinito giubilo. †

Dove signor Menardo vassalo comparse d'inanzi, e dimostrò le scritture sufficienti, constando in esse le separazioni registrate de suoi termini e confini tra Sovignaco, Vergh et Pinguente, registrate l'anno del Signore 1195, qual scritture presentò d'avanti di noi tre notari dell'antideti signori eletti per registrare li prefatti dispartimenti, l'uno latino e l'altro tedesco e terzo illirico, perchè ogn'uno di noi tre notari debba in suo idioma scrivere un originale fedelmente de loco in loco et de visione in visione locale, come infra consta, per tutti li paesi, dove seguirano le vi-

nebatur, et tunc ibi ambe partes composuerunt et concordaverunt confinia eorum, et signa posuerunt, et uni et alteri dederunt litteras scriptas lingua latina et sclava, et sibi domini reservarunt secundum linguam almanam, et ibidem manifestaverunt, quod, quecumque pars pascularet tam in die quam in nocte ultra hec confinia, incidit ditta pars penam unam marcham solidorum parvorum 40, de erbadiga marchas 3; et quecumque partium deponeretur sive preponeretur hec nominata confinia, illa pars sit penalis, et incidit penam marcas 300, domino comiti Pisini centum marcas, et dittis dominis centum marcas, et comunitati, que pacifice possideret, centum marcas. Et sic omnes eorum litteras antiquas et veteres confirmaverunt, unicuique parcium restituerunt, et rescriptas sibi firmaverunt. Et quum fuerunt ista manifestata uni et alteri parti, dominus marces et omnes illi boni viri, qui cum eo fuerant, et tota comunitas Pinguenti steterunt ad partem; et sic ibi consilio habito per longum tempus, et sic iterum venerunt coram dittis dominis, et sic incepit comunitas Pinguenti loqui: Petimus domini

---

sioni locali con divisioni, esposizioni de termini e confini; e così noi infranominati notari avanti tutti li predetti signori lessimo il tenore e contenuto d'esse scritte, prout melius in eis, in modo che ivi le parti convennero, contentarono ed accordarono, che le divisioni e confini con li suoi segni siano posti e terminati, ed in tne e l'altre parti con le scritte munite ed accompagnate in idioma latino e schiavo, e la Signoria per se volesse in idioma germano, e tutte le loro vecchie scritte confirmate e copiate, alle parti restituite, e le copie per se la Signoria trattenute, a una che ad altra parte publicato, che chiunque di lori parti transgredirà con pascoli d'animali diurno o noturno tempo passando li confini, la parte contrafaciente s'intendarà incorsa in pena di marche una, sono di piccoli 40, e con li animali, dell' erbatico ossia lanco di Marche 3; e quella parte, che violasse li detti confini, ovvero ampliando o sminuendo li medesimi termini e divisioni con confini, essa parte contrafaciente incorra nella pena di marche 300, destinate al signor capitano di Pisino 100 marche, e ad altri signori della congregazione 100 marche, e al commune che giustamente pacifice osserverà 100 marche; il che doppo fu publicato alle medemi parti. Il sig. Marchese con tutti quelli onorati uomini, che seco erano, e tutto il popolo di Pinguente a parte si ritirorono, e fatto tra di loro il consiglio lungo, ritornorono di nuovo dinanzi essi signori, e così il commun di Pinguente principiò a parlare: preghiamo alla presenza vostra signori al signor Marchese ed a tutti di questo consiglio, qual-

coram vobis dominum inantedictum ac singulos suos colonos, quod nos non possumus esse absque eorum contrada neque ipsi absque nostra. Et solus personaliter dominus marches dicebat una cum eis: domini ex quo concordamus simul tanquam boni vicini in dittis meatibus confinium. Tunc nos omnes una voce: vestris colonis et nostris vicinis a modo in perpetuum donamus et damus et concedimus istis de Sovingnacho et de Verch pascolare animalia per totam nostram contradam, defendendo de damno et antiquos interdittus et vineas, et quod possint quiescere . . . . et repulsare cum animalibus usque ad sanctum Donatum, et ulterius non, et etiam similiter vos petimus domine Menardte, quod simus liberi sub Verch in Log incidere lignamina ad facienda vasa ac dolia et pro aliis vasculis et pro tabulis, videlicet scudle, ad domos coperiendas. Et hoc auditus dominus Menardt recessit cum suis colonis de Sovingnacho et de Vercho ad unam partem, et sic consiliati sunt per longum tempus, et venerunt coram dittis dominis, et dixit dominus Menardt: audite et percipite domini. Ex quo isti de Pinguento ostendunt hunc amorem vicinare erga meos colonos, tunc ego una cum colonis meis

---

mente noi non possiamo vivere privi delli loro territorii, ne tampoco loro possono stare senza nostro; ed finalmente solo il signor Marchese parlò ugualmente con loro signori, giacchè si sono tra di loro accordati, ed che hanno da buoni vicini convenuto in faccia loci, così noi tutti a una voce a ovi ed a tutti i vostri sudditi e nostri vicini dal giorno d'oggi imperpetuo concediamo e doniamo e permettiamo alli popoli di Sovignaco e Vergh, possino servirsi delli pascoli con li loro animali, et li medesimi pascersi per tutto il nostro territorio, evitando alli danni, ed eccetuati l'antichi consueti siti riservati detti da volgo Prepovedi et Vignali, de così giacere in loro territorii o confini sino alla festività di s. Donato, conforme è osservato, e poi noi a voi così preghiamo sig. Menardo vogliate concedere licenza, che liberamente potiamo sotto Vergh in Log e sotto Sovignacco tagliare legname per doghe di bottame ed altri arnesi, e finalmente per uso di cerchi ed altri beneficj di case. Udita la medema istanza dal signor Menardo, ritirossi a parte con suoi sudditi, e passato tra di loro lungo consiglio, ritornarono alla presenza della Signoria, e disse il sig. Menardo: intenderete signori, mentre il commune di Pinguente dimostrò una tal urbanità e benevolenza da veri vicini ed abilità, così io viceversa unitamente con li miei sudditi li dò ed dono ed concedo perpetuamente, che possa il popolo di Pinguente per se ed proprio uso ed beneficio simil legname tagliare per uso di doghe e case conforme hanno pregato, et non con estermio, e così fu dato il fine. Il

do et dono perpetuis temporibus, quod possit comunitas Pinguenti pro se ditto lignamina incidere ad vasa et super tecturam domorum, quomodo petierunt, et aliter non; et sic factum est, et sic comunitas Pinguenti ierunt gaudentes domum, quod sic in dittis meatibus pacifice concordaverunt; et sic reversi sunt omnes domini et payesani ad Verch, et sic determinaverunt, quod dominus marches scribat litteras comunitati Pere Pilose videlicet Costlle et comunitati Portularum et comunitati Monthone, quod veniant in crastino ad meatus videlicet rasvodi. Et in crastino fuerunt apud missam, ierunt omnes domini ad meatus, et venerunt ad magnum flumen sub Globoczicza, et ibi venit comunitas Pinguenti, comunitas Pere Pilose, comunitas Sovingnaki et Verch, et sic ex singulis et uterque partes presentabatur litteras et scripturas et viri antiqui, qui scierunt, quod semper fuit per medium ditto fluminis ex isto latere Sovingnaki istorum de Sovingnako et de Verch, et ex illo latere versus Pinguentem istorum de Pera Pilosa.

Deinde precesserunt antiqui versus molendinum Comargnak, et ibi venerunt omnes isti domini et omnes ditte comunitates, et ibi venit iudex Ruzardt, Carlanus, Coratza, Farinus et Stefanus et tota comunitas Monthone. Et alia parte venit de Portulis iudex Golich et Tzerne, Sthrezimogor et tota comunitas Portule, et de

---

popolo Pinguentino giubilando ritornò verso le case sue, doppochè ogni cosa fu agiustata tanto delle divisioni delli territori che de confini, et così ritornò tutta la signoria ed paesani nel luoco di Vergh.

Dove si determinò, che il sig. Marchese scriva lettere alli popoli di Castel, di Portole e di Montona, acciochè compariscano il giorno immediate seguente a buon' ora in faccia loci, dove seguir dovevano dispartimenti e divisioni delli territorj con la posizione delli confini portati delle loro scritte e altre ragioni, ed che convengano seco uomini vechi, alli quali siano uoti li siti delli dispartimenti e confini tra li medesimi territorii. Havendo il giorno seguente udito la s. Messa, tutta la Signoria si transferi alle divisioni, giunsero al principal fiume Podglobociza, ed quivi comparse il popolo di Pinguente, così li communi di Castel Sovignaco ed Vergh, dimostrando cadaun popolo le di lui scritte ed uomini senili, che sanno essere sempre a memoria di uomini senili stato da questa del fiume di ragione della comunità di Sovignaco ed Vergh, ed dell'altra parte di quella di Pinguente e Castel, spettandosi la metà del fiume per parte, correndo per mezaria di questo il confine, assonti due uomini della comunità di Castel, suppan Pietro ed suppan Ermacora, questi giurorono, esser simil separazione sempre tra esse quatro comunità stata così os-

Sovingnaco et de Verch supanus Gnesa et Sernatz et Ysthibrin, et hec omnes comunitates ierunt ex latere, et sic per longum tempus consiliati sunt; et venerunt coram dittis dominis, et dixerunt, quod audierunt ab antiquis eorum, quod fuerant in dittis meatibus eorum antiqui praecessores, et quod fuerunt penes istum molendinum quatuor confinia, in primo est Monthone, Sovingnaci una cum Verch, Portularum, et Pere Pilose. Molendinum est istorum de Sovingnacho, et quod fuit ibi petre sive lapides obruti, super quibus omnia hec confinia concurruntur. Et isti predicti domini determinaverunt sive deputaverunt, quod debeant fodere terram, ubi isti antiqui demonstrabant, et quod inquirant istas lapides, et sic factum fuit. Et modicum fodiendo, invenerunt dittas lapides, et in singulo suum signum, et sic invenerunt, quod ibi fuit veri confini istorum confinium, ut de antiquis provenit, et sic ibi determinaverunt, quod quecumque parcium amoverent sive removerent confinia, illa pars incidit penam marchas trecentas, videlicet marcas 300, domino comiti Pisini centum marcas, et dittis dominis centum marchas, et comunitati, que pacifice possideret, centum marcas. Et uni

---

servata. Da qui si trasferessero li elletti seniori da tutti questi popoli caminavan inanzi con crocefisso in mani, ed gionti al molino Comarnach, dove anche gionse tutta la Signoria con contendenti quattro communi, id est giudice Rizado, giudice Carlon Corazza, Terin Ermacora ed Steffano con tutto il popolo Montonese; da Portole giudice Gollich, giudice Cernetigh, con Ermacora ed tutto commune Portolano; da Sovignaco ed Vergh suppano Michel Pupangnesca, Cornaz ed Hibin con tutti li loro communi Sovignese e Verghese, tiraronsi d'una parte, e lungo tempo consigliatisi, doppo di che affermorono concordemente sapere per tradizione delli defonti loro antenati, essere stato appresso questo molino quatro confini e termini costituiti, primieramente il confin Montonese, Sovignese, Verghese, Portolano ed Castelano, ed il molino esserè di raggione Sovignese, ed pietre o siano collone delli stessi termini e confini essere sotterati, sichè la Signoria determinò doversi zapare per ritrovarle ivi, ove li medesimi seniori mostrorono, e così fu fatto, che zapando, escavato alquanto terreno, ritrovorono le predette pietre cadauna con suo impronto segnato, il che osservato dalla Signoria, confermò li medesimi termini e confini, rinovando il sito per piantarli conforme dalli antichi è provenuto, e così furono ripiantati e costituiti ed stabiliti li termini e confini predetti.

Imponendo, che qualunque parte l'omettesse o adulterasse, cada in pena di marche 300, della quale assegnando al signor conte di Pisino 100 marche, l'altre 100 marche alli signori congregati, ed 100 marche alla comunità, della quale pacificamente e fedelmente

ri partium scripserunt litteras lingua latina et lingua schla-
 va, et domini sibi servaverunt litteras lingua almana. Et
 concluderunt pro pascuis ut supra. Et sic comunitas Portu-
 lare Pilose iverunt gaudenter in domos eorum, quod sic pa-
 ti istis meatibus concordaverunt et concluderunt. Et dominus
 s mandavit comunitati Portularum, quod elligant duos viros
 per dittos meatus, et sic vult, quod secum vadant ex Pin-
 viri quatuor, et ex aliis locis undique, ubi erunt ire per
 meatus. Et sic iverunt de Pera Pilosa duo, et sic de isto
 ino Comorgnack iverunt. Monthonenses et de Sovingnaco et
 antecesserunt ante dictos omnes dominos versus Tarmar,
 recto tramite ad medium maioris fluminis, de isto flumine
 super Sergonina petra, et ibidem invenerunt tres cruces in ditta
 incise, quas demonstraverunt isti de Terviso, Czerdina et filiis
 , ambo supani et tota comunitas Tervisii, qui ibidem expettabant;
 onfinantur tria confinia, videlicet Monthone, Tervisii et Sovin-
 na cum Verch. Et sic omnes iste comunitates ibidem inter se pa-

osservate le parti e esse comunità con le scritte con-
 i idioma latino e schiavo, ed la scritta in idioma tedesco
 oria per se riservo, ed cirka li pascoli statuendo come so-
 scritte antiche alle parti restitui, le copie delle quali per
 rvò. Terminato ciò, li communi Portolano ed Castellano al-
 erso li loro domicilii ritornarono, contenti d'essersi in tali
 zioni così agiustati. Et perchè il sig. Marchese comandò al
 ne di Portule, che ellega due uomini, quali doverano venir
 i alli dispartimenti, cosiche intervenir debbano del popolo di
 nte altri 3 uomini ed di quello di Draguch 6 doverano as-
 a tutte le divisioni di territorii e confini, e parimente da
 o due uomini, sichè da questo molino di Comarnach proce-
 la signoria, li seniori Montesi, Sovignanesi e Verghesi ca-
 o sopra Tencar marchando antichi termini e confini. D'indi-
 no proseguendo per mezaria del maggior fiume na Sergo-
 tenu, e quivi in questa grotta ritrovarono 3 croci scolpite
 mente, qualli croci mostrorono Gerdina e Zagli sudditi del
 ne di Terviso, ed ambi separazioni, ove tutto il popolo Ter-
 aspettava, sichè quivi terminano le divisioni, termini e con-
 li luoghi e comuni di Montona, Sovignacco e Vergh.

i il sig. Filippo Macich da parte di tutta la Signoria parlò
 comunità di Montona e Treviso, se in questa grotta e questi
 in essa si ritrovavano, siano tra di loro veri e indubitati
 e confini, che separano le loro contrade. Allora cadaun
 ne separato ex parte lungo tempo consigliando, e ritornati
 resenza d'essa Signoria, dissero, qualmente loro quondam

cifice concordaverunt, et una et altera pars dixerunt, quod ibidem est eorum verum confine, et ibidem omnes iste comunitates cum magnis obligationibus ibi confirmaverunt, et sic ibi determinaverunt omnes isti domini: quecumque pars removeret et semoveret ista confinia, illa pars incidit penam marcas 300, dando comiti Pisini centum marcas, et dittis dominis centum marcas, et comunitati, que pacifice possideret, centum marcas; proposuit vero per omnia ut supra; et sic comunitates Monthone, Sovingnachi cum Verch et Tervisii iverunt gaudenter domum, quod sic in dittis meatibus pacifice concordaverunt. Et dominus Menardt cum consilio suorum colonorum donavit domino comiti terrenum in Log de petra Sergonina usque flumine diretto tramite, et sic per flumen usque Bolinbrod, causa unius ville Caschtzerge, cui ville ibidem dominus comes dedit auctoritatem coram omnibus istis dominis, quod possent isti de Caschkerge acciptare arbadigum, et quod mediam partem dent domino Pisini de ditte solutione. Et singula lignamina, que in parte apendina de Caschkerge omnia usque ad Log medium ditto loco, que vendere-

---

antenati più volte si transfersero in questo sito, e riconobbero per dispartimento termini veri e indubitati confini, in confirmazione delli quali tra se scritte stipulorono, sicome ora per tali termini delli confini tra di loro communi sopra questa grotta con fede vicendevolmente datasi tra se medesimi confirmarono, e una e l'altra parte per tali confini e divisioni confessorono, e con solenne giuramento e stipulazioni rattificorono. In vigore di che tutti li signori congregati, quali confirmorono, e ad ambe le parti anunciorono, che ogni qualvolta alcuno d'essi communi oltre detti termini e confini con pascoli delli loro animali s'inoltrasse si diurno che noturno tempo, s'intende incorso nella pena di marche una, sono di piccoli 40 e da erbatico vel lancho in marche 3. E qualunque che d'una parte o l'altra ammovesse, viciasse o augmentasse o adulterasse detti divisioni, termini e confini, s'intende incorso nella penna di manche 100 al signor capitano di Pisino, e a questi altri signori marche 100, e cossi alla comunità, quale pacifice e fedelmente osserverà, marche 100. Terminato cio il popolo Montonese, Sovingnese e Verghese e quello di Treviso ritornorono allegri alle case loro per essersi cosi quietamente sopra questi divisioni, termini e confini accordati, dopo avuto le scritte ambe le parti in idioma latino e illirico della stessa costituzione, e la Signoria conservò per se in idioma tedesco, e tutte le loro scritte antiche confirmate restituirono, le copie delle quali per se riservorono, e con ciò fu dato il fine. Ed il sig. Menardo con consenso di suoi sudditi diede al sig. conte in donativo il terreno Logh della Grotta chiamata dal volgo Sten Sergonina sino il fiume dritta linea, e così

it in Log, domino Pisini, et sic factum est. Deinde
 s molendinum Merczenigle, et ibi venit comunitas
 : cum suo supano, et ibidem invenerunt signa, que
 ntiq̄ui et s̄niores Merczenischke, et ibidem reperie-
 ttum molendinum est Merczenischke. Deinde ierunt
 . sic ad flumen Draguczi, et ibidem venit supanus et
 s Draguczii de isto flumine ad caput fluminis de Ra-
 lem venit supanus et tota comunitas Raczitze, et sic
 te sursum secundum signa versus santum Donatum,
 determinati et perfetti confinia de Sovigno et Verch
 unibus nominatis, et sic omnes iste comunitates ierunt
 in domos eorum, quod sic pacifice in istis meatibus
 Deinde ierunt omnes isti domini ad Golam Goriczam,

li detto fiume dritta linea sino Botinega Broda a
 villa detta Caschierra, a qual villa stante pede il sig.
 esenza di tutti questi signori concesse licenza e fa-
 ssono ricever erbatico, e del ricavato al sig. conte la
 corrispondere, medesimamente tutte le qualità e con-
 gname crescente nella costiera sino Log possono ven-
 vato del quale s'intende la mettà al sig. conte, e
 per beneficio della stessa villa; la valle poi con tutto
 .de riservato per il sig. conte; cosi fu terminato. ¹
 portarono inanzi precedendo li seniori delli comuni
 rcenglese, in Tepliach, d'indi sopra torrente di Dra-
 gionta tutta la signoria con uomini, quali furono con
 i per nome eletti, chiamati cosi quivi, comparse suppan
 : con tutto il popolo di Draguchis; cosi medesimamente
 : con tutto il popolo di Racize, quali comuni tra se
 di contrastare, tal che sig. Menardo pregò il signor
 tti l'altri signori, perchè s'ellegessero 6 seniori in ma-
 ngono due seniori da Zamolschiza, delli quali li de-
 nitori ebbero notizia e scienza delli medesimi dispar-
 ne, termini e confini, cioè suppano Petros e suppano
 itti questi seniori con crocifisso in mani confessino,
 loro antenati hanno udito in qual conformità osservano
 confini con questi comuni, e in quelli di Verch;
 raronò tactis manibus crucifixo, che ivi sia vero ter-

ka komadčić, koj je ovako izražen u mom gori pomenutom
 qui andarono al molino di Marcenegla, e qui vene zupan Pe-
 t tutta la comunità di Marcenegla et con suo signori Mangog,
 li segnali, i quali mostrorno quelli di Marcenegla li vechi che
 di Vergh de Marcenegla, et cusi li conzorno, come delli vecchi
 o molin sia de Marcenegla." Ovaj komadčić dolazi u latin-
 j matici. — U pomenutom ulomku nalazi se samo, što ovdje
 : dvie zviedzice; sadržaj isti, ali sasvim drugi slog.

et dominus Billhelmus marches et omnes illi nobiles et omnes boni viri, qui erant cum eo, et multi boni viri de Pinguento et de Pera Pilosa, de Portulis, de Monthona et hoc, quod debebant circumspicere et providere meatum de Coslak et de Carsanum et Schumberi et Coczur ex parte Albone et Flanone, et dominus Menardtus misit, ut veniret supanus et tota comunitas de Carbune, et sic venerunt, et dominus Menartus dedit litteras supano Millessii de Carbune et dominus Philipus Maczichs loquebatur ex parte dominorum supani Millessa: mittatur istas litteram ad Petenam, quod veniat tota comunitas in crastino ad meatus, et quod deferant secum eorum iura, et quod veniant seniores, qui sciunt iura et confinia inter vos, et vos supane preparate et disponite vestra iura et ius

mine Verghese e Sovignanese, e che li loro quondam genitori siano stati sopra questi termini e confini, sicome per tradizioni delli medemi loro defonti padri più volte hanno avuto in notitia con moltiplicate anziazioni.

D'indi passarono al capo del torrente di Racize, ove comparsero tutti li signori, e il signor Menardo principiò a parlare, che venghi il popolo Pinguentino, sicome comparsero tutti quelli, li quali furono prima sopra questi termini; e tra di loro accordati, ellessero 6 seniori, li quali ebbero notizia e scienza delle ragioni e separazioni d'essi termini e confini fra li tenitorii Pinguentino, Sovignese e Verghese; da questo capo del torrente andarono in suso ascendendo il grande torrente dritta linea per li antichi segni, quali dimostassero, e così dritta linea sopra Stidonat, e quivi terminato terminano li confini, dispartimenti tra Pinguente, Sovignacco e Vergh.

Così furono confirmati conforme dall' antichità s'è osservato, annunciando sì ad une che ad altre parti, doverli così in avvenire osservare tra se medesimi, sicome a tal effetto le parti un'all'altra si sono obligati e promesso d'osservarli, e per maggior osservazione s'accompagnarono le scritture da principio sino il fine sotto quella pena come sopra; così tutti questi communi con non poco giubilo si volsero verso loro domicili, per aversi con tutto silenzio agiustati sopra le medeme separazioni, termini e confini.* Tutti li signori cavalcorono in Gola-Gorizza, e così il signor Wilhelmo marchese con tutti li nobili signori e onorati uomini, che seco erano da Pinguente, Castel, Portole e Montona, per quello avevano d'andare alla revisione delli dispartimenti e termini tra il Cosgliacco, Chersano, Sumberg e Cozur, per parte d'Albonesi e Fianonesi, sichè il signor Menardo mandò, che comparisca il suppano con tutto il commune di Cherbune, e il signor Filippo Macich ordinò per parte di tutti quelli signori: voi suppane Millesse mandate questa lettera a Pedena, acciochè venga quel suppano con tutto il commune dimatina alla revisione delle divisioni, e che siano

pturas et seniores, qui sciunt ius, iura et confinia. Vos supane Petre de Gola Goricza mittatis has litteras ad Galiciam, quod veniat tota comunitas ad meatus, et quot deferant omnia eorum iura de confinibus, et quod veniant seniores, iustitiam et meatus; et secundas litteras mittatis ad Bochniam, quod veniat tota comunitas ad meatus, et quod deferant et omnia iura et scripturas, et quod veniant seniores, qui sciunt iustitiam et meatus inter vos, et vos supane preparate vestra scripturas et seniores, qui sciunt iustitiam et confinia, et personaliter dominus Pazar, cui datum est ad notitiam, et ipse similiter preparet sua iura, et sic factum est.

in mane post missam sederunt in cimiterio sancti Petri, unum sub nigra, alii sub quodam arbore vulgariter brest, et ibidem dominus Comes coram omnibus illis dominis litteras Petro super omnes suas libertates et frankisias ut supra. Et tunc omnes isti domini et paesani, quos precedebant seniores de Gola Goriza et de Karbone et multi alii providi viri ex Galicis, qui sciebant veros meatus et vera confinia eorum, ubi unum illis de villa Czeroffe habuerunt, et venerunt super monticulum vocatum Coschall breg. Ibi venit supanus et tota comunitas de villa Czeroffe, ibique una et alia

delle ragioni, scritte, ed i seniori, che tengono scienza della ragione e termini. E voi suppano Pietro di Golla-Gorizza spedite lettera in Gallignana, perchè ancora comparisca quel suppano tutto il popolo alla predetta divisione, revisione delli termini e confini con tutte le sue ragioni e seniori, quali ragioni e separazioni tra di voi, e questa seconda lettera in Galiciana, che venga quel suppano con suo popolo o commune revisione stesse e revisioni delli termini e confini, apparato di Galiciana ragioni, scritte e li seniori, che saprano le ragioni e separazioni fra di voi, e così voi suppano aprontate vostre ragioni e scritte e seniori tali, che tengono scienza della ragione e termini di voi altri; e il Pazar è qui personalmente, quale di ciò che è dovute notizie, e egli è pronto e parato delle sue ragioni, e e seniori, quali tengono notizia e scienza della giutizia e separazioni fra di voi.

l'indomani seguente, ascoltata la s. messa, sedettero sul cimiterio di s. Pietro un sotto il figaro negro e l'altri sotto l'olmo, e tunc si vide il sig. conte alla presenza di tutti questi signori paesani. Pietro Slovagnanin di Gallignana per la di lui libertà che desiderava. Et doppo cavalcato il sig. conte con il sig. marchese, li signori paesani proseguendo cavalcorono, precedendo li signori di Golla-Gorizza e Cherbune inanzi, e molti altri buoni uomini

pars dixerunt, quod ibi esset et est verum eorum confine. Deinde dominus Menardus equitabat et precedebat in antea una cum senioribus, qui demonstrabant; in manibus vero portabat litteras, que erant scripte in prima divisione sive meatu sub anno domini millesimo centesimo septuagesimo, in quibus litteris continebantur conscripta omnia confinia Gole Goricze et Carbone. Tandem discesserunt de illo monticulo inferius ad unum certum terrenum vocatum Vidam Santi Petri, deinde versus magnam petram et sic directo tramite infra sub ripa (breg) sancti Canciani, et ad quamdam arborem vocatam Nafrogem Mgnell, in quo invenerunt antiqua signa; deinde iverunt ad quamdam arborem Nucs Passar, deinde versus quasdam foveas sive ripas vocatas Narasone dolcze et versus Dmincziet ad duas arbores tremuli vulgariter thopoli. Deinde ad angulum sancti Nicolai. Ibiqve venit supanus Jori et tota comunitas Bolyuni, et ibi ostenderunt eorum iura, et ibi unanimiter reperierunt, quod ibi sunt vera eorum confinia Bolyunj e Gole Goricze. Deinde iverunt super magnos arbores querci (tzeri), quod est super quemdam mon-

d'altri luoghi, qualli sapevano le ragioni e dispartimenti e termini tra di loro; primieramente si portorono alla revisione fra Cerouglie, e salirono sopra Coxalmonte, ove gionse il suppano con tutto il popolo della villa di Cerouglie, ove contrastarono per causa e occasione d'alcune pegnore esercitate da essi Cerougliani, e confessando una e l'altra parte, essere ivi final termine delli loro confini, e furono confirmati doversi così osservare, conforme ab antiquo è stato statuito. D'indi il sig. Menardo inanzi cavalcando, e da seniori mostrandose li confini e le scritte antiche, che tenendo spiegate in mani, legendole, che furono scritte nelle passate separazioni di territorii l'anno del signore 1170, dalle quali risultando tutti li dispartimenti e termini delli confini fra Golla-Gorizza e Cherbune, da questo monte detto volgarmente Coxal Bregħ andarono cavalcando in giù na Vidam di s. Pietro, d'indi na velli Griz, id est sopra grande Grumazo, e d'indi dritta linea sotto monte di s. Canciano e sopra Vregnin Monel, nel qual si ritrovano antichi segni; d'indi cavalcorono per antichi e così sopra Nogara Pazaron, d'indi per li segni na Voscan Dolcèej, na Dominica, na dva Topolà, d'indi per antichi segni al canton della chiesa di s. Nicolò, dove comparve suppan Giorgio con tutto il popolo di Bogliuno, e ivi dimostrò le sue ragioni, e quivi fu terminato, che sia vero e indubitato termine delle divisioni de' confini tra Golla-Gorizza e Bogliuno.

D'indi andarono al grande arbore cervato, qual è situato o crescente nel monte di s. Nicolò o dietro la chiesa di detto santo sopra monte, ove ritrovarono antichi segnali, e d'indi al canton

retro ecclesias sancti Nicolai, de istis arboribus quercin sancti Michaelis, deinde ad certum locum vocatum et deinde quomodo stat quedam terra vocata Draeinde ad quemdam torrentem vocatum Mulcza potovenit tota comunitas Pettenensis, et cum eis supanus ue ostenderunt illi de villa Carbonj cum extraneis i ibidem habito juramento obtinuerunt, quod nunquam averunt Pettenenses, neque super Goretigne sine exate et licentia comunitatis de Carbone, et ecclesia omei tota existit super iurisdictionem Carbone, et Millessa accendebat lampaden et administrabat dit, et super quamdam ficulneam habebat suam curiam, ecclesia sancti Bartholomei dicti domini posuerunt laboratum et obcisum ad tres angulos et in quonam crucem. Deinde de isto lapide iverunt directo eatu super quemdam monticulum vocatum Obesentze ad alium vocatum Nascoptze berdo napolstrani. Deinde per torrentem super quamdam viam vocatam Her, deinde e converso ad moticulum vocatum ut supra et ibidem perfitiuntur confinia de Gola Goricza et e advenit supanus Vittus de Galignana et tota comunit dixerunt, quod diretto et vero iustoque tramite hodie

i s. Michele archangelo, e d'indi na Omolno Berdo, Dragoseriza stojj, d'indi na Mulza Potocina, e quivi il popolo Pedenese con lui suppano Anzolo, dove dimostrorono appresso le scritte con testimoni votati, che mai de mai non habino pascolato li Pedetino senza il consenso del popolo Cherbunese, e la artolomio è stata tutta sopra il territorio Cherbunese, suppano Millessa accendeva il cesendel e governava nel sitto detto Smochvich ebbe il suo cortivo, onde a chiesa li medemi signori fecero piantare una pietra lavorata in triangolo, e in ogni faciata triangolare roce. E così da questa pietra andorono dritta linea radente la chiesa di s. Andrea per torrente al Sopot, slaz malli, e così proseguirono; d'indi dritta linea di confini na Obesenze Breggh, d'indi na Soze Berdo a costiera, d'indi ripigliando dritta linea per torrente Chervatina, d'indi un'altra volta per li termini na e quivi finiscono li termini delle separazioni di con-Gorizza e Cherbune.

arve suppano Vidde di Galignana e tutto il popolo

iverunt inter eos, et quod sunt inter predittos illius vera eorum confinia, et semper ita fuit ab eorum antiquis et senioribus tentum. Inter illos vero de Gola Goricza et Karbon nullum confine, solum ita pasculaverunt in ditto meatu unus versus aliud, uti uni et unanimes vicini, defendendo vero interdittum speciale; et pro certo, quod illi de Gola Goricza non audebant pascolare absque licencia istorum de Carbone in Goretina, quum semper fuit istis de Karbone. De arbadiga Gola Goricza nunquam potuerunt pascolare in Goretine, et quecumque invenerunt animalia, semper pignoraverunt eos unam marcam et solidos parvorum 40. Et ita illi domini omnia et singula ratificaverunt et confirmaverunt, et quod pro futuro obtineantur, sicut ab antiquis et senioribus evenit. Ibique in loco vocato Nastanitze habebat curiam et arream supanus Jacobus Conschich de Carbone, et hec omnia aprobaverunt longolo Goriczani et Carbontzi et cum scriptis ac cum providis viris payesanis fide dignis,

con esso lui esponendo, esser ragionevole, perchè tra di loro sia glorioso giorno, mentre concedevano ivi fra essi loro indubitati e sicuri termini delli dispartimenti e divisioni di confini conforme delli loro antichi così fu sempre posseduto, e fra essi e Gollo-Gorizzani e Cherbunesi alcuno termine delli dispartimenti o separazioni abino avuto, ma consortalmente pascevano e vicendevolmente li loro animali in communi in esso sitto e Zavod tanto d'uni che d'altri da buoni vicini, solo concordemente schivando Prepoved na Zuanichi, d'avantagio che Gollo-Gorizzani non ardirono pascolare li loro animali sine licenza de' Cherbunesi in Goretin, poichè sempre è stato di ragione del commune di Cherbunesi, e così l'erbatiche vel lanchi delli sudditi di Golla-Gorizza in alcum tempo potran pretendere o avere il beneficio delli pascoli in esso Goretin, anzi quantunque pascolavano loro animali sempre, e ogni volta gli pegnorarono una marcha che sono di piccoli 40; e così tutti questi signori affermorono e confirmarono, che in avvenire in questo modo tra di loro osservarsi debba, conforme dall'antichi è provenutto. Et in sitto Stancize ebbe il cortivo e l'arra suppano Giacomo Cunicich di Cherbune, documentando e provocando tutto ciò, che li Gollo-Gorizzani e Cherbunesi con scritture, che tengono, e testimoni idonei del paese d'ogni fede degni, e ivi giurati deposero il tutto con tenore piena verità, e che dritta linea, secondo si conducevano essere certo termine di confini fra li Bogliunesi e Pedenesi e convicini luoghi e communi, quali vicinano, così che tutte le loro antiche scritture confirmarono, e le copie di queste a se riservate, l'originali a loro restituirono, e ogni d'esse parti con nuove scritture munirono in linguaggio schiavo e latino, e per se la signoria stessa la scrittura tedescha ha riservato, annunciando scambievolmente a tutte e cadaune parti, che chiunque d'esse temera-

ii ibidem iuraverunt et dixerunt quod iverunt vero stillo et directo amite, et quod est verum confine ibidem cum istis de Bolyuno de Petina et cum aliis locis, qui ibidem confinantur, omnia ita circuitu. Et sic omnes iste comunitates et universitates iverunt adentes in domos eorum, quod sic in dittis meatibus et confinibus pacifice unanimiter accordarunt.

Tandem omnes isti domini et payesani reversi sunt ad Gola Goriczam, et crass in mane post missam sederunt omnes isti domini sub arbore ficus nigre, alii vero sub arbore vocato brest in cimiterio retro eorum sancti Petri, ibique antiquus Pazar petiit omnes istos dominos ex parte sue ville vocate Gradin, quatenus sibi aliquam materiam impertiri dignarentur de istis confinibus et meatus, quas videlicet esterna die fecerant et concluserant, quod posent nihiliter sui coloni permanere: si autem non meliorabitis, tunc oportum michi erit, colonos meos dispargere, et villam meam dimittere. Et isti domini per longum temporis spacium consiliati sunt, et miserunt converse pro omnibus istis comunitatibus supra nominatis, qui et venerunt, et ibi vocaverunt supanum Petrum de Gola Goricza et

mente ardisse li predetti termini di non osservare, essa parte intrafaciete ipso facto incorra nella pena di marche 300, al sig. conte 100 marche e ad altri signori della comitiva marche 100, e quel commune, che pacificamente osserverà e contro quelli che non contraveran marche 100; la qual publicazion udita, tutti li communi deliberorono allegri ritornare verso le solite abitazioni, essersi con tanta quiete dato il fine alle prenominate loro controversie e divisioni e termini di confini; e così tutti li signori rimarò sodisfatti e contenti, e ritornerono con tutti li paesani in Golla-Gorizza.

Il giorno seguente sentita la s. messa tutti li signori poseronsi a dire sul cimiterio sotto albero del fico nero, e l'altri sotto l'albero olmo dietro la capelleta (detto in idioma schiavo Zacuboc) s. Pietro, ove il vecchio Pazar pregò il sig. conte e tutti li signori congregati in nome della sua villa di Gradigne, volsero gratiarlo, mentre colle separazioni di termini di confini, il giorno di ieri stabiliti e perpetuamente confirmati in albero cervato, e quando e questi dispartimenti non volsero riformare conforme egli umilmente insta, ma che in costituito modo dovessero osservarsi, così dubitatamente li suoi sudditi devono andar a male e non possono resister, e egli dovrà infalibilmente perdere li suoi sudditi la medesima sua villa abandonare. Sopra qual istanza il signor conte con sig. marchese e tutti li altri signori doppo lungo consiglio e considerazioni tra di loro passate, ordinarono nuovamente convocarsi tutti li prefatti communi disopra mentovati, li quali congregatisi, ivi chiamorono suppano Pietro di Gollo-Gorizza con

totam illam comunitatem, qui erant tunc coloni centum et sexaginta. Tandem dominus Philipus Maczich loquebatur ex parte dominorum: supane et omnes vicini et vos domine Menardte! dominus comes et omnes alii domini rogant et petunt ex parte istorum meatum et confinium, ubi hesterna die equitarunt, hoc cognitum est per ipsos omnes dominos. secundum litteras et bonos viros payesanos, quod directo tramite duxistis; et sic inventum est, quod verum est per litteras, que scripte sunt unicuique parti et omnibus aliis comunitatibus, qui omnes vobiscum in circum circa confinantur, quemadmodum nunc videbitis, quod ista pauperima villá Gradin non possunt manere in servicio sui domini, et ea de causa petunt, ut saltem aliquantulum melioraretur ipsis. Tandem supanus et tota comunitas de Gola Gorica per longum tempus consiliati sunt, et dixerunt, quod omnia illa, quecumque faciet dominus comes et omnes alii domini et principaliter noster dominus dominus Menardtus, quod sunt contenti, et quidquid ordinabunt, quod volunt in illo permanere, et sic invenerunt. Et dominus Filipus Matzich loquebatur: isti domini ita et taliter invenerunt, et ordinaverunt, et volunt, ut ita fiet: Primo, ut fiet vester terminus et confinium in-

tutto il suo popolo, del quale ora si ritrovano sudditi 60. Il sig. Filippo Macich vassalo da parte d'essi tutti signori così propose: suppano e tutti voi altri questi signori congregati pregano, che circa le separazioni di confini, per le quali il giorno di gieri calcorono, essere stato bastantemente dimostrato e provato dinanzi questi signori con scritture prodotte e seniori testimonii idonei, quali sepero le ragioni e dispartimenti medemi d'essere stata la vera, giusta e ragionevole dimanda, e così essere stato determinato, statuito, e a voi per vero con le scritture datevi confermato, e in simili a tutti gl'altri communi, qualli attorno in circuito con vostro territorio confinano. Tutavia intenderete adesso, come che questa povera villa di Gradigne non può susistere in servizio e sudditanza del suo signore, perciò prega esso commune Gradignese, se li dovesse alquanto remoderare, e con la riforma il suo territorio aumentare. Così il suppano con il suo commune Gollo-Gorizese lungo tempo considerando, acconsenti e remise, che tutto quello terminerà il sig. conte con l'altri signori consiglieri e specialmente il signor Menardo loro signore, che esso suppano con suo popolo averà per rato, grato e ben fatto perpetuamente, ed che appresso la medema loro definizione s'uniformarono li suoi sudditi e quietarono, talchè la signoria predetta in questo modo terminò e deliberò conforme dal sig. Filippo Macich fu pubblicato, id est: questi signori hanno così pronunciato e vogliono, che sii osservato e non altrimenti; e prima vogliono, che sino tra di voi e per vostre separazioni e termini di confini, cioè fra il commune di Golla-Gorizza

adin, quomodo consistit magna mons vocata Veli
 n magne arbores querci, et sic de illis arboribus
 rvam monticulam vocatam Mali Bresaczt, et ibi
 una via per agros versus Gradin, et secunda
 atam Nabrestovo Berdtzt, et sic diretto tramite
 Carbonschi, in quo sunt vinee. Deinde directo
 rentem versus molendinum vocatum Bertzcomu;
 et sic fuit contentus dominus Menardtus et su-
 unitas Gole Goricze. Et dominus Pasar et illi
 omnibus comunitatibus in circuitu notificaverunt,
 runt unicuique partium lingua latina et lingua
 sibi retinerunt et servaverunt litteras lingua al-
 que pars deponerent et ruerent ditta confinia no-
 cidit penas ducatos trecentos, domino comiti Pi-
 as, dictis dominis centum marcas, comunitati
 ce obtineret et possideret, centum marcas.
 munitates possunt pascolare in die unus usque
 vero noturno ad suum confine repausare, et que-
 riretur nocturno tempore pasculando ultra dicta
 s mediam marcham et solidos parvorum viginti;
 marcham et solidos parvorum quadraginta. Et
 nunitates iverunt gaudentes domum ea de causa,
 gne, come stà il grande monte dal volgo chia-
 e sopra le superficie di questi arbori cervati,
 ine del confine Bogliunese, e così da questo ar-
 nali Bresaz, ove traversa una strada li campi ten-
 e l' altra prek Rupina Brestovo Bolce, e così
 ende sotto monte Cherbunese, nel qual vi sono
 britta linea come corre il torrente al molino della
 qui terminano le medeme separazioni dei confini,
 e posto il fine, con che restorono contenti e so-
 Menardo col suppano e tutti li suditti Gollo-Gorizesi
 il signor Pasar con li suoi sudditi Gradignesi.
 gnori congregati ad essi tutti communi significo-
 itture l' accompagnorono in idiona latino, illi-
 riservò in idioma germano, in maniera che qua-
 ti augmentasse over sminuisse le predette divisioni
 contrafaciente incorra nella pena di marche 300,
 Pisino 100 marche, e a quelli altri signori 100
 mune, qual inviolabilmente e in quiete l' osser-
 he 100. Insuper dichiarando, che tutte quelle
 o liberamente di giorno pascolare li loro animali
 l' uni sino l' altri vincendevolmente, e noturno

quod sic in dittis meatibus et confinibus pacifice composuerunt, et sic factum est. Ibiq̄ue pettyt dominus Billhelmus marches dominum comitem et omnes alios dominos et omnes payesanos, quod vadant videre et discernere meatus et confinia versus Albonam et Flannonam, sicuti nuper dixerat. Tandem misit litteras ad Albonam et Flannonam, quod veniant ad meatus et confinia crastino die, et tota comunitas Albone, et quod deferant secum eorum iura et scripturas, et quod veniant seniores, qui sciunt iura et confinia inter Coslacum et castrum Carschani et castrum Schumberi, pettyt-que dominus marches dominum Filipum Matzich, quod deferat secum sua iura et scripturas, et quod veniant seniores, qui sciunt iura et confinia.

Die vero crastina post missam iverunt omnes domini penes locum vocatum Jesero per viam, et venerunt ad locum vocatum Crascho, ibique venit de Coslacho supanus Quirinus et Anthonius

tempo nelle proprie contrade giacere e pernotare debbano, di modo che ciascheduno, che venisse ritrovato noturno tempo oltre li confini in altro territorio passando gli animali, incorra nella pena di marche mezza, sono di piccoli 20., et con erbatico o sia lanco in una marcha sono 40 di piccoli, questa pena osservata alla communita.

Doppo di chè tutti li popoli sodisfatti, contenti e allegri ritornarono verso le sue patrie e domicili d' essere stati in questi termini de' confini con tanta quiete e contento pacificati e vicendevolmente contentati, e quivi tra questi confini e communi fu imposto il fine e perpetuo silencio. Ricercò quivi il signor Wilelmo marchese al signor conte e tutta la signoria con paesani volessero trasferirsi alla revisione delli dispartimenti e confini fra Fianona e Albona, sicome questa mattina motivato avesse; perlochè spedì lettere in Albona e Fianona, acciochè di mattina compariscano all' accessorio delle sepparazioni e termini de confini e tutto il popolo fianonese, apparati delle scritte e ragioni, e così anco che intervengano li seniori, quali tengono scienza delle ragioni d' esse divisioni de' confini fra le comunità e territorii di Cosgliacco, Chersano e Sumberg; poscia il sig. marchese alla presenza del sig. conte e tutti li signori pregò al sig. Filippo Macich, acciò che portasse sue ragioni e scritte, e che vengono uomini vechi, quali sono informati delle ragioni e dispartimenti delli termini e confini.

Essendo il giorno seguente statti a s. messa, si transfersero tutti li medemi signori, e proseguendo passando appresso lago detto dal volgo Gezero per la strada gionsero su quel di Chersano, ove comparse da Cosgliacco il supano Quirino e Antonio con tutto il suo popolo di Cosgliacco; da Chersano suppano Giacomo e Antonio con tutto il suo popolo Chersanese; da Fianona giudice Barnaba

et tota comunitas et supanus Jacobus et Anthonius de Carchano et tota comunitas; de Albona iudex Barnabas, Jorius, Cosmas, Bastianus et tota comunitas cum eis; de Flannona vero index Lupetin et Ruminus, Isidorus et Petrosss et Ermochoras et tota comunitas cum eis; de Schumber supanus Valentinus et Quirinus et tota comunitas cum eis; et sic in ditto loco vocato Crascho multum altercabantur omnes ille comunitates. Tunc comunitas Albone ostendit cum senioribus, qui sciebant iura, et nominibus et litteris, quas ibidem ostenderunt, que littere scripte erant sub anno domini millesimo centesimo vigesimo quinto, in quibus continebatur, quod in capite dicti loci Crassko penes vallem versus Albonam eundo, et ibi sunt tria confinia de Coslacho, Albone et Carschani, et ibidem invenerunt tria signa super dittam valliculam in uno lapide incisa, que ibidem ditti domini denuo rennovaverunt, et ita invenerunt illud, quod est versus castrum Coslak, quod fiat

---

e Giorgio, Cosmo e Bastiano con tutto il popolo Fianonese; d' Albona giudice Lupetina, Rumano, Sidar, e Petros con tutto il popolo Albonese, da Sumperg suppano Valentino e Quirino con tutto il popolo Sumberese, contro li quali il sig. Filippo Macich molto contrastò, dolendosi specialmente, che quelli di Fianona e Chersano s' inoltravano oltre li limiti delli suoi termini de confini si con pascoli de loro animali, che con pegnore e danni, che inferiscono, a causa di che di sopra questi dispartimenti e termini de confini essi popoli ebbero molto da contrastare sopra questo corso. Giudice Lupetina con tutto il popolo defendendo espose, che il sig. Filippo con suoi suditi molte violenze con pascoli de loro quadrupedi e pegnore e più tentativi causa alla contrada e commune Fianonese, e medesimamente il sig. marchese molto difese lo stesso popolo fianonese; d'altra parte il sig. Giacomo con tutto il popolo chersanese dolendosi, qualmente il medemo sig. Filippo Macich abbia preiudicato in questi stessi termini de' confini e a questi contrafatto, s' inoltrò con restringere angustamente la loro contrada, per le qual cause e occasioni detti popoli fra di se passarono molti contrasti di doglianze. Allora il sig. conte con li signori e paesani impose a tutte le parti, che dimostrino con la produzione delle loro ragioni e seniori persone, quali tengono cognizione e perfétta scienza della ragione e separacione delli controversi confini e termini fra di loro. Talché il commune di Fianona produsse le scritture emanate l' anno del signore 1135, dalle quali risulta, qualmente il capo di questo Chersanese appresso Dol con Fianonese corrispondente ivi sono 3 termini di confini, cioè Cosgliacco, Fianona e Chersano, e quivi dimostrarono li seniori d' Albona e Fianona, così Sumberg e Chersano 3 segnali in pietra scolpiti, quali da questo Dol verso Fianona con molte ragioni ivi circondati

Coslacho, quod vero versus Albonam, quod fiat Albone, quod vero est versus Karschanum una cum vallicula, quod debeat fieri Karschano. Deinde iverunt penes Schkalnizam super quamdam terram vocatam Nasiczeniczu, et ditte Schkalnica tota adiacet et pertinet Karschano et tota Siczenicza. Deinde iverunt de ista vallicula isti de Coslaco gaudenter domum, quod ibidem inventa fuerunt vera confinia, quum ibidem semper altercabantur inter se; et similiter illi de Carschano iverunt domum, et sic ibi invenerunt, ut ab antiquis evenit, et litteras antiquas confirmaverunt, comunitati Albone restituerunt, et rescriptum eis reservaverunt. Et ibidem notum fecerunt, quod quecumque pars ultra illa confinia pascularent inter Albonenses in die sive in nocte, illa pars sit penalis unam marcham et solidos parvorum quadraginta comunitati, de arbadiga marcas tres; et quecumque pars removeret ditte nominata confinia, illa pars incidit penam marcas trecentas, domino comiti Pisini centum marcas, et illis dominis centum marcas, et comunitati, que pacifice possideret, centum marcas; et scripserunt litteras uni et alteri parti lingua latina et lingua sclava,

mostrorono; il che osservato dal sig. conte con tutti gl' altri signori del consiglio e paesani lungo tempo fra di essi consiglieronsi, e così ivi terminorono, e finalmente li medemi termini de confini confirmando affirorono, e a questo imposero fine di maniera, che quello corrisponde verso Cosgliacco sia di sua ragione, e viceversa quello verso Fianona s' aspetti ad esso territorio, sia quello che dimostra verso Chersano resti al medemo.

D' indi passorono verso Scalniza per l' antichi segni della Scalniza agiudicorono al Chersanese; d' indi andorono a Schievaz sempre per gl' antichi confini, e questa Schieviza tutta terminorono che resti e sia di ragione Chersanese, sichè da questo Dol li Cosgliacani contenti e sodisfatti ritornorono alle loro case d' essersi ivi ritrovati veri e indubitati termini de' confini, mentre per il passato circa li medemi continuamente tra essi communi seguivano contrasti, e una parte e l' altra infiniti danni e pegnore causarono, in simili restorono sodisfatti e paghi conforme li primi, li Chersanesi; e così fu statuito, dichiarato e confermato conforme dall' antichità è provenuto, confirmando tutte le loro vecchie scritture; al popolo fianonese restituirono, le copie però di queste per se riservorono, e a tutti essi popoli e communi publicorono, che ciascuna volta alcuno de' loro sudditi ardisse oltre li stessi termini de' confini e divisioni pascere li loro animali su quel di Fianona, sia diurno che noturno tempo, ogni tal volta la parte contrafaciente s' intenda incorsa nella pena di marche una, sono di picoli 40, alla comunità assegnata, e con gl' animali del erbatico vel lanco in marche 3. In oltre se alcuna delle comunità medesime amovesse, avvantaggiasse

ni pro se servaverunt in lingua almana, et sic factum. Antedittos dominos precedebant seniores, viri antiqui de le Schumber viri VI, unusquisque eorum deferendo in manibus demonstrando vera confinia, et sic ibant directo per alpes ultra Grischah de signo ad signum, demonstrando confinia unius et alterius partis, et sic ibant directo per planitiem versus Albona, ibidem invenerunt lapidum, et in illo incisas dittas cruces antiquas, et ibidem congeries lapidum videlicet gromaza.

Ibant per alpes per antiqua signa, et sic pervenerunt ad planitiem istorum de Schumber, que est supani Quirini, extra dittas alpas, et ibidem subtus dittam curiam in lapide unam antiquam crucem excisam. De illa cruce est una semita parva, que ducit de dittam planitiem versus Albonam ultra quosdam agros, deinde exiit in planitiem versus Albonam, deinde a converso per antiqua signa, per congeries lapidum, per seturas et scissuras arbores et antiqua signa crucis in lapidibus sculpti, per drittam lineam versus angulum ecclesie sancte Trinitatis, et ibidem domini domini pausabant et requiescebant; et deinde Matzich loquebatur ex parte dominorum domino

in queste prefatte separazioni e termini de' confini, ogni parte contrafacente incorrerà in pena di marche 300, e di Pisino marche 100, a questi altri signori 100 compagnando per maggior fermezza e osservazione tanto altri comuni con scritture delle terminazioni stesse in italiano e schiavo registrate, e in tedesco la signoria per se così fu terminato e stabilito perpetuo fine.

Segue andaron precedendo la signoria medema li quali la Fianona 6 uomini e da Sumberg altri 6, quali in piena e piena scienza della ragione a delli dispartirono uno di loro portava la croce in mano, mostrando i termini dei confini e loro testimonianze, e proseguendo per Grotag, passando dalli segni alli segni, il tutto per segni antichi e termini d' anticaglia d' parte, finalmente dritta linea osservando pervennero in pianura verso Fianona, ivi ritrovarono questi seniori a piantata, e sopra la medema scolpite due croci vecchie, e quivi etiam una gromazza; d'indi andaron per antichi segnali direttivamente al Tigore Sumberese, fu di ragione del suppano Quirino d' esso luoco di stato fuori delle Grise, dove ivi vicino del detto Tigno sopra una pietra scolpita una croce vecchia, e sotto

Marchiso et comunitati Albone: hic vidistis meatus et confinia istorum antiquorum et seniorum unius et alterius partis quomodo hodie duxerant, et ea de causa si adhuc habetis aliqua iura sive quecumque alia scripta, quod darentur foras ante conspectum dominorum, an contentamini super iuramentum, quod hodie factum est ex parte ambarum partium, an habetis aliquid contradicere, sive vos comunitas Albone an habetis aliqua iura, demonstrate et respondete. Tandem dominus marches et omnes nobiles et illi boni ac providi viri, qui cum eo fuerant, steterunt ad partem, comunitas Albone et Flannone, et sic per longum temporis spatium consiliati sunt, et postea reversi sunt, et dominus marchess solus loquebatur ex parte dittorum comunitatum Albone et Flannone: quod sic et ita per omnia, sicut hodie dictum est per ipsos seniores et antiquos, quod directo tramite ductum sit, et quod sunt contenti, et quod contra dittum meatum et confinia minime contradicunt neque contradicere in futurum nolunt sub iuramento semel fatto, et similiter comunitas Schumberi dixerunt, et ita ibidem una et altera pars fuerant contenti. Et tandem dicti domini uni et alteri parti notificaverunt, quod quecumque pars pascularet ultra ditte nominata confinia in die vel in

della pietra e croce v' è un troseto sive stradicella da questo Tigore tendente per la Draga verso Fianona traversano alcuni campi, e d' indi sortirono fuori in una pianura verso Fianona, ove v' è una gromazza, d'indi un' alta volta proseguendo caminorono per Grisag, e sempre per li segni antichi e vecchie croci nelle pietre scolpite dritamente al canton della chiesa della santissima Trinità, ove tutta la signoria riposò. Riprese il sig. Filippo Macich da parte di tutta essa signoria a ricercare al sig. marchese e la comunità di Fianona, che sicome abbino veduto la dimostracione delle separazioni e termini di confini d'essi seniori d'una e l'altra parte, delucidati il giorno d'oggi d'accessorio in accessorio, così che se controtengono ancora qualche altra maggior opposicione, ragione o scritte, le producano, e pure se fede prestar vogliono al giuramento d'ambe la parti il giorno d'oggi prestato, ovvero a quello opponere; ovvero voi suppano d'Albona o commune produciate, se abbiate qualche ragioni con scritte o con testimonj avanzati in età senile, quali possono sapere le vostre ragioni e dispartimenti delli termini de' confini; il sig. marchese con li nobili e onorati uomini di sua comitiva a parte ritirati e con loro le due comunità di Fianona e Albona, tra li quali doppo il lungo consiglio passato, e di nuovo avanti ritornati, il sig. marchese in persona espose per parte delle stesse due comunità Albonese e Fianonese, che tutto ciò conforme il giorno d'oggi è stato disegnato e mo-

incidit penam comunitati marcam unam parvorum
 fraginta, de arbadiga marcas tres; et quecumque
 ditte confinia, illa pars incidit penam marcas tre-
 comiti Pisini centum marcas, dittis dominis centum
 itati, que pacifice possideret, centum marcas. Et
 ripserunt litteras uni et alteri parti lingua latina
 , et domini per se servaverunt in lingua almana.
 nino Philipo Maczich et comunitati de Carsano ibi-
 derunt super eorum confinia, ut superius dittum
 supra ditte et nominata. Tandem comunitates re-
 gaudio domum, quod sic et ita pacifice in dittis
 onfinibus concordarunt et composuerunt. Dominus
 aus marches et omnes ditti domini loquebantur inter
 erunt, quod convenient cras in mane ad meatus et
 ecclesiam sancte Trinitatis, comunitas Albone cum
 et scripturis et senioribus, qui sciunt iura et con-
 nt cum illis de Schumber et inter Cotzur. Et do-
 Matzich loquebatur ex parte dominorum ad supra-
 i, quod convenient cras in mane ad ecclesiam sanc-

atti seniori approvano e ratificano, e che in contrario
 a addurre contro le dimostrate separazioni di ter-
 ni nè opponere, mentre verificamente e giustamente
 trati in vigor del giuramento da loro prestato, e
 ro promessa di tenere la giusta bilancia della giu-
 così dichiaransi d'aver per fermo, rato, grato, e
 rare e tenere e mantenere ivi, dove li stessi seniori
 ioni e termini di confini dimostrato e stabilito. Il
 omune di Sumberg approvò e si dichiarò di non
 contro opporre, siccome promisero col giuramento
 perciò le parti contendenti uni con l'altri quivi ami-
 co convennero e s'acquietarono. Et il sig. conte con
 commiserò pena ad esse parti e a qualunque d'essi
 di queste divisioni e termini di confini pascere li
 di sia noturno che diurno tempo, sempre incorra alla
 marche una sono di picoli 40, e del erbatico sive
 he 3, e quella o quello, che detti confini amovesse
 con ampliar o sminuione d'esse separazioni e ter-
 i, essa parte contrafaciente incorra nella pena di
 l sig. conte 100 marche, a questi signori 100 marche,
 amunità, che pontualmente osserverà, altre marche
 gli atti e ridotti in scritture, furono sì ad una che
 e parti consegnati in idioma latino e illirico, e la
 riservò l'altre in idioma tedesco.

te Trinitatis una cum comunitate, et quod deferant cum eis eorum iura et scripturas, et quod veniant seniores, qui sciunt iura et confinia, que habent inter comunitatem Albone, et sic invenerant. Et dominus comes ac alii domini et payesani, qui erant cum eis, ivērunt ad Schumber ad cenam, dominus vero marches ivit et omnes domini, qui erant cum eo de Pinguento et de Monthona et de Portulis et de aliis locis versus Albonam ad cenam. Et cras in mane post missam dominus comes et omnes alii domini, qui erant cum eo, venit ibidem comunitas Carschani et supanus cum eis, et querelabatur, lamentabatur et loquebatur ex parte comunitatis, quod supanus Schumberis et tota comunitas contrafaciunt et transgrediuntur eorum antiquos meatus et confinia, et innovationem faciunt, et ea de causa petunt et supplicant, quod dominus comes una cum dittis dominis providerent et cum payesanis, et nichil est eis extra viam. Supanus vero Schumberi ex parte comunitatis respondebat, quod pertinent illa confinia ipsis, et volunt ea obtinere,

In questo tempo ancora il sig. Filippo Macich e il commune di Chersano diedero le terminacioni in scritto delli termini e dispartimenti de'confini fra loro il giorno di gieri stabiliti e fissati. Così tutti questi popoli di ritorno allegri andorono alle loro case, per esser stati tutti con quiete contentati e fra di loro pacificati con le predette divisioni e fissazioni de'confini. Et il sig. conte e marchese e tutti gl'altri signori e paesani fatto il consiglio determinarono, che per dimattina a buonissima ora comparisca il commune d'Albona alli dispartimenti e termini de' confini alla chiesa di santissima Trinità sopra monte qui vicino alla chiesa di s. Ambrogio, apparsi delle loro ragioni e scritte, e che intervengano uomini seniori, quali sano la ragione e dispartimenti fra d'esso commune e quello di Sumberg e Cozur. Et il sig. Filippo Macich ordinò da parte di tutti essi signori al suppano di Sumberg, che vengha parimente domani mattina a buon ora con tutto il suo popolo alli medemi dispartimenti de' confini, e che vengano vecchi uomini, che saprano ragione e divisione tra li territorii d'Albona e suo e Cozur nelli sitti di santissima Trinità sopra monte vicino alla chiesa di s. Ambrogio, che così da essi signori fu dichiarato. Il sig. conte con tutti gl'altri signori e paesani andò in Sumberg a cenare, e il signor marchese andò con tutti li signori della sua comitiva da Pinguente, Montona, Portol ed altri luoghi alla cena in Albona.

Udita la mattina la santa messa il signor conte e gli altri signori e paesani andorono alle terminate divisioni; ivi comparve il suppano e tutto il popolo di Chersano dolendosi espose, qualmente il suppano con il commune di Sumberg oltre le separazioni e termini de' confini trapassano, abolendo li confini vecchi, for-

sicut eorum seniores obtinuerunt, et sic maxime altercabantur, et unaquaque pars eorum iura demonstrabatur. Et sic iverunt omnes isti domini ad ecclesiam sancti Petri, et seniores cum eis unius et alterius partis, qui habent noticiam, et sciebant iusticiam et confinia inter istos de Schumber et Garschanum, et ita ibi invenerunt, quod ecclesia sancti Petri debeat fieri istorum de Schumber, etiam ecclesiam sancte Trinitatis cum omnibus suis terrenis, ut ab antiquis evenit, et quod dicta comunitas debeat amministrare ecclesias. Et comunitati Carschani debeat esse ecclesia sancti Sabbe, quemadmodum ecclesia sancti Andree, uti ab antiquis evenit; et quod dicta comunitas debeat administrare dittas ecclesias, et dicta confinia debeant ita stare inter dittas comunitates sub pena ut supra de Gola Goricza et aliorum comunitatum, et sic factum est. Et sic dicti comunitates gaudentes reversi sunt ad domus eorum, quod sic pacifice in dictis meatibus et confinibus composuerunt. Ibique dominus comes coram omnibus dittis dominis dedit, tradidit, donavit nundinas sive feriam in die santi Petri domino Jacobo equiti de Vragna, et quod habeat plenam autoritatem in die illa quemadmodum solus dominus comes, et quod venire habeat cum suis clientibus et comunitas Bolyuni et Gole Goricze et de Car-

mano pregiudicievolmente li nuovi, per lo che instano, che il signor conte con altri signori con quest'occasione del loro viaggio quelli rivedessero; d'altra parte il suppano col suo popolo risposero, che li confini siano giusti, ed esser li pretesi sitti d'indubitata loro ragione, così delli loro antenati stati goduti e posseduti, contrastando 'lungo tempo sopra ciò fra di se li medemi due comuni. Onde il signor conte con tutti gl'altri signori e paesani transferironsi in faccia loci delle stesse controversie, separazioni e termini de' confini, e primieramente gionti alla chiesa di s. Pietro in Opatia già stata Abacia, ove ambe le parti producendo le loro ragioni con li seniori d'una parte e l'altra, quali sapevano benissimo la ragione delli dispartimenti e termini de' confini fra essi, così ivi il signor conte e altri signori conpaesani terminarono, che resti al commune Sumberese la chiesa di s. Pietro, e così medesimamente la chiesa della santissima Trinità con tutta Abbacia chiamata dal volgo Opatia e con tutti li pertinenti termini conforme dall'antichità è provenuto, e questo popolo sia aggravato e sia tenuto mantenere e illuminare e officiare esse due chiese in tal maniera, che sia il loro vero e indubitato termine de' confini. Et al commune di Chersano resti e sia la chiesa di s. Saba, e così in simili la chiesa di s. Andrea, le quali detto commune doverà sostentare, illuminare e officiare; in modo che questi dispartimenti e termini e dispartimenti de' confini tra di loro osservarsi

bone dittam feriam custodire, et dominus Filipus Mazich miles debeat venire similiter cum sua gente ad auxilium custodiendam dittam feriam; et comunitas Schumberi debet apud suas ecclesias suam tenere feriam et nundinas; et comunitas Carschani similiter penes sanctum Sabaoth, et ita ibidem repertum est, et sic factum fuit. Dominus vero comes et alii domini et payesani iverunt, et venerunt ad ecclesiam sancte Trinitatis, et dominus marches et omnes alii domini, qui secum fuerunt, et similiter comunitates, et comunitas Albone et Flannone, et omnes nominatim, qui die esterna fuerunt in meatibus et confinibus. Dominus comes et dominus marchess et omnes domini peroptime se inunum salutaverunt. Et dominus Philipus Matzich loquebatur ex parte dominorum: iudex Lupetine et vos reliqui totaque comunitas Albone ostendite vestra iura, que habetis de meatibus inter vos et istorum de Schumbero; vos autem supanus Valentine et tota comunitas Schumberi similiter ostendite iura vestra, que habetis de meatibus inter vos et istorum de Albona comunitatem; vos vero iudex Barnaba et tota

---

debbano, conforme per il passato è stato statuito dopo l'anichilazione d'essa Abacia e dichiarazione dell'edificio di quella, della qual distruzione tutti li signori paesani con il signor conte dolenti piansero.

Quivi il signor conte alla presenza di questi signori e paesani donò questa fiera nel giorno di s. Pietro consueta a tenersi al signor Giacomo vassalo e suoi eredi perpetuis temporibus signore di Vragna con tutta la giurisdizione e jus e prerogativa conforme esso signor conte la possedeva e con autorità plenaria a poter commetter alli comuni di Bogliuno e Cherbune, perchè debbano andar questa fiera custodire con esso signor Giacomo di Vragna, e il simile signor Filippo Macich vassalo sarà tenuto di capitare con la sua gente a questa fiera in agiuto; così la comunità di Sumberg deve appresso queste chiese la sua fiera tenere, e obbidienza tal giorno al signor di Vragna prestare pari modo. Il commune di Chersano averà la fiera sua appresso la chiesa di s. Saba. E nel medesimo giorno prestó l'obbedienza al signor Giacomo di Vragna, a così fu terminato.

Il signor conte e tutti gli altri signori conpaesani proseguendo pervenero alla chiesa di santissima Trinità; ivi ritrovarono aspettando il signor marchese con tutti li signori della sua comitiva la loro comparsa, così ivi ritrovarono pronti tutti quelli comuni, quali il giorno di gieri furono con essi loro, così li comuni d'Albona e Fianona con il signor conte il signor marchese e tutti gli altri signori vincendevolmente con allegra ciera si salutorono, e giubilanti riposarono. Quivi il sig. Filippo Macich propose al sig.

comunitas Flanone ostendite iura vestra, que habetis, et sic iste comunitates nimis altercabantur. Comunitas vero Schumberi loquebatur, quod est eorum verus antiquus et rectus confinis stando ad angulum sancte Trinitatis, quantum possunt bina vice sagittare da balista, et quod volunt cum hominibus vivis et fidedignis demonstrare et ostendere, et etiam probare, et cum senioribus, qui iura sciunt de Albona et aliis payesanis, quod semper hinc fuit eorum confine. Iudex Lupetin respondebat ex parte comunitatis Albone et Flanone et ambe comunitates, quod verum sit et causa differentiarum, quas inter se habuerant, semper illi domini prospererant et statuerant verum terminum et meatum ad dittum angulum inter nos; et sic comunitas Albone et Flannone presentarunt litteras, que erant scripte sub anno domini millesimo centesimo septuagesimo, in quibus continebatur, quod inter predittas in pri-

---

marchese, siano le cose all'impronto circa li dispartimenti delli termini de' confini conforme il giorno di gieri è stato patuito. Allora comparsero avanti giudice Lupetina, giudice Romano, giudice Sidar, giudice Petros e giudice Ermacora con tutto il popolo Albonese, così da Fianona giudice Barnaba, giudice Giorgio, giudice Cosmo e giudice Bastian con tutto il commune. Il sig. Filippo Macich d'ordine di tutti essi signori in questo modo parlò: giudice Lupetina e voi altri con tutto il vostro popolo Albonese produciate le vostre ragioni e scritture con uomini senili, che tengono ragione e certezza delli dispartimenti e divisioni delli termini de' confini fra il vostro e Sumberg territorj; e voi suppano Valentin e tutto il popolo di Sumberg pari modo mostriate le vostre ragioni, scritture e seniori, che sano le separazioni e la ragione de' medemi confini tra voi e la comunità Albonese. In simili voi giudice Barnaba e il commune Fianonese tutto promoviate vostre ragioni, scritture e seniori, quali scienza tengono delle ragioni e dispartimenti delli termini e confini, che sono tra di voi e quelli di Sumberg e Albona territorj, a causa delli quali essi communi molto fra se ebbero a contrastare; così il suppano Valentino con tutta la comunità dolendosi expose, qualmente il loro giusto e indubitato termine delli confini sia situato appresso il cantone della chiesa di santissima Trinità distante tanto, quanto può due tiri de frezza arrivare e colpire, il che esser pronti per documentare con viventi uomini da bene e seniori, quali tengono perfetta cognizione e scienza della ragione e separazione delli medemi confini e loro termini, che sono tra essi communi d'Albona e altri paesani, che quivi sempre sia indubitato loro termine de' confini, e perciò abbiamo erretto ivi la chiesa di s. Ambrogio vicino per evitare a tutti li contrasti e confusioni, e per stabilità e osservazione degl'antichi termini de' confini tra di loro.

mis meatibus concluderunt et fecerunt, quod ecclesia sancte Trinitatis debeat fieri comunitati de Schumbero, et quod eandem administrare debeat, ut ab antiquis evenit. Et ad eundem angulum concurrunt tria confinia, Albone, Flannone et Schumberi. Tandem iverunt omnes ditti domini legendo litteras unius et alterius partis, et seniores demonstrando vera confinia et antiqua signa et lapides fossos cum suis signis et congeries lapidum, et sic diretto tramite ad collem vocatum Coschall breg. Ibi expettabat supanus Crismanus et Filich et tota comunitas Coczuri. Ibi omnes domini pausarunt et requiescebant. Et dominus Filipus Matzich loquebatur ex parte dominorum comunitati de Cotzur, quod ostendent eorum iura, que habent inter se et comunitatem Albone; supanus vero Crismanus et tota comunitas ostenderunt litteras, que scripte fuerant in preditto monticulo tunc temporis, quando et Albonenses, de anno domini millesimo centesimo septuagesimo, in quibus continebatur, quod in ditto monticulo conveniunt tria con-

---

Rispose giudice Lupetina con tutto il commune Albonese e così Fianonese, e esposero esser la verità, a causa delle quali confisioni e pegnore essi signori fecero una diligente revisione, e statuito finalmente termine final fra di loro al cantone della santissima Trinità. All'ora ivi le comunità Albonese e Fianonese produssero scritture emanate l'anno del signore 1170, risultando dalle medeme, qualmente concordemente fra loro in tempo delle passate revisioni delle separazioni abbiano convenuto, che resti la chiesa della santissima Trinità al commune Sumberese, il quale sia tenuto e obligato governarla e officiarla, si come dall' antichità è derivato, al qual cantone che convengono tre termini de' confini, Albonese, Fianonese e Sumberese. Allora che il sig. conte, il sig. marchese e tutti gli altri signori con paesani udirono legere la scrittura stessa, confermando la medema, così terminorono osservarsi debba conforme nel passato dalla signoria è stato stabilito e con le scritture statuito. Finalmente il sig. conte, il sig. marchese con tutti gl'altri signori leggendo le predette scritture passorono inanzi, precedendo li seniori d'une e altre parti, mostrando per vigor di dette scritture indubitate separazioni e termini e antichi segni di confini di pietre piantate con loro impronti e gromazzi, dritta linea na Coxal Breg pervenero, dove aspettavano supano Chrisman e Tilz con tutto il popolo di Cozur. Quivi la signoria riposò.

Sig. Filippo Macich d'ordine della signoria medema disse al commune Cozurese, che deduca scritture con le sue ragioni e seniori, che sano la ragione con dispartimenti delli termini de confini tra loro e la comunità Albonese. Produsse supano Cris-

Albone, Schumberi ed de Cotzurye. Et sic ibidem domini fecerunt infodere unam lapidem, et posuerunt super eam tria signa, ibi viderunt litteras unius et alterius partis, et sic ibi invenerunt, omnia eorum scripta antiqua confirmaverunt et sanctificaverunt, et ique restituerunt, et rescripta pro se servaverunt. Et sic ibi t alteri parti notificaverunt, et comunitati Flannone super n jura versus sanctam Trinitatem, quod quecumque pars passet de dié sive de nocte ultra ditta nominata confinia, illa pars t penam marcam, unam et solidorum parvorum quadraginta, ligam marchas tres. Quecumque vero dittarum partium remodicta nominata confinia, illa pars incidit penam marcas tres; domino comiti Pisini marcas centum, dittis dominis marcas m, et comunitati, que pacifice possideret, marcas centum. Et serunt litteras uni et alteri parti lingua latina et sclava, dovero pro se servaverunt in lingua almana. Et omnes ille cotates iverunt gaudenter domum, quod sic pacifice in dittis ibus composuerunt et concordaverunt, et sic factum est. De vero monticulo iverunt comunitas Albone et comunitas Cotzuri to tramite versus viam, que ducit ad vadum, et sic directo

le scritte estratte l'anno del signore 1170 in questo medemo e registrate nel tempo stesso che quelle d'Albonesi e Sumbe- apparendo nella scrittura stessa, qualmente in questo monte insero tre divisioni de' confini Albonese, Sumberese e Cozurese. Talchè ivi la signoria fece piantare una pietra, e sopra scolò 3 impronti, dopochè vidde e lesse le scritte d'una e l'altra, e tutte le loro scritte vecchie confirmorono, e alle parti auirono, le copie delle quali a se riservorono, e alle parti puirono, che ciascheduno d'esse parti ardisse pascere gl'animali iurno che noturno tempo oltre le stesse separacioni de' confini contrafaciente parte cada alla comunità nella pena di pi- 10, e con animali dell'erbatico sive lanco in marche 3. E a parte poi, che controfaccesse con violare o trasportare li detti termini de' confini, la medema parte contrafaciente incorra pena di marche 300, al sig. conte di Pisino 100 marche, a li altri signori 100, e a quella comunità, che pacificamente à, altre 100 marche; emanando scritte a tutte le controparti in lingua latina e schiava, e tedesca la signoria riperser se; doppo di che li popoli tutti s'inviorono di ritorno di giubilo e contento verso le case loro, per esser così in li controversi dispartimenti e termini de' confini stati agiustati tenti, con che in questa revisione fu imposto il fine. Da questo monte proseguendo procedetero li comuni Albonesi e Cozuresi, e a questi li signori per gl'antichi termini de

tramite per viam per antiqua signa, et ita venerunt ad vadum. Ibi que expettabat supanus Bobos cognomine Salad Hrelatzt et Nicolaus Vivoda et Vallerianus et tota comunita bane, de San Ivanatzt supanus Johannes et Urbanus et comunitas. Ibi que omnes illi domini pausabant et requiescebant que dominus Philipus Matzich loquebatur ex parte domini iudices et tota comunitas Albone scitis, quomodo hodie dicitur vobis et similiter alia die in principio ditorum meatuum et terminum inter castrum meum et Flannonam et Carschanum; ostendite iura vestra, que vobiscum hic habetis; vos vero supanus de Barbana et tota comunitas ostendite iura vestra, que habetis vero supane et comunitas de Satt Yvanatzt similiter ostendite iura vestra; vos etiam supane et comunitas Coczuri ostendite pariter iura vestra, quemadmodum hodie intellexistis in prenominate titulo, ubi domini vobis dederunt litteras unicuique partium singule partes preparate vestros seniores, qui sciunt iustitiam iura et confinia inter vos. Et sic omnes ille comunitates dixerunt ad partem, et per longum tempus consiliati sunt. Et reversi sunt coram ditis dominis, et dixerunt singule partes ubi sunt vera confinia, que sunt inter nos. Ibi que seniores un-

confini alla strada tendente al Brod, e così dritamente per chi segnali al molino del sig. Villinger vassallo di Lupoglavna Brod, dove aspettava suppano Babos Saladin e Stella Nicolò Viroda e Valentin e seco loro tutto il popolo di Barbana. Et da Sant Ivanaz suppano Giovanni e Urbano con tutto il commune, e quivi tutta la signoria riposò. Da parte della quale il sig. Filippo Macich parlò: giudici e tutto il popolo Alti siccome oggi di voi è stato proposto, e altro giorno in presenza di questi dispartimenti seguiti tra il mio castello e Fianone Chersano, produciate le vostre ragioni, che teniate quivi in revisione; così voi suppano di Barbana con il popolo Sant Ivanaz usate le vostre ragioni, che quivi intendiate avere; pari modo suppano con tutto il commune di Cozur promoviate le vostre ragioni, quali pretendete sopra queste differenze delle separate termini de' confini avere, e come meglio questa mane abbiate fatto nel monte, dove la signoria a tutte le parti distribuite confirmanti le divisioni di questi termini de' confini e istituzione le predette scritture vecchie; perciò aprontate li vostri seniores, quali abbino cognizione e certezza della ragione e ragione delli veri termini de' confini fra di voi. Allora tutti i popoli da parte ritirati, lungo tempo fra loro consiglio poscia alla presenza della signoria comparsi, concordemente morono, qualmente quivi concorrono e convengono indubita-

alterius partis ostenderunt quatuor lapides infossos, qui non poterant cognosci neque videri, donec effoderentur, et erant in unum unusquisque cum sua cruce, qui demonstrabant et ostendebant quatuor confinia Albone, Barbane, Cotzuri et satt Yvanatzt. Insuper ad istas lapides ostenderunt litteras et scripturas singule partes, per quas reperierunt dittas lapides, que erant scripte anni curentis millesimo centesimo quinquagesimo, in quibus continebatur in primis de superius Arsia aquastagna versus sant Ivanaczt, ex illa parte usque aquam magni fluminis Cotzuri, et sic supra terminus est inter Schumber et Cotzorum; ex isto latere vadi sive transitum aque vel brod ab infra totius aque Arsia et alii omnes fontes ex uno latere usque ad aliam partem illorum de Barbana, reservando comunitati Albone adquare sive potare animalia usque Arsiam, et in fontibus, qui oriuntur in latere Albonense et non aliter; versus vero Albonam de Arsia pertinent omnia ad Albonam, et sic directo tramite per mediam Arsiam magnam fluminis usque ad mare, ut pervenit Arsia in mare; deinde vero per medium mare usque vallem per medium ad angulum ecclesie sancti Laurentii; ibidem sunt duo confinia, istorum de Barbana et de Racall, illa media pars maris pertinet Albone, et huc ad Barbanam alia pars maris

mini e separazioni de' confini fra di loro, e così li vicendevoli loro seniori dimostrorono quattro pietre essere ivi sotterrate, il che eseguito, furono rinvenute, ritrovate cadauna con suo impronto segnate, quali segni il commune di Barbana con scritte documentò e sufficientemente provò, che queste pietre in esse scritte segnate l'anno del signore 1150 siano indubitati termini de' confini delle separazioni in questo sito esteso, che concorrono e convengono e in questo modo separino; primieramente solo il sig. conte e il sig. marchese lungo tempo leggendole, poscia le diedero al sig. Filippo Macich, che le legga alla presenza di tutta quella signoria e paesani, e così di tutti quelli popoli, ove primieramente principia al di sopra Arsa fiume grande a sant Ivanaz di quella parte sino l'acqua grande fiume al Cozurese, sino li termini fra Sumberese e Cozurese. Da questa parte del Brod in giù tutte l'acque fontane ed Arsa d'una parte e l'altra al Barbanese, riservando alla comunità d'Albona jus pascendi sino l'Arsa e nelle fontane scaturienti in costiere Albonesi, e così giusta e dritta linea in giù sino mare ove mette il fiume Arsa le sue foci in mare. D'indi dritta linea per mezzo del mare conforme li lidi dell' acqua del fiume Arsa dimostrano e così dritta linea per mezzaria del cantone della chiesadi S. Lorenzo in Draga; in questo cantone convenngono due termini delle separazioni de' confini Barbanese, Castelnuovo, la metà del mare resta al Barbanese, onde

pertinet istorum de Barbana. Et quecumque pars, tam Albone quam Barbane, caperent pisces ultra dicta confinia absque consensu unius sive alterius partis, illa pars incidit penam marcas quinquaginta, zoe marche 50 sive de die sive de nocte; et quotienscumque illud transgredierentur, semper ista pena solvitur, et sic una et altera pars fuerunt contenti; et ibi in vado videlicet in Brod, reservando payesanis tempore caristie aque adaquare et potare animalia eorum supra et infra, neminem dampnificando, et animalia possant per totum sic usque ad vadum et quomodo Arsia stat pasculari per diem, et debeant ire pernottare ad comunalle, qui est semper reservatus pro payesanis, et illud comunalle jacet super santt Ivanatzt et inter Barbanam et Zmignium usque ad confinia Galignanensia. Et sic et ita notificaverunt uni et alteri parti: quod quecumque pars pascularet ultra dicta confinia de die sive de nocte, illa pars incidit penam marcham unam solidorum 40 parvorum, arbadigam marchas tres; et quecumque pars removeret dicta confinia, illa pars inci-

qualunque parte d'essi comuni sia Albonese che Barbanese ardisse oltre questi confini in mare pescare sine licentia dell' altra parte si diurno che noturno tempo, la parte contrafaciente sine ulla misericordia s' intende incorsa nela pena al sig. di marche 5; così che ivi ambe le parti controverse acondescendendo e approvando confessano, che il medemo tra esse parti viene affermato senza alcun contrasto, controvenienza ne confusione. All' ora il sig. marchese e tutti gl'altri signori udiva la medema approvazione e confessione, e le convencioni tra le parti stesse, seguita la predetta scrittura presentata, confirmarono, e copiata, alla comunità di Barbana la ritornarono, confirmando tutte le prenarrate cose dell' antichità provenute; però qui in Brod e in queste quattro separazioni e termini de' confini riservarono alli paesani, chè possono in tempo della siccità abbeverare loro animali sì nelle parti superiori che inferiori. evitando li danni, e l'animalia possono per tutto il territorio sino al Brod conforme sta la Arsa pascere si diurno tempo che notturno, devono andare con loro giacere o pernotare in comunale (id est differenze).

Quale sempre per sempre sia et è riservato per beneficio de' paesani; il qual comunale giace di sopra sant Ivanaz fra Barbana e Gimino e loro confini sino li termini del territorio di Gallignana e termini di Brisnica; et per fine ivi alle medeme parti anunciorono, perchè cadauna d'esse appresso ciò rimaner debbano, sicome dall' antichità è derivato. In maniera che ciascheduna parte s'innoltrasse fuori di questi termini pascere li loro animali si diurno che noturno tempo, quella parte incorra nella pena alla comunità di marche una di piccoli sono 40, e con erbatico o lanco marche 3. Et così qualunque, che trasportasse ovvero ammovesse essi termini delli dispartimenti e confini, la parte contrafaciente incorra nella pena

dit penam marchas trecentas, zoe marce 300, domino comiti Pisini centum marcas, dittis dominis centum marcas, et comunitati, que pacifice possideret, centum marcas. Et ibi domini dederunt litteras uni et alteri parti lingua latina et sclava, et domini sibi servaverunt in lingua almana. Et dominus comes ibi in vado, videlizet brod, coram omnibus illis dominis et coram comunitatibus prenominatis dono dedit et donavit Cotzur cum omnibus suis pertinentiis et confinibus et proventibus domino Philipo Matzich equiti aurato de Coslacho perpetuis temporibus per omnia, ut continebatur in litteris, quas sibi ibidem dedit cum sigillo pendenti. Et ibi ita pettytt dominus marches coram omnibus dominis dominum Philipum, quod teneret bonam convicinanciam cum comunitate Albonense, et ibi promisit et spondit coram omnibus dictis dominis, quod vellt amicabiliter vivere secum, et dominus Philipus similiter rogavit comunitatem Albone, quod et ipse se haberetur et teneretur secum bonam vicinitatem, et sic una et alia pars promiserunt, et fuerunt gavisii et gaudentes. Et sic omnes iste comunitates iverunt gaudentes domum, quod sic pacifice in his meatibus et confinibus concordarunt. Tandem dominus comes et dominus marches et omnes domini et paysani et de Albona et de Pinguento, de Monthona et de Portulis, et relique comunitates

---

di marche 300, al sig. conte di Pisino 100 marche, agl'altri signori 100 marche, e a quella comunità, la quale pacificamente osserverà e goderà, marche 100; accompagnando per maggior osservanze di ciò tanto une che l'altre parti con le scritte in idioma latino e schiavo, avendo la signoria per se riservato li scritti in idioma tedesco, con che imposeso il fine. Il sig. conte quivi in Brod alla presenza di tutti gl'astanti signori e di tutti li soprannominati popoli dono e ha donato Cozur con tutte le sue abenze e pertinenze e ingressi al sig. Filippo Macich vassallo di Cosgliaco perpetuis temporibus e come meglio contiene il diploma quivi consegnatogli con pendente sigillo.

Dopo ciò il sig. marchese ivi alla presenza di tutta la signoria pregò al sig. Filippo Macich, che volesse coltivar buona corrispondenza e vicinanza con la comunità d'Albona, sicome s'espresse e promise alla predetta presenza di voler amicabilmente seco loro vivere. All'incontro il detto sig. Macich pregò il popolo Albonese, che volessero essi sudditi corrispondere scambievolmente una buona e pacifica amicizia e vicinanza, di maniera che una parte e l'altra promise, e vicendevoli patti fra di loro statuirono, contenti e giubilanti rimasero. Finalmente tutti li preacenati popoli sodisfatti, contenti e allegri verso le loro case si volsero, mentre pacificamente in questi dispartimenti accordati e contenti furono; et il sig. marchese con tutti gl'altri signori e paesani e così quelli d'Albona,

iverunt ad cenam ad Barbanam. Et in crastino post missam sederunt omnes domini in platea, et dominus Philipus Matzich loquebatur ex parte dominorum: supane Barbane mittatis istas litteras ad Rachall, hic domini scribuntur, quod pro crastino veniant ad meatus et confinia cum suis juribus et scripturis et senioribus, qui sciunt iura et confinia inter eos et inter comunitatem Polensem et Mothmarani, et istas alias litteras mittatis ad Polam, hic scribit dominus marches, quo veniat tota comunitas ad meatus et confinia una cum istis de Motthmarano, qui sunt inter vos et istorum de Rachall; vos vero supane et tota comunitas disponite et preparate iura vestra et scripturas et seniores, qui sciunt iura et confinia inter vos et Polenses et Mothmarani, et sic factum fuit. Et in crastino post missam iverunt ad Rachall ad prandium, et peracto prandio, sederunt sub arbore vocato Ledogna ante portas. Ibiqve venerunt littere de comunitate Polense, in quibus rogabat tota comunitas Polensis dominum comitem et dominum marchionem, quod expectarent usque crastinum horam prandij, et hoc quod volunt venire ad fenilia vocata Sorbery, et quod ibidem omnes reperiantur in dicta hora videlicet merediei, et quod directe

---

Pingente, Montona, Portole e altri communi andorono in Barbana alla cena.

Il giorno seguente sentita la santa messa e sedendo tutta la signoria in piazza da parte, nella quale il signor Filippo Macich disse al suppano di Barbana: mandate queste lettere in Castelnovo, quali scrive il signor conte con l'altra signoria, acciò domani mattina a buonissima ora compariscono alli dispartimenti con le scritture e seniori, che sanno la ragione e divisioni delli confini fra loro e le comunità di Pola e Monmorano. E quest' altre lettere spedite a Pola, quali scrive il sig. marchese, perchè comparisca tutto il comune con quello di Monmorano alle medesime separacioni de confini apparati delle scritture, e ragioni, e che vengono seniori, quali tengono la certa scienza delle divisioni de' confini e ragione, che sonno fra di loro e Castelnovo; e così voi suppano Bobos con tutto il popolo approntiate scritture e seniori, che medesimamente sapino la ragione e dispartimenti de' confini tra di voi Polesi e Monmoranesi; e così fu eseguito.

Udita le santa messa, il giorno seguente andorono in Castelnovo a desinare. Dopo pranzo tutta la signoria sedendo sotto il lodogno dinanzi le porte, ricevè le lettece in risposta della comunità di Pola, con quale ricercò aspettare, così chè capitarono nel sito detto na loqui Serberu, ove tutti dovevano ritrovarsi, essendo in strada propria separazione de' confini, da rivedersi fra essi communi. E così fu aggiornato.

est eis in via in meatibus et confinibus inter eos, et sic factum fuit. Et in crastino post missam iverunt, et venerunt ad fenilia Sorbery, et sederunt sub magnis arboribus quercinis. Ibique venit de Pola dominus de Bonas et dominus Thomas et dominus Manzoli et dominus de Bocha, dominus Johanes, dominus Scandula, dominus Jacobus, dominus Cleopasis et tota comunitas Polensis. Ibique venerunt de Mothmarano iudex cognomine Loli, Zener, Filido et tota comunitas Mothmarani. Ibique venerunt de Barbana supanus Boboss, Ruming et Hrelaczt et Nicolaus Vivoda et Valerianus et tota comunitas. De Rachall supanus Zernulislovich, Nicolaus et Crismanus ac tota comunitas. Ibique omnes isti domini et comunitates ad villam Posdra. Ibique omnes isti domini et dominus marches et cum eo omnes domini, qui cum eo erant ex omnibus comunitatibus prenominatis et ex tota comitate omnes viri prenominati, qui fuerant in illis meatibus et confinibus per provinciam, omnes per longum tempus consiliati sunt. Tunc omnes iste comunitates ad partem steterunt, domini vero omnes ad aliam partem, et per longum tempus consiliati sunt. Dominus vero Filipus loquebatur ex parte dominorum comunitati Polensi et Mothmarani ac comunitati de Rachall, quod unaqueque pars ostendant et demonstrent eorum iura, ut perceperunt et habuerunt in litteris alio

Il giorno seguente dopo sentita la santa messa s'instradorono il signor conte, signor marchese e tutta l'altra signoria di comitiva, e gionti na loqui Serberu, si sedettero sotto li grandi arbori cervati, dove gionti da Pola il signor Debonas, il signor Tomaso, il signor Mazale, il signor di Bocca, il signor Scandulla, il signor Giacomo, il signor Cleopatri, il signor Giovanni, e anco tutto il popolo Polese; medemamente comparsero da Monmorano il giudice Lolli, il Zenardo, Fillido con tutto il popolo Monmoranesi, e da Barbana suppano Bobbos, Girolamo Hrelac e Nicolo Vivoda con Valentin, e tutta la comunità. Da Castelnuovo suppano Chernul, il Slocich, il Nicolò, il Crisman e tutta la comunità, dove la signoria vicendevolmente con essi communi con ridente ciera si salutarono.

Quivi il signor conte con tutti essi signori, che seco erano, e paesani, dopodichè pranzarono, e da parte ritiratisi, molto tempo fra di loro consiglionono; dopo ciò tutti essi popoli medemamente d'una parte slontanati, e li signori conte, marchese e altri signori d'altra parte, e passati lunghi consigli fra di loro, il signor Filippo Macich da parte di tutta questa signoria parlò alli comuni di Pola, Monmorano e di Castelnuovo, che cadauna parte mostri e produca le sue ragioni, sicome l'altro giorno lettere l'avisavano con scrit-

die scriptis, ac scripta et seniores, qui sciunt iura et confinia. Ibique comunitas Polensis, Mathmarani et de Racall multum altercabantur inter se, et comunitas Pole cum Mothmaranis ostenderunt litteras et scripturas, qui scripti fuerunt sub anno domini millesimo centissimo quinquagesimo, in quibus continebantur, et seniores, qui sciebant, et qui prius fuerunt in meatibus et confinibus, et quod omnes et singule partes fuerunt contentate et concordaverunt, quod per medium terrenum, vocatum in sclavo Prelog, et sic per signa per medium locum confine inter Polenses et istorum de Mothmarano et inter istorum de Rochall; et ostendit comunitas Pole et Mothmarani, quod semper ipsi ab domino ab uno lathere mudaverunt mediam partem illius laci et illi de Racall mediam partem, et unaqueque comunitas faciebat expensas ad suam partem. Ibique invenerunt clavos infixos secundum cruces in arboribus quercinis in circuitu dicti laci. Et illi de Racall ostenderunt litteras, que scripte fuerant sub anno domini millesimo vigesimo quinto, in quibus continebatur, quod est eorum confine ex alio latere illius terreni dicti Prelog, et sic directo tramite ad monti-

ture e seniori, che sanno le ragioni e separazioni de' confini con termini, che sono fra di loro; per il che il popolo di Pola ebbe molto a contrastare con quelli di Monmorano e Castelnovo. Ultimamente le comunità di Pola e Monmorano produssero le scritture emanate l'anno del signore 1150, contenendo in esse le separazioni, e appresso li seniori, quali molto bene sapevano le medesime fra di loro, per essere stati prima in esse divisioni; e in effetto che tutte le parti d'accordo convenirono, li confirmarono, e acconsentendo contentarono così, che di mezarìa di Prilog e indi dritta linea per l'antichi segni risultanti delle prodotte scritture, sicome dalli seniori, che precedevano, venivano dimostrati per mezzo di questo lago chiamato dal volgo loqua Serberu, quella parte alla comunità di Pola e Monmorano, e da quest' altra parte alla comunità di Castelnuovo. E quivi dimostrarono li popoli di Pola e Castelnuovo, qualmente loro sempre per la loro parte altra metà, e cadauni contribuivano le spese per la medesima porzione del lago stesso, in maniera che quivi ritrovarono in grandi arbori cervati chiodi in figura di croce inchiodati d' una parte e l' altra, che dividevano per metà detto lago. D' altra parte il popolo di Castelnuovo presentò le scritture rogate l' anno del signore 1027, constando dalle medesime, essere veri loro termini e dispartimenti de' confini a punto da quella parte di Prilog, veramente a drittura per l' antichi segni, sicome dimostrarono e le scritture contengono, e poscia alla superficie del monte alto dritta linea, d'indi dritta linea na Loqui lamuza polma. D'indi rettamente per l'an-

culum excelsum et altum, deinde versus Lamuch lacum, deinde versus alium monticulum, deinde ad angulum ecclesie sancti Dionisij: super quibus respondebat comunitas Polensis et Mothmarani: verum est, quod isti de Rachall eorum animalia super predictum lacum Lamuch adaquarunt et potaverunt, et hoc cum petitione et consensu tempore carestie aque; similiter semper iverunt ad pausandum et pernottandum ad aliam partem Sorberi, et ita ut dictum est, et deinde per antiqua signa versus ecclesiam sancti Dionisy, et hoc probamus et ostendimus cum eis et cum istis de Barbana, et causa istius littere fuerunt facti meatus et confinia et scripture, quod deberemus inter se pacifice et tranquille vivere et minime transgredere dicta tconfinia. Super hoc respondebant isti de Rachal causa erroris, quod nos pignorabant, fugiebamus cum nostris animalibus ex alio latere lacu. Et de dittis litteris, scripturis, meatibus et confinibus non fuerunt contenti nostri seniores, sed ista fuerunt facta ultra et contra eorum voluntatem.

Tandem illi domini longo temporis spacium, consiliabantur, et fecerunt vocare ad se iudicem Ermochoram de Pinguento, et Pen-

---

ichi segni alla pietra piantata nel monticello alto, nella qual pietra essere segni d'impronti scolpiti, d'indi a drittura per antichi segnali al cantone della chiesa di s. Dionisio. Risposero li popoli di Pola e Monmorano, essere verità, qualmente Castelnuovesi loro animali in lago Lamuci, con ricercarli licenza, in tempo della siccità abbeveravano, ma che poi ritornavano con medesimi animali giacere di quella parte a Serbera, e come meglio è provato e dimostrato con antichi segni sino la chiesa di s. Dionisio, il che tutto ciò e ora presente siamo per provarli con uonini di Barbana e altri del paese, che per causa e occasione di queste tante confusioni di differenze seguirono le divisioni e termini fissati tra loro parti controverse con stipulazioni delle scritte, clausule, parti e ligami doversi fra di loro osservare e passare quella buona e quieta corrispondenza di buoni amici e vicini, e non contrafare ne contravenire contro le predette separacioni e antichi segni de' confini.

Replicorono Castelnuovesi, che con loro frequenti violenze e incessanti paure, che con pignore continue li facevano, doveva fuggire con loro proprii animali da quell' altra parte del lago detto loqua Serbara, e che a questi tali segni di termini ne tampoco le scritte delli dispartimenti non v'erano concorse l'aprovazioni delli loro antenati, avendo questi essi soli segnati contra il volere dell' altra parte, il che fatto sia contro la ragione, che il presente chiaramente si vede.

Sopra di che il sig. conte, il signor marchese con tutti gl'altri signori lungo tempo consigliarono, e considerando, a se assonsero

yarem et Matheum; de Monthona iudicem Richardum, Carlanum et Farinum; de Portulis iudicem Golich et Zerneschich et Ermochoram; de Albona iudicem Lupatinum, Ruminum et Sidram; de Flannona iudicem Barnabam, et de aliis locis, et sic diu consiliabantur, et sic comunitas Polensis et Mothmarani et de Rachall et Barbani stabant ad partem, et inter se altercabantur. Et dominus Filipus Matzich loquebatur ex parte dominorum ad comunitatem Polensem, Mothmarani et Racli, quod eligant de Pola sex seniores, qui sciunt iura et confinia, de Mothmarono alios sex, et de Rachall similiter sex, et quod ducant per meatus et confinia; et isti decem et octo viri seniores in antea, unusquisque eorum crucem in manibus deferendo, directo tramite, ut audierunt a senioribus; et sic omnes iste comunitates inter se muthuo contentaverunt, cum maximis promissionibus et iuramentis afirmaverunt, quod volunt firmiter perseverare et permanere quomodocumque ipsi facient meatus et confinia, et ita factum est. Et venerunt in medio Portilongi, deinde directo tramite versus Laschtre, deinde versus Polion, deinde directe per medium dicti lacus Serberi, medium lacum comunitati Pole et Mothmarani,

---

da Pinguente giudice Ermacora con Pengar e Mattio, da Montona giudice Lizardo con Carlan Baraterevich e Farin.; da Portole sig. Giulich con Machor; d'Albona giudice Lupetino con Rumin, Sidar e Petros; da Fianona giudice Bernaba con Ieduisnar, e così d'altri luochi e paesani. Tra li quali passando il lungo consiglio, in questo tempo li communi e popoli Polese, Monmoranesi, Castelnovese e Barbanese a parte ritiratisi, molto fra se medesimi contrastarono.

Il sig. Macich per parte di tutta questa signoria annunciò alla comunità di Pola, Monmorano e Castelnuovo, acciò d'accordo ellegano e scielgano da Pola sei seniori, che abbino certa cognizione delli dispartimenti e ragione de' termini de' confini fra di loro. Da Monmorano altri 6 seniori, e così medesimamente da Castelnuovo seniori 6; li 18 uomini vecchi dovranno fedelmente dimostrare circondando e visitando accessoriamente dilucidare i dispartimenti e termini; li quali 18 seniori procedendo ogn'uno di loro portando una croce in mano, schiarir debbano, in conformità ebbero per tradizione delli quondam loro antenati l'abbino posseduti e goduti e mantenuti, in maniera che tutti questi tre popoli fra se medesimi convenero e con solenne clausola e giuramento alla presenza di tutta la signoria confirmarono, e acconsentendo si dichiararono, che averano per fermo, rato e grato, e che osservarano e mantemirano inviolabilmente le separazioni e termini de' confini conforme dalli stessi eletti seniori verano dimostrati, posti e stabiliti fra di loro, e così fu compromesso e convenuto; onde primieramente li 18 seniori concordemente eletti andarono, e pas-

et alium medium laci illis de Racal; et ita ibidem determinaverunt, quod illo die, quando una pars mundabit suam partem, tunc alia pars non debeat mundare sub pena marcharum quinque, et ista pena debeat fieri comunitati, ut ab antiquis fuit ordinatum. Deinde directe penes et circa predictos quercos, ostendendo antiqua signa et cruces in lapidibus sculptas et insectas, et sic directo tramite ad vallem, que vocatur Zmigneff dolli; deinde iverunt directe ad unam arborem vocatam Mguell (sic), que apendet super quamdam valliculam, ibique in dicta arbore invenerunt clavos incussos ad modum crucis et alia antiqua signa, et ante dittam arborem est congeries lapidum, et de inferiori parte agri; deinde vero directe ad cubam ecclesie sancti Dionisij, ibique invenerunt antiquas cruces. Ibique concurrunt tria confinia, Polensis cum Mothmaranis, Racli et Barbane, et ad illam ecclesiam in die sancti Dionisii singulo anno crux Barbane et unus sacerdos cum missa et crux Racli debebat venire, ut ab antiquis ordinatum fuit, et dictus sacerdos de Barbana debebat dicere missam legendo, et

---

sando per mezarìa di Prilog, la metà per parte questo divisero, d'indi proseguendo a drittura passarono per segni alle lastre dritta linea, osservando sempre li segnali al Pallion. D'indi rettamente per segnali per mezzo del lago detto Serbara Loqua, dividendo questo lago la metà per parte. E così tutti questi signori in confirmacione di ciò statuirono, che quel giorno, quando una parte neterà la metà della porzione d'esso lago, l'istesso tempo l'altro comune non debba nè ardirà l'altra mondare sotto pena di marche 5, la quale pena assegnano a quella communità, la quale pontualmente osserverà l'antiche constituciones e osservazioni. E proseguendo d'indi passarono per li segni appresso li grandi arberi cervati, mostrando l'antiche dimostracioni na Smicus Dol, id est vallicola serpentina. D'indi proseguendo andorono drittamente na Veliki Mel, cioè arboro grande vovero crescente sopra una valle detta Dolina, e in questo arbore ritrovorono chiodi, che formano una croce inchiodati, e anco antichi segni d'impronti, avanti del quale di più vi è un gromazo, cioè nella parte inferiore. D'indi proseguirono dritta linea alla cubba o sia cappelletta e cantone della chiesa di s. Dionisio, e quivi ritrovorono antiche croci e dimostracioni, ove convengono 3 termini de' confini e dispartimenti, cioè di Pola con Monmorano, di Castelnuovo e di Barbana, e in questa chiesa di s. Dionisio giorno del patrocinio annuatim processionalmente un sacerdote di Barbana con la messa è obligato comparire, e così l'altro da Castelnuovo parati con la messa, conforme dall' antichità è stato sempre consueto. Il sacerdote Barbanese deve leggere la santa messa, e l'offertorio, che viene dalli

offertorium, quod habebat, erat suum. Et Mothmarani crux debebat venire cum eorum sacerdote, et dictus sacerdos sumam missam cantabat, et totum offertorium sibi cedebat; et sic obtinebant Barbani et Racli retro cubam ecclesie suam feriam, et illi de Mothmarano ante fores ecclesie, et sic per totam diem congratulabantur. Ibi omnes illi domini et payesani pausabant, et ita ibi determinaverunt et omnibus notificaverunt, quod quecumque pars ultra dicta confinia pascularent animalia in die sive in nocte, illa pars incidit penam marcam unam et solidos quadraginta parvorum, arbadigam marcas tres, et ditte pene cedent et pertinent comunitati. Et quecumque pars removeret dicta prenominata confinia illa pars incidit penam marcas trecentas, domino comiti Pisini centum marcas, dittis dominis centum marcas, et comunitati, que pacifice possideret, centum marcas. Ibi scripserunt uni et alteri parti litteras in lingua latina et sclava, et domini sibi servarunt in lingua almana; et sic omnes preditte comunitates iverunt gaudentes domum, quod pacifice se composuerunt et concordaverunt, et sic factum est. Et

devoti esposto all' altare, è suo. Il sacerdote, che comparisce con la croce di Monmorano, parimenti a questo s' aspetta di cantare la santa messa, e l' offertorio di questo tempo è suo; in modochè la comunità di Barbana e Castelnuovo ebbero tal giorno la loro fiera retro la sopracitata cappelletta detta volgarmente cubba; e la comunità di Monmorano inanzi la porta d' essa chiesa con la comunità di Pola, dimodo che tutto il giorno festegiavano ivi.

Quivi il signor conte, il signor marchese con tutta l'altra signoria e paesani riposarono. E poscia tutto ciò confirmarono, sicome dall' antichità è provenuto e stato mantenuto e osservato; dichiarando a tutte le parti anunciarono e commiserò, che qualunque d' esse parti si facesse lecito violare o muovere overo trasportare oltre tali termini e divisioni de' confini, pascerli li suoi animali si diurno che noturno tempo, il contrafaciente incorra al commune nella pena di marche una sono di piccoli 40, e d'erbatico in marche 3. E chiunque poi d' esse parti si facesse lecito violare, amovere overo trasportare li preparati termini delle separacioni, la parte controveniente incorra nella pena di marche 100 al signor conte di Pisino, e altre marche 100 a questa altra signoria del consiglio, e alla comunità, la quale pacifice e inviolabilmente l' osserverà, altre 100 marche, riducendo in scritto, ad une e l' altre parti consegnarono in idioma latino ed illirico, e la signoria a se riservò in idioma tedesco. Talchè tutti essi popoli ritornando alle loro case contenti e sodisfatti d' essersi in queste divisioni così pacificamente accordati, e termini de' confini fra di loro essere stabiliti; ed a queste controversie in questa conformità fu dato il fine e perpetua quiete statuita.

dominus Filipus Matzich loquebatur ex parte dominorum domino marcheso et comunitati Polensi, quod scribant litteras comunitati Adignanam, quod veniat tota comunitas cras in mane ad meatus et confinia versus Pilipam ante prandium cum eorum iuribus et scripturis et contrada Gurani, et quod veniant antiqui seniores, qui sciunt iura et confinia eorum; et sic dominus Marcheso et comunitas Polensis scripserunt litteras comunitati Adignane, et deinde scripserunt litteras supano Golczane et supano sancti Vincentii, quod veniant cras ad meatus, ubi eorum confinia concurrunt. Vos vero supane Barbane, ex parte vestre comunitatis preparate iura vestra et scripturas et seniores, qui sciunt iura et confinia, que habetur inter Adignanenses et Guranum. Vos vero comunitas Polensis cum Mothmaranis velite e converso venire istuc cras mane, quod faciemus meatus et confinia inter vos et Barbanenses usque Filipanum, et sic omnibus complacuit, et sic factum est. Et sic omnes domini et payesani reversi sunt Barbanam ad cenam, comunitas vero Pole ivit ad Mothmaranum. Dominus marches ordinavit, quod veniant cum ipsis de Albona, de Pinguento, de Monthona, de Portulis et de aliis locis, qui erant cum eo in dittis meatibus et confinibus, et quod e converso veniant ad dictas meatus et confinia, ita ut ordinatum est, cum comunitate Po-

Il signor Filippo Macich per parte del conte e di tutta congregata signoria propose al sig. marchese e alli popoli di Pola con Monmorano, che scrivono lettere alla comunità di Dignano, acciochè comparisca tutto il popolo alli dispartimenti dimattina a buon ora alle parti di Filippan, cioè avanti pranzo, con le ragioni e scritture apparati, e uomini seniori, che tengono cognizione e contezza, e sanno la ragione e dispartimenti del territorio di Goran. Talchè il signor marchese con il popolo Polese scrisse lettere al popolo Dignanese e la signoria al popolo di Golzano e suppano di s. Vincenti-Abbacia, che compariscano dimani a buon' ora alle separacioni de' confini, ivi ove sono li termini fra di loro, e che li confini stessi principiano. E voi suppano di Barbana con tutto il popolo siate apparati e pronti con le vostre ragioni, scritture e seniori, chè sapino la ragione e divisioni con li termini de' confini, quali abiate tra li territori e le contrade vostre e quello di Goran con Dignano. Et voi suppano Polese con Monmorese di rinuovo dimani mattina quivi compariate, acciochè terminiamo e il fine poniamo alli dispartimenti fra di voi e li territorj di Barbana e di Filippan, il che a tutti fu di sodisfacione, e così cio fu fatto e eseguito. La signoria con tutti li paesani ritornarono a cena in Barbana, e il popolo di Pola andò in Monmorano. Così il signor marchese ordinò lo debbano accompagnare quelli di Pinguento,

lense et Mothmarani. Et in crastino post missam venerunt ad ecclesiam sancti Dionisij. Ibi plebanus Barbane presbiter Anthonius dixit missam. Ibi venit comunitas Polensis cum Mothmaranis et omnes illi boni viri, qui cum eis fuerant, et sic omnes domini multo temporis spacio consiliati sunt in ecclesiam, et omnes comunitates foris expectabant. Et dominus marches una cum dominis, qui cum eo erant, steterunt ad partem, et comunitas Pole cum Mothmaranis et cum aliis comunitatibus predictis, et sic diu consiliati sunt. Deinde convenerunt omnes in unum, dicebatque dominus marches domino comiti, quod ita facerent, sicut die hesterno cum bono ordine, quod comunitas Barbane elegeret bonos sex viros antiquos seniores, qui scirent iura et confinia inter eos, et comunitas Polensis sex, et isti de Mothmarano similiter sex, demonstrando recto tramite, uti ab antiquis audierunt. Et sic omnibus dominis complacuit. Et ibi omnes ditte comunitates unite sunt, et cum magnis promissionibus et iuramento inter se affirmaverunt, quod volunt penes illud manere et observare, ubi demonstrabunt ii decem et octo viri senes. Et sic factum est.

Iverunt seniores in antea, unusquisque eorum crucem deferebat, et ostendebant ac demonstrabant diretto tramite, de cuba penes solam ecclesiam, et sic directe versus quamdam ripam, que

---

Albona, Montona, Portole, Castel e altri luoghi di sua commitiva per ritornare di sua compagnia alle divisioni e separacioni delli termini de' confini ordinati.

Il giorno seguente si trasferirono alla chiesa di s. Dionisio, ove il sig. pievano di Barbana d. Antonio celebrò la s. messa, e quivi comparse il sig. marchese e il popolo di Pola con quello di Monmorano e tutti quelli onorati uomini di suo seguito. Dove fra tutta la signoria passò lungo consiglio entro nella chiesa, e li popoli tutti di fuori l'aspettavano. Il signor marchese con quelli signori, che seco lui erano, a parte ritiratisi e con il popolo di Pola e Monmorano con gl'altri communi già nominati lungo tempo discorsero, e poscia un'altra riconvenero in un bozolo, sichè il sig. marchese parlò al sig. conte e a tutti li congregati signori, acciochè volessero ordinare in conformità il giorno di gieri, che elegono i Barbanesi 6 persone seniori, quali sano di certa scienza la ragione e termini delle divisioni de' confini fra di loro, le comunità di Pola 6 persone e quelli di Monmorano altre 6, per dimostrare e dilucidare la ragione, sicome dalli quondam loro antenati li fosse stato dimostrato. Il che da tutta la signoria fu gradito, e la proposicione d'essi tutti popoli accettata in maniera, che secondo la medema s'uniformarono, e sotto le soleni clausole e giuramento fra di se stessi statuirono, d'aver per fermo e rato, e per osservazione a

vocatur Plitua, ibique invenerunt unam antiquam crucem in lapide excisam, deinde directe ad arbores magnas quercinas, demonstrantes antiquas cruces et in eis clavos incussos, et sic directe per antiqua signa ad Pilipam, et sic ad unam valliculam, unde incipit Corona, et in capite inicii dicte Corone est magna arbor vocata Imgnell et arbor querci, in quibus sunt antiqua signa, et per dictam Coronam via magna veniens de comitatu versus Polam, et ibidem super unum monticulum conveniunt tria confinia, unumquodque cum suis signis, Polensis cum Mothmaranis, Barbani, Adignane cum Gurano. Ibi expectabatur iudex Zerlognii et Cesarii et Trombaro Blasius et Domenigo et tota comunitas Adignane. Et dominus Filipus Matzich loquebatur ex parte dominorum comunitati Adignane, si in hoc monticulo essent vera confinia inter eos, an non; qui omnes dixerunt, et cum iuramentis proposuerunt et confirmaverunt dixeruntque, quod directe ibi concurrunt tria confinia, Polensis cum Mothmaranis, Adignane cum Gurano et Barbane.

manutencione perpetua tutta quella separacione e dispartimenti, che verranno dalle 18 elette persone dimostrate, statuite e dilucidate.

Talchè li seniori eletti precedendo cadauno di loro con sua croce in mano andarono dalla cubba sive capelletta della chiesa drittura sopra una scavatura nominata altrimenti Ruppa chiamata Politva, ove ritrovarono una croce antica in una pietra scolpita. D'indi incaminatisi dritta linea appresso grandi arbori cervati, mostrando l'antiche dimostracioni o siano segni di croce, e così rettamente per gl'antichi segni al territorio e contrada di Filippan sopra una vallicola, dalla quale principia il Coronale, in capo del quale è crescente un grande arbor vovere e l'altro cervato, nelli quali appariscono antichi segni delli chiodi in figura di croce inchiodati, e ivi appresso una croce nella pietra escavata, e oltre questo Coronale strada carreggiata procedente del contado conduce in Pola, e così retto all' in sù nel monticello di Filippan, dove concorrono e terminano 3 termini delle separacioni de' confini cadauno con sue dimostracioni, cioè di Pola con Monmorano, di Barbana e di Dignano con Goran. Quivi ritrovarono aspettando giudice Carlon, Ces. Trombaru e Biaggio Domicich con tutto il popolo di Dignano, al quale il sig. Filippo Macich discorse per parte di tutta la congregazione nobile, se veramente in questo monte sia giusto e certo termine delle separazioni fra di voi; a qual ricerca tutti resposero, con solene clausola e giuramento confirmarono, qualmente ivi indubitatamente convengono e finiscono li termini e dispartimenti de' confini Polese con Monmoranesi, Dignanesi con Goranesi e Barbanesi. Così il sig. conte, il sig. marchese con tutti gl'altri signori, popoli e paesani quivi pranzarono con infinito giubilo; et statuirono, che per tali osservarsi dabbano conforme dagl'antichi è stato

Tandem dominus comes et dominus marches et omnes domini et omnes ditte comunitates et paesani ibidem pransi sunt, et gaudebant, et ita determinaverunt, et unicuique parcium notificaverunt, quod quecumque pars ultra ditte prenominata confinia pascularent de die vel de notte illa pars incidit penam marcam unam et solidos parvorum quadraginta, arbadigam marchas tres; et quecumque pars amoveret ditte confinia, illa pars incidit penam marcas trecentas, domino comiti Pisini centum marcas, dittis dominis centum marcas, et comunitati, que pacifice possideret, centum marcas; et scripserunt litteras uni et alteri parti lingua latina et lingua sclava, et sibi reservarunt lingua almana. Et ita fattum est, et omnes ditte comunitates iverunt gaudentes domum, quod in istis confinibus pacifice concordarunt.

Dominus Filipus Matzich loquebatur ex parte dominorum ad comunitatem Polensem et Adignani, quod preparent et ostendant eorum iura et scripturas et seniores, qui sciunt iura et confinia inter vos et inter Guranum et Barbanam. Vos vero supane et tota comunitas Barbane preparate et ostendite iura vestra et scripturas et seniores, qui sciunt iura et confinia inter vos et inter Adignanam et Guranum; et sic dicte comunitates multo inter se altercabant, et dicta comunitas Barbane ostendebat et demonstrabat antiqua

---

statuito e osservato e dalli medemi è provenuto, e alle parti publicorono, che quelli, li quali oltre questi termini e separacioni de' confini ardirano pascere li loro animali si diurno che noturno tempo, la parte controveniente incorra di sodisfare alla comunità le pene di marche una sono di piccoli 40 e dell' erbatico sive lanco marche 3; così qualunque ardisse amover, violar o trasportar li già detti termini, la parte contrafaciente scada nella pena di marche 300; al sig. conte di Pisino marche 100, alli signori congregati marche 100, al commune, qual pacificamente e inviolabilmente osserverà, marche 100; scritturando a tuute le parti in linguaggio latino e schiavo, e la signoria volse per se in idioma tedesco, con che fu dato il fine. Dopo di che tutti li popoli allegri ritornorono alle case loro per essere stati con silenzio agiustati accordati in questo divisioni e termini de' confini. Et il sig. Filippo Macich d'ordine della stessa signoria comise alla comunità di Dignano, che mostri le loro ragion, e seniori . . . . con scritte, quali saper possono la ragione con dispartimenti de' confini fra di voi e commune di Goran con Barbana. Et voi suppano con tutto il popolo Barbanese similmente produciate le vostre ragioni e scritte con seniori, quali sano la ragione e separacioni con termini de' confini tra di voi con territorj Dignanese con Goranese; perlochè li stessi popoli lungo tempo fra se ebbero la contesa, finalmente la comunità

signa et scripturas, que scripta erant sub anno domini millesimo quingentesimo (sic) octavo de eorum contrada. Ex alio latere comunitas Adignane demonstrabat cum senioribus et scripturis scripte in uno instrumento, quod se composuerat quidem supanus Sixtus de Barbana pro quinque annis, quod haberet et deberet ultra preditta confinia pascolare per omnia usque Terzarni planiciem, et sic solvit arbadigam ad Adignanam, quod instrumentum erat scriptum sub anno domini millesimo centesimo quadragesimo, et hoc nomine contrade Gurani, et sic dicte comunitates multum altercabantur. Dominus comes et dominus marchess et omnes ditti domini per longum tempus consiliati sunt, et vocarunt ad se de Pinguento iudicem Ermochoram et Pengarell et Matheum; de Monthona iudicem Richardum, Carlanum et Coracam et Farinum; de Portulis iudicem Golich, Zerczenich et Hermochoram; de Albona iudicem Lupitinum, Rominum et Sidram et Petrusam, et de aliis locis, et sic unanimiter consiliabantur, et unius et alterius partis scripturas legebatur. Et sic comunitas Pole demonstrat et ostendit cum eorum originali, in quo omnia eorum scripta continebantur de eorum notariis, quod dictum instrumentum fuit factum in eorum palacio secundum eorum

---

Barbanese sfodrò le sue scritte segnate l'anno 1058, nelle quali constano li termini e separacioni de' confini fra la contrada di Goran, così presenti li seniori, quali hanno certa scienza della ragione e divisione delli territorj fra di loro. Dall' altra il popolo di Dignano scielse e presentò li seniori, quali hanno certa scienza di ragione e dispartimenti de' confini tra di loro, e appresso un instrumento, dal quale consta, qualmente avesse convenuto certo supano Sisto da Barbana per 5 anni a non dover infra overo più sotto queste divisioni pascersi gl'animali e in simili sino Terzami Ravanze, per li quali pascoli pagava l'erbatico in Dignano, e il prodotto instrumento esser stipulato l'anno del signore 1140 in nome della comunità di Gorano, per qual causa e occasione tutti questi popoli fra di se ebbero molto da contrastare. Il sig. conte, il sig. marchese e tutti li signori passato lungo tempo, consiglio assunsero da se, da Pinguente giudice Ermacora Pengar con Mattio, da Montona giudice Rizado con Carlan Baraterovich, Coraza e Farin, da Portole giudice Jullich con Cernevich e Ermacora, d'Albona giudice Lupetina con Rumin, Zidar e Petros, da Fianona giudice Barnaba con Silvestro, da Castel e altri luoghi, fra li quali tutti passato il lungo consiglio tanto l'una che l'altra parte le lettere e scritte lessero. Allora il supano di Pola con popolo presentò le sue scritte in originali, nelle quali contendevano tutte le scritte e notari loro, che quell' instromento sia stato stipulato in loro palazzo d'ordine e commissione di loro antenati e regimento, e in

seniorum precepto, in quo continebatur, quod dictus supanus Sixtus possit et valleat pascolare de ditto monte, ubi sunt tria confinia in Pilipano, et sic usque planiciem Tersarni, et sic totaliter usque sathkam ecclesie sancti Martini, ubi concurrunt quatuor confinia; et certe adhuc vivunt, qui interfuerunt ibidem eorum preces, qui ipsis de hoc locuti fuerunt. Et dominus Filipus Matzich loquebatur, quod deberent stare ex parte dicte comunitatis. Et dominus comes et dominus marchion et omnes domini in unum consiliabantur, comunitas vero Polensis cum Adignanensibus et de Barbana erant ex latere, et inter se loquebantur. Dominus Filipus Matzich loquebatur ex parte dominorum comunitati Pole, Adignani et Barbane, quod eligant de Pola sex seniores, qui sciunt iura et confinia inter Adignanenses, Guranenses et Barbanam, alios sex de Adignana et sex de Barbana, et quod ducant per meatus et confinia hi decem et octo viri seniores, quod procedant in antea unusquisque crucem in manibus deferendo diretto tramite, ut audierunt a senioribus; et sic omnes iste comunitates se unanimiter unite sunt, et cum maximis promissionibus et iuramentis concluderunt, quod volunt permanere

questo contiene, qualmente suddetto suppano Sisto possa servirsi del beneficio dei pascoli con li suoi animali di questo monte di Filippano, ove convengono 3 termini de' confini, e così per li termini sino Ravanze Terzami e per tutto sino la Zatcha dell' abbacia della chiesa di s. Martino, ove convengono e finiscono quatro termini delli dispartimenti de' confini, instando appresso tutta la signoria, che in questa forma dovesse osservarsi, sicome dall' antichità è provenuto, essendo tutto ciò pronto presentemente con uomini vivi provare, quali le dette divisioni videro, e dalli quondam genitori loro li furono dimostrate e tradotte, che in oltre queste alcuna parte possa confondere, ma che per tale in avvenire e per sempre si debbano sostenere, osservare, nè in alcun modo alle medeme contravenire. Comise il sig. Filippo Macich di commissione di tutto il nobile consiglio alle comunità di Pola, di Dignano, di Barbana a dover tutti questi popoli da una parte ritirarsi. Il sig. conte, il marchese con tutti li congregati signori in lungo tempo consigliato, e il commune Polese, Dignanese e Barbanese a parte di loro contesero.

Il sig. Filippo Macich in esecuzione della terminazione ordinò ai popoli di Pola e Dignano, così al popolo di Barbana, che scielgano dal popolo di Pola 6 uomini seniori, a quali siano note le ragioni, dispartimenti de' confini fra li territorij di Dignano con Gorano e Barbana, pariter 6 di Dignano a altri sei di Barbana, in modo che questi 18 seniori doveranno fedelmente guidare per li dispartimenti, e cadauno di loro portava una croce in mano così giusta-

et obtinere, quomodo ipsi facient metas et confinia. Et sic factum est. Et sic de illis arboribus Mgnell et quercinis et a capite istius Corone de ditto monticulo iverunt diretto tramite super unam congeriem lapidum, deinde super unam arborem magnam querci, in quo invenerunt unum signum, deinde ad unum magnum Mgnell, in quo invenerunt duas antiquas cruces, ibique incusserunt clavos in eum; deinde directo tramite super unam planiciem, que nominatur Tersarna, super unam congeriem lapidum super viam, que tendit versus san Vincentium, ibique sepelierunt et posuerunt unum magnum lapidem, et in omni latere sculpserunt unum signum. Deinde directo tramite per viam, que vadit de san Vincenti versus Mothmaranum, deinde per illam viam per congeries et antiqua signa, et sic directo tramite iverunt usque ad viam, que vadit de Adignana versus Barbanam in capite sathche predite ecclesie santi Martini de Cernice Glabodacht, ibique invenerunt antiquas cruces et signa. Ibique expetabat supanus Marcus et Crismanus et Barnabas et Ni-

mente in conformità per tradizione delli quondam loro antenati abbino inteso, e gl'è fissamente dimostrato. Con che tutti li predetti confini rimasero sodisfatti e fra di se accordati con solenni clausole e giuramento patuirono e confirmorono con vicendevoli obbligazioni, che averano per fermo e ratto tutto quello e conforme gli eletti seniori segnarano li dispartimenti, e dimostraranò, e così fu risolto e costituito; sicchè dalli sopracitati arbori vovere e cervato e capo del Coronale di questo monticello s'incaminorono a drittura ad un gromazzo, nel quale ritrovorono una croce in pietra scolpita. D'indi ad un grande arboro cervato, nel quale ritrovorono segni e una croce in una pietra incavata. D'indi ad un grande arboro rovere, nel quale ritrovorono due antiche croci e delli chiodi inchiodorono in esso arboro. D'indi andorono per l'antiche dimostrazioni dritta linea in pianura detta altrimenti dal volgo Ravance nominata Terzarna, ivi in un gromazzo, nel quale in una pietra scolpita la dimostrazione d'un impronto sopra la strada, che tende in s. Vincenti, quivi piantorono una pietra e d'ogni parte in detta pietra un segno scavorono. Da qui s' instradorono a drittura per la strada proseguendo tendente a Monmorano e di s. Vincenti, sichè in questa strada molte croci in pietra scolpirono, e proseguendo per l' antichi segni sempre per la strada medema sino alla strada, quale conduce da Dignano in Barbana e al capo della sopramentorata Zatcha dell' abbacia della chiesa di s. Martino, dal monte sive cima Globoza, ivi trovarono croci; in questo sito ritrovorono, che l'aspettavano suppano Marco con Crisman, Barnaba e Nicolò e tutto il popolo di Golzano, dell'abbacia di san Vincenti suppano Gisco Adamo con Xil e tutta la comunità.

colaus et tota comunitas Golczane; de san Vincenti, supanus Fosco Adam, Schill et tota comunitas. Et dominus Filipus Matzich loquebatur ex parte dominorum comunitati Golczane et comunitati Santi Vincentii, si in illis triviis et in illis signis, que ostenderunt isti de Adignana in capite dicte sachke verum confine inter eos an non; qui omnes dixerunt, et cum magnis promissionibus et ligamentis iuramentisque confirmaverunt, quod directe ibidem concurrunt quatuor confinia, Adignani cum Gurano, santi Vincentii et Golczane et Barbane. Ibi ostenderunt quatuor signa in lapide exculpta. Ibi comunitas Golczane ostenderunt litteras, que scripta erant in primis meatibus et confinationibus, existentibus omnibus dittis comunibus ibidem impreseuciarum et in unum, et ut in dictis scripturis plene aparet, et que scripte erant sub anno domini millesimo vigesimo quinto. Et sic totum ibidem determinaverunt, quemadmodum ab antiquis evenit. Et sic ibi dicti domini illas litteras confirmaverunt, et comunitati Golczane eas restituerunt, et copiam sibi servaverunt, et unicuique parti notificaverunt: quod quecumque partium ultra dicta confinia prenominata pascularent de die vel de nocte, illa pars incidit penam comunitati marcam unam et solidos

Da parte di tutta la signora e di sua commissione il sig. Filippo Macich ricercò li popoli delle comunità Golzanese, s. Vicentese, se veramente in questi dispartimenti e dimostrazioni d'antichi segni rimostrati dal comun Dignanese in capo della precitata Zatcha sia indubitato loro termine delle separacioni. Questi unitamente risposero e con solenne affermacione e giuramento confirmorono, che appunto ivi concorrono e finiscono quattro termini delle divisioni tra essi loro Dignanesi con Goranesi, così s. Vicentini e Golzanesi e Barbanesi, e ivi mostrorono 4 segnali veridici in pietre scolpite, e il popolo di Golzana appresso presentò le scritture emanate in tempo delli precedenti dispartimenti nell' anno de sig. 1025, dalle quali risulta, qualmente le medesime dimostrazioni de' segni siano state statuite, cioè da cadauno luoco il suo proprio segno improntato.

Il signor conte, il signor marchese e tutti gl'altri signori, lette le presentate scritture, rimasero sodisfatti, statuirono quivi, e confirmando queste divisioni, terminorono, deversi godere, tenere e mantenere conforme dall' antichità pervenero. Insuper il sig. conte, il signor marchese le scritture stesse confirmorono, e al popolo Golzanese le restituirono, la copia delle quali per se riservorono, e a tutte esse parti publicorono, che chiunque d'esse parti contra venisse, e oltre li sudetti termini delle divisioni de' confini pascerrebbe li suoi animali tanto diurno che noturno tempo, la parte contrafaciente alla comunità incorre nella pena di marche una,

parvorum quadraginta, de arbadiga marcas tres. Et quecumque pars removeret ditte nominata confinia, illa pars incidit penam marcas trecentas, domino comiti Pisini centum marchas, dictis dominis centum marcas, et comunitati, que pacifice obtineret, centum marcas; et super hoc excipserunt litteras uni et alteri parti lingua latina et lingua sclava, et sibi servaverunt lingua almana. Et comunitates predictae omnes iverunt domum, gaudentes, quod ita pacifice in dittis confinibus concordaverunt et composuerunt. Et sic factum est de illis viis et triviis; et a capite istius sachke iverunt omnes dicti domini et omnes ditte comunitates et payesani inter istos de Golczana et Barbanam, deinde diretto tramite ad unam magnam arborem vocatam Mgnell, ibique invenerunt duas antiquas cruces et clavos infixos; deinde super unam magnam arborem querci, super quem erant duo signa; deinde super unam congeriem lapidum; deinde diretto tramite ad caput istius sachke ecclesie santi Lampasz. Ibique conquesta et lamentata est comunitas Polensis domino comiti et domino marchesio et omnibus dominis ex parte sue eccle-

---

sono di piccoli 40, ed all'erbatico vel lanco in marche 3; e quello poi amovesse, trasportasse o violasse li prefatti termini e separazioni de' confini, la parte contrafaciente s' intende incorsa nella pena di marche, 300 al signor conte di Pisino marche 100, a questa signoria 100 marche, ed alla comunità, dalla quale rettamente con silenzio sarà goduto, mantenuto ed osservato, altre marche 100; confirmate le scritte, a tutte esse parti restituirono, le copie delle quali per se riservò la signoria, accompagnate tutte le parti contente con atti, scritte nove per loro direzione in idioma latino e schiavo, e in tedesco trattenne per se la signoria: con che fu dato a tutto ciò quanto di sopra termine e fine. Dopodichè tutti li popoli sodisfatti per quello restorono pacificamente contentati, e composto in precitati termini delle separazioni e divisioni de' confini, tutti giubilanti di ritorno se instradarono verso le loro proprie abitazioni.

Da queste divisioni e dispartimenti de' confini o dal cavo della su citata Zatcha in prosecuzione tutta la signoria e tutti questi popoli e paesani andarono fra li territorj di Golzana e Barbana, d'indi retta linea ad un gran arboro rovere, nel quale ritrovarono due vecchie croci e chiodi inchiodati conforme dalle scritte si legge; d'indi ad un arboro grande cervato, nel quale vi sono due segni. D'indi ad un gromazzo, e da qui dritta linea al capo dela Zatcha della chiesa di s. Sebastiano, in idioma illirico detta Crecqua sutoga Bastiana, ove ritrovarono due diverse dimostrazioni de segnali; e quivi si dolse il popolo al signor conte, al signor marchese ed a tutta la congregata signoria per parte della sua chiesa

sie et eorum domini abbatis. Ibiq̄ue ostenderunt litteras, in quibus continebatur, quod dictam ecclesiam habeat comunitas Barbane administrare, et pro ea dare ditto abbati proventus singulo anno mensuras Barbani triticum stariolo 15 quem proventum iam a longo tempore dare nolunt, quod evenit et ordinatum est de antiquis. Comunitas vero Barbane super hoc respondebat et postulabat, quod dominus abbas sepius volebat ipsis dare eorum iura, et comunitas Polensis non permittit nec vult super dittam ecclesiam et proprietatem eius dare iura nostra de nostrá ecclesia, et triticum accipere singulo anno; et sic omnes domini decreverunt et determinaverunt, quod comunitas Polensis et dominus abbas debeant dare iura, que pertinent comunitati Barbane, et sic quod debeant solvere, ut a senioribus evenit. Et sic factum est. Deinde de capite istius sachke iverunt directo tramite in vallem vocatam na Doll Budkofs; ibi dividuntur tria confinia, Barbane, Golczani et santi Vincency. Ibidem superius est unus fons et parva aqua, exitum habet in una ripa, que nominatur Puchull, que adiacet parti Barbane, de qua aqua omnes domini et omnes ditte comunitates et payesani potarunt.

---

e suo monsignor abbate, presentando le scritte, nelle quali consta, che questa chiesa sia tenuta la comunità di Barbana in tutte le cose necessarie provvedere e mantenere, e quella corrispondere ad esso abbate pensione da quella spettante formento starioli 15 di misura Barbanese, quale da molto tempo non ha corrisposto nè intendendo osservare quel tanto dagli antichi è stato statuito. La comunità barbanese sopra di ciò rispose e pretese, che il monsignor abbate più e più volte avesse deliberato di dar e consegnargli le loro ragioni, ed essa comunità Polese a ciò ha impedito, in modo che mai potè avere nè ha conseguito le ragioni sopra chiesa e con terreni pertinenti: onde che dateci a noi le medesime ragioni, e voi riceverete il vostro formento.

Sopra ciò il signor conte, il signor marchese e tutti gl'atri signori ordinarono, che la comunità di Pola ed il monsignor abbate siano tenuti ed obbligati, e che debbano consegnare ed aver cosegnato le ragioni spettanti alla comunità di Barbana sopra la medema loro chiesa e terreni pertinenti, all' incontro i Barbanesi debbano ed aver corrisposto e soddisfatto in conformità dall' antichità è provenuto, e fù così statuito e terminato. Da questo capo di Zatca e segni de' termini si trasferiroro sopra il Buchan Dol, ove si ritrovorono 3 dimostrazioni di segni, che finiscono tre termini e dispartimenti de' confini, Barbanese, Golzanese e Sanvicentese, ed ivi di sopra essendo una fontanetta con poca aqua, che scaturisce in una escavatura, altrimenti Ruppa, nominata Pozul, giacente nella parte Barbanese, della qual aqua tutta la signoria, popoli e paesani bevettero. Il

Et dominus Filipus Matzich loquebatur ex parte dominorum comunitati Barbane et Golczane et santi Vincencii, ut si ibidem haberent aliquam litteram; qui dixerunt, quod non habent, quia habent una et altera pars litteras, et tunc ibidem requiescebant omnes domini et comunitates et payesani. Et omnes ditti domini et omnes prenominate comunitates iverunt ad Zmignum ad cenam. Ibiqve venit dominus Dormiter episcopus Petinensis, postulabat et querculabatur et ostendebat litteras super tres ecclesias in unum prope et in districtu Zmignii, santa Sabbata, sancta Duidas (sic) et sanctus Domenicus, quod pertinent ecclesiae Pettinensi cum omnibus suis terrenis, et comunitas Zmignii et episcopus Parentinus hec sub potestatem eorum converterunt. Et sic ibidem dominus marches litteras (misit) ad Parentium, quod veniat dominus episcopus Othon. Et in mane post missam venerunt littere de Parencio, et sic omnes domini reperierunt et invenerunt, quod erunt et pertinent dicte ec-

signor Filippo Macich de mandato parlò alli communi Barbanese, Golzanese e Sanvicentese, se ivi circa li detti termini e divisioni fra essi loro avessero contrasti e confusioni, o se pur quelli riconoscono e fra se stessi osservano per veri, sicuri, pacifici e indubitati dipartimenti e termini de' confini. Al che alcuni di loro risposero di nò, ma avendo pronte le scritture si une che l'altre parti, alla signoria le presentorono per far constare, qualmente ivi appunto convegono e finiscono fra essi loro 3 termini delle separacioni, conforme anticamente furono nel tempo delle divisioni costituiti, segnati in esse scritture l'anno del signore 1220. E poi statuirono, ordinarono ed appresso questi rimaner debbono, ed aver osservato l'antiche costituzioni ed osservanze, quo facto tutti essi popoli ritornorono allegri alle loro case per essersi con tal quiete in queste separazioni accordati e pacificati; dove la signoria avendo alquanto riposato con tutta la commitiva, tanto il signor conte che il signor marchese con tutti gl'altri signori e paesani e communi andororo alla cena in Gimino, dove comparse alla presenza il monsignor Demetrio vescovo della città di Pedena dolendosi espose e presentò le scritture e ragioni, qualmente le tre chiese vicine e quasi unite in territorio di Gimino situate, cioè la chiesa di s. Diomisio, la chiesa di s. Agnese e la chiesa di santo Sabba s'aspettano alla giurisdizione del vescovato di Pedena con tutti termini a questa spettanti e pertinenti; il che tutta la comunità di Gimino con il monsignor vescovo di Parenzo sotto di se avevano convertito con evidente usurpo. Per il che il sig. marchese scrisse lettere in Parenzo, affinché comparisca il monsignor vescovo Ottone per rispondere a quanto di sopra.

Il giorno seguente dopo udita la santa messa ricevè lettere di risposta dal monsignor vescovo Parentino; allora il signor conte, il

clesie et terrena ecclesie Pettinensi, et dicte ecclesie sunt terrena. Incipit confine in angulo ecclesie sancte Crucis, ubi est una crux sculpta sive exsecta et ex altero angulo unum signum excisum, et hec omnia usque ad dictas ecclesias predictas. Et quicumque in dittis terrenis seminaverit, tenetur et debeat dare decimam domino episcopo Pettinensi, et sic factum fuit. Et tunc temporis omnis episcopus stabat in monte, videlicet in breg Vermi penes ecclesiam sancti Michaelis, dempto quum missam episcopalem cantabat. Et tandem dominus Filipus Machich loquebatur ex parte dominorum: Zmignii mittite istas litteras, quas scribit dominus marches, ad duos Castellos, quod veniat tota comunitas ad meatus et confinia inter vos et Coriticum, et alias litteras mittite ad Coriticum, quod veniat tota comunitas ad meatus et confinia, et quod deferant secum iura eorum et scripta, et quod veniant seniores, qui sciunt iura et meatus ac confinia inter duos Castellos et inter istos de santo Laurentio. Ibique venerunt iudex Fachin et Fulin et Cismanus et tota comunitas duorum Castellorum in Zmignium. Ibique supanus Maurus Zagrich et Marinell et Michael et tota comunitas Zmignii se maxime et longo consiliati sunt, et sic unanimiter comparuerunt et iverunt coram dictis dominis. Ibique

---

signor marchese con tutti gl'altri signori statuirono e confirmorono l'antiche costituzioni, in maniera che le sopracitate chiese siano ed esser debbano sotto vescovato di Pedena con tutti li proventi alle medesime spettanti, terreni del medesimo jus giacenti e dilatanti sino al cimiterio della chiesa di santa croce. In questo tempo cadaun vescovo Pedenese abitava ed ebbe la sua abitazione quotidiana in monte di Vermo appresso la chiese di s. Michael arangelo eccettuato li giorni, nelli quali da pontificare era tenuto di trasferirsi in essa città di Pedena.

Il signor Filippo Macich d'ordine d'essa signoria commise al suppano di Gimino, acciochè spedisca le presenti lettere scritte dal marchese alle comunità di due Castelli, perchè comparisca tutto quel popolo alli dispartimenti, apparati delle ragioni e scritte con uomini senili, che sanno la ragione e separacione de' confini fra essi loro con quella di Coridico. E quest'altra lettera mandate alla comunità di Coridico, perchè medesimamente comparisca tutto quel popolo alli medemi dispartimenti col portar seco le scritte e con seniori, quali hanno certa scienza delle ragioni e divisioni de' confini tra esse parti. Sicchè comparve il giudice Cramar, Filippo Crisman ed Angelo con tutta la comunità di due Castelli in Gimino, ove con il suppano Mauro Sagrich, Marinel, Michel e tutto il popolo Giminese lungo tempo consiglionono, e poscia tutti li communi si presentorono alla presenza del signor conte, signor

domini et omnes prenominati et paesani sedebant sub logia sive Ledogna in platea. Ibi loquebatur iudex Fachin et tota comunitas duorum Castellorum, ibique personaliter intererat supanus Zagricus et tota comunitas Zmignii. Domini, hic sunt nostri vicini in-presenciarum, qualiter nos non habemus inter nos aliquam et nullam differentiam, solum modo una et altera pars tenemus antiquos meatus et confinia, quemadmodum a nostris senioribus evenit. Ibi domini longo temporis spacio consilium habuerunt, et dominus Filipus Matzich loquebatur ex parte dominorum comunitati duorum Castellorum et comunitati Zmigni: dominus comes et dominus marches et omnes isti domini et comunitates volunt, quod vos nominetis vestros meatus et confinia, et sic volunt, quod conscribantur per tres notarios, quemadmodum usque nunc per totam fecerunt provinciam, et conscripserunt. Iudex autem Fakin et tota comunitas loquebatur: inter nos et Zmignienses in primis incipit in vallicolo, et sic vadit per Coronam per antiqua signa directo tramite versus Casteller versus angulum sancti Jacobi; ibique in die sancti tenemus ad nostram partem nostram feriam et Zmignienses ad eorum partem. Ibi sunt posita et statuta signa de nostris antiquis

---

marchese con gli altri signori e paesani, che sedettero sotto il lodogno in piazza, alla quale presenza espose giudice Cramar per nome di sua comunità di duo Castelli e presente il suppano con il popolo Giminese: signori, questi qui presenti sono li nostri vicini, e che fra di noi non sia alcun contrasto nè confusione circa le separacioni e termini de' confini, ma una e l'altra parte promiscuamente l'osserviamo e possediamo in conformità dagl'antichi è provenuto.

Il signor conte, il signor marchese con tutti gl'altri signori e tutti li più volte nominati paesani avendo lungo tempo consigliato e considerato, il Filippo Macich de mandato etc. pubblicò al popolo di due Castelli, così a quello di Gimino, che il signor conte, il signor marchese e tutti gli altri signori e communi vogliono, che voi nominate vostri dipartimenti e termini dei confini, poichè vogliono, che vengono in scrittura registrati dalli 3 notai, siccome ora per il paese hanno esercitato.

Allora il giudice Cramar con tutto il popolo espose, che fra di loro territorio e questo di Gimino parimente principia il termine in Vallion, dove corre per mezaria il Coronale, dimostrando li segni retta linea vada a convenire in Castelier, e ivi sono d'una e l'altra parte i segni in pietre scolpiti. D'indi rettamente per le dimostracioni de' segni e a drittura in Coronale sotto la chiesa di s. Giacomo, ove il giorno del medesimo santo teniamo nella parte nostra fiera, e li Giminesi medesimamente nell'altra loro parte, e ivi

et senioribus, et sic singulo anno obtinemus. Deinde per signa et congeries dirette versus Lasti; ibique est magnus lapis infossus, in quo sunt signa unius et alterius partis. Deinde per signa et congeries diretto tramite versus ripam, et deinde diretto tramite ad planiciem ad angulum ecclesie sante Marie. Ibidem sunt tria signa, ubi concurrunt tria confinia duorum Castellorum, Zmignii et santi Vincentii. Ibique clauduntur confinia inter nos et Zmignienses. Tandem ibi domini uni et alteri parti notificaverunt, ex quo sunt omnes et singuli bone voluntatis confinia constituentes et quod obtinent. In primis, quod quecumque pars ultra dicta confinia predicta et nominata pascularent de die vel de nocte, illa pars incidit penam comunitati marcham unam et solidos parvorum quadraginta, zoe solidos 40; de arbadiga marchas tres. Et quecumque pars removeret seu transferet dicta confinia, illa pars incidit penam marcharum trecentas, domino comitti Pisini marcas centum, dittis dominis marcas centum, et comunitati, que pacifice possideret, marcas centum. Et scripserunt litteras uni et alteri parti lingua latina et lingua sclava, et sibi reservaverunt in lingua almana. Et sic comunitas duorum Castellorum et comunitas Zmignii fuerunt congaudentes, quod sic pacifice in his confinibus concordat-

---

sono li segni dimostrativi fra di noi delli dispartimenti fissati e statuiti dalli defonti nostri antenati. D'indi per l'antichi segni e gromazzi dritta linea na Lasti, dove vi è una granda pietra piantata, in quella escavati segnali d'una e l'altra parte. D'indi per li segni, dimostracioni e gromazzi a drittura in Ruppa, e ivi essere scolpito un segnale, e così dirittamente na Ravanze avanti la cantonata della chiesa della B. V. Maria, ivi sono tre segnali, e ivi convengono e finiscono 3 termini della separacioni de' confini, cioè di due Castelli; di Gimino e Sant Vincenti.

Il signor conte, il signor marchese con tutti gl' altri signori ad una e l'altra parte publicorono, giachè da se stessi spontaneamente hanno confessato e nominato li termini fra essi loro delli dispartimenti e confini in questa forma statuiti, così debbano e siano tenuti d'osservarli, altrimenti chiunque d'esse parti oltre li suddetti termini ardirà pascerè gl'animali si diurno che noturno tempo, la parte contofaciente incorra alla comunità iu pena di marche una sono di piccoli 40 e coll'erbatico o sia lanco marche 3. Finalmente chiunque d'esse parti amovesse o straportasse e in altra forma violasse li predetti termini, essa parte contrafaciente cada nella pena di marche 300, al sig. conte di Pisino 100 marche, a questi altri congregati signori marche 100, e alla comunità, la quale pacifice e inviolabilmente osserverà, marche 100, avendo perciò scritturato ad una parte e l'altra in idioma latino e illirico, e per se la signoria riservò in idioma tedesco; con che il popolo di

composuerunt. Dominus comes et dominus marchess et domini, omnes comunitates et payesani iverunt versus et in ad cenam; et sederunt in plathea sub ledogna; et dominus tzych loquebatur et dicebat ex parte dominorum: supane demittate istas litteras ad castrum sancti Laurentij, hec scribit archess, quod veniant in crastinum ad metas et confinia tota et quod deferant secum omnia iura et scripturas, et quod niores, qui sciunt iura et confinia inter vos et istorum de Castellis. Vos autem index Fachini de duobus Castellis cum communitate vestra iura vestra et scripturas et seniores sciunt iura, meatus et confinia inter vos et istos de Costorum de Santto Laurentio. Vos vero supane de Coritico iura vestra et scripturas et seniores, qui sciunt iura ac confinia inter vos, et sic fattum fuit. Ibiqve venit dorecht abbas de sancto Petro de Silva. Ibiqve dominus cum omnibus dominis donavit domino abbati aliam sive partem decime in Coritico de frumento sive blado et de agnellis ita et tali modo, quod debeat fieri media pars miti et media domino abbati, dando illi presbitero de unam et singulam mensuram quartam, videlicet quarte-

lli e così quello di Gimino rimasero contenti e sodisesser così pacifice e quietamente concordati, alli quali senti fu dato il fine.

ri conte, marchese e altri con li communi e paesani sino in Coridico a cena, e sedendo in piazza sotto lodogno ppo Macich di commissione d'essa signoria ordinando suppano di Coridico mandate questa lettera in s. Lorenzo scrive il sig. marchese, acciò questa comunità divina a buon ora capiti alli dispartimenti, che porti le che vengono seniori, che sanno la ragione e separali loro; voi altri de due Castelli, et voi giudice Cramar il popolo d'entrambi Castelli portate vostre scritture, e seniori, che sanno la ragione e divisioni tra voi e quello o e s. Lorenzo. Pariter voi suppano Coridicense aprone ragioni con scritture e seniori, quali sano la ragione e i fra voi altre conforme avete inteso.

omparve il monsignor Alberto, abbate di s. Pietro in signor conte alla presenza di tutta questa signoria donò g. abbate la metà della decima di Coridico tanto di grani e agnelli, in modo che la metà s'aspetti al sig. conte e a monsignor abbate, fuori del quartese spetante al monaco di Coridico, quale ex cumulo li viene assegnata, e divida tra di loro due ut supra. Per assicurazione di

sium unius et alterius partis, litterisque suis et sigillo pendentem communiri iussit et confirmari in testimonium omnium dictorum dominorum. Et sic factum fuit. Et in crastino post missam iverunt omnes domini, et venerunt ad valliolum, ibique expectabant iudices et tota comunitas duorum Castellorum. Ibique advenit supanus Petrus filius quondam Prosigoy et Antonius filius supani Laurentii et Svetinas et tota comunitas de Coritico. Et dominus Filipus Matzich loquebatur et dicebat de parte dominorum comunitati duorum Castellorum et Coritici, quod ostendat unaqueque pars eorum iura et scripturas et seniores, qui sciunt iura; et sic nimium altercabantur inter se, et sic ibidem ipsimet ordinarunt, quod eligat comunitas duorum Castellorum seniores tres, qui sciunt iura, meatus et confinia, sicut audierunt de senioribus suis, et comunitas Coritici seniores tres, qui sciunt iura, meatus et confinia inter eos, et sic omnibus dominis complacuit et ita iuraverunt, ibique fecerunt iuramentum omnes ditte comunitates, et maximis ligaturis inter se confirmaverunt et ratificaverunt, quod volunt apud illud manere et obtinere ac perseverare, ubi demonstrabant ii sex antiqui seniores; et sic unusquisque eorum crucem in manibus deferebat, antecedeabant demonstrantes de valliollo valle, et sic directo tramite per Coronam, osten-

---

che alla presenza antedetta l'accompagnò con il diploma munito, e con il pendente sigillo corroborato, il che tutto il sig. conte confermò, e approvando fece il fine.

Il giorno seguente sentita la s. messa si trasferero tutti quanti signori, comun e paesani in Vallion, ove aspettava il giudice e tutta la comunità di due Castelli, e ivi comparse suppano Pietro, pregò il suo figliolo e Antonio figliolo di suppano Lorenzo per giustizia e tutto il popolo di Coridico. Il sig. Filippo Macich di comandamento di tutta la signoria ordinò al popolo d'entrambi Castelli, il medemo a quello di Coridico, perchè entrambi mostrino le ragioni con scritte e seniori, che sappino la ragione e dispartimenti fra essi loro, a causa di che detti popoli ebbero fra di se molto a contrastare. Finalmente fra se medemi amabilmente convennero ed ordinarono, che la comunità di due Castelli scielga tre uomini senili, a quali sia nota la ragione e separazioni fra essi loro, e che guidano per li confini, secondo che intesero dalli defonti seniori; il che a tutta la signoria essendo stato di sodisfazione, detti popoli così statuirono, e con solenni stipulazioni e clausule e giuramento approvarono, promettendo scambievolmente e vicendevolmente, che averanno per fermo, rato e sempre grato tenirano li termini e dispartimenti, conforme verranno segnati, assignati e statuiti dagli eletti sei seniori. Così cadauno di loro eletti 6 seniori avendo una croce in mano precedendo s'incamino-

antiqua signa et congeries lapidum, et sic directe ad mare vocatam Mgnell, ubi dicitur et vocatur Baba, in qua erant antiqua signa. Ibique infoderunt unum magnum lapidem per quem posuerunt signum. Ibique habentur tria confinia ad Laurentio, duorum Castellorum et Coritici. Ibique exiit iudex Vallatar, Carlanus et Schulianus et Bernardus et tota ecclesia Santi Laurentii. Ibique dominus Filipus Matzich loquitur ad partem dominorum comunitati sancti Laurentii: iudices et comunitas sancti Laurentii ostendite iura vestra et scripturas res, qui sciunt iura, meatus et confinia inter vos, Coriticum et Castellorum, an esset ibi verum confine inter vos an que comunitas castri sancti Laurentii ostenderunt litteras, scriptas erant sub anno domini millesimo centesimo trigessimo, in quibus continebatur, quod ibidem est verum confine sancti Laurentii Castellorum et Coritici; et tunc domini omnes nominaverunt uni et alteri parti, quod quecumque pars ultra dicta transiret de die vel de nocte, illa pars incidit penam communitatis unam marcam et solidos parvorum quadraginta, et ita ibi manserunt, uti primitus fuit inter eos; et quecumque pars

la mezaria di Vallion alla Draga dritta linea alla Corona, secondo antiche dimostrazioni di segnali e gromazzi, e così dritta verso arbero vovere grande, sito volgarmente chiamato Baba, dove furono 3 dimostrazioni e segnali, così in questo sito dove una grandissima pietra, e in essa scolpirono 3 segni, vengono e finiscono 3 termini delle divisioni de' confini di mezzo, di due Castelli e di Coridico. Mentre in medesimo sito aspettavano giudice Valentino, Carlan, Giuliano e Bernardo tutto il popolo di s. Lorenzo. Il sig. Filippo Macich ricercò tutte le di tutta la signoria essa comunità di s. Lorenzo: voi e tutt'il popolo, siccome foste avisati con lettere del giorno, promovete le vostre ragioni e scritture con seniori, quali cognizione, scienza della ragione e dispartimenti fra voi e quelli di Coridico e due Castelli, e se veramente quivi sia e indubitato termine e separazione de' confini fra voi altri sì o pur non. Allora il popolo di s. Lorenzo presentò scritture e segnate l'anno del sig. 1130, dalle quali consta, che esso sito siano e che finiscono 3 termini delle separazioni e fini, cioè di s. Lorenzo, di due Castelli e di Coridico, qual cosa lesse solo il sig. marchese alla presenza di tutta questa comunità, la qual signoria pubblicò sì ad una che ad altra parte, che se o queste debbano contenersi conforme dagli antenati è provato statuendo a chiunque d'esse parti oltre termini e dispartirenderebbe ardire pascere gli animali sì diurno che no-

removeret dicta prenominata confinia, illa pars incidit penam marcas trecentas, domino comitti Pisini centum marcas, et dictis dominis centum marcas, et comunitati, que pacifice possideret, centum marcas. Et scripserunt litteras uni et alteri parti lingua latina et sclava, domini vero sibi servaverunt in lingua almana; et sic ibi litteras illas antiquas confirmaverunt et restituerunt, ac acēpiatam sibi servaverunt. Et omnes iste comunitates iverunt gaudenter in domus eorum, quod ita pacifice in dittis meatibus et confinibus se acordarunt. Ibiq̄ue dominus Filipus Matzich loquebatur ex parte dominorum comunitati sancti Laurentii et comunitati Coritici, quod ostendat una et altera pars eorum iura et scripturas et seniores, qui sciunt iura, meatus et confinia inter vos. Tunc iste comunitates per longum tempus ibi consiliati sunt. Deinde e converso ad dictos dominos venerunt. Ibiq̄ue comunitas sancti Laurentii ostenderunt litteras, in quibus continebantur meatus inter eos, que scripte erant ibidem eadem die ut supra; comunitas eciam Coritici ostenderunt eorum litteras, que erant scripte antea per omnia, et erant ambe littere unius vocis et consonantie.

---

turno tempo, il contrafaciente incorra nella pena alla comunità di marche una sono di piccoli 40. Et qualunque poi ardisse amovere, trasportare, ampliare o sminuire li prenominati termini e confini delle stesse divisioni, la parte contrafaciente s'intenda incorsa nella pena di marche 300, al sig. conte di Pisino 100 marche, e a quest'altri signori 100 marche, e a quella comunità, che pacifice e inviolabilmente osserverà, marche 100. Et accompagnate con scritte sì une che l' altre parti in linguaggio latino e illirico, la signoria per se riservò le scritte in idioma tedesco, pariter le scritte vecchie presentate e copiate e confirmate, alle parti restituirono, le copie delle quali per se riservò. Onde che li popoli andorono allegri a casa per essere stati aquietati e convenuti sopra questi dispartimenti e divisioni de' confini, con che a ciò fu imposto il fine.

Il sig. Filippo Macich comise d'ordine della signoria alla comunità di s. Lorenzo e di Coridico, acciochè le parti e popoli mostrino le loro ragioni, scritte e uomini senili, che sappino la ragione e separacione de' confini fra esse comunità; perlochè li medemi due popoli fra se lungo tempo consigliato, ebbero etiam molto a contrastare in maniera, che comparsero alla presenza della signoria. All'ora il popolo di s. Lorenzo presentò scritte, nelle quali appariscono termini e dispartimenti fra essi loro emanate le stesse scritte nelle prime passate separazioni in data come sopra. Similmente il popolo Coridicese produsse le scritte delle divisioni emanate nello stesso tempo, che quelle presentate per parte di

bique iudex Valtar, Calan, et Sulian et Bernardus antecedeabant, Ipanus Petrus, Antonius et Svetinos cum eis, et unaqueque pars eferebat litteras, et iudex Sulianus legebat. Domini vero omnes sequiebantur eos, et sic de illa baba iverunt per antiqua signa et per congeries, ut in litteris apparebat, circuiendo terena et agros ecclesiae intemerate virginis Marie de monte. Ibi conquestus est dominus Albertus abbas, quod comunitas sancti Laurentii ex uno latere accipit vi et ex alio latere comunitas Coritici, et quod non vellent solvere censum ordinatum. Tandem dominus comes et dominus marchess et omnes illi domini determinaverunt et ordinarunt, quod per ditte terena et agri debeant et teneantur dare ditte ecclesie decimas, quod et ab antiquis evenit. Deinde iverunt per antiqua signa et congeries directo tramite super quandam viciniam vocatam Puch, remote quasi tres passus, et quod ditte aqua pertinet ad Coriticum. Deinde per antiqua signa et congeries super Bablach et super magnam Lauram, deinde per signa ad magnam arborum nucis. Ibidem sunt tres cruces super lapidem insculpte. Deinde

delli di s. Lorenzo, e convengono ambi coll' istesso tenore, le quali scritture il sig. conte, il sig. marchese soli lessero alla presenza di tutti questi signori, e giudice Valtar, Carlan, Giuliano e Bernardo procedendo con li suppano Petar, Antonio e Steffano, da una parte portando le scritture. Il giudice Giuliano le lesse seguitandoli tutta la signoria con tutti li popoli e paesani, cosi ch'è mostrati andorono in detta Baba per antichi segni e gromazzi, come entro in esse scritture si legge e appare in circuito inferamente l'abbacia della chiesa della B. V. M. del monte.

In questo tempo ivi personalmente si dolse monsignor Alberto di s. Pietro in Selve, qualmente il popolo di s. Lorenzo d'una parte usa violenza, e dall' altra parte il popolo di Coridico sopra questi terreni e campi arativi, pretendendo a non voler corrispondere al solito aggravio di dohodak dell' istessi campi dell' abbacia. Sicchè il sig. conte, il sig. marchese e tutta quest' altra signoria ordinarono, che da questi campi e terreni siano tenuti a quest' abbacia della chiesa della B. V. M. in monte la decima corrispondere e osservare conforme gl'antichi hanno lasciato e costituito.

Ed in prosecuzione delli dispartimenti e separazioni de' confini delli soprannominati segni e gromazzi andorono per l'antiche dimostrazioni de' segnali e gromazzi a drittura sopra lago; tre incavature sono nelle pietre e segni di dimostrazioni, che questo lago sia veramente nel territorio di Coridico e della medema ragione. D'indi per vecchi segni secondo le predette scritture dittavano, e dimorano veramente al Bablaz e alla Lastra grande. D'indi per antichi segni in albero grande nogara, nel quale sono incavate due

ad Coronam et sic dittam Coronam circumdando versus montem sin breg. Deinde per antiqua signa et congeries directe na Te Luchi, ibique consumantur quatuor confinia. Ibique ita conclus omnes illi domini, quemadmodum prius fuit, quando primitus se meatus et confinia fecerunt; ibique notificaverunt uni et parti, quod quecumque pars ultra dicta confinia pascularetur sive de nocte, illa pars incidit penam marcham unam et sex parvorum quadraginta, arbadigam marchas tres; et quecumque amoveret dicta confinia prenominata, illa pars incidit penam cas trecentas, domino comiti Pisini centum marcas, dittis do centum marcas, et comunitati, que pacifice possideret, centum cas. Ibique omnes litteras eorum antiquas confirmaverunt, et cuique parti restituerunt, et acopiate sibi servaverunt, et serunt litteras uni et alteri parti lingua latina et lingua slavonica vero per se servarunt in lingua almana, et ita factum Dominus comes et dominus marchess et omnes illi domini e munitates et payesani iverunt ad cenam ad sanctum Laurer

---

croci, e due altre quivi scolpite in pietra. D'indi alla Corona Coronalle circonda Businbreg. D'indi sempre per l'antiche stracioni de' segni e gromazzi in esse scritture citate. D'indi mente na Ternovu loquu, ivi finiscono quatro termini de' c delli territorj.

Sicchè ivi costituirono sig. conte, signor marchese e tutti gli congregati signori, e confirmarono l'antiche statucioni e osserv e sicome amicabilemente e spontaneamente essi soli communi i loro con le scritture l'hanno assegnate e statuite pienamente tenore delle citate scritture. In virtù di che ivi alle parti furono, che alcuna d'esse parti ardisca oltre li medemi termini separacioni de' confini pascolare gl'animali si diurno che nocturno sotto pena assegnata alla comunità di marche una sopra picoli 40, e con erbatico sive lanco di marche 3. Et chiunque direbbe ammovere, trasportare, sminuire o ampliare detti termini e divisioni de' confini, la parte contrafaciente incorra nella pena di marche 300, cioè al sig. conte di Pisino 100 marche, a gli altri congregati signori 100, e alla comunità, la quale in amicabilemente e pacifice l'osservarà, altre marche 100; con che a tutte parti le loro scritture confirmate restituirono, e le copie queste per se riserverono, accompagnate per maggior cautela a tutte parti stesse con atti e scritture nove in idioma latino e il medesimo in idioma tedesco per se riservate, imponendo con ciò il fine e perpetuo silenzio. Il sig. conte, il sig. marchese con tutti gl'altri signori communi e paesani andarono in s. Lorenzo a cena.

Et in crastinum post missam sederunt omnes domini in platea, et solus personaliter dominus comes loquebatur domino marchiso et dictis dominis, quod deberent ipsum obtinere et observare secundum sua iura. Ibiq̄ue ostendit litteras, in quibus continebatur, quod illi nobiles de sancto Laurentio debeant et teneantur servire domino comiti Pisini de eorum nobilitatibus et possessionibus, que sunt dotati a primis comitibus, et quod comunitas sancti Laurentii tenetur servire ad Pisinum cum omnibus proventibus. Et tunc solus dominus marches legebat litteras, et longum temporis spacium cum omnibus dominis consiliati sunt, qui erant cum eis. Ibiq̄ue e converso decreverunt, quod ita, ut ab antiquis venit, quod tenetur comunitas sancti Laurentii servire domino comiti ad Pisinum decimam de bladis, de vino et de agnellis, et dominus comes tenetur dare singulam quartam mensuram illis sacerdotibus sancti Laurentii, et comunitas tenetur deferre totam illam decimam ad Pisinum, et dicta comunitas singulo anno in die sanctorum apostolorum Petri et Pauli mensis junii tenentes dare domino comiti ad Pisinum marchas numero quinque, et illi nobiles quatuor libricas piperis, et quod dominus comes ab hodierno die non debeat tenere suos stipendiarios in castello, solum quod omnia

Udita il giorno seguente la santa messa, sedendo tutta la signoria in piazza, solo il sig. conte parlò al sig. marchese e a questi signori, acciò lo dovessero mantenere appresso le sue ragioni; alli quali dimostrò le scritture contenenti, che quelli signori e onorati uomini di s. Lorenzo siano sempre obbligati di contribuire al sig. conte di Pisino, per quello alli passati signori conti volontariamente la comunità di s. Lorenzo s'è obbligata a corrispondere in Pisino li proventi, riservandosi al sig. patriarcha l'autorità e proventi a lui spettanti, sichè solo il sig. marchese lesse le medeme scritture alla presenza di tutta questa signoria e popoli; perlochè battuto il lungo consiglio e lunghe considerazioni e discorsi fra essi loro passarono specialmente tra essi signori, quali d'esso marchese di compagnia e comitiva erano, così un'altra ivi statuirono in conformità dagl'antichi è provenuto, e in esse scritture si legge e contiene, che la comunità di s. Lorenzo deve e sia tenuta contribuire al sig. conte di Pisino la decima de' grani, vino e agnelli, e il sig. conte di questa deve corrispondere ogni quarta a questo clero, e la comunità sia obbligata tutte le medeme decime metter e aver poste in Pisino, appresso annualmente il giorno de' ss. Apostoli Pietro e Paulo in mese di giugno deve contribuire al sig. conte marche cinque di pepe, all' in contro ch' esso sig. conte dal giorno d'oggi inavvenire non debba altro tenere sua gente in questa torre, ma che questa resti libera sotto l'autorità del monsignor patriarcha, e la comunità deve pro-

stare debeat in potestate et auctoritate domini Podrecha, et comunitas teneatur dare custodiam, dando ista domino comiti. Sin autem non daret, tunc dominus comes habeat suos homines et stipendiariorum tenere in dicto castello cum omnibus pertinentiis et proventibus, et quod domus et turris domini comitis non debeat ruinari neque in desolationem mittere, sed quod dicta comunitas teneatur semper paratam et dispositam tenere sine aliqua desolatione, quemadmodum ab antiquis evenit, et ita factum fuit. Ibi dominus marches scripsit litteras comunitati Monthone, quod veniat tota comunitas ad meatum, et quod deferant secum eorum iura et scripturas et seniores, qui sciunt iura et meatum et confinia inter eos et Tervisium na Ternovi Luchi. Et dominus Filipus Matzich loquebatur ex parte dominorum iudicibus et comunitati sancti Laurentij, quod deferant istas litteras ad Monthonem, et secundas litteras ad Tervisium, quas scribit dominus comes, quod convenienter cras in mane ad meatum, ut scribitur comunitati Monthonensi. Vos vero indices et tota comunitas preparate vestra iura et scripturas et seniores, qui sciunt iura et confinia. Vos autem supane Coritici disponite iura vestra et scripturas et seniores, qui sciunt iura et

---

vedere per la difesa d'essa torre con il castello del sig. conte, contribuendoli quanto di sopra; e quando poi non volesse contribuirgli, e come si disse puntualmente servire o osservare, che in ogni tal evento possa il sig. conte un' altra volta rimandar sua gente, rimettere e mantenere in essa torre o castello con tutti li proventi, et che questa torre con castello non debbono lasciare in abbandono e imbaradare, ma che la comunità è tenuta sempre separarli e in ottimo stato conservarli senza minimo danno o sminuimento, conforme dall' antichità è provenuto; e così fu statuito, convenuto e imposto il fine.

Il signor marchese scrisse lettera alla comunità di Montona, che comparisca di mattina tutto il popolo alli dispartimenti de' confini aparati con le scritture, ragioni e uomini senili, a quali sono noti li certi termini delle divisioni de' confini fra di loro con quel territorio di Treviso, e che vengono na Ternova Loqua. E che il signor Filippo Macich avvisò da parte di tutta questa signoria li giudici e popoli di s. Lorenzo, e l'impose, che spediscono queste lettere in Montona, e quest' altre in Treviso, quale scrive il signor conte, perchè compariscono dimani mattina alli dispartimenti de' confini alla Ternova Loqua, id est al spinoso lacco col portar seco scritture, e col venir uomini senili, che fanno la ragione e termini delle separazioni de' confini fra essi loro. E così voi giudici con tutto il popolo s. Lorencese approntiate e portate le vostre scritture e uomini senili, che vengano quelli, che hanno cognizione della ragione e delli dispartimenti de' termini de' confini in Spinoso Lacco.

et quod omnes illinc conveniant super fenile, qui Luchi, et sic factum fuit. Et in crastinum post missam dominus comes et dominus marches et omnes domini fenile Ternova Luchi, et cum eis dominus episcopus et dominus abbas de sancto Petro de Silva, et cum dominus de Bonas et dominus Thoma et dominus Martinus de Botho, dominus Johannes, dominus Scandullus, dominus Cleopasi; de Mothmarano iudex Lohilidus; de Albona iudex Lupetinus, Rominus, Sidarus; de Flanona iudex Zori et Barnabas, Cosmas et Martinus; de Adignana iudex Tzerloni, Cesari et Trombaro et Pinguento iudex Ermochoras, Pengar, Berthon et Stephanus Golich, Cerne et Hermochoras et Petrus; de Fianona iudex Fachin et Fulin, Crismanus et Petrus, et de aliis locis multi probi viri, et de comitatu de omni loco tres vel quatuor qui ut supra nominati sunt, et ibi requiescebant cum omnibus illis comunitatibus et payesani. Ibique venerunt etiam marchis et Carlonus, Cratze et Verin et Bernardus et Stephanus et tota comunitas Monthone; de sancto

suppano Coridicese medesimamente portiate vostre ricchezze che compariscano, quali fanno la ragione e divisione de i confini in conformità di già v'è stato imposto, e quando compariscono al Lago Spinoso, e così tutto fu eseguito. Il giorno seguente sentita la santa messa andarono il signor marchese con tutta la signoria al Lago Spinoso, soprannominati e paesani, e con loro il monsignor Debonas, monsignor Alberto abbate di s. Pietro in Valpolcevera da Pola il signor Debonas, signor Tomaso, signor Debonas, signor Giovanni, signor Scandulla, signor Cleopati e molti altri. Da Montona giudice Filido. D'Albona giudice Lupetina, Romano overo Martinus sia Sidar e Petros. Da Fianona giudice Giorgio e Martinus e Bastiano. Da Dignano giudice Carloni, Cesareo e Martinus. Da Pinguento giudice Biasio, giudice Ermacora et Berthon e Stefano. Da Portolle giudice Golich, Cernetus. Da due Castelli giudice Cramar, Fullin, Crismanus. Da Castel suppano Pietro, Ermacora; e così d'altri luoghi molti loro onorati uomini. E del contado da cadaun luogo vennero i signori, popoli e paesani.

Uscirono qui giudice Rizardo con Corazza, Carlan, Verin e gliuolo di Berter e Stefano con tutt' il popolo di Merzenzo giudice Valtar, Carlon, Giuliano, Bernardo e Eri-

rentio iudex Valtar, Carlonus et Sulianus, Bernardus et Hermocoras et tota comunitas; Coritici supanus Petrus, Anthonius et Laurentius, Schuvetinas et Gregorius et tota comunitas; de Tervisio supanus Andreas et Gerdina, Silvestar et Birich Pogorell et tota comunitas. Et dominus Filipus Matzich loquebatur ex parte dominorum comunitati Monthone et comunitati sancti Laurentij et comunitati Tervisii et comunitati Coritici, quod ostendat unaqueque pars eorum iura et scripturas et seniores, qui sciunt iura et confinia inter vos, uti eri vobis scriptum fuit. Tandem ibidem ditte comunitates inter se multum altercabantur, et ibidem comunitas Monthone presentavit domino marchesio certas litteras, que scripte erant sub anno domini millesimo ducentesimo septuagesimo primo, in quo continebantur conscripti meatus et confinia inter eos et Tervisanenses, que erant scripte penes predictum lacum vocatum Ternova Loqui. Comunitas vero Tervisii presentavit litteras domino comiti, qui erat illius vocis et conditionis, quemadmodum littere Monthonenses ab inicio usque ad finem. Ibiq; dominus comes et dominus marches unusquisque eorum tenendo legebant litteras, et contentabantur, quod littere erant consone. Comunitas vero sancti Laurentii presentarunt litteras eorum cum

con tutt' il popolo. Da Coridico giudice Pietro, Antonio, Lorenzo, Stefano, Gregorio con tutto il popolo. E da Treviso suppano Andrea, Gregorio, Silvestro, Vervich, Pagorel con tutt' il popolo. Il sig. Filippo Macich annunciò d'ordine di tutta la signoria alle medeme comunità di Montona, di s. Lorenzo, di Treviso e di Coridico, che cadauna d'esse mostrino le ragioni, scritte e seniore, che sano la ragione con termini e separacioni de' confini tra loro territorj, sicome avisati siano con le lettere del giorno di gieri, ricercandoli, se quivi fossero veri e certi termini delli dispartimenti e termini de' confini e specialmente in questi laghi. appresso li quali al presente si troviamo, a causa delli quali tutti questi popoli fra se stessi molto contrastarono. Finalmente il popolo Montonese disse e confermò d'essere, e ivi mostrorono e diedero le loro scritte Montonese in mani del sig. marchese, emanate l'anno del signore 1271, contenenti li termini delle divisioni de' confini tra esse comunità con quella di Treviso, quale scrittura appunto fu registrata appresso il medemo Lago Spinoso, e d'ambe le parti confermato.

Et la comunità di Treviso presentò uniformi scritte e del medemo tenore al signor conte, che contengono l'istesso che quelle di Montona dal principio usque ad finem; sichè il sig. conte e il sig. marchese tenendo cadauno le scritte, che ha con la comunità di Coridico, in virtù delle quali guidavano per li termini de' confini l'altro giorno sino questo Spinoso Lago, appresso il quale che concor-

ate Coritici, quod ibidem prefiniuntur eorum confinia. Tamunitas Monthone et comunitas Tervisii, prestito et habito, dixerunt, quod ibidem conveniunt et concurrunt dicta confinia, et quod unaqueque pars ibidem habet suum latitudinem ibidem sic omnes dicti domini invenerunt et determinaverunt, eademmodum prius fuit, et ibi unicuique partium notificaverunt, necumque pars pascularet ultra dicta confinia de die sive e, illa pars incidit penam comunitati unam marcham et solivorum quadraginta, arbadigam marchas tres; et quecumque moveret predicta nominata confinia, incidit penam marchas 100, domino comiti Pisini centum marchas, ditis dominis marchas, et comunitati, que pacifice possideret, centum marchas. Ibi scripserunt litteras uni et alteri partes lingua latina et lingua sclava, domini vero servarunt pro se litteras lingua latina. Et sic omnes litteras eorum antiquas confirmaverunt et servarunt, et unicuique restituerunt suas, et copiam sibi servaverunt. Ita factum fuit. Et sic omnes dicte comunitates invenerunt gaudendum eorum, quod ita pacifice in ditis meatibus et confinibus servarunt et composuerunt. Deinde de isto lacu vocato Ternova Loqui

finiscono fra di loro termini e dispartimenti de' confini delle terre e sive territorj. Il che li popoli Montonese, Tervisano in vigore di scritture con intervento di solenni stipulacioni, clausole e condizioni e giuramento approvarono e confirmarono, confessando, che in questi luoghi concorrono e finiscono questi quattro termini e divisioni de' confini fra questi quattro comuni, in maniera che la comunità deve mondare la sua parte del lago. Sicchè ivi in questa signoria statuto, che appresso queste rimanere siccome dall' antichità è derivato, e conforme le scritture convalidate, e a tutte le parti annunciando, che chiunque d'esse ardirà oltre questi termini e divisioni de' confini pascolare gl'animali si diurno o notturno tempo, la parte contrafaciente incorra nella pena di marche 40, et con erbatico sive lanco marche 3, e calce a tutte le parti poichè ardisse ammovere, ampliare o sminuire li termini delli dispartimenti de' confini, la parte contrafaciente incorra nella pena di marche 300, al sig. conte di Pisino 100 marche, ai congregati signori 100 marche, e alla comunità, dalla quale saranno pacifice e inviolabilmente osservato, altre 100 marche; e per maggior cautela tutte le parti con atti e scritture convalidate a cadauna parte in idioma latino e illirico, le restitui, le copie in idioma tedesco la signoria per se riservò. Questo facto da tutti i comuni sodisfatti e contenti allegri alle case loro ritornarono, rimasti in queste divisioni de' confini aquietati e accordati, fu dato termine e finito.

antecedebat comunitas Monthonensis et comunitas Tervisii inter eos per meatus et confinia, et unaqueque pars legebat litteras; et omnes dicti domini post eos et omnes dicte comunitates et paesani per antiqua signa directo tramite ad lapidem album. Ibidem est signum domini podreke et etiam domini comitis, et una crux in lapide excisa sive sculpta. Deinde per antiqua signa super locum vocatum Tri Oknize, deinde per antiqua signa directo tramite super locum vocatum Puzar, super quem locum una et alia pars potest animalia et valeat adquare et potare, et una queque pars suam partem mundare; et penes dittum locum in uno arbore querci sunt clavi cruciatim incussi. Deinde iverunt per antiqua signa sub Breg vocatum Montelam, ibique infoderunt unam magnam lapidem, ubi et in quo loco prius fuerat cum suis signis domini podreke de Aquilegia et domini comitis. Deinde iverunt per antiqua signa directo tramite ad unam arborem magnam vocatam Mgnell, ibique invenerunt clavos cruciatim incussos; deinde ad lacum vocatum pod Drenovu Rupu, super quem locum una et altera pars possunt et valeant eorum animalia adquare, et una queque pars suam partem mundare. Et penes illam rupem vocatam Drenova Rupa duas cruces exculpserunt. Deinde per antiqua signa directo tramite vocato loco Maffroff Breg, et sic diretto

---

Da questo Lago Spinoso volgarmente detto Ternova loqua andò il popolo di Montona con quello di Treviso per le divisioni fra di loro, mostrando li seniori le dimostracioni e segni, e cadauna parte le scritture, seguitando tutta la signoria e cosi tutti li paesani e communi per segni antichi a drittura na Belli Kamik cioè alla pietra bianca, nella quale vi sono scolpiti segni e impronti del monsignor patriarcha e sig. conte, e una croce in pietra scolpita. D'indi per antichi segnali in esse scritture contenuti e nominati, e cosi retta linea na Tri Oknice cioè alli 3 fenestrini, e in questi sono antichi segni e impronti. D'indi per segnali antichi dritta linea na Loquu Pribarè, nel qual lago sì una parte che l' altra li loro animali abbeverano, e cadauna parte la sua metà deve nettare; anzi appresso detto lago sono in un arbero cervato li chiodi in croce inchiodati. D'indi andorono per gl'antichi segni pod Breg Mantellan, dove piantarono una grande pietra nel posto o sito primiero, e in essa intagliarono segni o impronti del monsignor patriarcha e del sig. conte. D'indi andorono per antichi segni rettamente all' arbero rovere grande, e in questo ritovorono chiodi in figura di croce inchiodati. D'indi andorono al lago pod Drenova Rupa, e in questo lago l' una e l' altra parte devono loro animali abbeverare, e cadauna parte la sua metà mondare, e appresso questo Drinova Rupa due croci incavorono. D' indi andorono per antichi segni a drittura per mezaria di Mauru monte detto in schiavo po sred Maurovega

tramite per medium lacum vocatum Badaffsche Loque, et dictum lacum medium comunitati Monthone et alia media pars comunitati Tervisii. Ibidem in medio lacu illius est magna crux in lapide excisus, et penes dictum lacum est una magna arbor vocata briest, in qua arbore sunt clavi cruciatim incussi. Et unaqueque pars habeat suam medietatem mundare, tamen non omnes una die sub pena marcharum quinque; et quecumque pars ad aliam sive in alia parte adquaret animalia, et quotienscumque reperirentur, totiens quotiens incidit penam marchas quinque, de ista pena cedit domino pars media, secunda media pars qui deprestaret. Ibique fuerunt ambe partes contente. Deinde iverunt per antiqua signa super quandam magnam arborem nucis, qui habet tres stipites, in quo sunt clavi cruciatim vel quadratim incussi. Deinde iverunt per antiqua signa ad fontem vocatam Valligascar. Ibique debent et valeant una et altera pars animalia adquare, et unaqueque pars suam mediam partem mundare et reformare. Ibique invenerunt clavos in una magna arbore vocato Vela Oschorischna quadratim incussi et antiqua signa in una arbore nucis. Ibique sunt signa in quodam lapide do-

---

Breda, e così drittamente per la metà del lago Bados in illirico detto po sred loque Baduse, e questo lago è diviso la metà al territorio di Montona e l'altra metà al territorio di Terviso, in mezzaria del quale v'è piantata una granda croce scolpita in pietra, e vicino detto lago un arbero olmo, e in esso chiodi in croce inchiodati, sicchè cadaune d'esse comunità deve la sua metà d'essa loqua nettare, non già ambi due in una giornata, sotto pena di marche cinque irremissibili, in modo che quand'una parte le monderà l'altra deve aspettare.

Così quivi terminarono e statuirono, che ciascuna d'esse parti, che ardirebbe pascere suoi animali in altra parte oltre li sopraccitati confini confirmati, quante volte venirà ritrovato la parte contrafaciente, toties quoties incorra nella pena di marche cinque, la metà della quale s'assegna al sig. Adroga e l'altra metà al guardiano o sia a quello, il quale pegnora e levarà il pegno, con che ambe le parti rimasero contente e sodisfatte, e in questa forma costituito e dichiarato.

In prosecuzione di questo lago Bados andarono per antichi segni ad un grande arbero nogara con tre rami, e in esso sono chiodi in figura di croce inchiodati. D'indi andarono per antiche dimostrazioni alla fontana Vallisgatar, nella quale ambe le parti devono li loro animali abbeverare, e così la sua parte nettare e agiustare, quando sarà di bisogno; e quivi sono chiodi in un grande arbero sorbaro in croce inchiodati, e così antichi segni in un'altro arbero nogara, dove insuper scolpirono in una pietra segni e

mini podreke et domini comitis. Deinde iverunt per antiqua signa super magnam arborem fici, in qua sunt clavi quadratim incussi. Ibique est una magna lapis, in quo sunt due cruces exculpte. Deinde iverunt per antiqua signa ad aquam, quae dicitur Nadfrusak pod breg veli inter sanctum Salvatorem et villam Novachi. Ibique possint et valeant una et alia pars animalia adaquare. Ibique pauserunt omnes isti domini, et biberunt aquam de dicto fonte, et sic imposuerunt nomen dicto fonti fons comitis. Ibique dominus Albertus abbas de santo Petro de Silva conquestus est omnibus dictis dominis, quod comunitas Monthoni adiperunt subtus se majorem partem terrenorum ecclesie sancti Salvatoris et santte Sabete, et universum Schublent, qui adacet et pertinet dictis ecclesiis, demonstrando litteras suas et iura de primis comitibus Pisini, quod dicte ecclesie et omnia eorum terrena pertinent ad ecclesiam sancti Petri de Silva. Ibique comunitas Montone nimis altercabat cum domino abbate, quod iste vinee, que plantantur per totum Schublent, non tenentur dare decimam illis ecclesiis, sed solum de antiquis vineis. Et omnes dicti domini audierunt querelam et responsum, et dominus comes et dominus marches et omnes domini legerunt litteras, quas presentaverat dominus abbas, et ibi e converso in-

impronti di monsignor patriarcha e del sig. conte. D'indi proseguendo andorono per l' antiche dimostracioni al in giù al grande arbero figaro, nel quale pariter vi sono chiodi in figura di croce inchiodati, e quivi essere etiam una grande pietra, nella quale vi sono scolpiti due croci. D'indi andorono per l' antichi segnali alla fontana sotto il monte grande fra la chiesa di s. Salvatore e la villa di Novacco, e così deve una e l'altra parte li loro animali abbeverare; e quivi piantorono una grande pietra, e in essa una croce scolpirono, quo facto ivi tutti li signori riposorono, così li comuni, e volsero l' acqua di quella fontana tutti bere, e posia li diedero il nome Knes Studenaz. Allora il monsignor Alberto abate di s. Pietro in Selve si dolse alla presenza di tutti li signori, qualmente la comunità di Montona abbia usurpato la maggior parte delli terreni della chiesa di s. Salvatore e di s. Elisabetta e tutto il Sublep, quale s' aspetta ad esse chiese, presentando scritture e sue ragioni delli passati signori conti e primiera signoria di Pisino, qualmente le medeme chiese e loro terreni s' aspettono a s. Pietro in Selve.

Rispose il popolo Montonese e lungo tempo contrastò con esso monsignor abate, qualmente li vighali, quali al presente si pastinano sive piantono in sitto Sublentu chiamato, non devono corrispondere la decima ad esse chiese, ma solamente li vighali vecchi devono corrisponderla, talchè tutti questi signori udite le doglianze

venerunt et determinaverunt, quod omnia terrena dictarum ecclesiarum, quicumque seminaret, teneantur et debeant dare decimam domino abbati, super quibus et dederint sibi litteras dominus comes et dominus marchess, et cum eorum sigillis pendentibus confirmaverunt et ratificaverunt, et quod ita volunt, ut obtineatur, ut ab antiquis evenit. Et sic factum est, et determinatum fuit. In turri ditte ecclesie sancti Salvatoris invenerant signa in lapide exculpta domini podreke de Aquilegia et domini comitis Pisini, et quod ipsi soli personaliter mandaverant et iusserant dicta signa imponere, quod ibidem haberetur meatus et confine inter eos, dicti meatus et confinia obtinere, ut in eorum litteris aparet. Et sic ibidem invenerunt et determinaverunt, ut ab antiquis evenit. De isto torione iverunt per antiqua signa directe per medium dumos adiacentes Caschzerge, et domini omnes et comunitates et paesani pausabant penes sanctum Salvatorem. De illis dumis iverunt per antiqua signa directo tramite ultra ad angulum ecclesie sancti Michaelis

e risposte sudette, il signor conte e sig. marchese con tutti gl'altri signori lessero le scritture presentate dal monsignor abate, così cadaun vignale in tutto Sublendum, quale si coltiva, deve corrispondere la decima al monsignor abate, confirmando le scritture presentate e munendole con pendenti sigilli del signor conte, del signor marchese, le ritornarono, perchè osservarsi debba in conformità dagl'antichi è provenuto. Parimente ivi dichiararono circa li dispartimenti e separazioni di termini de' confini da loro circondati e visitati, che qualunque parte alli medesimi contravenirà con pascoli d'animali sì di giorno che di notte tempo oltre li confini, la parte cotrafacente incorra alla comunità assegnata alla pena di marche una sono di picoli 40, e con erbatico sive lanco in marche 3; in simili che ciascheduna parte, la quale ardirebbe ammovere, accrescere o sminuire o in altra forma violare li precitati termini delle separazioni e divisioni de' confini, la parte cotrafacente cada in pena di marche 100, al signor conte marche 100, da pagarsi a questi congregati signori marche 100, ed alla comunità, dalla quale verranno pacifice e invidabilmente osservati, marche 100, e che per maggior autenticazione in ciò faranno registrar scritture e atti, e con esse munire ambe le parti ivi, dove terminarono, e silenzio e fine si darà al rimanente delli termini e divisoni de' confini fra essi loro controvertiti, e così fu qui ordinato.

E volendo proseguire da questa fontana Knes Studenaz andarono giusto alla chiesa di s. Salvatore, nel campanile della quale ritrovarono dimostrazioni d'antichi segnali in pietra scolpiti del monsignor patriarcha e del signor conte di Pisino, quali ambi comandato avevano di scolpirsi detti impronti in esso campanille in segno e manifestazione, che ivi sia tra di loro ed osservarsi debba

in monte Somaschi. Ibiq̄ue invenerunt signa excisa in lapide domini podreke de Vegla et etiam domini comitis Pisini, quam prius fecerant meatus et confinia, et tunc ibidem sua signa posuerunt, quod deberent inter eos dit̄ta confinia ita observare, ut ab antiquis evenit. De angulo istius ecclesie directe inter duas ecclesias, et sic directe per medium Zumasci per viam magnam, et sic directo tramite deorsum per viam ad monticulum. Ibidem est una magna congeries lapidum. Ibiq̄ue est unus lapis, in quo est una crux excissa. Deinde directe per antiqua signa super petram, que dicitur Sergognina Stena, super tres cruces, qui ibidem exculpti sive excisi sunt. Ibiq̄ue clauduntur et perficiuntur meatus et confinia inter dominum podrecham et dominum comitem de contrada inter Monthonam et inter Tervisium et Sovignak et Verch. Et sic ibi determinaverunt, ut ab antiquis evenit, ut debeant penes illud manere; et uni et alteri parti notificaverunt, quod quecumque pars ultra dicta confinia pascularet de die vel de nocte, illa pars incidit penam,

---

il termine delle separacioni de' confini delli terreni e territorj loro, sicome meglio dalle scritture si raccoglie. Così in virtù e confirmazione delle medesime ivi statuirono in conformità dagl'antichi è devenuto. D'indi andorono retta linea per antichi segni e per giusta mezaria del cespuglio o sia spessura o boschino del Caldier, in questo constituerono segni nelli siti, dove per il passato siano stati per termini de' confini. D'indi proseguendo andorono per vechi segni rettamente al cantone della chiesa di s. Michiel Archangelo in monte di Samasco, e ivi ritrovorono dimostracioni di segni scolpiti in pietra del monsignor patriarcha e del signor conte di Pisino, formati e intagliati nelli tempi andati, mentre in compagnia ambi essi furono alla revisione delli detti termini, dispartimenti de' confini, e in questo modo costituiti con apposizione delli loro stabili impronti ad effetto sempre per tali fra di loro osservarsi debbano, sicome dall' antichità è provenuto. Da questo canton d'essa chiesa andorono a drittura e rettamente per la strada magistra, che corre per mezaria della detta villa di Somasco e conduce drittamente all' ingiù per la costiera, e consuetudine o commune strada di Monticello, nel quale vi è un gran gromazzo, e ivi una pietra, in essa una croce intagliata. D'indi dritta linea per antichi segni na Sergonice Steen, altrimenti Sergonina Grotta, nella quale sono tre croci scolpite, e quivi concorrono, si serrano e finiscono li termini delle separacioni de' confini tra il monsignor patriarcha ed il signor conte di Pisino; così medemamente delli territorj e separacioni de' confini e pascoli fra li comuni e popolo di Montona, di Treviso, di Sovignaco e Vergh. Quivi le scritture li signori conte e marchese alla presenza di tutti questi congregati signori e comuni lesero. Dovechè essi comuni e popoli con giuramento e con intervento di solenni obbligacioni confirmorono, dichiarandosi voler osservare ed

comunitati marcam unam et solidos parvorum quadraginta, arbadi-
gam marchas tres; et quecumque pars demoveret ditte confinia, illa
pars incidit penam marcas trecentas, domino comiti Pisini centum
marcas, illis dominis centum marchas, comunitati, que pacifice pos-
sideret, centum marchas. Et sic omnes litteras eorum antiquas
confirmaverunt, et unicuique partium restituerunt, et copiatas sibi
servaverunt. Ibiq̄ue penes santum Salvatorem scripserunt litteras
uni et alteri parti lingua latina et lingua sclava, et domini sibi
servaverunt lingua almana, et ita factum fuit. Ibiq̄ue comunitas
Monthone et comunitas Tarvisii iverunt cum gaudio domum, quod
ita pacifice in dittis meatibus et confinibus concordaverunt.

Laus Deo eterno amen
Hillff uns Gott und Maria.

appresso ciò remanere conforme è stato ordinato, sichè la signoria sta-
tuita e confermò il tutto dal' antichità è derivato, ed a tutte le parti pu-
blicò, che qualunque d'esse oltre essi termini e divisioni de' confini
ardisce pascere animali sia diurno che noturno tempo, la parte contro-
veniente incorra alla comunità in pena di marche una sono di picoli
40, e dell' erbatico sive ecanco in marche 3, ed inoltre cia scheduna
parte, che si facesse lecita di violare, avanzure o sminuire li praitati
termini delle divisioni de' confini stabiliti, la parte contrafaciente in-
corra nella pena di marche 300. Al signor conte di Pisino 100 marche,
a questi signori congregati 100 marche, ed a quelle comunità, dalle
quali verrà prontamente, pacifice e inviolabilmente mantenuti ed os-
servati, 100 marche. E di tutte esse parti le scritture confermò, ed a
cadauno le restitui, e le copie di queste per se riservò; inoltre con le
scritture ed atti nuovi per maggior cautella ed osservanza tutte le
parti muni ed accompagnò in idioma latino ed illirico, e per se quelle
in idioma tedesco riservò, con che a tutto ciò fu dato il silenzio e fine.
Allora li popoli Montonese e Trevisano ritornarono contenti, allegri e
sodisfatti alli loro domicilj per aver pacificamente in queste divi-
sioni de' confini contenuti.

Il signor Panspetal vassallo di Momiano pregò al signor conte ed al
signor marchese con tutti gl'altri signori, communi e paesani, che vo-
lessero transferirsi in Momiano alli dispartimenti de' termini e sepa-
racioni de' confini, sichè il signor conte, il signor marchese con tutta
la signoria, communi e paesani andarono alla cena in Piemonte.

Et udita il giorno seguente la santa messa s'instradorono e gionti in
Momiano.

Il giorno seguente sentita la santa messa il sig. Filippo Macich im-
pose da parte di tutta questa signoria al suppano Momianese, che spe-
disca tali lettere scritte dal sig. marchese alli suppani di Bugge, Gri-
signana, acciochè vengano alli dispartimenti, e che portino le loro ra-
gioni e scritture, così uomini senili che venghino, quali che sanno la
ragione, separazioni e termini de' confini fra di loro, e voinsito chia-

amato Pech, e così voi suppano con tutta la comunità aprontate medesimamente le vostre ragioni con scritture e seniori, che sano la certezza della ragione e dispartimenti de' confini fra voi e voi e loro Buggesi e Grisignanesi, e quest'altre lettere mandiate al suppano di Serbar, perchè ancor esso comparisca alle separazioni medesime apparato delle ragioni e scritture; così li comuni di Castabona, Oscurus, Cuberton e Topolovaz, che compariscano alle stesse divisioni con le loro ragioni delli dispartimenti, e così fù eseguito.

Il giorno seguente udita la santa messa si transferirono il sig. conte, il sig. marchese con tutti li congregati signori e comuni primieramente di Pola, Dignano e Monmarano, d'Albona e Fianona, di Pinguente, Castel, Montona e Portole, di s. Lorenzo, due Castelli, e tutti paesani, quali intervennero alli precedenti dispartimenti, separacioni, termini e divisioni de' confini visitati, statuiti e confirmati in modo, che giunsero al luoco e sito, dove si dice Zeleno Drevo, id est legno verde, dove aspetavano giudice Cradin Roxevich, Ambrosio e Ermacora con tutta la comunità di Bugge. Da Momiano suppano Clabar con Andreas Collegh, Ulderico e tutta la comunità. Il sig. Filippo Macich di commissione di tutta la signoria annunciò ad essi popoli, perchè dimostrino le ragioni con scritture, che tengono sopra li dispartimenti, e che se veramente quivi sia il loro certo e indubitato termine overo non; per causa e occasione di che ivi detti popoli molto ebbero a contrastare fra se stessi.

Finalmente il commune Buggese presentò le scritture emanate l'anno del signore 1130, risultando dalle medesime li termini e dispartimenti de' confini fra essi loro esarate e registrate in questo stesso luoco nelle precedenti separacioni, e che veramente ivi finiscono termini e divisioni de' confini tra il commune Bugese e commune Momianese. Talchè il sig. Panspetal vassalo e suoi sudditi con il popolo di Bugge amabilmente di nuovo discorsero e convennero tra se medesimi, perlochè ambi le stesse parti acconsentirono, e con solenni clausole, approvazioni, giuramento e legalmente confirmarono, qualmente questi dispartimenti siano indubitati e incontrastabili termini e separacioni de' loro confini.

Il signor conte, il sig. marchese con tutti questi signori ivi in facie loci statuirono, che debbano così osservarli conforme dall'antichità è derivato, e ivi alla presenza d'esse parti dichiararono, che ciascheduna d'esse ardisse oltre li predetti termini e divisioni de' confini pascere l'animali tanto di giorno che di notte tempo, la parte contrafaciente incorra alla comunità in pena di marche una, sono di picoli 40, e con erbatico sive lanco in marche 3 id est lanco estivo. Et qualunque, che si facesse temerario ad ammovere, accrescere o sminuire o in altra forma adulterare li sopracitati termini e divisioni de' confini, la parte contrafaciente incorra nella pena di marche 300, cioè al sig. conte di Pisino 100 marche, a questi signori 100 marche e alla comunità, che inviolabilmente e pacificamente l'osservarà, 100 marche, accompagnando esse parti con atti e scritture nuove in idioma latino e schiavo, e la signoria in idioma tedesco riservò per se. Et confirmando la scrittura presentata

une Bugese la restituirono, la copia della quale a se risercon che a queste medeme divisioni imposero il fine e perpetuo Per queste andorono per antiche dimostracioni de' segni, e a linea gionsero a Pechi, il sito chiamato così, il giudice Al-Pengar, Ermacora e tutto il popolo di Grisignana aspettava. ar suppano Pietro con Andrea, Nicolò e il popolo tutto. Il sippo Macich annunciò d'ordine di tutta la signoria al popolo nese e così alli Momianese e Serbarese, acciochè producono agioni con scritte e seniori, che tengono certezza della ralispartimenti e termini de' confini tra li loro territorj, e se efente in questo sito Pechi siano vostri giusti e indubitati terre separacioni de' confini vel non; perlochè tutti essi popoli ivi occasione di parlare fra di se diversi discorsi e contrasti; in popolo Grisignanese mostrò e presentò scritte emanate l'anno re 1130, nelle quali constabo le divisioni fra di loro registrate l tempo delle passate separacioni, quanto quelle della commugge, che veramente in esso sito detto Pechi convengano e io li dispartimenti de' confini di Grisignana, Momiano e Serosi questi communi fra di se con intervento di solenni stipulausole e giuramento confirmorono, e ratificando vicendevolacconsentirono esser indubitata verità, qualmente tutto ciò è, contengono esse scritte, per il passato si è osservato.

stante il sig. conte, il sig. marchese con tutti quest'altri sinfirmorono, e statuendo dichiarorono, che appresso queste parte rimaner debbano secondo che dall'antichità provenute sil che tanto ad una che ad altre parti publicorono, che cadauna disse oltre li predetti termini e divisioni pascere li loro animali si be noturno tempo, la parte controfaciente incorra alla commua pena di marche una sono di picoli 40, e con erbatico sive marche 3; e cadauna delle parti, che si facesse lecita d'amorescere, sminuire o violare li prefatti termini e divisioni de' conarte controfaciente incorra in pena di marche 300, al sig. conte io marche 100 da pagarsi, e a questi signori marche 100, ommunità, che pacifice e incontrastabilmente li manterà, 100, accompagnando le parti per maggior fermezza con ritture in linguaggio latino e illirico, e per se la signoria in idioma tedesco, e le scritte vecchie confirmando alla comdi Grisignana le restitul, riservate a se le copie di quelle; li divisioni con ciò fu dato il fine; essi communi Buggese e Gri se contenti e sodifatti di questa quiete e amicabile convencionedispartimenti, si volsero di ritorno alle loro abitacioni. Et il te, il sig. marchese con tutti gli altri congregati signori e comdesegliani sive paesani ritornorono a cena in Momiano.

, la santa messa la mattina seguente il sig. Filippo Macich di sione di tutta la congregata signoria espose al suppano Mo, acciò queste lettere scritte dal sig. marchese mandate al supCastabona, che venghi tutto quel commune alli dispartimenti, ortino scritte, e che venghino seniori, quali sanno la ragione

e separacioni fra di loro. Et quest' altre lettere spedite in Oscurus, perchè medesimamente comparisca tutto quel popolo, che porti le scritture, e che vengino uomini senili, quali tengono scienza della ragione e dispartimenti tra voi altri, e voi suppano siate preparato con le ragioni, scritture e seniori, che siano certificati della ragione e divisioni fra di voi, il che tutto così fu eseguito.

Il sig. conte, il sig. marchese con tutti li congregati signori, communi e paesani andorono al sopracitato sito detto Pechi per antichi segni, e giunsero al sito detto Prici ad un grande arbero vovere, nel quale sono segni e croci con chiodi inchiodati formate, ove aspetavano giudice Iuan, suppano Giovanni e Ermacora di Castabona con tutt' il popolo. Da Oscurus suppano Martino con Andrea e tutta la comunità, alli quali il sig. Filippo Macich parlò per parte delli tre communi di Momiano, di Castabona e d' Oscurus: deduciate le vostre ragioni con scritture e seniori, quali sano certamente la ragione e termini delli dispartimenti de' confini fra voi altri, e se quivi veramente sia giusto e indubitato termine delle separacioni stesse vel non. Perciò che ivi tutti tre popoli fra se molto consigliarono e contrastarono. Finalmente il sig. Panspetal vassalo di Momiano presentò legitime scritture emanate l' anno del signore 1200, registrate apunto in questo sito e appresso questo medemo arbero vovere in tempo delli precedenti dispartimenti e separacioni de' termini de' confini, dalle quali scritture meglio risultano fra essi loro; le quali scritture solo il sig. conte e il sig. marchese lessero, e poi a tutti li signori li diedero a leggere, dalle quali risulta, qualmente ivi convengono e finiscono le separacioni de' confini, sichè quivi na Bruci appresso arbero vovere terminorono.

Il sig. conte, il sig. marchese con tutti li congregati signori costituirono doverli mantenere e osservare in conformità dell' antichità è provenuto. Et in somma pronunciarono e statuirono circa li termini d'esse separacioni e pascoli egualmente come sopra dichiarorono tra li communi di Momiano, d' Oscurus e di Serbar.

Da qui s'inviorono il sig. conte, il signor marchese con tutti li congregati signori, communi e paesani e il sig. Panspetat inanzi cavalcando con le scritture autentiche in mani legendole, e precedendo li seniori cadauno con una croce in mani, quali scientemente sapevano la ragione e dispartimenti e termini de' confini fra essi loro popoli, e così a dirittura andorono per l' antiche dimostrazioni de' segni, giunsero in Draga id est valle Sliucu, dove in una pietra una croce scolpita ritrovorono, ove si sta anco un gromazzo. D'indi passorono per antichi segni, e giunsero al fine delli lunghi campi arativi, e quivi in una pietra v' è una croce scolpita, apresso la quale vi fecero segno sive impronto fissare. D'indi proseguendo andorono per antichi segni, e così a drittura na Crai Dagliegh Berd id est al fine de' lunghi monti, dove aspettavano suppano Pisach con Cogola e tutta la comunità di Cherbotun; da Serbar suppano Giellimo e Mattio con altri e tutto il popolo; da Tobolaz suppano Crixomino con Michiele e tutto il comune, e ivi ritrovorono una pietra, nella quale sono scolpite quattro croci, e appresso v' è un gromazzo grande, cioè vicino la medesima pie-

tra. Ivi il sig. Filippo Macieb ricercò di comisione di tutta la signoria esse tutte comunità, se ivi veramente siano incontrastabili termini e separacioni delli territorj, e siano veri confini appresso questo gro-mazzo, conforme dimostrano questi segni e croci vecchie, ovvero non sono, che rispondono; all' ora tutti questi popoli passato tra di loro il maturo consiglio, che sapevano per ottima tradizione delli defunti loro genitori, e oltre questi dagl'onorati uomini Bugesi e Grisignanesi, alli quali noti erano, qualmente cadauna comunità una porzione possedeva delle medeme Berda sive monticoli, nell' istessa maniera possedevano e usufruavano, che così dal sig. genitor del sig. Panspetal non li veniva vietato ne impedito l'usufrutto de' pascoli.

Rispose il sig. Panspetal, che il quondam suo padre come signore tal beneficio li concedeva, essendo essi all'ora stati suoi sudditi con tutta la servitù e proventi, sicome queste sue ragioni constano a questa signoria per averle vedute. Et il popolo di Serbar mai de mai ebbe facoltà ne jus di pascere gl'animali; più oltre ne jus possedendi, ma solamente sino questi termini e separacioni de' confini, conforme l' è stato statuito, che tanto egli prova con le sue ragioni; all'incontro voi altri produciate le ragioni, se l'abbiate, aciocchè quivi la signoria udite une e l'altre parti, possa terminare e statuire il fine fra di noi, affine in avvenire possiamo vivere da veri e buoni amici senza contese.

Il sig. conte e il sig. marchese avendo lungo tempo consigliato e considerato assonsero il de Bonas da Pola e altri di sua compagnia in conformità assumavâno per il passato. D' Albona il Lupetina e quelli furono con lui. Da Diguano giudice Cazloni e quelli furono con esso. Da Pinguente giudice Ermacora e suoi compagni. Da Montona giudice Rizardi e quelli sono stati con lui. Da Portole giudice Cernetich con suoi compagni. Da s. Lorenzo giudice Giuliano e quelli furono con esso lui. Da due Castelli giudice Cramar e quelli, che sono stati con lui. Così li giudici qui presenti da Bugge e Grisignana, e da cadaun loco del contado due suppani, con questi tutti congregoronsi, e passato il lungo consiglio, nel mentre il popolo di Momiano con il sig. Panspetal d' una parte s'erano ritirati e il popolo di Cherboton con altri popoli e communi, fra se stessi molti e diversi contrasti passavano. Et il sig. Panspetal avendo sufficientemente provato e dimostrato con viventi uomini seniori, quali di certa scienza sepero la ragione e dispartimenti e divisioni fra di loro con segni, che certificano li. confini, e appresso con le scritture, qualmente veramente s'aspettano le sopranarate Duga Berda id est longhi monticelli, e che tutti appartengono alla comunità di Mamiano.

Il sig. conte, il sig. marchese con tutti gli altri signori ivi in facie loci dichiarorono, e dichiarando terminorono, che ciò così deve osservarsi in conformità dall'antichità è provenuto, annunciando ad una che ad altre parti, che tutti li sopra più volte nominati longhi monticelli siano ed esser debbano della comunità Momianese di modo, che ciascuna d'esse parti, che assumesse ardire oltre li prefati termini delle divisioni de' confini pascere gl'animali si diurno che noturno

tempo, la parte controveniente alla comunità incorra nella pena di marche una sono di picoli 40, e con erbatico sive lanco in marche tre; così cadauna parte, che amovesse, accrescesse o sminuisse vel in altra forma anichilasse o adulterasse li predetti termini e divisioni dei confini, la parte contrafaciente s'intenda incorsa nella pena di marche 300, da pagarsi al sig. conte di Pisino marche 100, a quest'altri signori 100 marche, ed alla comunità, che fedelmente e pacifice et inviolabiliter goderà et osserverà, marche 100, scritturando per maggior cautella e fermezza, cadauna parte con atti munirono e cautellarono in idioma latino ed illirico, e l'altre in idioma tedesco riservò per se la signoria, e che li sudditi di Cherboton e Topolaz siano tenuti nondimeno servire con tutti gl'aggravj e proventi corrispondere debbano ed aver contribuito in Momiano, sicome dall'antichità è derivato, che così ivi statuirono, e costituendo, dichiararono le vecchie scritture confirmarono, e al signor Panspetal le restituirono, però le copie di quelle per se trattenero, quo facto tutti essi communi allegri, contenti e sodisfatti d'aver in queste separacioni de' confini convenuti, e con quiete essere stati accordati, verso li loro domicilj s'incaminarono, ed a tutte le controversie imposero il fine e quiete perpetua. Il signor conte, il sig. marchese con tutti gl'altri signori, communi e paesani in Momiano a cena andorono.

Ascoltata la santa messa, il giorno seguente tutta la signoria si sentò in piazza, ove sig. Rodger vassalo di Negrignana e Cosluna pregò al sig. conte ed al sig. marchese e tutti gl'altri congregati signori, che volessero degnarsi visitare li dispartimenti e separazioni de confini, quali al presente sono controvertiti tra esso e la comunità di Bugge e loro territorj, mentre loro Buggesi usurpano e non vogliono goder ed osservar, conforme dall'antichità è provenuto e dalli loro antenati è stato mantenuto e stabilito; sichè il sig. marchese scrisse lettere alla comunità di Bugge, acciò che quel popolo comparisca in Momiano. Parlò il sig. Filippo Macich, e commise al suppano di detto luogo, che spedisca quelle lettere scritte del sig. marchese in Bugge, affinchè compariscan quivi li Buggesi muniti ed apparati delle loro ragioni e scritture, e così che convengono li uomini vecchi, quali sanno la ragione e dispartimenti e termini de' confini fra essi loro con la comunità di Coslun e Negrinian.

Il giorno seguente udita la santa messa sedendo tutta la signoria in piazza, innanzi della quale comparsero giudice Coradin, Rexeovich, Ambrosio, Ermacora e tutto il popolo di Bugge, dove il sig. Rodger vassallo si dolse al sig. conte, al sig. marchese e a tutti li congregati signori, qualmente la comunità Buggese fuori de' termini delle divisioni e dimostrazioni de' segni de' confini controvengono quelli sudditi, formandone contro ragione de' confini nuovi, dilatandosi nella di lui contrada o territorio con usurpo godono e possedono, in approvazione di che presentò le scritture emanate l'anno del signore 1130, risultando dalle medesime li termini segnati dalli dispartimenti e separazioni de' confini fra la comunità di Koslun, di Negrinian e di Bugge,

essendo dette scritture ed atti registrati nelle passate revisioni delle separazioni dei termini di confini presenti le comunità stesse.

Rispose sopra ciò il commune di Bugge: abbiano sempre così e con questo termine posseduto le divisioni e confini fra noi e voi, ne vostro defonto genitore mai ne in alcun tempo s'è aggravato ne contro li medemi confini ha contrastato, bensì appresso questi ci lasciò imperturbato, ed amicabilmente visse con noi. Così preghiamo, che adesso questa congregata signoria voglia appresso queste nostre ragioni al presente confermar e mantenerci. Replica il signor Rodger vassallo: mio quondam padre e signor non vi negava il jus pascendi, mentre li suoi sudditi vicendevolmente l'ebbero e pascevano li loro animali con li vostri sudditi in comuni l'uni sino l'altri, evitando ed oviando alli danni, e con l'animali poscia ritornarono giacere e pernotare nelli propri territorj.

Ma all'incontro il possesso ejus proprietario non abbiate goduto, nè posseduto l'autorità se non puramente sino le medesime dimostrazioni delle divisioni e segni vecchi de' confini, non già oltre questi nè altrimenti; queste sono le mie ragioni, e voi altri dimostrate e proviate il contrario, acciochè sappino questi signori terminare e li termini statuere fra di voi, affinchè in buona amicizia e corrispondenza da buoni vicini in avvenire viviamo.

Il sig. conte, il sig. marchese con tutti gl'altri congregati signori, communi e paesani sopra le prodotte ed usate ragioni lungo tempo consigliando statuirono conforme dagl'antichi è divenuto in modo, che debbano secondo l'antiche dimostrazioni delli dispartimenti e divisioni segnati li termini de confini fra essi loro possedere, godere, rattenere e inviolabilmente osservare, così veramente per giusta mezzaria, cioè la parte verso Koslun e Negrinian sia e s'intenda al signor Rodger ad alli suoi Castelli, e ad ambi le parti annunciarono e pubblicarono, che chiunque d'esse parti ardirà oltre questi termini e divisioni de' confini pascerè gl'animali si diurno che notturno tempo, essa parte contrafacente s'intenda alla comunità incorsa nella pena di marche una, sono di picoli 40, e con erbatico sive lanco in marche 3; e ciascheduna parte, che pretenderebbe ardire d'amoverli, trasportarli, accrescere o sminuire o in altro modo violare le predette divisioni e termini de' confini delli territorj, la parte contrafacente incorra nella pena di marche 300 da pagarsi al signor conte di Pisino marche 100, a questi signori congregati 100 marche, ed a quella comunità la quale pacificamente ed inviolabilmente osserverà, altre marche 100, accompagnando ambe le parti per maggior cautella ed osservazione con atti e scritture nuove in idioma latino ed illirico, e quelle in idioma tedesco la signoria per se riservò; e le scritture vecchie del sig. Rodger presentate confirmarono, ed al medesimo le restituirono, le copie di queste avendo per se trattenute; quo facto il popolo Buggese allegro, contento e sodisfatto della stessa composizione e costituzione pacifica ed amicabile di divisioni e termini de' confini ritornò alle sue abitazioni, con che fu imposto il fine e perpetuo silenzio.

Sentita la santa messa il giorno seguente, sedendo tutta la con-

gregata signoria in piazza, il sig. Panspetal si dolse alla medema, qualmente la comunità di Castel Venere non intende osservar li termini e manifesti segni delli dispartimenti e termini de' confini tra li territorj, conforme dall'antichità è provenuto, avendoli usurpato 3 chmeschine sive terreni contigui alle medeme separazioni e confini, e in proprio potere convertiti. Rispose sopra ciò suppano Ulderico con Martino, Andrea e Ermacora e tutto il popolo di Castel Venere, d'aver sempre questi dispartimenti e termini de' confini avuto, posseduto e osservato, e circa le proposte 3 chmeschine o terreni vostro defonto padre con prepotenza in nostro pregiudizio se l'avesse usurpati, e ne gl'arbori ciaschedun di noi sudditi del nostro commun poteva segnare e vendere per le necessità e bisogni, e ciò per la moltitudine e sito vasto, che non risentino alcun danno li vostri sudditi, e li dieci, che sono piantati, tuttavia vengono conservati per le stagge vel per l'ombra degl'animali, e così per li dispartimenti con termini de' confini loro.

Il sig. Panspetal replicando presentò le scritture emanate l'anno del signore 1087, risultando dalle medesime li termini e dispartimenti con confini fra le contrade e territorj dell'autorità Momianese e Castel Venere emanate nelle precedenti revisioni e separazioni alla presenza d'ambe le parti nel medemo luoco e sito, ove convengono e finiscono li medemi termini de' confini, id est appresso la chiesa di s. Martino, la qual ivi in illo tempore fuit constructa, e primieramente ivi concorre il termine Piranese e conseguentemente Momianese e Castel Venere, e ivi finiscono, e che le soprannominate chmeschine con loro habenze e pertinenze e con li loro confini e termini e proventi con ingressi hanno servito e corrisposto in Momiano, nè in quella mai hanno potuto ne avuto jus ne facultà li Castelveneresi prender minimo arbero col pretesto d'alcum loro minimo bisogno nè senza; in quanto al jus pascendi cadauna parte con animali convenga ritirarsi, giacere e pernotare nel proprio termine e contrada.

Stante le cose sopradette tutta la signoria si transferì alla visione locale e revisione delli termini e confini, e così andarono per antiche dimostrazioni de' segni citati nelle sopra presentate scritture, così in prosecuzione gionsero tutti li congregati signori alla chiesa di s. Ulderico, dove sotto gl'arbori cervati tutti riposarono, e ivi vicino ritrovorono antichi segni di pietra scolpita, e in uno di detti arbori cervati chiodi in figura di croce inchiodati, il che tutto dalli seniori fu ritrovato e rimostrato, id est dalli seniori Piranesi, li quali segni e chiodi in croce apena si riconoscevano circa, che ivi essi comuni ebbero fra se stessi molto a contrastare. Alegando finalmente il popolo di Castelveneri, che a quel commune di Castel Venere la detta chiesa appartiene, sotto la quale essere distante 20 passi il vero e indubitato termine de' confini, li quali aver ivi sempre osservato, e che il commune Piranese contro la volontà delli vecchi signori Panspetali e contro ragione habbino ivi quella chiesa eretta e fabricata per mantenere e sostenere li suoi termini, che hanno quivi e in altri posti segnati.

Rispose il sig. Panspetal: le vostre violenze ciò hanno operato, mostrate le vostre ragioni maggiormente, se l'abbiate, e queste sono le mie, aciocchè al tenor delle medeme questi congregati signori sappino terminare e definire queste controversie tra di loro, ad oggetto in avvenire possiamo da buoni vicini e goderci, e tali confusioni, che voi abbiate originato, doppo che abbiate il vostro legittimo signore abbandonato, rifiutato, e nel proprio suo letto scannato, e suoi eredi e posterità estermata e estirpata, e al nuovo padrone soggettatisi, per le stesse cause è di ragione, che la giustizia viva e s'estermi l'ingiustizia delli termini e confini da voi con prepotenza posseduti contro li termini e confini incontrastabili, quali allora furono statuiti, e scritte tra di noi e una e l'altra parte stipulate, e con pendenti sigilli del sig. patriarcha e conti di Pisino confirmate e corroborate, e da molto corso di tempo e anni tali osservate.

Quivi il sig. conte, il sig. marchese e congregati signori più volte nominati con tutti li communi e paesani queste presentate scritte lessero con dell' altre scritte appresso presentate dalla comunità di Pirano con non poca loro meraviglia. Perciò ivi il sig. conte, il sig. marchese, e tutti li sig. congregati statuirono in conformità dall' antichi è derivato, che ivi siano li certi fra essi loro e incontrastabili termini e divisioni appresso la chiesa medema di s. Uldarico, e che la chiesa resti alla comunità di Momiano, e tutte le chimeschine sive terreni con habenze e pertinenze doverano servire al sig. in Momiano, e che la comunità di Castel Venere non possa vendere in pregiudizio di questi sudditi, e così essi sudditi possono solamente per li suoi bisogni e necessità tagliar legname, non già vendere, il qual jus s' aspetta al signor di Momiano.

Da questa chiesa di s. Uldarico andarono per antiche dimostrazioni e segni in esse scritte contenuti, precedendo li seniori drittamente alla chiesa di s. Martino sopra Stroggi in Bresci (?), ove aspettavano il sig. Giorgio, sig. Cristoforo, sig. Girolamo e il sig. Pietro con giudice Ermacora, Giuliano e tutto il commune Piranese. Il sig. Filippo Macich de mandato di tutta la congregata signoria ricercò, se quivi veramente siano li certi e incontrastabili termini delli dispartimenti de' confini fra essi loro overo non. Et il sig. Panspetal rispose, che appunto ivi appresso la chiesa concorrono e finiscono tre termini delle separazioni de' confini, presentando le scritte, che furono in esso sito emanate nelle passate divisioni.

Dall' altra parte il popolo Piranese presentò le scritte parimente quivi esarate nelle precedenti separazioni dell' istesso tenore e contenuto, che quelle del sig. Panspetal registrate e segnate l' anno del signore 1187, in virtù delle quali vi convennero coll' intervento di solenni stipulazioni, clausole, obligazioni e giuramento confirmarono, qualmente ivi finiscono 3 termini.

Il sig. conte, il sig. marchese e tutti li congregati signori con tutti li communi e paesani statuirono, che appresso questi debbano

contenersi conforme dall' antichità è provenuto, in modo che la comunità di Pirano annualmente sia tenuta in questa chiesa di s. Martino far leggere dieci sante messe con l' accendere la lampada, e la comunità di Momiano altre tante, et la comunità di Castel Venere deve fare leggere cinque sante messe, che così si dovrà osservare e continuare e mantenere; insuper che la comunità Piranese, Momianese eriga quivi una casa, e mantengano un religioso d' abitazione, qual sia tenuto ivi loco e foco habitare, e all' obbligo adempire, al quale li precitati tre comuni rata portione il tratenimento devono prestare e conveniente beneficio dimostrare; sicchè tutti li prefatti popoli convenero e fra se amicabilmente uniformorono, e dopo lungo discorso s' obbligorono di voler ciò adempire. Il che stante, si ad una che ad altra parte tutta questa signoria annunciò e publicò, che qualunque d' esse parti ardirebbe pascere gl' animali oltre li prefatti termini e divisioni de' confini tanto diurno che notturno tempo, la parte contrafaciente incorra alla comunità in pena di marche una sono di piccoli 40, e con erbatico vel lanco in marche tre. Et ciascheduno poi, che temerariamente ardisse trasportare, ammover, ampliare o sminuire o in qualsivoglia altro modo violare li prenarati termini delli dispartimenti e separacioni de' confini e suoi pascolativi, la controficiente parte cada in pena di marche 300, al sig. conte di Pisino 100 marche, alli congregati signori 100 marche, et alla comunità, la quale pacifice e amicabilmente osserverà, marche 100; accompagnando per maggior cautela e osservanza tutte esse parti con atti e scritture in idioma latino e illirico, e quella in idioma tedesco la signoria per se ha riservato, e le vecchie scritture presentate confermò, le copie per se riservate, alle parti le restituì. Quo facto tutti essi popoli allegri, contenti e soddisfatti per quello restorono in questi dispartimenti e divisioni de' confini amicabile e pacifice agiustati, convenuti e acquietati ritornorono alle case delle solite loro abitazioni, con che fu imposto perpetuo silenzio.

Et quivi furono compite e totalmente terminate e finite le separazioni, dispartimenti, divisioni e termini de' confini tra il monsignor Raimondo patriarcha d' Aquileja e il sig. Alberto conte di Pisino con la comunità e signoria Veneziana e nobiltà d' essa terra, havendo a tutte e cadaune parti indubitati termini e verifiche separazioni e divisioni de' confini publicato, annunciato e dimostrato con loro pendenti sigilli, le scritture e registrazioni confirmorono, che negl' istessi modi, forme e stabilità in avvenire debbano tenersi, mantener e osservarsi, nè contro esse e essi contraddir, contrafacere nè contravenire sotto le pene scritte e registrate e a loro pubblicamente in cadauna revisione annunciate, imponendo con ciò perpetuo fine e silenzio. Post haec

Quivi il signor conte, il signor marchese con animo allegro ed affezionatamente si salutorono e vicendevolmente rassegnorono e così tutti gl' altri signori congregati e tutti li prenominati comuni e paesani, promettendo una parte e l' altra a voler tutte le cose

Et ego presbiter Nicolaus, capellanus domini comitis et plebanus Gole Gorize, publicus apostolica et imperiali auctoritatibus notarius et comitis Pisini cancellarius ac omnium dominorum superscriptorum ac honorandorum payesatorum, in presentiarum fui in omnibus et singulis istis partibus et confinibus, et sic omnia superscripta fideliter et recte de mandato scripsi, non minuendo vel

---

scritte tenere ed osservare e all' incontro non controvenire, ma buona vicinanza conservare e talmente vivere perpetuis temporibus. Il che a tutta la signoria apportò infinita allegria e sodisfazione e specialmente le sudette vicendevoli promissioni fra essi loro passate e patuite a causa della perpetua quiete.

Il sig. conte mandò li quattro suoi vassali di cintura d' oro centi, signor Rudolfo, signor Andrea, signor Wilelmo e signor Martino, e cadauno di loro con 12 servitori a cavallo e pedoni 12 accompagnare esso signor marchese e servirlo sino entro in Capodistria con tutti quelli altri signori, che sono con essi lui. In modo che partito lo servirono ed accompagnarono tutti li communi da Pirano, da Pol, da Montona, da Bugge, da Grisignana, da Dignano, da s. Lorenzo, da due Castelli, d' Albona e Fianona, da Pingente, da Castel, da Portole e altri luoghi e loro communi.

Et il sig. conte con li suoi vassali d' oro centi N. 8, cadauno di loro con 12 servitori a cavallo e 12 pedoni e con paesani sive desegliani andò a Pisino. Dove tutta la signoria fatto il lungo consiglio e con li communi sive paesani ivi condussero, che tutti li dispartimenti e divisioni e separacioni e termini de' confini, che hanno revisti e statuiti per il paese e le registature di questi, deve essere un originale consegnato al monsignor patriarcha e in suo palazzo conservato, l' altro originale deve restar appresso esso sig. conte e conservarsi in questo castello di Pisino, e il terzo originale medesimamenti resti ad esso sig. conte, e lo conservi nel suo palazzo in Goricia; si chè ivi a tutti alla presenza di qualunque e a tutte e cadaune parti publicorono e annunciarono tale loro resolucione con gradimento e contento di ciascheduno astante e audiente, con che fu dato final termine a questa registratura scritta l' anno del signore e mese come sopra nel principio di questa. Dio sia con noi.

Io sacerdote Nicolò capellano del sig. conte e di tutti li signori del paese, e pievano di Golla Gorizza publico per l' autorità della S. R. Chiesa e S. M. C. notaro e del sig. conte di Pisino e di tutti li signori paesani cancelliere fui presente a tutte le sudette separacioni, termini e confini, ho fedelmente con sincerità de mandato scritto senza aggiungere nè sminuire, che confondesse la ragione, in idioma illirico in conformità contengono gl' originali d' una e l' altra parte nominati infra notari. Al che furono presenti monsignor Demetrio vescovo di Pedena, monsignor Alberto abate di s. Pietro in Selve,

Et ego presbiter Jacobus Crisanich de Barbana publicus apostolica et imperiali auctoritatibus notarius fidem facio, qualiter transsumpsi ad publicam formam hoc instrumentum suprascriptum lingua latina, almana et sclava scriptum, de et ex originali ac protocollo instrumentorum confiniorum supra nominatorum per manus domini Johannis de Cremona ac domini Bernardi de Goricia ac domini Nicolai de Gola Goricza publicorum notariorum super hec ut supra scriptum instrumentum, ut contineatur eorum manibus subscriptio. Et sic ego presbiter Jacobus rescripsi hoc predictum instrumentum de verbo ad verbum recte, fideliter, nil addendo vel minuendo, quod possit mutari sensum nec variari intellectum, cuius instrumenti existens fui interpretator magnificus et generosus dominus Georgius Ellechar tunc temporis Pisini et comitatus capitaneus sub anno domini 1502 (sic). Quem suo consueto sigillo roboravit in presentiarum iudex Blasius de Adignan, qui tunc temporis venerat met decimus audire dictum originale novum confinium. Super quibus nomen et signum meum consuetum apposui. In fidem et robur omnium premissorum

(L. S.)

Io sacerdote Giacomo Crixanich di Barbana publico per l'autorità apostolica e di S. M. C. nodaro facio fede, qualmente ho copiato in ottima e publica forma li soprascritti instrumenti in linguaggio latino, germanico e schiavo registrati dall' originale e matrice instrumento delli dispartimenti e separazioni e termini de' confini soprannominati scritti e registrati per le mani del sig. Giov. de Tolmino, signor Bernardo da Gorizia, sig. Nicolò de Golla Gorizza publici notari di questi publici instrumenti conforme contengono in se stessi di propria mano sottoscritti; e così io sacerdote Giacomo sopradetto ho copiato il già nominato instrumento de verbo ad verbum fedelmente e nettamente, alcuna cosa aggiunta ne sminuita, che potesse variare l'intelletto umano.

Ed essendo il molt' illustre e ben nato signor Giorgio Elacher in questo tempo capitano di Pisino id est l' anno del signore 1500 col suo indubitato sigillo sigillato confirmò alla presenza delli giudici Biasio di Biasio da Dignano, e con esso lui giudice Standofer, giudice Antonio Maluza, e con esso lui 10 consiglieri, che furono invitati da Pola con facultà di quella comunità impartitali di poter udire l' instrumento e vedere il tenore e contenuto dell' originali soprannominati e li confini delle divisioni, onde che tutti li sopradetti l' erbatico accordarono del monticello Filippan sino Terzarni, e d' indi sino al Cavo della Zatka della chiesa di S. Martino, ove convengono e terminano quatro confini e sue separazioni, conforme pienamente in essi appare, e per maggior fermezza e corroborazione

Et ego presbiter Johannes Golobicsch de Modrussia, publicus apostolica auctoritate notarius, fidem facio indubiam, quod hoc publicum instrumentum, scriptum manu venerabilis domini Jacobi Crischanich de Barbana plebani Vermi et publici auctoritatibus apostolica et imperiali notarii in lingua sclava eruditi etc., de sclavo in latinam transsumpsi linguam, uti melius scivi et potui, cum variis vocabulis confinium interpretavi de verbo ad verbum de sillaba in sillabam, ita ut in originali predicti venerabilis domini Jacobi notarii publici reperi, non minuendo vel augendo, quod possit mutari sensum nec variare intellectum. Super quibus omnibus et singulis hec omnia suprascripta de sclavo in latinum, ut premittitur, fideliter transsumpsi, et me subscripsi, et in hanc publicam et autenticam formam redegi, nomen et signum meum in fidem omnium premisorum apposui consuetum.

Quoniam autem ob locorum distanciam de notariorum atque tabellionum fama atque legalitate sepe numero dubitare solet, eapropter nos Bartholomeus de Rannach, vicecapitanus et locumtenens Pisini et comitatus, omnibus et singulis presentes inspecturis fidem indubiam peribemus atque testamur; qualiter suprascriptus presbi-

(L. S.)

di che il mio nome e segno consueto usuale apposi per fede del soprascritto.

Io sacerdote Levato Crixanich canonico di Gimino publico per l'autorità apostolica e di S. S. maestà Cesarea nodaro facio fede, qualmente ho copiato quest' instromento soprascritto dei confini, in conformità in esso appare e contiene, d'una copia autentica del quondam reverendo Pre Giacomo Crixanich publico notaro come sopra, e così giusto e fedelmente de verbo ad verbum alcuna cosa aggiunta nè sminuita, ma come in quello ritrovai, e ciò nell' anno del signore 1545, indizione IV in Gimino, e collacionati li 13 del mese d' agosto giorno seguente alla presenza delli testimonj e primo il Pre Vincenzo Brencovich pievano d' Antignana notaro publico, tenendo egli questa copia in mani autentica di sopracitata, ed io questa che ho copiato, ed io legendo la medesima, ed esso lui quella alla presenza del signor Pre Michiele Marcovich pievano di Barbana e signor Pre Giorgio Glavanich di quel tempo capellano di Vermo, ed avendole ritrovate uniforme, perciò l' ho ridotto in questa publica forma ed autenticata da questi due notari ut supra, e loro signori apposti, e come meglio ritrovai nelle già sopracitate copie. E perciò il nome e segno mio consueto ed usuale apposi per maggior verità e fermezza nel soprascritto, presenti li testimonj ut supra.

Ed io Patricio Giuseppe Bellassich q^m Giov. per la sacra imperiale autorità nodaro publico ho fedelmente estratto d'una copia

ter Johannes Cralovitz (sic) de Modrussia est notarius publicus, legalis et autenticus, ejusque scripturis tamquam autenticis fides firma apud nos ubique adhibeatur. In quorum fidem et testimonium presentes fieri iussimus, et nostri soliti sigilli mediocris impressione roborari.

Datum Pisini, die tertia mensis februarii, millesimo quingentesimo vigesimo sexto, indictione XIII.

(L. S.)

Forius Scheu,
cancellarius mandato subscripsi.

(Provveditori alla Camera dei Confini Istria B. N. 1. Vol. int. Capodistria — Scritture pertinenti all' essecution della sentenza di Trento. Cte. 1 a 19.)

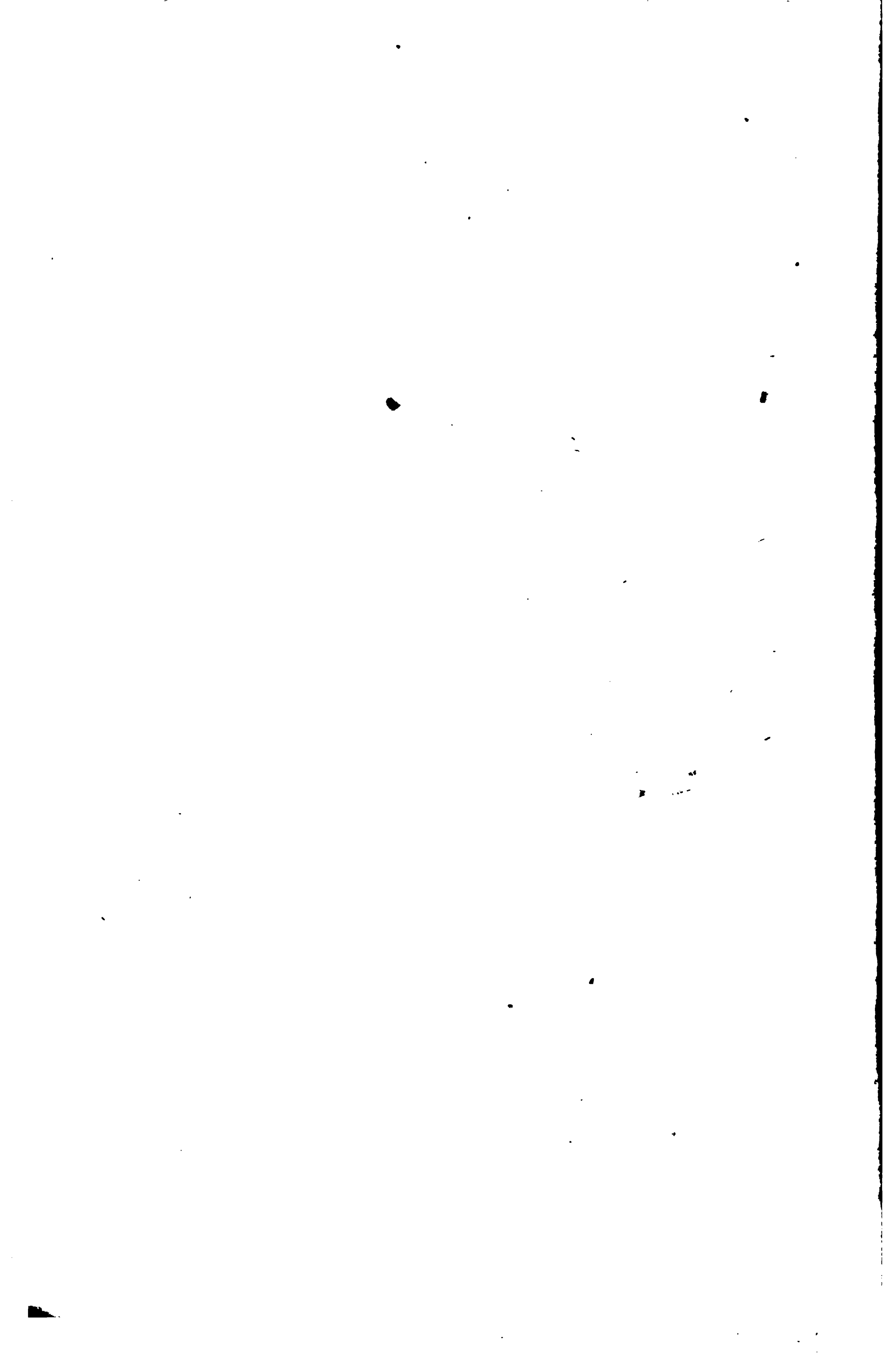
---

autentica e legale scritta in idioma e carattere illirico, e con fedeltà translato nel presente italiano, alcuna cosa non agiungendo nè diminuendo, le quale potesse variare il senso, mutare sostanza overo turbare l' intelletto umano, e per fede della verità mi sono sottoscritto ed apposi il mio solito e consueto segno notarile.

Li 20 novembre 1717 in Pisino.

Starine. Izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga I. II. III. IV. V. VI. U Zagrebu 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. Ciena prvoj knjizi 1 for. 25 novč. a v., a ostalim po 1 for. 50 novč. a. v.

Dvie službe rimskoga obreda za svetkovinu sv. Ćirila i Metuda izdao Ivan Berčić. Troškom jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1870. Ciena 1 for. a v.

Historija dubrovačke drame. Napisao prof. Armin Pavić. Izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1871. Ciena 1 for. 25 novč. a. v.

Pisani zakoni na slovenskom jugu. Bibliografski nacrt dr. V. Bogišića. Na sviet izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1872. Ciena 1 for. 25 novč. a. v.

Izprave o uroti bana Petra Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana. Skupio dr. Fr. Rački. U Zagrebu 1873. Ciena 3 for.

Rječnik iz književnih starina srpskih. Napisao Gj. Daničić. U 3 knjige. Ciena celomu 6 for. a. v.

Nikolsko jevangjelje. Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 novč. a. v.

Život sv. Save i Simeuna. Od Domentijan a. Na sviet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 novč. a. v.

Životi kraljeva i arhiepiskopa srpskih. Od Danila. Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 novč. a. v.

Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia. Edidit A. Theiner. Tomus I. Romae 1863. Ciena 8 for. a. v.

Povijest... izdao Gj. Daničić. U Zagrebu 1871. Ciena 1 for.

Zbirka... **pravnih običaja u južnih Slovena.** Knjiga I. **ima iz razliĉnih krajeva slovenskoga juga.** Napisao V. Bogišić. Na sviet izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1874. Ciena 6 for. a. v.

U knjižarnici Fr. Župana (Albrechta i Fiedleŕa) u Zagrebu mogu se dobiti knjige, koje izdaje jugoslavenska akademija znanostî i umjetnostî, koje izlaze njezinom pomoću i koje su prešle u njezinu svojinu:

Rad jugoslavenske akademije znanostî i umjetnosti. Knjiga I. do XIX. U Zagrebu 1867– 1872. Ciena svakoj knjizi 1 for. 25 novč. a. v.

Rad jugoslavenske akademije znanostî i umjetnosti. Knjiga XX do XXIX. U Zagrebu 1872. 1874. Ciena svakoj knjizi 1 for. 50 novč. a. v.

Povjestni spomenici južnih Slavenah. Izdaje Ivan Kukuljević-Sakcinski. Knjiga I. U Zagrebu 1863. Ciena 3 for. a. v.

Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. Napisao V. Jagić. Pomoću jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga I. Staro doba. U Zagrebu 1867. Ciena 1 for. 20 novč. a. v.

Rječnik lěčničkoga nazivlja. Sastavio dr. Ivan Dežman. Troškom jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1868. Ciena 1 for. 50 novč. a. v.

Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. Vol. I. II. III. IV. **Listine o odnošajih izmedju južnoga slavenstva i mletačke republike.** Skupio S. Ljubić. Na sviet izdala jugoslavenska akademija znanostî i umjetnosti. Knjiga I. II. III. IV. U Zagrebu 1868. 1870. 1872. 1874. Ciena prvim knjigam po 3 for. a. v., a posljednoj 4 for. a. v.

Stari pisci hrvatski. I. Pjesme Marka Marulića. Skupio I. Kukuljević Sakcinski. Na sviet izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1869. Ciena 2 for. a. v.

Stari pisci hrvatski. II. Pjesme Šiška Menčetića Vlačovića i Gjore Držića. Skupio V. Jagić. Na sviet izdala jugosl. akademija znanostî i umjetnosti. U Zagrebu 1870. Ciena 2 for. a. v.

Stari pisci hrvatski. III. Pjesme Mavra Vetranića Čavčića. Dio I. Skupili dr. V. Jagić, dr. I. A. Kaznačić. Na sviet izdala jugoslav. akademija znanostî i umjetnosti. U Zagrebu 1871. Ciena 2 for. a. v.

Stari pisci hrvatski. IV Pjesme Mavra Vetranića Čavčića. Dio II. Skupili dr. V. Jagić, dr. I. A. Kaznačić i dr. Gj. Daničić. Na sviet izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1872. Ciena 2 for. 50 novč. a. v.

Stari pisci hrvatski. V. Pjesme Nikole Dimitrovića i Nikole Najškovića. Skupili dr. V. Jagić i dr. Gj. Daničić. Na sviet izdala jugosl. akademija znanostî i umjetnosti. U Zagrebu 1873. Ciena 2 for. a. v.

Stari pisci hrvatski. VI. Pjesme Petra Hektorovića i Hanibala Lucića. Na sviet izdala jugoslavenska akademija znanostî i umjetnosti. U Zagrebu 1874. Ciena 2 for. a. vr.

Flora croatica. Auctoribus Dr. Jos. Sch osser et Lud. Farkaš-Vukotinović. Sumptibus et auspiciis Academiae scientiarum et artium Savorum meridionalium. Zagrabiae 1869. Constat 6 fl. a. v.

 Dalje vidi na prednjoj strani.

7
8
9

10

11

12

13

14

15

16

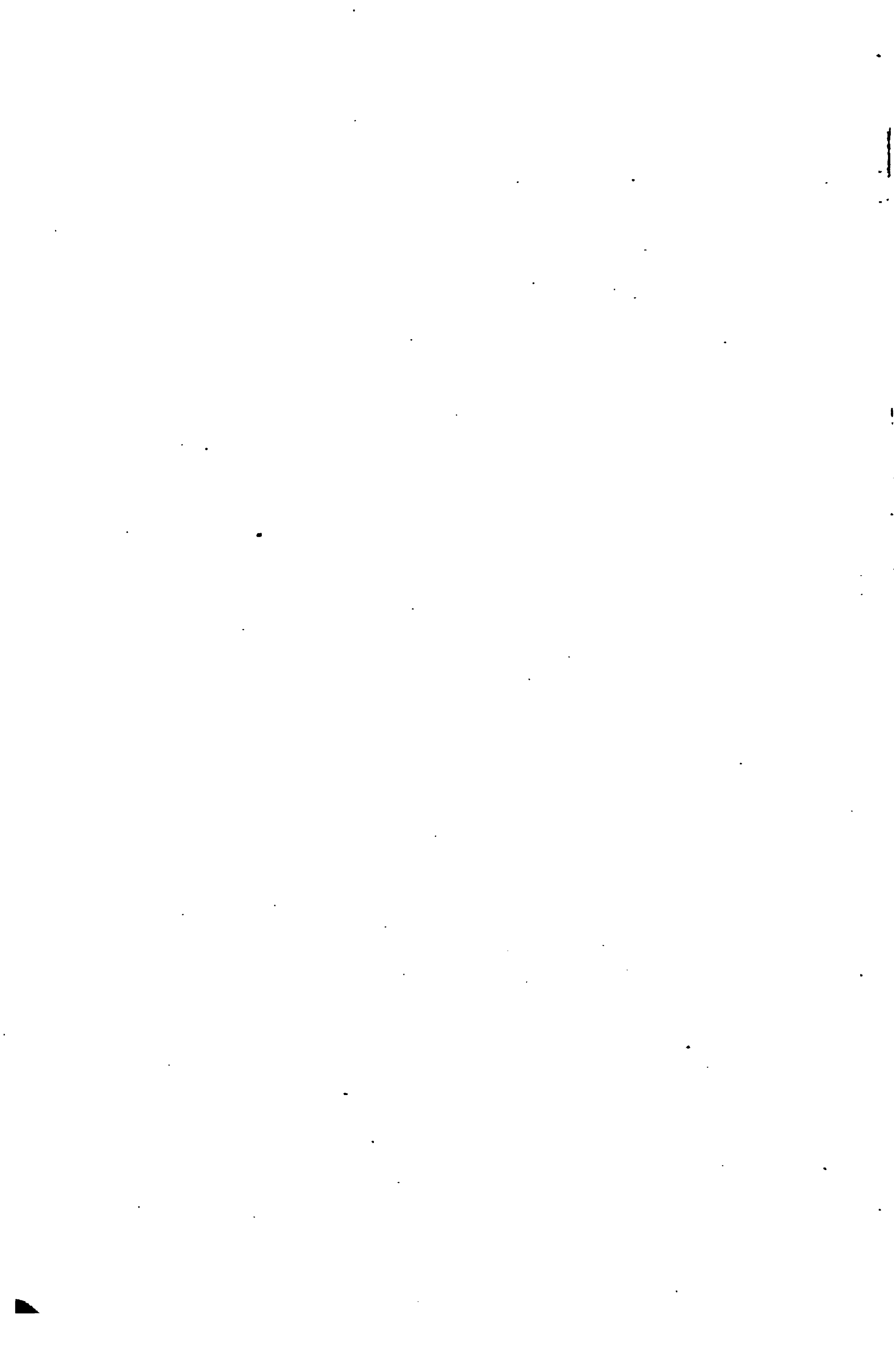
17

18

19

20

21

3 2044 015 578 461

